

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Збірник наукових праць

*За матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції
14-15 травня 2015 року*

**ІДЕЇ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У ПРАЦЯХ ЙОГО
УЧНІВ І СОРАТНИКІВ**

Випуск 42 (46)

*За редакцією
доктора технічних наук, професора
Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО
і члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук
України, доктора педагогічних наук, професора,
О.Г. РОМАНОВСЬКОГО*

Харків НТУ «ХП» 2015

ББК 74в7

П78

УДК 378:37.03+316.344.42

Рецензенти:

Р. С. Гуревич, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

В. В. Рибалка, доктор психологічних наук, професор

В.О. Лозовой, доктор філософських наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №7762 від 21.08.2003 р.

**ВКЛЮЧЕНИЙ У ДОВІДНИК ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ БАЗИ ДАНИХ ULRISCH'S PERIODICALS
DIRECTORY (NEW JERSEY, USA)**

Друкується за рішенням Вченої ради Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”, протокол № 4 від 24.04.2015 р.

Редакційна колегія:

В. Г. Кремень, д-р. філос. н, професор, академік НАН України і НАПН України (голова)
Л. Л. Товажнянський, д-р. техн. н., професор, почесний академік НАПН України (співголова)
О. Г. Романовський, д-р. пед. н., професор, член-кореспондент НАПНУ (заступник голови)
В. М. Бабасв, д-р. держ. упр, професор
В. П. Андрущенко, д-р. філос. н., професор, академік НАПН України
Н. Г. Ничкало, д-р. пед. н., професор, академік НАПН України
І. Д. Бех, д-р. психол. н., професор, академік НАПН України
В. І. Луговий, д-р. пед. н., професор, академік НАПН України
В. Ю. Биков, д-р. техн. н., професор, академік НАПН України
С. О. Сисосва, д-р. пед. н., професор, член-кор. НАПН України
Г. О. Балд, д-р. психол. н., професор, член-кор. НАПН України
Р. С. Гуревич, д-р. пед. н., професор, член-кор. НАПН України
В. М. Князєв, д-р. філос. н., професор
П. І. Надолішній, д-р. держ. упр., професор
В. П. Тронь, д-р. держ. упр., професор,
В. В. Рибалка, д-р. психол. н., професор
Т. І. Сущенко, д-р. пед. н., професор
М. П. Лещенко, д-р. пед. н., професор
В. О. Моляко, д-р. психол. н., професор
Н. А. Побірченко, д-р. психол. н., професор
Л. П. Пуховська, д-р. пед. н., професор
О. М. Пехота, д-р. пед. н., професор
В. В. Корженко, д-р. філос. н., професор
А. І. Грабченко, д-р. техн. н., професор
Є. Є. Александров, д-р. техн. н., професор
М. Д. Годлевський, д-р. техн. н., професор
Е. Г. Братута, д-р. техн. н., професор
О. С. Купенко, д-р. техн. н., професор
В. Б. Самородов, д-р. техн. н., професор
О. С. Пономарьов, професор
С. М. Пазинич, д-р філософії, професор
А. О. Мамалуй, д-р. фіз.-мат. н., професор
О. А. Ігнатюк, д-р. пед. н., професор
Н. В. Підбуцька, к.пед. н., доцент (відповідальний секретар)

Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : П78 зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Вип. 42 (46). – Харків : НТУ “ХПІ”, 2015. – 424 с.

Розглянуто психолого-педагогічні аспекти проблем підготовки фахівця, теоретико-практичні компоненти теорії управління, компоненти інноваційної складової розвитку освіти, психологічні проблеми соціального життя. Проаналізовано питання удосконалення рівня підготовки фахівця та інноваційних аспектів у сфері освіти та управління.

Адресовано науковим працівникам, педагогам, аспірантам, тим хто займається дослідженням проблем підготовки гуманітарно-технічної еліти.

ББК 74в7

ISSN 2078-7812

© Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, 2015

І РОЗДІЛ
КОНЦЕПЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА І.А. ЗЯЗЮНА
ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371.16(092)

*Васянович Г.П.,
Львів, Україна*

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ У Я-КОНЦЕПЦІЇ
АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

Академік Іван Андрійович Зязюн належить до тих діячів освіти, науки, культури сучасності, про яких кажуть: у нього є ім'я. У вченого із європейським виміром є своя широка аудиторія читачів, які з великою зацікавленістю зустрічають його праці. Таким читачем є і автор цієї статті, учень видатного учителя, який завжди шануватиме його високе, добре ім'я. Думка вченого захоплює глибоким поглядом, всебічністю висвітлення предмету, явища у її динамічному розвитку. Проникнення у сутність проблеми, яку досліджує І. А. Зязюн, ґрунтується на взаємодії різнобічних знань з філософії, педагогіки, психології, культури, етики, естетики та ін. Отже, можна стверджувати, що внесок І. А. Зязюна у скарбницю вітчизняної духовної культури і науки важко переоцінити. Його педагогічна творчість вражає масштабністю напрямів, різноманітністю тем, дослідженням яких він займається. Без будь-якого перебільшення можна сказати, що вчений є провідним дидактом, методистом, теоретиком і практиком педагогіки, вихователем величезної плеяди науковців, викладачів, учителів. Будучи тривалий час на посадах ректора, директора науково-дослідного інституту, першим міністром освіти незалежної України І. А. Зязюн набув унікального досвіду управління освітніми й науковими установами. Він послідовно й активно розв'язує складні у теоретичному й практичному плані питання професійної підготовки учителя, викладача, науковця.

Педагогічна наука кінця ХХ - початку ХХІ століть немислима без введених І. А. Зязюном у вживання понять «філософія освіти», «філософія виховання», «педагогічна майстерність», «педагогіка добра», «краса педагогічної дії» та ін. Що стосується педагогічної психології, то і тут вчений сказав своє потужне слово, обґрунтовуючи тісний взаємозв'язок психологічної і педагогічної наук, з'ясовуючи роль свідомості і підсвідомості у розвитку особистості вчителя, місце рефлексії у гуманітарній філософії тощо.

Сучасні педагогічні дослідження неможливі без опори на такі, що стали вже класикою вітчизняної педагогічної думки, твори І. А. Зязюна «Педагогічна майстерність», «Краса педагогічної дії», «Філософія педагогічної дії», «Педагогіка добра», «Українська та зарубіжна культура», «Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз» та ін. Предметом його досліджень стали праці таких видатних особистостей освіти, навчання і виховання як Я. А. Коменський, Р. Декарт, Ж.-Ж. Руссо, Г. С. Сковорода, П. Д. Юркевич, М. В. Гоголь, Ф. М. Достоєвський, В. М. Бехтерев, З. Фрейд, В. Г. Короленко, Дж. Л. Морено, А. В. Луначарський, А. С. Макаренко, Д. Узнадзе, В. О. Сухомлинський, Т. Новацький, О. А. Захаренко та ін.

Отже, звернемося до основоположних філософсько-педагогічних ідей І. А. Зязюна.

Людина, її сутність і існування. Шукаючи і шануючи істину, вчений розглядає проблему людської сутності у її матеріальному, духовному, психічному, морально-естетичному вимірах. Цю ідею він обґрунтовує на засадах діалектичного розвитку, взаємозв'язку людини з усім навколишнім світом, своїм власним «Я», своїм сучасним призначенням і майбутнім. Така постановка питання є невичерпною як з огляду науки, так і практики, оскільки людина за своєю природою є *амбівалентною*. З одного боку, вона творить історію, себе, з іншого – в ній закладені руйнівні сили, здатні нищити усе позитивне, добре, прекрасне. На останньому позначається те, що тривалий час відбувається процес відчуження людини від суспільства і суспільних інститутів від людини, очевидним стає факт деморалізації і дегуманізації суспільства, людських відносин. І. А. Зязюн аналізує ці явища на засадах гуманістичної, культурологічної методології, яка допомагає краще зрозуміти множину конкретних питань, пов'язаних із вихованням людини: її творчого ставлення до праці, загальнокультурного і духовно-морального розвитку, соціальної активності, свободи, свідомого розуміння цілей і завдань суспільного розвитку.

Гуманітарне спрямування філософських пошуків у площині «... цілісного віддзеркалення по-новому бачених проблем Людини, її природи, її духовного становлення і розвитку, її творчого самовираження і поступу...» є важливішою методологічною платформою плідного розвою підрозділів «гуманітарної філософії», зокрема «філософії освіти», «філософії педагогіки», «філософії психології», «філософії культури», «філософії політики» тощо» [6, с. 324]. Далі філософ зазначає, що гуманітарна філософія, розвиваючись у руслі гуманістичної орієнтації, формується як секулярна. Адже, коли йдеться про духовні аспекти Людини, то вона в основному розуміється як проект, проекція, з себе

вибудована, позбавлена онтологічного статусу. Це принциповий аспект, оскільки Людина – єдина з живих істот, яка не належить своєму роду за народженням. Її людська сутність набувається в соціумі впродовж всього життя. Самовибудова людського в Людині відбувається засобами психологічного, культурологічного, морально-духовного інструментарію, своєрідних координаторів людського поступу, яким є *особистість*. Особистість і Людина відрізняються тим, що перша є інструментом, засобом організації другої. Перша отримує смисл і життєвість в другій. Філософське розгортання уявлень про Людину, її змістовну сутність і перманентний розвиток, – зазначає І. А. Зязюн, – найбільш повно відбивається в основі основ людської життєдіяльності – у способах її ставлень до інших Людей.

Людина як самоцінність є суб'єктом і об'єктом історії, вона здатна до самоудосконалення, саморозвитку. Водночас, це самоудосконалення значною мірою визначається системою освіти, виховання.

Філософські засади освіти. Педагогічне мислення і педагогічна дія, спрямовані на розвиток особистості, набирають вартості тоді, вважає І. А. Зязюн, коли вони у своїй основі є гуманістичними. Отже, «... необхідна побудова цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудова органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних єдністю гуманістичних смислів і духовно-моральних цілей» [8, с. 215]. У побудові сучасних парадигм освіти провідне значення відіграє «філософія життя» як опозиція класичному раціоналізму, як реакція на кризу механістичного природознавства, технократизм. Пошук у сфері людського духу і моралі, універсальних способів культурного оновлення вчений розробляє і викладає у працях: «Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії», «Філософія поступу і прогнозу освітньої системи», «Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти», «Філософія, освітні стратегії і якість національної освіти». На особливу увагу заслуговують положення, які І. А. Зязюн обґрунтовує на концептуальному рівні: «Концептуальні засади теорії освіти в Україні» [5], «Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти» [12], «Національна державна комплексна програма естетичного виховання» [13] та ін.

Освіту, І. А. Зязюн розглядає, і як педагогічне явище, і одну із найважливіших підсистем суспільства. Як історико-культурний феномен, як сутнісна характеристика етносу, освіта є процесом і умовою розвитку духовних начал народу і кожного індивіда. Будучи, як правило, національною за змістом, її метою є виховання людини як суб'єкта

культурно-історичного процесу, який відображає в собі історичний розум, культуру людства і відчуває свою відповідальність перед майбутнім, яке залежить від його поведінки сьогодні [5, с. 11].

Вчений обґрунтовує думку, згідно з якою самореалізація в освітній системі має чіткі психологічно зорієнтовані методичні моделі, які ґрунтуються на розробках зарубіжних і вітчизняних дослідників.

Вільна модель. Учень з допомогою учителя сам визначає інтенсивність і пролонгованість у часі навчальних занять, вільно планує час, самостійно обирає засоби учіння.

Особистісна модель. Психологічна мета – дати загальний розвиток учням, у тому числі пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний. Учіння відбувається на високому рівні складності, проте, при цьому створюються умови для формування на уроці атмосфери довірливості, варіативності навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей до навчання.

Розвивальна модель. Націлена на перебудову навчальної діяльності учня для забезпечення теоретичного мислення, рефлексії, самостійності у вирішенні різних навчальних завдань.

Активізуюча модель. Спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності учнів за рахунок включення в навчальний процес проблемних ситуацій, опори на пізнавальні потреби та естетичні почуття.

Формуюча модель. Вплив на розумовий розвиток учня означає здійснення цілеспрямованого управління процесом засвоєння знань і умінь [5, с. 16-17].

Інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, наголошує І. А. Зязюн, потребують інтелектуальної, емоційної і вольової взаємодії. Розвиток і узгодженість цих компонентів значною мірою визначають ефективність освітніх процесів. Важливо також, щоб враховувалися інтелектуальна компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція, унікальність розумового розвитку суб'єктів навчального процесу. Ще однією важливою проблемою сучасної освіти є її *технологізація*, як історично неперервний процес. Завдяки технологізації, в системі освіти здійснюється спадковість нових технологій, виникає готовність до їхньої адаптації через призму рефлексії. Очевидно, технологізація освітньої і виховної діяльності не може обмежувати свою сферу лише навчанням і підготовкою кадрів, але передбачає більш широкий і різноманітний спектр освітніх послуг. Він пов'язаний з використанням інших сучасних технологій, які вимагають перебудови стереотипів традиційної освіти, формування нового мислення, зміни ментальності сучасного педагога й учнів, що важко дається самоаналізом [10, с. 76].

Досліджуючи сутність і зміст освітніх технологій, І. А. Зязюн зазначає, що вони «беруть на себе» загальну стратегію розвитку єдиного державного освітнього простору. До основних їхніх функцій вчений відносить прогностичну, проєктивну, оскільки технології безпосередньо пов'язані з плануванням безпосередніх цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітнього і виховного процесів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів. Важливо, щоб технологізація забезпечила неперервність професійної освіти, а це своєю чергою сприятиме розвитку особистості в освітньому просторі і створить для неї оптимальні умови самореалізації. Оскільки технологічний процес, на думку вченого, завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів і умов і з цього погляду є мистецтвом, то він органічно пов'язаний із педагогічною майстерністю.

Педагогічна майстерність. До сутності і змісту цього феномену академік І. А. Зязюн прийшов не спонтанно. Потрібно було мати за плечима роки і роки практичної роботи у багатьох навчальних закладах, щоб осмислити його на високому теоретичному рівні. Визначаючи цю педагогічну категорію вчений пише: «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [14, с. 30]. Отже, як бачимо, досвідчений науковець у визначенні майстерності не обмежується діяльністю, а підкреслює, що майстерність – це найвищий вияв активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання. Педагогічна майстерність – це вияв педагогом свого «Я» у професії, це самореалізація вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня. Вона знаходить свій вияв у педагогічній техніці вчителя, його мовленні, мистецькій дії, організації педагогічної взаємодії тощо. Значне місце у системі педагогічної майстерності посідає діалоговий характер спілкування учителя з учнями. Він є не просто бесідою, розмовою, а універсальним і всебічним способом мислення. Саме у діалоговому спілкуванні співрозмовники допомагають один одному з'ясувати, уточнити суть дискусії, встановити межу знання і незнання, дійти пізнання істини, смислу. Крім того, цей метод збуджує емоційно-почуттєву активність учня, сприяє образному й цілісному сприйняттю світу, творчій діяльності, спрямованій на пізнання і самопізнання. У такому сенсі особливої ваги набуває питання світогляду учителя.

Філософія педагогічного світогляду. Цей феномен І. А. Зязюн розглядає на культурологічних, духовних, морально-естетичних та

аксіологічних засадах. Аналізуючи різні теоретичні моделі розвитку навчальних закладів і підготовки педагогів у цих закладах, вчений доходить висновку, що далеко не всі вони належним чином формують педагогічний світогляд майбутнього учителя [11]. Тому й не дивно, що значна кількість учителів акцентує увагу на знанні свого предмета, обмежує свій кругозір знаннями цього предмета, отже, унеможливується масштабність, універсальність мислення, що породжує стереотипи, бездуховність тощо. Натомість сформований педагогічний світогляд допомагає учителеві бути не лише виконавцем інституціональних, адміністративних і методичних розпоряджень і рекомендацій, але як професіоналу, здатному у виконанні педагогічних цілей, завдань виходити за рамки програмових вимог. Педагогічний світогляд за своїми сутністю і змістом має бути глибоко гуманним, бо це є «Розум культури» (В. Біблер). Отже, гуманізм учителя є на межі людської культури, і, навпаки – культура людини знаходиться на межі гуманізму. Культура і гуманізм висвітлюють красу, неповторність особистості в реальній і потенційній формі.

Водночас, досліджуючи сутність педагогічного світогляду, учений значну увагу у розвитку особистості приділяє питанням підсвідомості, творчої інтуїції.

Психологічний аспект проблеми. З'ясовуючи роль підсвідомості у розвитку людини І. А. Зязюн аналізує різні концепції про її природу, оскільки ця проблема була й залишається предметом дискусій. У статті «Роль підсвідомості у розвитку особистості» автор виділяє три головні напрями в інтерпретації безсвідомого психічного:

– підсвідоме – духовне життя розвиненої реальної особистості в глибині свідомого «Я»;

– підсвідоме – психічно зумовлене утворення, яке не має органічної єдності воно складається з ідеї, але у витоках ці ідеї не зумовнюють творення особистості;

– підсвідоме – підвалина аномальних явищ тотожна тій діяльності, яка зумовлюється звичайними процесами пам'яті, уваги тощо, але воно має не психічну, а фізіологічно-мозкову природу [9, с. 187-188]. Вчений зазначає, що ці три напрями характеризують три рівні безсвідомого: психічно-особистісного (творчо-інтуїтивного), індивідуального (соціогенного) і зумовленого організмом (біогенного).

Водночас у кожному окремому випадку безсвідоме психічне одного рівня мислилось як безсвідоме взагалі. Це виявилось, в концепціях різних авторів, зокрема і сучасних. Крім того, безсвідомому притаманні дві специфічні риси:

– несприйнятливості стосовно суперечностей – у безсвідомому дійсність переживається суб'єктом через такі форми ототожнення себе з іншими людьми і явищами, як безпосереднє емоційно-почуттєве переживання, ідентифікація, емоційна заразливості і не пізнається ним через вияв логічних суперечностей та розмежувань між об'єктами за різними суттєвими ознаками;

– позачасовий характер безсвідомого – у ньому минуле, сучасне і майбутнє співіснують, об'єднуються в одному психічному акті, а не знаходяться у стані лінійної незворотної послідовності [9, с. 196].

Дотримуючись думки близької Д. Узнадзе та інших психологів, І. А. Зяюн наголошує на тісному взаємозв'язку безсвідомого й установки, соціальної енергії, яку люди можуть віддавати іншим, розуміти себе й інших. У цьому контексті безсвідоме відіграє важливу гносеологічну роль у життєдіяльності людини. Це означає, що завдяки безсвідомому, можна глибше з'ясувати сутність поведінки людини, простежити підпорядкованість індивідуального соціальному, суб'єктивному і випадкового об'єктивним законам. Натомість вчений звертає увагу і на регулятивну, захисну функції безсвідомого, розкриває механізм взаємодії неусвідомлюваних категоріальних структур із мисленням, свідомістю, мовою. У пошуках лінгвістичного осмислення безсвідомого І. А. Зяюн доходить висновку, згідно з яким існує так зване семантичне поле, в якому слова групуються за принципом «почуття мови». «Специфіка мови – бути носієм значно об'ємнішої інформації, ніж це відбивається усвідомленим її змістом. Здатність підсвідомо відтворювати за допомогою мови загальне між об'єктами уможлиблює розвиток пізнавальної активності суб'єкта, бо слова є орієнтиром для неї. Загальні відношення об'єктивного світу знаходять відображення у психіці людини лише засобами мови, лише завдяки мовному процесові, яким зумовлюється виникнення «предметної» свідомості, сприймання світу як упорядкованого цілого» [9, с. 211]. Вчений далі наголошує: здійснюючи навчальний процес учитель має дотримуватися правила, згідно з яким, кожне слово повинно бути зрозумілим учневі. Від цього значною мірою залежить рівень відносин, взаємодії між учителем і учнем.

Ще одним важливим аспектом безсвідомого, на який послідовно звертає увагу І. А. Зяюн – це вияв творчої інтуїції. На думку вченого, до безсвідомого відносяться ті вияви інтуїції, які не пов'язані з народженням нової інформації, але передбачають лише використання раніше нагромадженого досвіду [1, с. 124]. Особливо важливою є роль інтуїції у творчому акті особистості. В акті творчості існує опора на безсвідоме, яка забезпечує художнику специфічну гостроту бачення, але безсвідоме лише співучасник творчого процесу і може функціонувати в системі свідомість-

безсвідомість. «Те, що утверджує твір мистецтва, визначається не безсвідомим і не свідомістю, а особистістю художника, яка включає і його свідомість, і його безсвідомість» [1, с. 18].

Як і художник, педагог перебуває у стані творчості, в якому реалізує свої духовні потреби, запити. Виховуючи дитину, він має прагнути до того, щоб соціальні, духовні, моральні цінності набували в ній особистісного смислу. Особливо важливим є те, наголошує І. А. Зязюн, щоб вони пройшли етап естетизації (переживання; почуттів; освоєння як цінної, стійкої особистості) [4, с. 18].

Культуротворча й естетична складові виховання особистості учня. Практично уся діяльність педагога спрямована на виховання гуманної, вільної, морально-духовної особистості. Вчений глибоко переконаний, що ефективно здійснювати процес становлення і розвитку учня здатний учитель, який має високий рівень культури, естетичний досвід, естетичні почуття, потреби, смаки, ідеали. З цією метою І. А. Зязюн розробляє Всеукраїнську комплексну програму естетичного виховання [2], публікує монографію з проблем естетичного досвіду особи [3], видає численну кількість статей у яких розкриває сутність культуротворчої, естетичної функції виховання майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ та ін. Філософ і педагог доводить, що не лише естетичні знання, навички, уміння учителя важливі у системі виховання учнів. Важливо, щоб у школі, ВНЗ був належний освітній простір, який би сприяв вияву, застосуванню естетичного досвіду учителя у царині виховання особистості. Вчений з тривогою пише про існуючу вже роками суперечність, невідповідність освіти – культурі. «Освіта – складний соціокультурний феномен. Це з одного боку, викликає необхідність звертання педагогіки до витоків освіти – розгляду її як феномену і частини культури, як культуровідповідної системи, культуровідповідного середовища культуротранслюючого процесу, що відображає, передусім, такі фундаментальні властивості культури, як єдність у її багатогранності як універсуму, культури як цілісності. З іншого боку, у вітчизняній педагогіці культурний простір освіти досліджений недостатньо. Поняття культури, як це не парадоксально, до останнього часу не осмислювалось педагогікою, не включалось в науковий обіг. Відсутня педагогічна інтерпретація культури, що обґрунтовано висуває завдання її всебічної і глибокої науково-педагогічної рефлексії» [7, с. 39-40].

Рамки статті не дозволяють викласти ґрунтовно зміст інших філософсько-педагогічних ідей академіка І. А. Зязюна, якими є так багатий доробок вченого. Вважаємо, що подальшого дослідження заслуговують положення і висновки вченого, які стосуються аналізу педагогічної спадщини А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших

класиків української і зарубіжної педагогіки; проблеми методології педагогічної і психологічної наук, науки культурології й естетики тощо; актуальні питання сучасної комп'ютеризації, моніторингу знань та ін.

Висновки:

1. Теоретична і практична діяльність академіка І. А. Зязюна має неоціненне значення для розвитку сучасної вітчизняної і зарубіжної педагогіки, культури, виховання підростаючих поколінь, освіти дорослих.

2. Провідними філософсько-педагогічними положеннями вченого є ті, що розвивають сутність Людини і її виховання, зміст філософії освіти, фундаментальні ідеї педагогічної майстерності учителя, культуротворчості й естетичні чинники розвитку особистості тощо.

Список літератури:

1. Зязюн І. А. Безсвідоме і творча інтуїція / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. А. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова-Київ : Видавництво Педагогічної Школи у Чехонстові, 2003. — Вип. 4. — С. 121—135.

2. Зязюн І. А. Всеукраїнська державна комплексна програма естетичного виховання / Іван Андрійович Зязюн // Вісник АНП України : Науково-теоретичний та інформаційний часопис. — 1993. — № 1. — С. 43—51.

3. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи: формування і сфери вияву. — К. : Вища школа, 1976. — 174 с.

4. Зязюн І. А. Естетичні регулятиви педагогічної майстерності / Іван Андрійович Зязюн / Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. Матеріалів УІІ педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької / [за заг. ред. О. М. Отич]. — Чернівці: Зелена Буковина, 2010. — С. 17—23.

5. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні // Іван Андрійович Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2000. — № 1. — С. 11-24.

6. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. — Ченстохова — Київ: Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 1999. — Вип. № 1 — С. 323-333.

7. Зязюн І. А. Освітній простір культури в педагогічній теорії / Іван Андрійович Зязюн / Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський щорічник. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького,

Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ: Видавництво Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові, 2005. – Вип. 7. – С. 35-46.

8. Зязюн І. А. Освітні парадигми в контексті філософських ідей / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал за ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Ченстохова – Київ: Видавництво Вищої Педагогічної школи у Ченстохові, 2003. – Вип. № 5. – С. 213-226.

9. Зязюн І. А. Роль підсвідомості у розвитку особистості / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Київ - Ченстохова: Видавництво ЗАТ “Віпол” ДК № 15, 2000. – Вип. 2. – С. 183-215.

10. Зязюн І. А. Технологізація освіти як історична неперервність / Іван Андрійович Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. — 2001. — № 1. — С. 73—85.

11. Зязюн І. А. Філософія педагогічного світогляду / Іван Андрійович Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал. За ред. І. Зязюна, Т. Левовицького, Н. Ничкало, І. Вільш. – Київ-Ченстохова : Видавництво Вищої педагогічної школи у Чехонстові, 2004. — Вип. 6. — С. 209—222.

12. Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти/ Іван Андрійович Зязюн // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 1-2 жовтня 1997 р. / І. А. Зязюн (ред.); Ін-т пед. і психолог. Професійної освіти. — О. : Істро-Принт, 1998. — 212 с.

13. Національна державна комплексна програма естетичного виховання : (Проект) М-во освіти України, АПН України. Ін-т українознавства Київ. Ун-ту ім.. Т. Шевченка, Ін-т систем. дослід. Освіти України; Уклад. : І. А. Зязюн, О. М. Семашко. — К., 1994. — 63 с.

14. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К. : Вища школа, 1997. — 349 с.

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Zyazyun I. A. Bezsvidome i tvorcha intuyitsiya / Ivan Andriyovych Zyazyun // Profesiynna osvita : pedahohika i psyholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyu zhurnal. Za red. I. A. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Chenchokhova-Kyyiv : Vydavnytstvo Pedahohichnoyi Shkoly u Chekhonstovi, 2003. — Vyp. 4. — S. 121—135.

2. Zyazyun I. A. Vseukrayins'ka derzhavna kompleksna prohrama es-tetychnoho vykhovannya / Ivan Andriyovych Zyazyun // Visnyk ANP Ukrayiny : Naukovo-teoretychnyy ta informatsiynny chasopys. — 1993. — # 1. — S. 43—51.

3. Zyazyun I. A. Estetychnyy dosvid osoby: formuvannya i sfery vuyavu. — K. : Vyshcha shkola, 1976. — 174 s.

4. Zyazyun I. A. Estetychni rehulyatyvy pedahohichnoyi maysternosti / Ivan Andriyovych Zyazyun / Pedahohichna maysternist' yak systema profesiynykh i mystets'kykh kompetentnostey: zb. Materialiv UII pedahohichno-mystets'kykh chytan' pam'yati profesora O. P. Rudnyts'koyi / [za zah. red. O. M. Otych]. — Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2010. — S. 17—23.

5. Zyazyun I. A. Kontseptual'ni zasady teorii osvity v Ukrayini // Ivan Andriyovych Zyazyun // Pedahohika i psykholohiya profesiynoyi osvity. — 2000. — # 1. — S. 11-24.

6. Zyazyun I. A. Lyudyna v konteksti humanitarnoyi filosofiyi / Ivan Andriyovych Zyazyun / Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyy zhurnal za red. I. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Chenstokhova — Kyiv: Vydavnytstvo Vyshchoyi Pedahohichnoyi shkoly u Chenstokhovi, 1999. — Vyp. # 1 — S. 323-333.

7. Zyazyun I. A. Osvitniy prostir kul'tury v pedahohichniy teorii / Ivan Andriyovych Zyazyun / Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyy shchorichnyk. Za red. I. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Chenstokhova — Kyiv: Vydavnytstvo Akademiyi im. Yana Dluhoshy v Chenstokhovi, 2005. — Vyp. 7. — S. 35-46.

8. Zyazyun I. A. Osvitni paradyhmy v konteksti filosof's'kykh idey / Ivan Andriyovych Zyazyun / Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyy zhurnal za red. I. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Chenstokhova — Kyiv: Vydavnytstvo Vyshchoyi Pedahohichnoyi shkoly u Chenstokhovi, 2003. — Vyp. # 5. — S. 213-226.

9. Zyazyun I. A. Rol' pidsvidomosti u rozvytku osobystosti / Ivan Andriyovych Zyazyun / Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyy zhurnal. Za red. I. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Kyiv - Chenstokhova: Vydavnytstvo ZAT "Vipol" "DK # 15, 2000. — Vyp. 2. — S. 183-215.

10. Zyazyun I. A. Tekhnolohizatsiya osvity yak istorychna neperervnist' / Ivan Andriyovych Zyazyun // Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka. Naukovo-metodychnyy zhurnal. — 2001. — # 1. — S. 73—85.

11. Zyazyun I. A. Filosofiya pedahohichnoho svitohlyadu / Ivan Andriyovych Zyazyun // Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya. Ukrayins'ko-pol's'kyy zhurnal. Za red. I. Zyazyuna, T. Levovyts'koho, N. Nychkalo, I. Vil'sh. — Kyiv-Chenstokhova : Vydavnytstvo Vyshchoyi pedahohichnoyi shkoly u Chekhonstovi, 2004. — Vyp. 6. — S. 209—222.

12. Kontseptsiya humanizmu v stanovlenni ta rozvytku profesiynoyi osvity/ Ivan Andriyovych Zyazyun // Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-prak-

tychnoyi konferentsiyi 1-2 zhovtnya 1997 r. / I. A. Zyazyun (red.); In-t ped. i psykholoh. Profesiynoyi osvity. — O. : Istro-Prynt, 1998. — 212 s.

13. Natsional'na derzhavna kompleksna prohrama estetychnoho vykhovannya : (Proekt) M-vo osvity Ukrainy, APN Ukrainy. In-t ukraiynoznavstva Kyiv. Un-tu im. T. Shevchenka, In-t system. doslid. Osvity ukrainy; Uklad. : I. A. Zyazyun, O. M. Semashko. — K., 1994. — 63 s.

14. Pedahohichna maysternist': Pidruchnyk / I. A. Zyazyun, L. V. Kra-mushchenko, I. F. Kryvonos ta in.; Za red. I. A. Zyazyuna. — K. : Vyscha shkola, 1997. — 349 s.

Васянович Г.П.

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В Я-КОНЦЕПЦІЇ АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА

У статті аналізується філософсько-педагогічна спадщина академіка Івана Андрійовича Зязюна. Вивчення текстів праць вченого дозволяє констатувати, що провідними ідеями є: необхідність пізнання і формування людського в Людині, що відбувається засобами філософського, психолого-педагогічного і культурологічного інструментарію; освіта може продуктивно розвиватися на філософських, гуманістичних засадах; моделі освіти можуть мати плюралістичний характер, філософія педагогічного світогляду вчителя за своєю суттю є гуманістичним; педагогічна діяльність повинна враховувати тісний взаємозв'язок свідомого і несвідомого; імперативом професійної діяльності є педагогічна майстерність вчителя, педагогіка добра, любові.

Ключові слова: людина, педагог, педагогічна свідомість, освіта, філософія освіти, філософія виховання, педагогічну майстерність, педагогіка добра, краса педагогічної дії.

Васянович Г.П.

ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ИДЕИ В Я-КОНЦЕПЦИИ АКАДЕМИКА ИВАНА ЗЯЗЮНА

В статье анализируется философско-педагогическое наследие академика Ивана Андреевича Зязюна. Изучение текстов трудов ученого позволяет констатировать, что ведущими идеями являются: необходимость познания и формирования человеческого в Человеке, что происходит средствами философского, психолого-педагогического и культурологического инструментария; образование может продуктивно развиваться на философских, гуманистических началах; модели образования могут иметь плюралистический характер, философия педагогического мировоззрения учителя по своей сути является гуманистической; педагогическая деятельность должна учитывать тесную взаимосвязь сознательного и бессознательного; императивом

професійної діяльності являється педагогічне майстерство вчителя, педагогіка добра, любові.

Ключеві слова: людина, педагог, педагогічне свідомство, освіта, філософія освіти, педагогічне майстерство, педагогіка добра, краса педагогічного впливу.

Hryhoriy Vassianovych
PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL IDEAS OF ACADEMICIAN IVAN ZYAZYUNA

The article analyzes the philosophical and pedagogical achievements of Academician Ivan Zyazyun. The study of his scientific works allows to state the following keynotes of the scholar: the necessity of the perception and the formation of the humanistic qualities of a personality, realized by the means of philosophical, psychological, educational and cultural features; education can be productively developed on the principles of philosophy and humanism; models of education can be of a pluralistic nature; the philosophy of the pedagogical outlook of a teacher is inherently humanistic; pedagogical activity of a teacher should take into consideration the close relationship between conscious and unconscious; pedagogical mastery of a teacher, the pedagogy of goodness and love is regarded as the imperative of a professional activity of a teacher.

Key words: pedagogue, pedagogical conscience, education, philosophy of education, art of teaching, pedagogy of goodness, the beauty of pedagogical act.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015

УДК 37:005.366.5(І.А. Зязюн)

*Лаврінченко О.А.,
Київ, Україна*

**ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ
ІВАНА ЗЯЗЮНА (1938–2014 РР.)**

Напевно не існує більшого людського щастя, коли усвідомлюєш причетність, родинну близькість, духовний зв'язок із видатною людиною, великим філософом, глибоким ученим і педагогом – Іваном Андрійовичем Зязюном. Так склалася доля, що останні роки й навіть дні довелося провести разом із ним (*автор статті є рідним племінником І.А.Зязюна*), вслухаючись у мудрість настанов, роздумів, філософських міркувань. Іван Андрійович неодноразово повторював про те, що сили, насаги, творіння йому завжди надавали батьківська земля, хатина, двір,

старі верби, спів пташок, цілюща вода із криниці. Тут, у невеличкому селі Пашківка, що за 19 кілометрів від старовинного Ніжина, проживали його батьки – Андрій Володимирович і Варвара Микитівна й після їхнього відходу у вічність вдячний син, аби зберегти батьківщину – розбудовує, впорядковує батьківську садибу та спільно зі своїм близьким другом, ректором Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького А.І. Кузьмінським, у пам'ять та на подяку своїм батькам, садить молодий сад – близько 80 плодкових дерев та 100 кущів різноманітних ягід.

Іван Андрійович неодноразово стверджував, що лише родинне виховання, любов до батька й матері, рідних та близьких, до свого роду й того місця, де народився, спонукає до творіння добрих справ, добротворчості, сподвижництва добра. Кожна людина, а особливо ті, хто присвятив себе служінню освіти, учіння й виховання мають проинятися добром, бо саме добро – унікальний код української нації.

В педагогічній науці в останні десятиліття з'явилася досить велика кількість дефініцій у сполученні з визначенням “Педагогіка” – “Педагогіка дії”, “Педагогіка культури”, “Педагогіка особистості”, “Педагогіка співробітництва”, “Педагогіка толерантності” тощо [1, с. 250–251]. Однак “Педагогіка добра” – поняття, що акумулює в собі глибинні основи не лише вчительської професії, а й людського буття – залишається не обґрунтованим і не введеним до наукового обігу. Лише І.А. Зязюн, обстоюючи категорію Добра у своїй творчості відзначав: “Мій народе, моя Україно! Жодне із творінь людських на ваших теренах не посміє життям своїм Вас зрадити чи Вас проігнорувати, бо народжені вони для єдиного: Вас віншувати. Як батька-матір, як рід свій великий, як рідну Землю, як сою єдину Батьківщину!

Не вина тих, хто не вмiють це робити або не хочуть, то їх велика біда і особиста трагедія – не навчені, не виховані, не облагороджені великою метою Добра і Любові, Істини і Краси.

Ці життєдайні начала і кінцеві результати людського життя перебувають у руках Учителя. ...І лише Ви, Вчителю, залишаєтесь вічно сповiдуваною і вічно живою Цінністю, непiдвладною Часу і меркантильним дріб'язковостям миттєвості” [4, с. 307].

І.А. Зязюн у сутність поняття “Педагогіка добра” вкладав величний та неосажний образ Учителя – майстра педагогічної і виховної справи. “Одна з основних соціокультурних функцій педагога – підтримка становлення людини як суб'єкта своєї життєдіяльності. Навчаючи дитину керувати собою, розуміти рішення, виконувати задумане, учитель формує у неї досвід бути особистістю, створює середовище з високими моральними цінностями, орієнтація на благо іншого за золотим правилом

етики (стався до іншого так, як би ти хотів, щоб інший ставився до тебе) набуває для дитини особистісного смислу. Тут реалізується важливіший психологічний закон, згідно з яким ментальність може народжуватися лише іншою ментальністю”, – відзначав видатний учений [5].

Для Івана Андрійовича повсякчас у наукових доробках поставав парадокс: ведучи мову за вирішальне значення вчителя для будь-якого педагогічного успіху, ми не володіємо донині концептуальними дослідженнями, щодо сутності й механізмів впливу педагога як особистості на особистість учня. Можна лише передбачати, що особистість учителя відповідальна за ціннісно-смисловий компонент змісту освіти, за той моральний контекст, в якому відбувається засвоєння цього змісту. При цьому варто зазначити, що в педагогічних дослідженнях останніх років не звертається увага на індивідуальні рішення педагогів, на пошук ними своїх підходів, неординарних моделей учіння і виховання. Описування педагогічної реальності здійснюється переважно в поняттях освітніх програм, змісту, стандартів, технологій, критеріїв якості, тобто чітко окреслюється тенденція – замінити професіоналізм педагога деякими стандартними схемами, щоб цю роботу міг виконати кожний, незалежно від того, в якій сфері і наскільки він сам освічений. Вчений наголошував: “Намагання побудувати педагогічний процес на деяких “сцієнтистських”, “об’єктивістських моделях” (стандартах, програмах), минаючи суб’єктивний світ педагога, вже довели свою безуспішність. Педагог в дійсності може об’єктивувати лише те, що в ньому закладено суб’єктивно. Педагогічний процес є розгортання того, що у згорнутому вигляді існує у свідомості, у досвіді самого педагога. Відхід від досліджень педагога, його особистісної ролі в функціонуванні педагогічної реальності, означає, по суті, ігнорування цілісності педагогічного дослідження. Яку б серйозну й глибоку теорію ми не створювали (наприклад, теорію змісту й методів учіння чи теорію особистісно-розвивальної освіти), ми водночас повинні моделювати й представлення про педагога, здатного цю теорію реалізувати.

Академік І. Зязюн переконував: “Нині ми є свідками появи пласта знань, результатів досліджень, які подаються як педагогічні, але в буквальному сенсі не адресовані вчителю. У численних докторських дисертаціях йдеться про “простори саморозвитку особистості”, про виховання як “неоднорідний нелінійний процес якісних перетворень”, “про проектування середовищ розвитку особистості” та інше. Відбувається невиправдана зміна самого предмету педагогічного дослідження. Такими стають “механізм соціалізації”, “сили саморозвитку”, “системи” і “технології”. Автори іноді так захоплюються, що забувають про важливу деталь: “педагогічні системи” і їх “рушійні

сили” – продукт дії професійно підготовленого педагога, який володіє професійним мисленням. Відхід від дослідження реальних проблем педагогічної дії, її орієнтовної основи, внутрішніх індикаторів її результативності, робить педагогічне дослідження мало ефективним. ***Немає педагогіки без педагога...*** [4].

Природа педагогічної дії така, що нею неможливо оволодіти в процесі традиційно сприйманого процесу підготовки педагогів. Педагогічна компетентність, як екзистенціальна властивість, є продуктом саморозвитку майбутнього педагога в професійному середовищі, супроводжуваного майстрами. Серед ознак педагогічної компетентності найважливіша – прийняття педагогічної дії як сфери самореалізації, як сфери, в якій майбутній спеціаліст усвідомлює свої можливості, переконаний у своїх силах і є сам собі цікавим. І. Зязюн, ведучи мову про феномен педагогічної дії, звертався до творчості педагогів-новаторів ХХ століття. Виступаючи у Центрах педагогічної майстерності, що почали діяти з 2008 року при Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (директором якого був І. Зязюн більше ніж 20 років), філософ зауважував: “Відомий ленінградський учитель Є.Ільїн з цього приводу говорив: “Я б ніколи не пішов у школу, якщо б мені був цікавий лише внутрішній світ письменника. Я ще й сам собі цікавий”. Школі якраз і потрібен вчитель, який “сам собі цікавий”, тобто представляє собою самодостатню індивідуальність і не відчуває себе ущербним [3].

Обстоюючи сутність “Педагогіки добра”, як невід’ємного категоріального утворення, визначаючи основоположні педагогічні чинники добротворчості, І.А.Зязюн звертався до природних рис, здібностей, нахилів пересічного індивідуума, наділеного здібностями й задатками творити добро. В його особистому архіві залишився рукопис, присвячений другові, сподвижнику, палкому прихильнику педагогічної майстерності, поетові й філософу, професору О.Г. Романовському в якому йдеться: “Миттєвість природного перебування Людини на загадковій і чарівній планеті Земля набуває необхідності й значущості лише в трьох критеріальних вимірах її з’явлення й життєвості: наповнення сучасним смислом опанованих нею історичних культурних надбань людства, народів малої й великої Батьківщини, передусім, як складової Всесвіту; особистісне уособлення гуманістичних духовних цінностей і їх примноження; саморозвитку впродовж життя успадкованого від роду осередку природних здатностей і їх самореалізації в особистісному творчому натхненні.

Щоб бути Людиною згідно з цими критеріями, необхідно пройти радісно й успішно дві школи розвитку: в сенситивному періоді – від народження до шести років – Школу родини й дошкілля та Школу

початкову з найінтенсивнішим наповненням поваги й любові до Дитини, неухильного виявлення віри і довіри до її ексклюзивних природних схильностей, не зважаючи на природні нерівності дитячих можливостей й уподобань. Кожна дитина в цей період свого входження в соціальні відносини повинна відчувати емоційно-почуттєві переживання прекрасного й піднесеного, відкласти їх у файлах підсвідомості і постійно розвивати впродовж усіх життєвих миттєвостей. Друга школа – загальноосвітня й вищий навчальний заклад. Це школа саморозвитку особистості. Ця школа тримається на трьох підвалинах – інтелекті, афекті і волі. У ній самоосвіта й самовиховання є критерієм життєвого успіху й людяності особистості. Тут обираються, формуються й розвиваються професійний вибір і професійний досвід, що підтримують і живлять суспільно-життєву самодостатність особистості. Тут набирають найвищого розвитку естетичні почуття, які водночас є потребою й мотивом діяльності й дії особистості. Поза афектом (емоціями й почуттями) немає людського життя й людської діяльності та дії, не відбувається людський поступ і радість життя, не розвиваються ціннісні відношення, як критерій творчого осяяння й акмеологічного успіху, найвищих досягнень людської підсвідомості та інтуїції.

Я мовлю про своє власне бачення мого власного життєвого поступу” [2].

Далі І.А. Зязюн із неперевершеним, лише йому притаманним талантом філософа й мудреця зумів довести сутнісні ознаки “Педагогіки добра”, олюдненої та опочуттєвленої педагогіки, в якій чільне місце відводиться не лише суб’єктам учіння й виховання – вчителів та учням, а й найвеличшому земному творінню – Людині: “Чим більше б я (як і кожна людина) зустрів талановитих педагогів добро-творців, тим досконалішим і гуманнішим був би мій (як і кожної людини за таких параметрів) досвід взаємодії із людським середовищем і особливо з моїми учнями й колегами-професіоналами (якщо обрав педагогічну професію). Але я завжди відчував і переживав помічений мною парадокс Ісуса Христа: “Чим більше добротворення людям, тим більше гвіздків у моє тіло й мою душу”. І прийшов до висновку: “Якщо ти професіонал у системі Людина-Людина, якщо ти Вчитель, завжди тримай напоготові тіло й душу для відчайдушної фізичної й духовної болю від людей, які не відчували велику силу благородства від своїх батьків, передусім, від свого родоводу, завше від своїх вчителів, від своїх колег-одноліток, які частогусто нав’язувалися стати друзями, а потім зраджували, здавалося, на дріб’язках, виявляючи зневагу, заздрощі, зло”. Переживати болю означає знайти в собі сили й здатності виконати свій Учительський обов’язок:

прилучити до власної душі скривджених своєю обмеженістю учнів і дати їм шанс стати Людьми” [2].

Спадщина І. Зязюна, талановитого сподвижника й фундатора педагогічної майстерності, є багатогранною й потребує детального вивчення та осмислення, творчого використання в сучасних реаліях реформування освітньої галузі. Науковий доробок ученого є безцінним надбанням для багатьох поколінь учених, теоретиків і практиків педагогічної науки не лише України, а й цілого світу.

Список літератури: 1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко Семен. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с. 2. Зязюн І.А. Дивосвіт людськості й людяності Олександра Романовського / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.А. Зязюна. 3. Зязюн І.А. Діяльнісна структура професії вчителя у вимірі педагогічної майстерності / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.А. Зязюна. 4. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. / Іван Андрійович Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с. 5. Зязюн І.А. Учитель на перетині тисячоліть / Іван Андрійович Зязюн // Рукопис із особистого архіву І.Зязюна.

Bibiliography (transliterated): 1. Honcharenko S. Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk / Honcharenko Semen. – Kyyiv : Lybid', 1997. – 376 s. 2. Zyazyun I.A. Dyvosvit lyuds'kosti y lyudyanosti Oleksandra Romanovs'koho / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.A. Zyazyuna. 3. Zyazyun I.A. Diyal'nisna struktura profesiyi vchytelya u vymiri pedahohichnoyi maysternosti / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.A. Zyazyuna. 4. Zyazyun I.A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi: Nauk.-metod.posib. / Ivan Andriyovych Zyazyun. – K. : MAUP, 2000. – 312 s. 5. Zyazyun I.A. Uchytel' na peretyni tysyacholit' / Ivan Andriyovych Zyazyun // Rukopys iz osobystoho arkhivu I.Zyazyuna.

Лавриненко А. А.

ІДЕЇ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА (1938-2014 РР.)

У статті розглянуто філософські і науково-педагогічні підходи до позначення феномена педагогіки добра в спадщині видатного українського вченого, філософа і гуманіста Івана Андрійовича Зязюна (1938-2014 рр.). Розкрито сутність педагогіки добра як категорії педагогіки та обґрунтовано необхідність її введення в педагогічний тезаурус.

Ключові слова: добро, творчість, В. Зязюн, педагогіка добра.

Лавриненко А.А.

ИДЕИ ПЕДАГОГИКИ ДОБРА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИВАНА ЗЯЗЮНА (1938–2014 ГГ.)

В статье рассмотрены философские и научно-педагогические подходы к обозначению феномена педагогики добра в наследии выдающегося украинского ученого, философа и гуманиста Ивана Андреевича Зязюна (1938–2014 гг.). Раскрыта сущность педагогики добра как категории педагогики и обоснована необходимость ее введения в педагогический тезаурус.

Ключевые слова: добро, творчество, И. Зязюн, педагогика добра.

Lawrinenko A.A.

THE IDEA OF GOOD PEDAGOGY IN THE ARTISTIC HER- ITAGE OF IVAN ZYAZYUN (1938-2014 GG.)

The philosophical and pedagogical approaches to the designation of the phenomenon of pedagogy of kindness in the legacy of the outstanding Ukrainian scientist, philosopher and humanist Ivan Andreevich Zyazyun (1938–2014). The essence of good pedagogy as a category of pedagogy and the necessity of its introduction in pedagogical thesaurus.

Keywords: goodness, creativity, I. Zyazyun, pedagogy of kindness.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК: 378.124+371.13+53+51

*Марченко В.С.,
Одеса, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ І.А.ЗЯЗЮНА ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ

Об'єктивні процеси та соціальна ситуація в Україні, які останнім часом пов'язані з демократизацією суспільства, поставили перед педагогічною наукою комплекс проблем. На особливу увагу заслуговує проблема модернізації вищої педагогічної освіти, забезпечення науково обгрунтованих змін у стратегіях і структурі освітньої галузі в цілому, пошук нового змісту, методів, форм навчання і технологій реалізації цих змін при підготовці майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін до розвитку математичного мислення.

Саме ці обставини додатково стимулюють усвідомлення необхідності змін у професійній підготовці майбутніх учителів. У працях відомих учених (В.І.Бондар, А.М. Бойко, В.Г. Бутенко, І.А. Зязюн, В.М. Гриньова, О.Г. Мороз, О.М.Пехота, О.Я. Савченко, З.Н. Курлянд, М.Д.

Ярмаченко) модернізацію педагогічної освіти розглядають як чинник, що планомірно оптимізує процес професійної підготовки сучасного вчителя нової доби. В останні десятиліття у вітчизняній та зарубіжній педагогіці приділяється велика увага неперервній педагогічній освіті (В.П. Андрущенко, Н.І. Ничкало, Л.Є. Сігаєва), проблемам та перспективам вищої педагогічної освіти (А.М. Алексюк, Є.П. Белозерцев, О.В.Глузман), педагогічної майстерності (Є.С.Барбіна, І.А.Зязюн, О.А.Лаврінченко). Успішно досліджуються питання історії й філософії вищої педагогічної освіти (В.Г. Кремень, В.С. Курило, В.І. Луговий). Особлива увага приділяється питанням самоосвіти, самоактуалізації, самовдосконалення майбутніх педагогів (М.Ю. Рогозіна, Л.М. Кобильник, Т.В. Шестакова).

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про увагу науковців до таких аспектів підготовки майбутнього вчителя: формування педагогічної творчості (О.А. Кривильов, В.А. Кан-Калик, Н.В. Мартишина, С.О. Сисоєва), формування професійної компетентності майбутніх учителів (І.В. Букреева, О.В. Добудько, А.Г. Кирилов, Н.М. Мурована, Є.М. Павлутенков, В.І. Саюк, А.В. Хуторської, Г.В. Монастирна), підготовка вчителів за кордоном (Н.В. Абашкіна, Т.І. Вакуленко, М.П. Лещенко).

У дослідженнях згаданих авторів простежуються різні підходи щодо розуміння професійної підготовки вчителя. Проблема модернізації педагогічної освіти ставиться ними досить гостро, але в загальному плані. А ось конкретна проблема професійної підготовки вчителя фізики та математики до розвитку математичного мислення, що навчається в нових умовах, в українській педагогічній науці ще не в повній мірі досліджена.

Аналіз наукових праць засвідчує відсутність дидактичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку математичного мислення. Разом з тим, у нових умовах саме такі засади створюють наукову базу для вирішення цілої низки питань, що дозволить здійснювати цілеспрямовану орієнтацію у засвоєнні знань майбутніми учителями та оволодінні ними професійними вміннями і навичками, які забезпечать гарантований розвиток математичного мислення і становлення особистості учня в шкільній системі. Саме тому метою нашої статті є аналіз найважливіших вимог до професійної підготовки майбутніх учителів.

Сьогодні більшість університетів, які готують учителів математики, працюють в інноваційному режимі. Але відсутність сучасної наукової бази значно знижує результативність нововведень, які впроваджуються в навчальний процес, гальмують переведення освітніх систем в режим інтенсивного розвитку.

Початковою умовою оновлення освітньої професійної

програми є послідовна орієнтація на тип відносин викладачів і студентів, що робить студента суб'єктом навчання, реалізує права студентів на свободу вибору, на утвердження почуття реального учасника навчального процесу через запропоновані альтернативи на всіх етапах навчання.

І.А. Зязюн зазначав, що упродовж останнього десятиріччя в розвитку вищої педагогічної освіти можна виокремити декілька тенденцій, серед яких: перетворення педагогічних інститутів у педагогічні університети, трансформація педагогічних університетів у класичні. На думку науковця, останнє не досить переконливе в зв'язку з тим, що класичний і педагогічний університети виконують специфічні функції в освітньому просторі України і вони не можуть забезпечити повноцінної заміни одна одною [2, с.106].

І.А. Зязюн вважав, що основна стратегія підготовки педагогічних кадрів в умовах модернізації освіти повинна орієнтуватися на збереження і розвиток як класичної, так і педагогічної університетської освіти. Гармонійне поєднання обох форм дає можливість забезпечити кваліфікованими педагогічними кадрами з різним характером підготовки різні навчальні заклади України. Другий напрямок удосконалення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя, на думку І.А. Зязюна, пов'язаний з певними змінами в її пріоритетних орієнтирах: подолання „школярської методики учіння”, яка виявляється в начотницькому характері вкладання, формалізмі засвоєння знань, відсутності у студентів самостійності і змістової навчально-дослідницької мотивації [2, с.108]. У процесі підготовки майбутніх учителів, наголошує науковець, слід пам'ятати той факт, що саме в українській лекторській школі (М.В.Гоголь, П.С.Могила, М.І.Пирогов, Г.С.Сковорода, К.Д.Ушинський, П.Д.Юркевич) утвердився важливий дидактичний принцип – розуміння лекції як школи самостійного творчого мислення. В сутність цього принципу було закладене прагнення перетворити лекцію із засобу передачі готової інформації в метод творчого розмірковування, спільних роздумів вченого зі студентами, які активно включалися в процес живого співмислення з лектором. Важливим напрямом удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя І.А. Зязюн також вважає створення системи незалежного оцінювання вищої педагогічної освіти.

Однією з причин недовірливого ставлення за кордоном до українських дипломів є відсутність стандартизованих систем оцінювання якості професійної, і зокрема, педагогічної освіти. Тому важливим напрямом подальшого удосконалення педагогічної освіти є створення науково обґрунтованих оцінних і діагностичних засобів для підсумкової державної атестації з напрямів підготовки і спеціальностей вищої професійної освіти; поліпшення методики оцінювання результатів

атестаційно-педагогічних вимірів, що організовуються для оцінки якості освіти; підвищення кваліфікації експертів, які залучаються до ліцензійної і атестаційної експертизи і оцінювання акредитаційних показників [2, с.109-110].

Важливою є думка І.А. Зязюна про те, що педагогічна освіта як смисл і мета, об'єкт і суб'єкт розглядає особистість учня-студента-вчителя у постійному розвитку. Мета педагогічної освіти – формування образу і досягнення смислу професії вчителя як триєдності духовного, соціального, професійного. Мета вищої педагогічної школи – професійне виховання вчителя – багатовимірне і багатофункціональне явище, що включає духовне становлення як активне внутрішнє прагнення до істини, добра, краси, осмислення цілісного світу; формування педагогічної культури; гармонійний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових, етичних і естетичних якостей [2, с.111].

Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонія її відносин з собою і іншими людьми, зі світом. У такий спосіб освіта на державному рівні створює умови розвитку – саморозвитку, виховання – самовиховання, навчання – самонавчання всіх і кожного. Під освітою розуміється процес входження людини в життя суспільства, в цілісний світ живої і “не живої” природи. Отже, система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини. [6, с.14]

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки :

В теперішній час багато науковців і педагогів усього світу працюють над тим, щоб удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів і посилити роль учителя в суспільстві. Одним із важливих чинників цього є визначення вимог до майбутніх чителів, до їх професійної підготовки, яка повинна бути орієнтована на багатогранну майбутню професійну діяльність.

Професійна підготовка майбутніх учителів повинна мати на меті не тільки засвоєння студентами сучасних знань із загальнопрофесійних і фахових дисциплін, виховання високоосвіченої, культурної, гармонійно розвиненої особистості, а й пропагувати ідеї інклюзивної освіти, компетентнісного підходу, демократії, створення єдиної зони європейської освіти, толерантності і таке інше.

Функціонування систем професійної підготовки майбутніх учителів мусить мати безперервний характер, забезпечуючи постійно змістову, дидактико-методичну і технологічну підготовку на рівні від бакалавра до магістра. Професійна підготовка майбутніх учителів фізики та математики до розвитку математичного мислення набуватиме

структурної повноцінності, якщо вона буде забезпечуватися педагогічною технологією формування необхідних професійних знань та вмінь.

Ефективність професійного становлення майбутнього вчителя закономірно залежить від того, в якій мірі він є сам співтворцем теоретичної і методичної системи професійної підготовки.

Перспективи подальших розвідок у напрямку дослідження, ми вбачаємо у пошуку ефективних технологій, які допомогли б спрямувати майбутніх учителів на таке оволодіння знаннями, вміннями та навичками, щоб вони стали для них не лише засобом для унаочнення навчальної інформації, а життєвою необхідністю для професійного й особистісного зростання та самовдосконалення.

Список літератури:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. Історія. Теорія: підручник / А.М.Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Зязюн І.А. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні / І.А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-український журнал / за ред. Т. Левовацького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова – Київ: АJD, 2006. – VIII. – С. 105-115.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. — Київ: Либідь, 1997. — 376 с.

Bibiliography (transliterated):

1. Aleksyuk A.M. Pedahohika vyshchoyi shkoly Ukrayiny. Istoriya. Teoriya: pidruchnyk / A.M.Aleksyuk. – K.: Lybid', 1998. – 560 s.
2. Zyazyun I.A. Protsesy modernizatsiyi suchasnoyi pedahoihchnoyi osvity v Ukrayini / I.A. Zyazyun // Profesiyna osvita: pedahohika i psykholohiya: pol's'ko-ukrayinsk'yuy zhurnal / za red. T. Levovats'koho, I. Vil'sh, I. Zyazyuna, N. Nychkalo. – Chentokhova – Kyuyiv: AJD, 2006. – VIII. – S. 105-115.
3. Honcharenko S.U. Ukrains'kyu pedahoihchnyy slovnyk / S.U. Honcharenko. — Kyuyiv: Lybid', 1997. — 376 s.

Марченко В.С.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ І.А.ЗЯЗЮНА ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ

У статті висвітлено особливості професійної підготовки вчителя. Розглянуті ідеї українського вченого І.А.Зязюна. Показано напрями, складові та сутність сучасних вимог до професійної підготовки

вчителя. Наголошено на основних чинниках нових підходів до підготовки майбутнього вчителя.

Ключові слова: професійна підготовка, підготовка майбутнього вчителя.

Марченко В.С.

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕЙ И.А. ЗЯЗЮНА ПО ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ И МАТЕМАТИКИ

В статье отражены особенности профессиональной подготовки учителя. Рассмотрены идеи украинского ученого И.А.Зязюна. Показаны направления, составляющие и сущность современных требований, к профессиональной подготовке учителя. Отмечены основные факторы новых подходов к подготовке будущего учителя.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, подготовка будущего учителя.

Marchenko V. S.

REALIZATION of IDEY I.A. ZYAZYUNA for PREPARATION of FUTURE TEACHERS of PHYSICS And MATHEMATICS

The article elucidates peculiarities of professional teacher training, considered ideas of the Ukrainian scientist I.A.Zyazyuna. It shows the directions, components and essence of modern requirements to professional teacher training. Emphasis is placed on the main factors of new approaches to preparing prospective teachers. Efficiency of the professional becoming of future teacher appropriately depends on that, in what measure he is spivtvorcem of the theoretical and methodical system of professional preparation.

Key words: professional training, professional training of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2015

УДК 37.035.6

Пономарьов О. С.

БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Загальна постановка проблеми. Кожна епоха формує суспільні цілі й життєві цінності відповідно як до рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, так і до характеру системи правових та моральнісних регуляторів, прийнятих в даному соціумі. При цьому надзвичайно важливу роль у прищепленні цих цілей і цінностей людям та забезпеченні їх дотримання відіграє система освіти. Вона як один з необхідних суспільних інститутів має виконувати низку взаємопов'язаних завдань з підготовки підростаючих поколінь до успішного життя й діяльності у принципово нових суспільно-політичних, соціально-економічних і духовно-культурних реаліях.

При цьому вкрай важливою проблемою постає необхідність створення таких умов здійснення навчально-виховного процесу, які б максимальною мірою сприяли розвитку бажання учнів і студентів оволодівати знаннями та викликали глибоке задоволення і педагога, і його вихованців від процесу та результатів спілкування і плідної спільної діяльності. Іншими словами, слід культивувати, за влучним виразом І. А. Зязюна, педагогіку добра. Більш того, така педагогіка стає за сучасних умов єдиною ефективною і дозволяє успішно розв'язувати всю сукупність завдань освіти. Однак при цьому виникає ще одна проблема, яка полягає в доведенні безальтернативності педагогіки добра. Адже тільки так можна подолати існуючі хиби нехтування студентами навчальними заняттями, викладачами – виховною діяльністю, внаслідок чого поширюються бездуховність, безвідповідальність і безкультур'я.

Ця проблема є достатньо складною і багатоаспектною. Вона пов'язана з державною освітньою політикою, з цілями і змістом освіти та її характером, зі станом освітнього середовища на макро- і макрорівнях. Однак найбільшою мірою вона пов'язана з особистістю педагога, з його умінням створювати обстановку взаємної поваги і взаємної зацікавленості учасників освітнього процесу в ефективному досягненні його очікуваних і прийнятних результатів.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми переконливо свідчить про те, що, незалежно від пануючих освітніх доктрин, в усі часи були педагоги, які замислювалися над своєю суспільною місією й над тим, яким чином зробити навчання привабливим, перетворити його з тяжкої праці на засіб задоволення цілком природної потреби дитини чи навіть дорослої людини у пізнанні навколишнього світу. Досить назвати імена Анаксагора, Демокріта, Епікура, Піфагора, Сократа, інших

античних філософів і педагогів, які не тільки навчали, але й осмислювали сутність і сенс своєї діяльності.

Їхні ідеї успадкували й розвинули видатні педагоги світового масштабу, серед яких слід назвати такі імена, як К. А. Гельвецій, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Й. Г. Песталоцці, М. Монтесорі, Я. А. Коменський, Й. Ф. Гербарт, Ф. А. Дістервег та інші. Ми можемо гордитися, що у цій плеяді блискучих імен яскраво сяють й імена всесвітньо відомих українських педагогів К. Ушинського, М. Пирогова, Б. Грінченка, М. Драгоманова, С. Русової, Г. Ващенко. Далеко за межами нашої країни набули поширення й заслуженого визнання ідеї, що складають славетну педагогічну спадщину А. Макаренка та В. Сухомлинського.

Саме В. Сухомлинський сповідував, активно пропагував і реалізовував у своїй плідній практичній освітній діяльності педагогіку добра, або уроки серця [1]. Його багату науково-педагогічну спадщину сьогодні глибоко і послідовно досліджують А. М. Богуш [2], Г. О. Васьківська, М. С. Вашуленко, В. Ф. Деркач, Т. К. Завгородня та інші. Проблема добра в педагогіці та психології присвячені дослідження Т. М. Березіної, П. С. Гуревича, А. В. Суворова. Своєрідна «територія добра» стала однією з центральних ідей гуманістичної педагогіки Ш. О. Амонашвілі. Широко відомим у всьому світі став обґрунтований вченим інноваційний науковий напрям гуманно-особистісного підходу до дитини в освітньому процесі. Г. Ю. Суріна досліджує такий аспект педагогіки Амонашвілі, як толерантність. Подібні проблеми досліджують також В. А. Гончарук, В. Ф. Моргун, В. В. Павленко, Г. М. Падалка, І. П. Сінельник та інші.

Сьогодні вважається, що педагогікою майбутнього має бути педагогіка добра і краси. А це означає, що в умовах постійного посилення ролі техніки й технологій у житті суспільства й кожної людини зберегти цінності людяності може лише звернення до цих одвічних понять та побудові відносин на принципах добра, любові та справедливості. В ситуації добра визріває взаємна довіра між педагогом і вихованцями, яка і стає запорукою не тільки професійного становлення, а й особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Однак феномен педагогіки добра є набагато ширшим і глибшим, ніж це може уявлятися на перший погляд. Не випадково І. А. Зязюн у своїй книзі з красномовною назвою «Педагогіка добра» цілком слушно підкреслює, що «з кожним роком посилюється увага до дослідження проблем філософії освіти, історії професійно-технічної та вищої освіти в Україні, наукових основ безперервної професійної освіти, концептуальних засад психолого-педагогічної підготовки вчителів у сучасних умовах,

дидактичних основ інтеграції змісту, форм і методів навчання у вищій школі» [4, с. 285].

В той же час **недостатньо дослідженими**, на наш погляд, лишаються такі важливі аспекти проблеми педагогіки добра, як її співвіднесеність та взаємозв'язок з вимогливістю, відповідальністю й дисципліною. Напевне, до недостатньо досліджених аспектів цієї проблеми слід віднести й специфіку прояву педагогіки добра у вищій школі, при формуванні професійної та соціальної компетентності майбутнього фахівця.

Мета цієї статті й полягає у спробі аналізу теоретичних положень, які стосуються вказаних аспектів. Передбачається розглянути й узагальнити також власний практичний досвід використання ідей педагогіки добра в процесі навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Досить стрімкий перехід людства до інноваційного типу світового розвитку як однієї з атрибутивних ознак постіндустріального суспільства прийнято пов'язувати з досягненнями науково-технічного прогресу, з розробкою та використанням високих технологій. Однак не слід забувати, по-перше, що умовою появи інновацій в техніці, в практично-перетворювальній діяльності людей взагалі спочатку виступає поява інновацій у їх мисленні. По-друге, саме інноваційне мислення звичайно може найбільш плідно проявлятися за психологічно сприятливих умов. По-третє, процес розвитку інноваційного мислення значною мірою відбувається в системі освіти під істотним особистим впливом педагогів.

Однак для цього вкрай необхідно, щоб ті, кому суспільство доручає виконувати надзвичайно важливі й відповідальні завдання з професійної підготовки, виховання й особистісного розвитку молоді, самі були глибоко обізнані в цих процесах і розуміли їх сутність та соціальну значущість. Більш того, вони повинні мати високу професійну компетентність як у сфері, якої стосуються дисципліни, що вони викладають, так і обов'язково у сфері педагогіки та методики викладання. Сьогодні їм вкрай необхідна не тільки психологічна спрямованість на педагогічну діяльність та постійне прагнення постійно підвищувати рівень педагогічної майстерності. Вони мають любити свою професію, свою діяльність і своїх вихованців, на яких ця діяльність спрямована. Саме тому педагогіка добра повинна лежати в основі парадигми цієї діяльності, в основі їх спілкування та взаємовідносин зі студентами.

Але й цього ще вкрай недостатньо. Вчителів чи викладачів вищого навчального закладу необхідно чітко розуміти, що в умовах інноваційного розвитку їх знання невпинно застарівають і вимагають

оновлення відповідно до досягнень науково-технічного і соціального прогресу, до розвитку знань і педагогічної думки. В іншому разі широкі інформаційні можливості можуть призвести до того, що студенти будуть знати ті чи інші розділи дисципліни глибше й детальніше, ніж викладач. А тоді цілком закономірно буде втрата ним свого авторитету, а відтак і поваги студентів до системи освіти взагалі.

Цілком закономірними уявляються принципи, які І. А. Зязюн висунув «основоположними передусім в контексті цілепокладання з поступовим уможливленням їхньої життєвості у переконаннях кожного з нас». І першим з цих принципів він сформулював «найгуманніше ставлення викладачів до студентів і студентів до викладачів за вічним, золотим правилом етики: стався до іншого так, як бажаєш, щоб він ставився до тебе (кантівський імператив)» [4, с. 107]. До речі, він високо цінував своїх дійсно видатних попередників К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка тв. В. О. Сухомлинського, які «видали стільки цікавих ідей, що кожна з них, втілена у життя, є багатством нового і ще незнаного». І спеціально підкреслює при цьому, що «усі мої ідеї були їхніми» [там само].

Любов до своєї професії й до учнів чи студентів є, безумовно, одним із стрижневих атрибутів педагогіки добра. Однак ця любов має бути водночас вимогливою й орієнтованою на кінцеві цілі освіти. У вищій школі ними є формування високої професійної і соціальної компетентності майбутнього фахівця та його належний особистісний розвиток. Іншими словами, треба його підготувати до успішного життя й діяльності в реальних умовах, де він змушений буде спілкуватися і співпрацювати з різними людьми, і далеко не всі з них будуть білими і пухнастими.

Тому, коли йдеться про педагогіку добра, слід мати на увазі не якусь абстрактну доброту і любов до вихованців, а високе відчуття педагогом своєї особистої відповідальності за те, щоб вони активно сприяли підготовці студента до життя як компетентної й загартованої особистості. Мається на увазі його моральнісна й емоційно-вольова підготовка, формування у нього розуміння необхідності рахуватися з цілями й інтересами інших людей. Слід йому самому прищеплювати уміння виявляти доброту і справедливість, бути вимогливим керівником і водночас чуйною і доброзичливою людиною.

Добре відомо, що особистість може виховати тільки Особистість. Тому дійсно вимогливим і водночас чуйним і доброзичливим у взаємовідносинах зі студентами повинен бути перш за все сам педагог. Викладаючи навчальний матеріал своєї дисципліни, він має пам'ятати і про виховний вплив, якого студенти зазнають в процесі спілкування з

ним. Це вплив може бути прямим і опосередкованим, але завжди цілеспрямованим, багатофункціональним і багатоаспектним. З одного боку вплив викладача має створювати атмосферу взаємоповаги й доброзичливості, сприяння кращому сприйняттю, розумінню й засвоєнню студентами навчального матеріалу й уміння належним чином використовувати його в майбутній професійній діяльності.

З іншого боку педагогічний вплив має спрямовуватися на формування у студентів розуміння ролі й необхідності дотримання навчальної дисципліни й прийнятих норм і правил. Близьким до цього уявляється й більш загальний аспект впливу, що стосується розуміння потреби у регулятивних механізмах правового та морально-етичного характеру як надзвичайно важливих дійових чинниках забезпечення можливості існування і нормальної життєдіяльності суспільства. А це виводить педагогічне спілкування на новий, філософський рівень, на розуміння складної й суперечливої природи людини як істоти не тільки біологічної, а й соціальної, діяльної, мислячої, духовної.

Важливим чинником ефективності навчально-виховного процесу при реалізації ідей і принципів педагогіки добра є система моральних відносин. Їх особливість, за словами Г. П. Васяновича, «полягає в тому, що вони мають ціннісно-регулятивний і безпосередній оцінювальний характер, тобто в них усе базується на моральній оцінці, яка виконує певні функції регуляції, контролю». Вчений спеціально підкреслює, що «для моральних відносин, наприклад, на відміну від правових, байдуже, яке місце посідає особистість у системі освіти, навчально-виховного процесу, які звання і ступені вона має й т. ін» [5, с. 294]. Освітня практика переконливо свідчить про справедливість цих тез. Більш того, не посади чи ступені та звання, а рівень професіоналізму педагога, його порядність і культура, його ставлення до студентів стають основою його оцінки з боку студентів. Відверто говорячи, ця оцінка часто буває найбільш об'єктивною і справедливою.

Вони враховують і високо цінують уміння педагога знати індивідуальні особливості й можливості кожного та використовувати ці знання як в процесі викладу навчального матеріалу, так і під час опитування, при відповіді під час проведення іспиту чи заліку. Його доброзичливість має полягати не у завищенні оцінки, а, по-перше, у забезпеченні оволодіння кожним студентом тим обсягом знань та з тією їх глибиною, які відповідають його здібностям і можливостям. По-друге, проявом доброзичливості педагога постає свідоме використання ним стимулюючої функції оцінки, зміцненню віри студента у свої сили й можливості. По-третє, ця доброзичливість виступає чинником щирої зацікавленості в навчальних і життєвих успіхах студентів, у власному

прикладі високої моральності й відповідальності, в багатому духовному світі.

Можна все більш детально розкривати зміст і сутність педагогіки добра, наводити безліч аргументів на користь її впровадження. Але набагато більш продуктивним уявляється доведення її безальтернативності. Йдеться навіть не про, на жаль, непоодинокі випадки зверхнього ставлення викладача до своїх студентів, приниження їх гідності. Така його поведінка взагалі не відповідає етичним нормам професійно педагогічної діяльності. Відсутність педагогіки добра, на наше глибоке переконання, найбільш чітко проявляється у байдужості викладача до своїх студентів, у нехтуванні ним виховними функціями його професійної діяльності.

Однією з причин цього явища є поширення й посилення технократизму як характеру мислення викладача, як системи його світоглядних позицій і життєвих принципів. Ця система послаблює, а то і взагалі виключає з числа життєвих цілей і цінностей любов, щастя, дружбу тощо. Тому і стає цілком природною дегуманізація професійної освіти, зникає потреба в духовності й культурі, розмиваються поняття естетичних смаків та ідеалів. А якщо цієї потреби немає у викладача, то хіба він зможе прищепити її студентам? Жаль, але сьогодні значна частина викладачів, особливо фахівців у сфері техніки й технологій, жодного разу за остання п'ять, а то і десять років не відвідували театру чи музею, художніх виставок чи музичних вистав.

Сьогодні, в умовах стрімких змін не тільки технічного і технологічного базису, але й самої системи життєвих цілей і цінностей педагогіка добра набуває особливо важливого значення. Дійсно ми спостерігаємо поступову деформацію так званих одвічних, або загальнолюдських цінностей, падіння рівня духовності й культури. Прагматизм відносин витісняє людяність і сердечність з процесу міжособистісного спілкування.

А ще І. О. Ільїн свого часу говорив, що бездуховна людина, озброєна знаннями, стає потенційно небезпечною. Історія останнього століття дійсно дає нам численні приклади злочинів, які стали результатом бездуховності, безвідповідальності та недостатньо чітких моральнісних принципів окремих інтелектуалів. Саме через це досягнення науково-технічного прогресу були використані не на користь людства, а на війну, на вбивства та руйнування. А скільки шкоди нанесла навколишньому природному середовищу нерозумна господарська діяльність, в тому числі й завдяки використанню начебто прогресивних техніки і технологій. За цих умов завдання збереження самої людської

цивілізації вимагає термінової розробки і впровадження нової, гуманістичної освітньої парадигми.

В центрі її положень і принципів має лежати саме педагогіка добра. Тільки в атмосфері доброзичливості, взаємної довіри між всіма учасниками освітнього процесу й демократизму відносин можна відновити на новому рівні життєво ціннісні ідеали, людяність і теплоту. А це відкриє можливість формувати всебічно розвинену особистість як з високим рівнем професійної компетентності, так і високодуховну, культурну та відповідальну. Таким чином можна буде подолати сучасні численні кризи і вийти на магістральний шлях інноваційного розвитку. Водночас фахівець отримає можливості для максимальної реалізації свого особистісного і професійного потенціалу.

Протягом п'ятдесятирічного досвіду педагогічної діяльності у вищій школі авторові довелося на практиці впевнитися як у значенні педагогіки добра, так і у її безальтернативності. Довіра до студента, визнання його права на власну думку й на власні погляди істотно скорочують психологічну дистанцію між учасниками освітнього процесу. Чесність, відвертість і повага у відносинах активно сприяють взаєморозумінню й виробленню спільних цілей, сприяють плідній діяльності, спрямованій на їх досягнення.

Часто колеги й самі студенти питають, чи не заважають встановленню таких відносин істотна вікова різниця, цілком природна відмінність поглядів, смаків, ідеалів. Відверто відповім, що вказані й інші чинники певною мірою ускладнюють формування довірчих відносин, але вони не є неподоланим бар'єром. Більш того, ці відмінності постають надійними запобіжниками для дотримання дисципліни й ділового за змістом характеру спілкування, хоча за формою воно є доброзичливим. Все це сприяє розумінню студентами нашої взаємної відповідальності за якість їх професійної підготовки, розумінню тих вимог, які педагог висуває до процесу і результату їх навчально-пізнавальної діяльності та яких дотримується при оцінюванні цих результатів.

Педагогіка добра має два виміри. Стратегічний вимір спрямований на належну підготовку майбутніх фахівців до успішного життя і професійної діяльності в умовах мінливого світу. Тому він скоріше полягає у формуванні професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців, у розвитку їх стратегічного інноваційного мислення, їх професійно і соціально значущих особистісних рис і якостей, їх прагнення до максимальної реалізації свого творчого потенціалу. Разом з тим слід вказати й прищеплення їм уміння і глибокої внутрішньої потреби до самонавчання і самовдосконалення. Другий же вимір педагогіки добра спрямований на забезпечення сприятливих умов в освітньому просторі

для ефективного досягнення цілей навчання, виховання та особистісного розвитку студентів.

Проявом професіоналізму, мистецтва і високо розвиненої педагогічної майстерності викладача виступає його вміння гармонійно поєднувати у своїй повсякденній діяльності та особливо у спілкуванні зі студентами обидва ці виміри. Завдяки цьому його вплив на студентів набуватиме належної сили та ефективності, а його постать як професіонала та особистості надовго може стати для них взірцем і одним з життєвих орієнтирів.

Висновки. Викладений матеріал є результатом багаторічних роздумів, осмислення й узагальнення педагогічного досвіду, а також теоретичних та експериментальних наукових досліджень автора. Все це дозволяє дійти таких очевидних висновків. По-перше, поширення технократичного типу мислення і нехтування виховним компонентом вищої освіти призводить до деформації системи життєвих цінностей фахівців, поступової втрати ними духовності та дегуманізації міжособистісного спілкування. Це погіршує взаємовідносини у суспільстві й загрожує його цілісності й безпеці. По-друге, для відновлення гуманістичних традицій, збагачення духовного світу і культури молоді необхідно відновити ідеї, принципи і положення педагогіки добра і впровадити їх на всіх рівнях системи освіти. Особливого значення педагогіка добра набуває в роботі вищих навчальних закладів, оскільки вони готують кадрове забезпечення інноваційного розвитку країни. По-третє, педагогіка добра сьогодні не має альтернативи, оскільки формальні взаємовідносини між студентами і викладачами погіршують духовно-культурну ситуацію в суспільстві, заважають затвердженню теплоти і людяності в міжособистісних відносинах, не сприяють формуванню відповідальності майбутніх фахівців.

Напрямки подальших розвідок мають полягати в конкретизації як положень і принципів самої педагогіки добра, так і пошуку шляхів і способів подолання тих вад, які виступають проявом чи наслідком нехтування цими принципами, які ведуть до зарозумілості викладача, до його самоізоляції від спілкування зі студентами поза межами аудиторних занять. Вкрай важливого значення набуває й дослідження шляхів, способів і технологій формування у студентів гуманістичного світогляду, розвиток їх загальної і професійної культури, прищеплення духовності та відповідальності

Список літератури:

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори у 5-и т. – Т. 3. – К.: Вища школа, 1977. – С. 5-279.

2. Богуш А. М. Педагогіка добра у спадщині В. О. Сухомлинського // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – Серія Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1.46 (108). С. 21-25.

3. Амонашвили Ш. А. Основы гуманной педагогики. – В 20 кн. – Кн. 6. – Часть 3. Педагогическая симфония. Единство цели. – М.: Издательский центр Шалвы Амонашвили, 2013. – 304 с.

4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.

5. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навчально-методичний посібник. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.

Bibliography (transliterated):

1. Suhomlins'kij V. O. Serce viddaju ditjam // Vibrani tvori u 5-i t. – Т. 3. – К.: Vishha shkola, 1977. – S. 5-279.

2. Bogush A. M. Pedagogika dobra u spadshhini V. O. Suhomlins'kogo // Naukovij visnik Mikolaivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni V. O. Suhomlins'kogo. – Serija Pedagogichni nauki. – 2014. – Vip. 1.46 (108). S. 21-25.

3. Amonashvili Sh. A. Osnovy gumannoj pedagogiki. – V 20 kn. – Kn. 6. – Chast' 3. Pedagogicheskaja simfonija. Edinstvo celi. – M.: Izdatel'skij centr Shalvy Amonashvili, 2013. – 304 s.

4. Zjazjun I. A. Pedagogika dobra: ideali i realii: Nauk.-metod. posib. – K.: MAUP, 2000. – 312 s. 5. Vasjanovich G. P. Pedagogichna etika: navchal'no-metodichnij posibnik. – L'viv: Norma, 2005. – 344 s.

Пономарев А. С.

БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНОСТЬ ПЕДАГОГИКИ ДОБРА

Педагогика добра, имеющая давние традиции в украинской системе образования, получила свое развитие в работах И. А. Зязюна. Она выступает мощным фактором установления доверия между участниками учебно-воспитательного процесса, способствует формированию профессионализма, духовности и ответственности будущих специалистов. В сложных условиях современности педагогике добра нет альтернативы, поскольку без нее общение утрачивает свою теплоту и сердечность, студенты теряют интерес к учебе и знаниям. Существенно ослабевает интенсивность педагогического влияния на них.

Ключевые слова: педагогика добра, духовность, ответственность, профессионализм, доверие, альтернатива, технократизм.

Пономарьов О. С.

БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА

Педагогіка добра, яка має давні традиції в українській системі освіти, отримала свій розвиток в роботах І. А. Зязюна. Вона постає потужним чинником встановлення довіри між учасниками навчально-виховного процесу, сприяє формуванню професіоналізму, духовності й відповідальності майбутніх фахівців. У складних умовах сучасності педагогіці добра немає альтернативи, оскільки без неї спілкування втрачає свою теплоту і сердечність, студенти втрачають інтерес до навчання і знань. Істотно послаблюється інтенсивність педагогічного впливу на них.

Ключові слова: педагогіка добра, духовність, відповідальність, професіоналізм, довіра, альтернатива, технократизм.

Ponomaryov O. S.

UNCONTESTED PEDAGOGY OF KINDNESS

Pedagogy of kindness, has a long tradition in the Ukrainian education system, was developed in the works of I. A. Zyazyun. It is a powerful factor in establishing of confidence between the participants of the educational process, contributes to the formation of professionalism, responsibility and spirituality of future specialists. In difficult conditions of modern pedagogy is no good alternative because without communication loses its warmth and cordiality, students lose interest in learning and knowledge. Significantly weakens the intensity of pedagogical influence on them.

Keywords: teaching of kindness, spirituality, responsibility, professionalism, trust, alternative, technocracy.

Стаття надійшла до редакції 3.03.2015

УДК 37. 011. 3 - 051 : 377 “71” (І.А. Зязюн)

*Постригач Н.О.
Київ, Україна*

ПЕДАГОГІКА ДОБРА АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна реальність відзначається «...відсутністю чіткої державної політики у сфері освіти, невизначеністю соціальних результатів, на які має бути зорієнтована професійна діяльність учителя, наявністю деструктивних факторів (падіння престижу освіти, погіршення матеріально-технічної бази загальноосвітніх навчальних закладів, низька оплата праці вчителів тощо) ...» котрі «...призводять до того, що процес модернізації національної системи підготовки педагогічних кадрів відбувається вкрай повільно, еволюційним шляхом перебору можливостей і реалізації модних наукових ідей. Постає проблема: продовжувати йти цим шляхом і далі, наслідуючи західні зразки, чи шукати альтернативні можливості? І, якщо обрати інший варіант, який шлях буде найоптимальнішим?» [5, с. 48].

Вичерпну відповідь на ці питання, на нашу думку, може дати концепція педагогіки добра академіка Івана Зязюна, котра «... стала змістом його життя...», глибоким переконанням ученого у тому, «... що в педагогічній дії є два рівнозначні суб'єкти – Людина і Людина, які мають створювати один одному відчуття спокою, рівноваги, благополуччя, щастя. Уже тоді він керувався правилом, що педагог повинен навчати і виховувати інших "своєю Поведінкою, своїм Статусом, своїм Знанням, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своїм Щастям, своїм Талантом". Своє професійне і громадянське кредо він сформулював чітко і переконливо: "Я прошу у Бога одного – часу для Добра Людям» [3, с.74].

У цьому контексті особливої актуальності набувають положення, викладені у концепції педагогіки добра, розробленій під керівництвом І. Зязюна, серед яких зазначимо наступні: створення системи педагогічної освіти, що задовольняла б потреби суспільства у педагогах різних спеціальностей і кваліфікаційних рівнів, здатних виконувати основну соціальну функцію формування цілісної, всебічно розвиненої особистості, відданої інтересам української держави; глибоке реформування змісту, форм, методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі; забезпечення неперервної освіти педагогічних працівників, підвищення їх професійного, освітнього і загальнокультурного рівнів; вироблення стандартів педагогічної освіти, системи оцінок професійної компетентності педагогічних працівників; створення цілісної системи неперервної післядипломної освіти педагогів з урахуванням вітчизняного досвіду і тенденцій розвитку світових освітніх

систем; підготовка педагога, здатного забезпечити всебічний розвиток учня як особистості та найвищої цінності суспільства [3].

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблеми формування професіоналізму майбутніх педагогів, їхньої професійної компетентності присвячені роботи низки вітчизняних та зарубіжних учених : психолого-педагогічні проблеми становлення майбутніх учителів (А. Богуш, І. Богданова, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Курлянд, А. Линенко, В. Моляко, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін.); (І. Бех, В. Баркасі, Т. Браже, М. Галагузова, С. Гончаренко, О. І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко, Н. Тарасевич, О. Шиян та ін.); підготовка майбутніх учителів у галузі мистецької освіти (О. Демянчук, Т. Завадська, Л. Коваль, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебнікова, О. Щолокова та ін.); професійна майстерність вчителя (В. Авершин, Ю. Баланюк, І. Зязюн, М. Євтух, І. Синиця, І. Федоренко, І. Чернокозов, Л. Хоружая, С. Шмаков та ін.); проблеми професійного самовдосконалення педагога (І. Зязюн, С. Єлканов, Л. Кондрашова, М. Сметанський, В. Мартиненко, В. Сухомлинський, Н. Ничкало та ін.); формування педагогічної культури (О. Барабаншиков, О. Бондарєвська, М. Букач, О. Гармаш, Т. Іванова, І. Ісаєв та ін.) тощо.

Однак, проблема обґрунтування професійного розвитку учителя в контексті концепції педагогіки добра Івана Зязюна ще не знайшла ґрунтового висвітлення у вітчизняному освітньо-науковому просторі.

Основна мета статті – виявлення основних аспектів забезпечення ефективного професійного розвитку вчителя через призму вивчення концептуальних положень педагогіки добра академіка Івана Зязюна.

Виклад основного матеріалу. Добро-дія учителя реалізується під впливом морального мотиву, тобто безкорисливого бажання допомогти учневі у його становленні й зростанні. Водночас засоби, обрані для реалізації моральної мети, не повинні наголошувати або піддавати сумніву моральний вчинок. Виконуючи добро-дію, не варто керуватися принципом —мета виправдовує засоби. Не кожне сприяння благау іншого є добро-дією в моральному сенсі, а лише те, яке здійснюють під впливом морального бажання в ім'я інтересів ближніх [1, с. 31].

Педагогічна діяльність є мета-діяльністю, оскільки в її процесі відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Учитель постійно перебуває у ситуації морального вибору між добром і злом. Для переконливості педагогічних дій, усвідомлення учителем їх правильності важливо враховувати моральні наслідки, які вони породжують, покладаючись на розуміння добра і зла, глумачення яких у педагогічній справі має

специфічні особливості. Отже, йдеться про особливу позицію вчителя в системі взаємодії з учнями, суть якої полягає в тому, щоб організовувати, керувати, коригувати діяльність учня, котрий є суб'єктом, здатним до керування власною діяльністю [4, с. 20].

"У моїй душі, – наголошує Іван Зязюн, – завжди жила істина древніх: "Нічого нового під місяцем". Нове – це давно забуте старе. І то – правда... Лише три педагога, і два останні з них випускники полтавського, нашого навчального закладу, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, так багато написали, видали стільки цікавих ідей, що кожна з них, втілена в життя, є багатством нового і ще незнаного. Усі мої ідеї були їхніми".

Говорячи про те, що вчитель має бути передусім зрілою, люблячою істотою, Іван Зязюн повсякчас наголошував, що в обов'язки педагога входить передача з покоління в покоління людських якостей, здобутків багатолітньої культури людства. Вчитель має вирізнитися високою професійною культурою в усьому – вигляді, мові, спілкуванні, поведінці в громадських місцях, школі, сім'ї. "Що ж то за вчитель, – запитував він, – який нездатний підкреслити красу передовсім зовнішністю, а потім – і внутрішнім світом своєї духовності?" [3, с. 107].

Кожна людина неповторна, кожна несе в собі тисячолітні моменти розвитку свого роду, виду... Вона не може повторитися в іншій людині. Так само, як і вчитель, він не може повторитися. Не можна до нього докладати слово діяльність. У вчителя є слово дія, коли він індивідуально, звертаючись до такої самої індивідуальності, як сам, виконує своє соціальне, культурне й усілякі інші завдання. Тобто відбувається формування різновидів людського досвіду учнів, рівнозначних суб'єктів педагогічної дії. Інших підходів ні в психологів, ні в педагогів до діяльності немає. Компетентності є стільки, скільки існує вчитель і учень. Це не сучасна категорія. Ще філософ Декарт писав: якби люди домовилися вносити в одне і те ж поняття один і той же зміст, тоді філософія була б непотрібна. Філософія — це мудрість людини, це любов до мудрості, це ніяка не наукова галузь про особливості розвитку. Хоч ми дуже вправно зробили її наукою, відірвавши від людини. Людина завжди філософ, вона міркує, вона пізнає, вона збагачується за допомогою мислення. Сучасні психологи вважають, що освіта базується на трьох складових: інтелект, афект і воля. Інтелект — це наповнені смислом знання, афект — це емоції й почуття людини, емоції психофізіологічні, почуття соціальні (емоції завжди соціалізуються, олюднюються в процесі розвитку дитини у різновидах її досвіду).

Педагога використовують термін виховання. Це процес надзвичайно складний. Ніколи сказане не стає основою виховного

моменту людини. Учень бере те, що збагачує його інтелектуально, головне — почуттєво. Почуття — це душа людини. Педагогіка — це психологія. Кажуть, що практична. У принципі це психологія практичної дії. Спілкуючись з вами, я вмикаю всі основні психологічні поняття, свій досвід. Слово — фізіологічний і лікувальний чинник. Це дуже правильно сказано. Компетентність у мові й мовленні також є однією з важливих, домінуючих ознак педагогічної дії. А відтак нам і говорити треба про педагогіку як науку. Про взаємодію вчителя і учня. Нам би звернути увагу на вчителя: який він, що має особливого, як впливає на учня. Для талановитого вчителя учень є особистістю, має радість від спілкування з ним. Але велика частина наших учнів сьогодні нікому не потрібна, вона — частина об'єктів, до яких учитель ніколи не доходить. Ніхто цьому вчителю не розповів, як це робити. А робиться це на основі прекрасного і піднесення. Педагогічна майстерність — це насамперед почуттєвий вплив вчителя на дитину [2, с. 9].

Так, І. Зязюн під професійною компетентністю вчителя розуміє знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології та рівень розвитку професійної самосвідомості [4, с. 30]. Розкриття професійно-педагогічного потенціалу ґрунтується на потребі в самореалізації, свідомому пізнавальному інтересі й самоідентифікації. Як зазначає І. А. Зязюн, майстерність завжди розкривається в діяльності, причому в діяльності ефективній. Саме таке розуміння прийняте в педагогіці. Педагогічна майстерність виявляється в успішному розв'язанні різноманітних педагогічних завдань, високому рівні організованого навчально-виховного процесу, але суть її в тих якостях особистості вчителя, які породжують цю діяльність, забезпечують її успішність. Ці якості слід шукати не лише в умінь, а й у тому сплаві властивостей особистості, її позиції, які дають педагогові змогу діяти продуктивно і творчо [3, с. 29].

Теоретичні ідеї педагогічної майстерності вчителя, викладені вітчизняними науковцями багато в чому схожі з науковими доробками зарубіжних учених. За твердженням Гіббса та Хабешоу (Gibbs & Habeshaw, 2003), педагогічна майстерність є триваючою взаємодією з культурою навчання та викладання, розумінням того, як студенти навчаються, сприянням інтерактивності і всебічному підвищенню навчання студентів [10].

Сучасна школа є соціальною, педагогічною і бюрократичною організацією (Барр та Дрібен, 1983) [7]; (Суса та Хой, 1981) [18, с. 21-39]; (Мейер, 1977) [16, с. 55-77]. Роль сучасної школи є особливо складною. Після сім'ї школа є першим великим соціальним оточенням дитини. Дитина, при вступі до школи в перший раз залишає його / її сім'ю й

потребує розвитку нових зв'язків як з вчителями, так і однокласниками [6]. Школа також виконує ідеологічну роботу в передачі переважаючих нормативно-культурних переконань і ставлень студентам (Костянтину, 1994) [13], (Кирідіс, 1997) [14], (Engel, 2000) [8]. Крім того, школа є основним соціальним механізмом для відтворення соціальної ієрархії й соціального статусу (Кирідіс, 1997) [14], (Кирідіс, 2012) [15]. Нарешті, шкільні трансфери знань і соціально схвалювана інформація для учнів, а також три знаннево-конститутивні інтереси були описані в роботах Хабермаса (Habermas, 1972) [11], (Habermas, 1974) [12].

Усі ці дослідження заклали основу для виявлення основних характеристик «хорошого вчителя» та ефективного професійного розвитку. Учений Попкевич [17, с. 56] стверджує, що конкретні поняття хорошого вчителя (діяльнісне навчання, рефлексивний практик), в поєднанні з конкретними припущеннями про знання вчителя і практикуми, які здійснюють вчителі – є явними (шляхом самоодкровення); усе працює для створення конкретних ідентичностей вчителів та поведінки, нормалізації внутрішніх переконань вчителів: думка є організованою, перцептивно-спрямованою, а дія контролюється [9, с. 335- 354].

Грецький науковець Xochellis [19, с. 12] зазначив, що: виявлення характеристик «хорошого вчителя» або типів «ефективного викладання» протягом дуже довгого часу було одним з головних питань, що стосуються педагогічного дослідження. Учений звертає увагу на те, що "дискусія є очевидною сьогодні з акцентом на педагогічній освіті ЄС та інших міжнародних організацій. Типовим прикладом є доповідь ОЕСР (1990), яка задає подвійне питання: як ми можемо забезпечити систему освіти учителями, які мають високий рівень підготовки, навичок і мотивації, і як можна підвищити ефективність педагогічної освіти?"

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

Аналіз фахової літератури з проблеми дослідження засвідчив, що ефективний професійний розвиток хорошого вчителя неможливий без високого рівня підготовки, навичок і мотивації, практичної мудрості, потреби в самореалізації, свідомому пізнавальному інтересі й самоідентифікації, постійного перебування у ситуації морального вибору між добром і злом при взаємодії з учнями. Крім того, прогностика розвитку педагогічної майстерності учителя як духовної здатності забезпечувати цілісний розвиток учнів у світлі концепції педагогіки добра академіка Івана Зязюна, передбачає подальші дослідження самоосвіти і професійного розвитку та саморозвитку вчителя, одухотворення освітніх практик, визначальної місії добротворення в умовах комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища.

Список літератури:

1. Васянович Г. Добро-й анти-добро-дія учителя у творчій спадщині Івана Франка / Григорій Васянович // Теорія і практика управління соціальними системами: Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2013. – № 1. – 152 с. - С. 31-38.
2. Енергія добра академіка Івана ЗЯЗЮНА // Слово Просвіти. - Ч. 10, 7—13 березня 2013 р. – С. 7-9.
3. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
4. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За заг. ред. І. А. Зязюна. — К. : Вища шк., 1997. — 349 с.
5. Прокопенко І.Ф. Розвиток інноваційної педагогічної освіти як пріоритетний напрям модернізації національних систем підготовки освітянських кадрів у ХХІ ст. / І.Ф. Прокопенко // Теорія і практика управління соціальними системами: Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2013. – № 1. – 152 с. – С. 48- 55.
6. Alexander R. J. Essays on Pedagogy / R. J. Alexander. - London: Routledge, 2008.
7. Barr R. and Dreeben R. How Schools Work / R. Barr, R. Dreeben. - Chicago: University of Chicago Press, 1983.
8. Engel M. The struggle for control of public education: Market ideology vs. democratic values / M. Engel. - Philadelphia: Temple University Press, 2000.
9. Fenwick T.J. The Good Teacher in Neo-Liberal Risk Society: A Foucaultian Examination of Professional Growth Plans / T. J. Fenwick // Journal of Curriculum Studies, 2003. – N. 35(3). - Pp. 335- 354.
10. Gibbs G. and Habeshaw T. Recognizing and Rewarding Excellent Teaching / G. Gibbs, T. Habeshaw. - Open University, Milton Keynes, 2003.
11. Habermas J. Knowledge and human interests / J. Habermas. - London: Heinemann, 1972. – Pp. viii +356.
12. Habermas J. Theory and practice / J. Habermas. - London: Heinemann, 1974.
13. Konstantinou Ch. School as bureaucratic organization and the role of the teacher / Ch. Konstantinou. - Athens: Smyrniotakis, 1994. –Pp. 40-43.
14. Kyridis A. Inequalities in Greek education and access to the university / A. Kyridis. - Athens: Gutenberg, 1997.
15. Kyridis A. Educational inequality / A. Kyridis. - Thessaloniki: Kyriakidis, 2012.

16. Meyer J.W. The effects of Education as an Institution / J. W. Meyer // American Journal of Sociology. – 1977. – N. 83. - Pp. 55-77.

17. Popkewitz T. Struggling for the soul: The politics of education and the construction of the teacher / T. Popkewitz. - New York: Teachers College Press, 1998. – P. 56.

18. Sousa D.A. and Hoy Wayne K. Bureaucratic Structure in Schools: A Refinement and Synthesis in Measurement / D.A. Sousa, K. Hoy Wayne // Educational Administration Quarterly, 1981. – N. 17(4). - Pp. 21-39.

19. Xochellis P. Schools and teachers in front of contemporary demands and challenges / P. Xochellis // Macedon, 1997. – N. 4. - Pp. 3-19.

Bibliography (transliterated):

1. Vasjanovich G. Dobro-j anti-dobro-dija učitelja u tvorchij spadshhini Ivana Franka / Grigorij Vasjanovich // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami: Shhokvartal'nij naukovopraktichnij zhurnal. – Harkiv: NTU „HPI”, 2013. – № 1. – 152 s. - S. 31-38.

2. Energija dobra akademika Ivana ZJaZJuNA // Slovo Prosviti. - Ch. 10, 7—13 bereznja 2013 r. – S. 7-9.

3. Zjazjun I. Pedagogika dobra: ideali i realii : nauk.-metod. posib. / I. Zjazjun. – K. : MAUP, 2000. – 312 s.

4. Pedagogichna majsternist' : pidruchnik / I. A. Zjazjun, L. V. Kramushhenko, I. F. Krivonos ta in.; Za zag. red. I. A. Zjazjuna. — K. : Vishha shk., 1997. — 349 s.

5. Prokopenko I.F. Rozvitok innovacijnoi pedagogichnoi osviti jak prioritetnij naprjam modernizacii nacional'nih sistem pidgotovki osvityjans'kih kadriv u HHI st. / I.F. Prokopenko // Teorija i praktika upravlinnja social'nimi sistemami: Shhokvartal'nij naukovopraktichnij zhurnal. – Harkiv: NTU „HPI”, 2013. – № 1. – 152 s. – S. 48- 55.

6. Alexander R. J. Essays on Pedagogy / R. J. Alexander. - London: Routledge, 2008.

7. Barr R. and Dreeben R. How Schools Work / R. Barr, R. Dreeben. - Chicago: University of Chicago Press, 1983.

8. Engel M. The struggle for control of public education: Market ideology vs. democratic values / M. Engel. - Philadelphia: Temple University Press, 2000.

9. Fenwick T.J. The Good Teacher in Neo-Liberal Risk Society: A Foucaultian Examination of Professional Growth Plans / T. J. Fenwick // Journal of Curriculum Studies, 2003. – N. 35(3). - Pp. 335- 354.

10. Gibbs G. and Habeshaw T. Recognizing and Rewarding Excellent Teaching / G. Gibbs, T. Habeshaw. - Open University, Milton Keynes, 2003.

11. Habermas J. Knowledge and human interests / J. Habermas. - London: Heinemann, 1972. – Pp. viii +356.
12. Habermas J. Theory and practice / J. Habermas. - London: Heinemann, 1974.
13. Konstantinou Ch. School as bureaucratic organization and the role of the teacher / Ch. Konstantinou. - Athens: Smyrniotakis, 1994. –Pp. 40-43.
14. Kyridis A. Inequalities in Greek education and access to the university / A. Kyridis. - Athens: Gutenberg, 1997.
15. Kyridis A. Educational inequality / A. Kyridis. - Thesssaloniki: Kyriakidis, 2012.
16. Meyer J.W. The effects of Education as an Institution / J. W. Meyer // American Journal of Sociology. – 1977. – N. 83. - Pp. 55-77.
17. Popkewitz T. Struggling for the soul: The politics of education and the construction of the teacher / T. Popkewitz. - New York: Teachers College Press, 1998. – P. 56.
18. Sousa D.A. and Hoy Wayne K. Bureaucratic Structure in Schools: A Refinement and Synthesis in Measurement / D.A. Sousa, K. Hoy Wayne // Educational Administration Quarterly, 1981. – N. 17(4). - Pr. 21-39.
19. Xochellis P. Schools and teachers in front of contemporary demands and challenges / P. Xochellis // Macednon, 1997. – N. 4. - Pp. 3-19.

Постригач Н.О.

ПЕДАГОГІКА ДОБРА АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Автор статті розкриває основні аспекти забезпечення ефективного професійного розвитку вчителя через призму вивчення концептуальних положень педагогіки добра академіка Івана Зязюна. Власне категорії педагогіки добра, етики та естетики педагогічної майстерності, краси педагогічної дії були покладені Іваном Зязюном в основу обґрунтування аксіологічних, етичних, естетичних, культурологічних та психопедагогічних засад розвитку, саморозвитку, неперервного професійного зростання, самовдосконалення й самореалізації особистості вчителя.

Ключові слова: діяльнісний підхід, вчитель, педагогіка добра, професійний розвиток, саморозвиток, самоідентичність

Постригач Н.О.

ПЕДАГОГІКА ДОБРА АКАДЕМІКА ІВАНА ЗЯЗЮНА В ПРОФЕССІОНАЛЬНОМУ РАЗВИТТІ УЧИТЕЛЯ

Автор статті розкриває основні аспекти забезпечення ефективного професійного розвитку учителя через призму вивчення концептуальних положень педагогіки добра академіка Івана Зязюна. Собственно категорії педагогіки добра, етики і естетики педагогічного майстерства, краси педагогічного впливу були покладені Іваном Зязюном в основу обґрунтування аксіологічних, етичних, естетичних, культурологічних і психопедагогічних основ розвитку, саморозвитку, неперервного професійного зростання, самосовершенствования і самореалізації особистості учителя.

Ключевые слова: діяльнісний підхід, учитель, педагогіка добра, професійне зростання, саморозвиток, самоідентичність

Postrygach N.O.

PEDAGOGY OF GOODNESS OF ACADEMICIAN IVAN ZYAZYUN IN TEACHER PROFESSIONAL DEVELOPMENT

The author reveals the basic aspects of effective professional development provision of teacher in the light of of the conceptual positions of pedagogy of goodness of academician Ivan Zyazyun. Actually categories of pedagogy of goodness, ethics and esthetics of teaching excellence, beauty of pedagogical action were entrusted to Ivan Zyazyun in the basis of grounding of axiological, ethical, aesthetic, cultural and psychological-pedagogical foundations for the development, self-development, continuous professional development, self-improvement and self-identity of the teacher.

Key words: activity approach, teacher, pedagogy of goodness, professional development, self-development, self-identity

Стаття надійшла до редакції 2.04.2015

УДК 37.015.3

Романовский А.Г., Михайличенко В.Е., Грень Л.Н.,

ПЕДАГОГИКА УСПЕХА КАК ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ УСПЕШНОСТИ ЛИЧНОСТИ

Постановка проблемы Совершенствование подготовки и повышение качества подготовки специалистов связано с осознанным восхождением личности к высокому уровню компетентности и мастерства. Для этого необходимо знание механизма успешности и создание педагогических условий для её формирования. Изучение этих проблем становится возможным с использованием новой и перспективной науки – педагогики успеха. Это наука о способах активизации внутреннего мира человека, его неограниченных возможностей, которые он реализует в течение всей своей жизни. Данный подход в современной системе образования состоит в том, чтобы обеспечить выявление и плодотворное использование личностных ресурсов, активизацию потенциала личности, стимулирование её к саморазвитию и самосовершенствованию, а в результате – достижению успеха в жизни.

Анализ публикаций Основные концептуальные позиции педагогики успеха связаны с гуманистической педагогикой и психологией, которые допускают использование индивидуального подхода во взаимодействии с учениками (И.Д. Бех, Н.А. Бордовская, И.А. Зязюн, В.И. Євдокимов, В.В. Луценко, О.М. Пехота, В.В. Сериков, В.А. Сухомлинский, И.С. Якиманская и др.). Именно этот подход означает признание обучающегося активным субъектом образовательного процесса, следовательно, обуславливает значимость субъект – субъектных отношений. Личностно-ориентированное обучение направлено на развитие и саморазвитие ученика, становление его как личности с учетом индивидуальных особенностей, интересов и способностей. Ученые утверждают, что образовательный процесс не обходимо строить так, чтобы каждый человек имел шанс реализации сущностных сил, который обуславливает перспективу её успешности.

Основы отечественной педагогики успеха заложены К.Д. Ушинским, который пришел к выводу, что только успех поддерживает интерес ученика к обучению. А он появляется только тогда, когда есть вдохновение, рождающееся от успеха в овладении знаниями. Ребенок, никогда не познавший радости труда в учении, не переживший гордости от того, что трудности преодолены, теряет желание и интерес учиться [8, с. 150]. Поэтому первой заповедью воспитания К. Д. Ушинский считал необходимость дать детям возможность почувствовать радость от своего

труда, достичь успеха в учении, пробудить в их сердцах чувство гордости и собственного достоинства за свои достижения.

Ведущим положением личностно- ориентационного подхода к обучению человека выступает его ориентация на успех как доминирующий компонент ориентационного его развития. При этом приоритетным является опора на внутренний потенциал личности как ключевое положение педагогики успеха. Многие современные ученые высказывают мысль о том, что человек тогда тянется к знаниям, переживает потребность в учении, когда им движут мотивы и интерес, подкрепленные успехом. Основной целью педагогического процесса является создание условий для развития внутреннего мира ученика и формирования его уверенности в своих силах. Поэтому учитель должен активизировать источник внутренних сил человека, рождающий энергию для преодоления трудностей, желание учиться и добиться успеха в жизни.

На основе обобщения литературы по этой проблеме можно дать такое определение успеха: «Успех – это постоянное осуществление тех целей, которые мы поставили перед собой и которые исключительно важны для нас. Успех – это не только результат, но и процесс движения на пути его достижения. Это развитие возможностей человека, раскрытие его потенциала» [4, с.8-9].

С психологической точки зрения успех, как считает А.С. Белкин – это переживание состояния радости, удовлетворение от того, что результат, к которому стремилась личность в своей деятельности, либо совпал с ее ожиданиями, надеждами, либо превзошел их. На базе этого состояния формируются более сильные мотивы деятельности, меняются уровни самооценки, самоуважения. Когда успех делается устойчивым, постоянным, может начаться своего рода реакция, высвобождающая огромные, скрытые до поры возможности личности [1, с.28].

С педагогической точки зрения успех – это достижение значительных результатов в деятельности, как отдельно взятой личности, так и коллектива в целом [1, с.30]. В педагогическом смысле успех может быть результатом продуманной, подготовленной тактики преподавателя, семьи. В основе ожидания успеха лежит стремление ученика заслужить одобрение, стремление утвердить свое «Я», свою позицию, убеждения и ценности.

Успех всегда включен в цепь действий, он не является самоцелью. Скорее он служит достижению человеком состояния удовлетворенности, которое, в свою очередь, является питательной средой для дальнейших действий, служащих цели самореализации. Это состояние даёт новые стимулы к росту, которые не обязательно должны быть связаны с деятельностью, а могут относиться к эмоциональной зрелости человека

или развитию иных сторон его потенциала, что означает в равной мере и его жизненный успех.

Одна из важнейших потребностей человека – достижение успеха в значащей для него деятельности. Ведущей деятельностью учеников есть обучение. Можно утверждать, что познавательная потребность и потребность в достижении успеха – два необходимых компонента, которые в значительной мере обеспечивают успеваемость учебной деятельности. Однако, как отмечал в своё время известный психолог Л. С. Выготский, «наш ребенок и знает, и может, и умеет, однако его беда в том, что он, прежде всего, не хочет» [2, с. 168]. Можно убеждать, агитировать, захватывать, развивать интерес, но не принуждать. Только раскрепостив ученика от страха и «обязательности», можно вызвать в нем сознательное, заинтересованное отношение к обучению. Лишь знания, которые стали личной потребностью ученика, могут превратиться в моральную ценность. Ученик не может знать все из того, что ему преподают, и необходимо признать за ним право выбора учебного материала.

Учитель должен организовать учебно-воспитательный процесс таким образом, чтобы, удовлетворяя естественные потребности человека в познании окружающего мира, общении и самореализации, обеспечить получение положительных эмоций. Такое обучение будет приносить ему наслаждение, а желание познавать будет возрастать и с течением времени превратится в мотивацию достижения успеха. Объяснения учителем мотивов необходимых действий и поступков, а также принятие их учениками развивает более зрелую мотивацию, побуждает стремление достичь поставленных целей.

Обратной стороной процесса достижения успеха в обучении является понятие неуспеваемости. К сожалению, неуспеваемость превратилась в хроническую, «вечную проблему» в школе. Многие известные дидакты уделили ей самое пристальное внимание. Причем в работах ряда педагогов и психологов (В. С. Цетлин, Ю. К. Бабанского, П.П.Борисовой, Л. С. Славиной, Н. А. Менчинской и многих других) неуспеваемость рассматривается не только как проявление недостаточной эффективности обучения, но и как фактор, оказывающий, в свою очередь, негативное влияние на формирование личности. С одной стороны, неуспеваемость является следствием процесса обучения, с другой – она сама, являясь негативно формирующим фактором, требует изучения своей сущности.

Масштабы этого явления стали настолько велики, что оно начинает выступать значимым фактором социального неблагополучия. Синонимом слова «неуспеваемость» является понятие «неуспешность». Колоссальный по численности контингент молодых людей с низкой

самооценкой и неверием в свои собственные силы оказывается не в состоянии эффективно выстраивать линию своей личной и профессиональной жизни, активно и при этом продуктивно адаптироваться к требованиям социума. Эти проблемы становятся чрезвычайно актуальными после окончания школы при выборе дальнейшего жизненного пути и адаптации к новым жизненным условиям.

В научной литературе предлагаются различные варианты и способы нивелирования влияния неблагоприятных факторов на процесс обучения. Неуспешность как деформирующий становление личности фактор требует неотложного поиска оперативных решений, которые позволят обеспечить эффективность функционирования системы образования. Выход нужно связывать с выявлением позитивных факторов, способных не только нейтрализовать негативное влияние неуспешности обучения, но и стать основой учебно-воспитательного процесса.

Решение проблемы преодоления неуспешности заключается в целенаправленно осуществляемой учебно-воспитательной деятельности, предоставляющей каждому ученику возможность испытать чувство достигнутого лично им эмоционально проживаемого успеха. Это должно стать фундаментальной основой формирования активной, оптимистично входящей в жизнь личности. Исходным методологическим способом поиска требуемых решений может стать признание возможности выявления факторов, способных обеспечивать процесс продуктивной социализации каждого человека, его ориентации на достижение им успеха в жизни.

Такой образовательный процесс позволяет свести на нет часто встречающийся феномен оценивания учащимся самого себя как неуспешного и призван формировать у него чувство проживаемого жизненного успеха и оптимизма. При таком подходе решение проблемы неуспешности переводится в сферу проектно формируемых отношений, изначально определяемых и целенаправленно организуемых учебным заведением и сфокусированных на отношении ученика к самому себе и к миру, в котором приходится жить и проявлять себя.

Во главу угла ставится не фиксируемая успеваемость как целевая определяющая качества обучения, а формирующие отношения, строящиеся на предоставляемой каждому ученику возможности проявить себя, испытать чувства достигаемого успеха. Это вселяет в него уверенность в своих силах, становится средством формирования его оптимизма, как фундаментальной основы мироощущения. Создавая целенаправленно воспроизводимые ситуации проживаемого успеха,

школа, таким образом, закладывает фундамент нравственной и духовной устойчивости личности, готовой к творческой самореализации и способной противостоять жизненным невзгодам.

Таким образом, проблема преодоления неуспешности может и должна решаться на создаваемом школой фундаменте отношений, обеспечивающих формирование у каждого ученика оптимистического взгляда на все, что с ним происходит, на жизнь как высшую ценность. При этом главной задачей является организация потенциально возможного набора деятельностей, предоставляемого ученикам для их успешной самореализации, обеспечивающей формирование адекватной самооценки и вытекающего из нее оптимистичного отношения к жизни.

Одна из фундаментальных особенностей человека заключается в том, что все происходящее с ним подвергается непрерывной психологически напряженной самооценке своих поступков, принимаемых решений, определения личностной значимости. Позитивное оценивание придает ему дополнительную внутреннюю активность, способствует формированию веры в себя, свои силы, стимулирует и укрепляет стремление к дальнейшему достижению поставленных целей.

Негативное оценивание оказывает диаметрально противоположное влияние, не стимулируя активность личности, а, наоборот, резко снижая ее мотивацию и целевую устремленность, что может приводить к возникновению хронически отрицательного восприятия своих отношений с действительностью. Это приводит к деформации личностного начала в человеке, существенно сужая выбор возможностей для самореализации. Снижение самооценки человека в таких случаях становится естественным, закономерным явлением. Однако пока продолжают оставаться недостаточно исследованными и раскрытыми вопросы, связанные с нейтрализацией этого процесса и формированием позитивной самооценки, ее процессуальных характеристик.

Отказ от авторитарных и переход к гуманистическим условиям обучения проявляется, прежде всего, в том, что оно ориентируется на активное формирование личностного смысла студентов. Отсюда важное значение имеет идея такого построения обучения, которое бы учитывало зону ближайшего развития личности, т.е. необходимость ориентироваться не на имеющийся сегодня уровень развития, а на несколько более высокий, который обучающийся может достичь под руководством и с помощью преподавателя. Результатом функционирования подобной воспитательной системы является достижение обучающимися состояний успеха, которые активизируют их эффективное общеличностное развитие.

Основным механизмом в решении этой задачи становится создание ситуации успеха в процессе обучения человека. Ситуация успеха – это целенаправленный специально организованный комплекс условий, позволяющий достичь значительных результатов в деятельности учащегося, которые сопровождаются позитивными эмоциональными переживаниями. С психологической точки зрения успех – это переживание состояния радости, удовлетворения от того, что результат, к которому личность стремилась, либо совпал с уровнем притязаний, либо превзошел их. Переживания радости, успеха – явления, вызывающие чувство самодостаточности, психологической комфортности, эмоциональной стабильности. Такая ситуация – это то, что способен организовать преподаватель.

Концепция создания ситуации успеха была предложена в 80-е годы XX столетия группой ученых, которыми руководил А.С. Белкин. Он твердо убежден в том, что, если ребенка лишить веры в себя, то трудно надеяться на его успех в будущем. Одно неосторожное слово, один непродуманный шаг учителя могут надломить ребенка так, что потом не помогут никакие воспитательные ухищрения [1, с.81]. Чувство переживаемого успеха способствует развитию уверенности человека в себе, повышению его самооценки, развитию чувства собственной значимости. Оно может коренным образом изменить состояние учащегося, изменить ритм и стиль его жизнедеятельности, взаимоотношений с окружающими. Таким образом, состоявшийся успех предусматривает оптимальное соотношение между ожиданиями окружающих, личности и результатами ее деятельности [1].

В связи с этим правомерной является точка зрения В.А. Сластенина, который считает, что ситуация успеха стимулирует учебную деятельность. Надежным путем создания ситуации успеха он считает дифференцированный подход к определению содержания деятельности и характера помощи обучающимся при ее осуществлении. На базе этого состояния формируются новые, более сильные мотивы деятельности, меняются уровни самооценки, самоуважения. В том случае, когда успех делается устойчивым, постоянным, может начаться своего рода реакция, высвобождающая огромные, скрытые до поры возможности личности, её резервы, раскрывается её потенциал [6].

Результаты исследования, проведенные в педагогических коллективах, где активно используются технологии создания ситуаций успеха, свидетельствует о том, что успех в том или ином виде деятельности является активным формирующим началом. Переживание радости, удовлетворения, признания сглаживает аффективные реакции, последствия конфликтных ситуаций. Состояние успеха – это

суб'єктивне состояние эмоциональной удовлетворённости человеком процессом и результатом самореализации в деятельности, а также своим социальным статусом и ролями в коллективе. Оно создаёт отношения позитивного сотрудничества с едиными целями успешной самореализации и самоутверждения.

Эти принципы реализуются также в новом демократичном направлении – педагогике сотрудничества, которая в некоторых научных источниках называется педагогикой толерантности, а ученый И.А. Зязюн назвал её «педагогика добра» [70]. Профессионально-педагогическое сотрудничество – это система приемов органичного социально-психологического взаимодействия педагога и обучающихся, содержанием которой является обмен информацией, познание друг друга, организация и коррекция их отношений в коллективе, обмен ролями, совместные переживания. Реализация такого обучения предполагает использование знаний психологии преподавателями, понимания роли психологии в учебном процессе.

Организация сотрудничества между учителем и учащимися, создание отношений доверия и взаимопонимания, переживание радости и успеха активизируют процесс обучения, формируя у его участников уверенность в себе и уважение друг к другу. Оно позволяет учителю ориентироваться на успех ученика и создавать специальные ситуации, способствующие переживанию им эмоционального подъема. Такое сотрудничество способствует личностному росту обучающихся, а также даёт возможность реализовать одну из главных задач учебно-воспитательного процесса – помочь осознать свои возможности и поверить в себя. Учитывая это, основную задачу учителя В.А. Сухомлинский усматривал в том, чтобы постоянно развивать у детей положительное чувство удовлетворения учением, чтобы из того чувства возникло и утвердилось эмоциональное состояние – страстное желание учиться [7, с. 588].

Для этого педагог должен организовать учебно-воспитательный процесс так, чтобы, удовлетворяя природные потребности человека в познании окружающего мира, общении и самореализации, обеспечить получение им положительных эмоций. Целенаправленно создавая такие ситуации, учебное заведение закладывает фундамент этичной и духовной стойкости личности, способной противостоять жизненным невзгодам. Для этого надо побуждать обучающихся к активной деятельности, создавать такие условия, которые дадут им возможность ощутить вкус победы над трудностями, формировать у них убеждение в том, что им все по силам, что они владеют неограниченными возможностями духовного и физического роста. При этом понимание мотивов своих действий

побуждает их ставить перед собой цели и не жалеть усилий для их достижения.

Успешность является социальным качеством, именно поэтому она осознается человеком в процессе приобретения социального опыта и достигается им за счет приложенных усилий и стараний. Достижение успеха в какой-либо деятельности всегда способствует самоутверждению личности, появлению веры с себя, в свои возможности, эффективному становлению в социуме. Чувство переживаемого успеха способствует развитию уверенности в себе, повышению самооценки, развитию чувства собственной значимости. В этом случае ситуация успеха является своеобразным «пусковым механизмом» дальнейшего развития личности.

Таким образом, ведущим принципом педагогики успеха является гуманистическая направленность образовательного процесса. Этот принцип предполагает создание условий для личностно ориентированного обучения, направленного на раскрытие и развитие способностей обучающегося, его позитивную самореализацию.

Второй принцип педагогики успеха – принцип успешности, который представляет собой один из важнейших аспектов в развитии личности, систему неразрывных психических компонентов, включенных в структуру учебно - познавательной деятельности. Достижение успеха даёт возможность обучающемуся почувствовать чувство удовлетворения от выполняемой работы, повышает уверенность в самом себе и самооценку, формирует чувство оптимизма.

Третий принцип педагогики успеха – принцип сотрудничества педагога и ученика, что является необходимым условием для личностного самоопределения учащихся. Чем больше согласованность взаимодействия в педагогическом процессе между ними, тем более эффективна организация учебного процесса, что способствует открытию перед студентами перспективы роста, помогает добиваться радости успеха, а также реализовать одну из главных задач в будущем – самореализация в профессиональной деятельности и в социуме.

Четвертый принцип – использование педагогических технологий и методов, способствующих активизации потенциала обучающихся и их самосовершенствованию;

Пятый принцип – знание основ психологии, как студентами, так и преподавателями, способствующее формированию самосознания студента, всех аспектов его внутреннего мира.

Таким образом, решение проблемы успешности обучения связано с формированием внутреннего мира студента, его профессионального самосознания, связанного с самопознанием, самооценкой, самоконтролем, самопрограммированием личности на успех, его развитием и

саморозвитком, направленим на успішну професійну діяльність. Це являється ведучою складовою інноваційного мислення, яке вимагає переоцінки всіх елементів педагогічного процесу. Розв'язання цієї проблеми – тривалий і багатосторонній процес, який відбувається в формуванні самосвідомості особистості в умовах розробленої методології створення системи органічного соціально-психологічного взаємодіяння педагога і вихованців з допомогою особистісно-орієнтованого навчання. Результатом функціонування такої навчально-виховної системи є досягнення студентами високого рівня успішності і задоволеності, які сприяють формуванню їх активної життєвої позиції.

Список літератури:

1. Белкин А.С. Ситуация успеха: книга для учителя / А.С. Белкин. – Екатеринбург : УГЛУ, 1997. – 186 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991.– 450 с.
- 3.Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : навч.-метод. посіб. /І. А. Зязюн. – К., 2000. – 350 с.
4. Романовский А.Г. Философия достижения успеха : учеб. пособ. / А.Г. Романовский, В.Е. Михайличенко. – Х. : Изд-во НТУ «ХПИ», 2003. – 695с.
5. Романовський О.Г. Педагогіка успіху / О.Г. Романовський . В.Є. Михайличенко. Л.М. Грень– Х. : Изд-во НТУ «ХПИ», 2011, 376 с.
6. Слостенин В. А. Общая педагогика : в 2 ч. ч.1. / В. А. Слостенин,И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина – М. : Владос, 2003. – 287 с.
7. Сухомлинський В.О. Людина – найвища цінність. Вибрані твори : у 5 т. Т.2. // В.О. Сухомлинський. — К. : Рад. школа, 1976.– 634 с.
8. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии: В 2 т./ К.Д.Ушинский – М., 1950.

Bibliography (transliterated):

1. Belkin A.S. Sytuatsyya uspekha: knyha dlya uchytelya / A.S. Belkin. – Ekaterynburh : UHLU, 1997. – 186 s.
2. Выгот-ский L. S. Pedahohyeheskaya psykholohyya / L. S. Выгот-ский pod red. V. V. Davydova. – M. : Pedahohyya, 1991.– 450 s.
- 3.Zyazyun I. A. Pedahohika dobra : idealy i realiyi : navch.-metod. posib. /I. A. Zyazyun. – K., 2000. – 350 s.

4. Romanovskyy A.H. Fylosofiya dostyzenyya uspekha : ucheb. posob. / A.H. Romanovskyy, V.E. Mykhaylychenko. – Kh. : Yzd-vo NTU «KhPI», 2003. – 695s.
5. Romanovskyy O.H. Pedahohika uspihku / O.H. Romanovskyy . V.Ye. Mykhaylychenko. L.M. Hren' – Kh. : Yzd-vo NTU «KhPI», 2011, 376 s.
6. Slastenyn V. A. Obschchaya pedahohyka : v 2 ch. ch.1. / V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, E. N. Shyyanov ; pod red. V. A. Slastenyna – M. : Vlados, 2003. – 287 s.
7. Sukhomlyns'kyy V.O. Lyudyna – nayvyshcha tsinnist'. Vybrani tvory : u 5 t. T.2. // V.O. Sukhomlyns'kyy. — K. : Rad. shkola, 1976.– 634 s.
8. Ushynskyy K.D. Chelovek kak predmet vospytaniya: Opyt pedahohycheskoy antropohyy: V 2 t./ K.D.Ushynskyy – M., 1950.

Романовский А.Г., Михайличенко В.Е., Грень Л.Н.
**ПЕДАГОГИКА УСПЕХА КАК ИНТЕГРАЛЬНЫЙ
ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД
К ФОРМИРОВАНИЮ УСПЕШНОСТИ ЛИЧНОСТИ**

В статье рассмотрена сущность педагогики успеха как интегрального личностно-ориентированного подхода к формированию успешности личности студента. Изложены основные направления изучения формирования успешности и роль внутреннего мира человека в этом процессе. Выделены основные принципы педагогики успеха: гуманистическая направленность образовательного процесса; успешность; плодотворное сотрудничество педагога и ученика; использование педагогических технологий и методов, направленных на личностное развитие и саморазвитие обучающихся; знание психологии как студентами, так и преподавателями, способствующее формированию их внутреннего мира и активной жизненной позиции.

Романовский О. Г., Михайличенко В. Е., Грень Л. М.

**ПЕДАГОГІКА УСПІХУ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ОСОБИСТІСНО-
ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ УСПІШНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ**

У статті розглянута сутність педагогіки успіху як інтегрального особистісно-орієнтованого підходу до формування успішності особистості студента. Викладені основні напрямки вивчення формування успішності і роль внутрішнього світу людини у цьому процесі. Виокремлено основні принципи педагогіки успіху: гуманістична спрямованість освітнього процесу; успішність; плідне співробітництво педагога та учня; використання педагогічних технологій та методів,

спрямованих на особистісний розвиток і саморозвиток тих, хто навчається; знання психології як студентами, так і викладачами, що сприяє формуванню їх внутрішнього світу й активної життєвої позиції.

Romanovsky A. G., Michalichenko V., Gren L.

PEDAGOGY OF SUCCESS AS AN INTEGRAL PERSONALITY-ORIENTED APPROACH TO FORMIROVANIYA PERSONALITY

The article views the essence of pedagogy of success as integral personally-oriented approach to form a student's personality successfulness. There are pointed out the main directions in the study of successfulness formation and the role of a person's inner world in this process. The basic principles of pedagogy of success have been defined, namely humanistic directedness of the education process, successfulness, fruitful cooperation between the pupil and the teacher; the use of pedagogic technologies and methods directed at students' development and self-development; knowledge in psychology by both students and teachers which enhances the formation of their inner world and active stand in life.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2015

УДК: 37.01/.09

*Семенова А.В. ,
Одеса, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І.А. ЗЯЗЮНА - МАЯК ДЛЯ ПЕДАГОГІВ ЗА ПОКЛИКАННЯМ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими теоретичними чи практичними завданнями. Кожна мить людського життя являє собою елементарну, зрозуміло, віртуальну одиницю вічності. Далеко не кожна мить життя «олюднена». Бувають «нелюдські» часи. Вони зм'якшуються уявою, мріями, які, звичайно, містять не тільки часову, але й предметно-просторову складову. Тому педагогічна майстерність є привабливою й центральною ідеєю для сучасної української педагогіки серед тих науковців, хто прагне й зберігає надію на розквіт Української Науки і Освіти, де Педагогіка Істини, Добра і Краси пануватиме в усіх складниках українського державотворення, зокрема економічному, політичному, ідеологічному, культурному, що зумовлює Освіту і Виховання молоді. Теорія педагогічної майстерності

І.А. Зязюна не має аналогів у світі, її інноваційність, педагогічна ефективність та вагомість результатів впровадження зумовили її швидке поширення у вітчизняній і зарубіжній педагогічній освіті (Білорусь, Канада, Китай, Польща, Франція, Японія, Росія та інші країни).

На жаль, «наставницька» теорія формування знання у школі, яку Пауло Фрейре [10] визначив ще у середині ХХ століття як головну перешкоду на шляху розвитку особистості, з тріумфом повернулася. Визнана колись педагогами з різною філософією освіти обурливим порушенням демократичності та людяності освітянської місії, вона знов витягнута на світ практично всією офіційною педагогікою. Там, де освітяни стверджували, що освіта має бути стрижнем самопізнання, у процесі якого учень через інтелектуальні й емоційні акти намагається розкрити власну індивідуальність, тепер майже весь освітній простір заповнений заплутаним механізмом тестування, який вимірює «прогрес» навчання у виконанні нав'язаного ззовні навчального плану. Дійсно, інтелектуально-емоційний процес навчання постає, якщо не клубком неконтрольованих, прихованих дій у свідомості та підсвідомості учня, то сумнозвісною *табула раса* Джона Локка. У свою чергу, сам учитель стає інструментом схваленої інтелектуальної та моральної культури, на який покладено завдання гасити деструктивні імпульси й наповнювати «порожній» розумово-почуттєвий простір своїх вихованців.

Концепція педагогіки Добра І.А. Зязюна є підґрунтям для розв'язання проблеми взаємозв'язку психології навчання, дидактики, індивідуальних методик і практики навчання і виховання. Розв'язання саме цієї проблеми визначає відповідь на питання про використання досягнень психологічної теорії навчання у педагогічній практиці. Справа в тому, що досягнення педагогічної психології не можуть використовуватися у навчанні безпосередньо. Надія на справжню освіту, де Педагоги-Майстри організують педагогічну взаємодію, ґрунтується на ідеї про розвиток професійної майстерності педагогічних кадрів, де професіоналізм учителів розглядається з позиції їх підготовки, оцінки діяльності, особистісних моральних якостей та рівня майстерності.

Аналіз останніх наукових публікацій. Як показали сучасні дослідження в аспекті вивчення закономірностей роботи людського мозку Д. Гоулмана [2], В. Зінченка [3], Р. Мендиуса [6], Е. Стоунса [9] та ін., у самій природі мозку людини закладені такі властивості і якості, які дають підстави розглядати їх як *онтологічні*, а саме: постійна націленість мозку людини на нескінченне пізнання Світу і його вдосконалення, початкова здатність до самозаохочення за успішну реалізацію початкових природних властивостей. Адже людина всі результати свого майстерного творіння духовного і етичного змісту і значення втілює у реальних матеріально-

речовинних продуктах, вона у своїй голові, у своєму дусі містить такі переконливі властивості і здібності, завдяки яким в будь-якому об'єкті, що зустрічається на життєвому шляху людини, і явищі відразу відчуває порядок або хаос, гармонію або дисгармонію і тут же націлюється, спочатку хоч би ідеально, на ліквідацію чи подолання хаосу або дисгармонії. Інакше творець не одержить того задоволення і навіть насолоди, яка є вищою для нього самовинагородою на шляху досягнення трьох іпостасей: Істини, Добра і Краси. Вони утворюють триєдність та обумовлюють одна одну. Так справжня Істинність завжди «вдягається» в Естетичні форми і покликана служити Добру [4]. Ці твердження знайшли втілення у різних сферах людської діяльності – науці, філософії, освіті, мистецтві. З часом їх стали протиставляти одна одній [1]. Відтак, і у наш час гостро йдуть дискусії про співвідношення науки і мистецтва, науки і моральності, гуманізму. Висловлюються думки, що наука не може бути ні етичною, ні аморальною. Але нині, як ніколи раніше, ясно, що наука і освіта, які не освячені високою етичною, гуманістичною метою Істини, Добра та Краси загрожують загибеллю культури, цивілізації. Наука і Освіта повинні бути формою реалізації гуманізму, як і гуманізм є умовою справжнього розквіту науки і освіти. І мистецтво не може бути чимось чужорідним по відношенню до науки і освіти. Уява, фантазія, інтуїція, відчуття прекрасного завжди супроводжують пошук пізнання.

Основна мета статті: Пояснити сутність тези про те, що принцип людяності є основою усвідомлення особистісного сенсу педагогічної майстерності І.А. Зязюна.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підхід до побудови самого поняття освіти як тренування домінує в університетах і дедалі більше вкорінюється у середніх навчальних закладах. У майже всіх відомих нам роботах І.А. Зязюна ([4], [5], [7] та ін.) він зазначав, ЩО є справжньою освітою і якою є роль Педагога – Майстра та його учня у цьому процесі. Він розвінчував панівну думку про «безсторонність» Учителя. Навпаки, доводив, що мало хто з учителів міг підтвердити цю заяву в часи безпрецедентної регламентації процесу навчання. Навчання відбувається тоді, коли наявні принаймні двоє суб'єктів, які займають дещо різні позиції в діалозі, що триває. Але обидва учасники вносять у ці стосунки знання, й одним з суб'єктів педагогічної дії є виявлення того, що знає кожен з них і чому вони можуть навчити один одного. Інший суб'єкт усвідомлює себе як дійову особу у світі в результаті отримання нових знань.

Зауважимо, що І.А. Зязюн рішуче відкидав ідею про вчителя як передавача теоретичних знань, також заперечував й принизливу ідею, за

якою вчитель, головним чином, «стимулює» здоровий глузд і пояснює значення цінностей. Навпаки, він доводив, що вчитель – майстер нарівні з учнем, постійно бере участь у створенні нового знання, опановуючи ціннісний досвід. Але, щоб створити нове знання, вчитель та учень вступають у навчальну ситуацію як власники попередніх знань, хоча й різного виду. Адже й учитель і учень мають свій життєвий досвід і досвід попереднього навчання. Ключовою ідеєю педагогічної майстерності І.А. Зязюна, є те що серед всього іншого система підготовки педагогічних кадрів є «виключно опочуттєвленою діяльністю планування майбутнього світу людства» [5]. У межах даної концепції І.А. Зязюна, ціннісний досвід розглядається як інтегральна відображаючи-регулятивна характеристика взаємодії Людини зі Світом. Сукупність внутрішніх і зовнішніх функцій ціннісного досвіду (кожна з яких, в загальному виді, утворює монолітну афективно-інтелектуально-вольову компонентну структуру) є цілісною відкритою та нелінійною синергетичною системою у складі якої відповідно співфункціонують сім центрів-функцій, що забезпечують існування людини як самостійного автономного елемента/підсистеми системи природно-соціального світу. Як єдине ціле, такий досвід, з одного боку, проявляє системну цілісність регулятивного аспекту відображення суспільної практики, а з іншого, виступає чинником цілісності – „системною регулятивною силою”, що цю цілісність й визначає. Усвідомлення змісту системи розкриває культурно-історичну динаміку змін парадигм освіти, сенс якої конкретизується у двох її глобальних значеннях: культурно-світоглядному та соціальної сили, природа яких пронизує всі парадигми освіти [8].

Тому осмислення історії становлення сучасної української педагогічної майстерності – це можливість втручатися у перегляд ставлень до цього поступу і змінювати життя України на краще. Збагнувши історичність усіх суспільних та економічних змін, І.А. Зязюн аргументовано заявляв, що саме освітяни здатні впливати на майбутню історію [4]. Тут феноменологічна й екзистенційна філософія освіти виявляється явно найбільш ґрунтовною. Ґрунтовною для тих, хто не намагається шукати надію у діалектиці історії, хто, попри все, не відкидає конкретних «проблематизуючих агентів історії» – провідних науковців, а також трансформаційні зміни функціонування полікультурного світового освітнього простору. Ці трансформаційні зміни пов’язані з обставинами політичного, економічного і культурного життя, зі спостереженнями за тим, як інші намагаються змінювати світ.

Саме І.А. Зязюн пояснюючи концепцію педагогіки Добра говорив про те, що освіта, – це «наукове утворення» відкритого типу, оскільки буття людини обумовлюється, але не визначається її обставинами. І,

нарешті, оскільки вчителі – це одночасно й учні, вони не є незалежними від суспільних процесів [4]. У вчителів хронічно низька заробітна плата, вони працюють і живуть в умовах, які повні ускладнень і, я б ще додала, часто погано підготовлені. Віддані педагогічній справі вчителі навряд чи обгрунтують зв'язок між освітою й діяльністю, теорією і практикою, якщо їх відданість обмежена. Частково, етична ідея І.А. Зязюна полягає в абсолютній необхідності захисту педагогами своєї гідності, права на академічну свободу, автономію у визначенні навчального плану й побудову педагогічного процесу. Перед Українською освітою ще довгий шлях удосконалення... Нині освітні інновації та їхні поборники переживають нелегкі часи... І.А. Зязюн постійно звертав увагу педагогів на те, що вчитель – це актор на суспільній і політичній сцені, а також акцентував увагу на те, що завданням педагога є стимулювання гуманізму людей, а не ліплення їх за одним шаблоном подібно до Пігмаліона. Його сумлінність живилася етичним, а не тільки науковим переконанням, вірою в те, що, ставши на той чи інший бік, учитель зобов'язаний буде боротися лише з однією надією на реалізацію тільки власних ідеалів.

Сьогодні багато хто захищає гуманітарні науки й мистецтво як цінні додатки до навчальних програм, спрямованих на бізнес і кар'єру, як на шкільному, такі і на університетському рівні. Вони доводять, що хороший бухгалтер має щось знати про оперу, що фінансовий радник чи інженер потребує вміння літературно написати звернення чи звіт, що менеджери краще виконують свою роботу, якщо добре розуміють людську психологію. Оскільки гуманітарні й суспільні науки у вищих навчальних закладах продовжують занепадати чи принаймні залишатися на старому рівні розвитку, викладачі цих дисциплін під сильним тиском ринку праці змушені виправдовувати своє існування. Школи вимірюють свій добробут за кількістю комп'ютерів, кондиціонерів, проєкторів на класну кімнату, за наявністю хороших програм стажування з потенційними роботодавцями, а університети й коледжі – за тим, наскільки високо в них цінується «діяльність, спрямована на розвиток» (пошук грантів) у порівнянні з усіма іншими видами діяльності академічного «підприємства».

Проєктам, спрямованим на розвиток професійної майстерності викладачів, чиниться й дедалі сильніший опір: відсутністю коштів, часу на підвищення кваліфікації, а то й взагалі фікцією цього процесу. Вчителі у звичайних школах почуваються, наче у вирі боротьби із вдячністю-хабарництвом. А педагоги вишів звузили свою діяльність до виконання навчальних планів, де науково-дослідницька робота майже залишається тільки згадками на папері. Нормальне життя – це не лише робота, вдосталь їжі та надійний притулок. Авторитарні режими час від часу були здатні уповні задовольнити ці потреби, принаймні в обмежені періоди

часу. І.А. Зязюн завжди дотримувався думки, що гуманізоване суспільство вимагає здатності особи обирати цінності й правила поведінки, що не ламають звичні суспільні норми, а збагачують культурно-ціннісний досвід людства. А це вимагає повної участі всіх своїх членів у всіх аспектах громадського життя і в політичному, і громадянському сенсі.

Загалом цінним є те, що сьогодні соратники та учні Івана Андрійовича усвідомлюють необхідність продовження пошуку шляхів відродження принципів людяності, які протягом усього життя виступали підґрунтям професійної діяльності академіка І.А. Зязюна. Адже саме тут і позначається справжній особистісний сенс педагогічної майстерності.

У наш час цілковитого занепаду вітчизняних гуманітарних наук, Концепція педагогіки добра І.А. Зязюна стає маяком для всіх тих для кого педагогіка є справжнім покликанням, сенсом життя та усвідомленою цінністю, тих, хто спроможний вірно служити Людині та відчувати потреби і реалії незалежної України. Зміни у сучасній українській педагогіці стали здійсненими. Це досягалося довгими роками, але трагічної долі зазнає народ, лідери якого ошукують його матеріально і духовно. Збагачення передового педагогічного досвіду незалежної України дослідженнями, які б продовжували ідеї української наукової школи фундатора педагогічної майстерності доктора філософських наук, професора, директора-засновника Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих, академіка НАПН України І. Зязюна, наразі є необхідними, виходячи з власних умов, культури, політики, менталітету, у контексті загальноєвропейського та ще ширше – загальносвітового розвитку, розв'язуючи чимало однакових для багатьох країн освітнянських питань.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.

Із вдячністю власній долі за те, що дозволила зустріти на життєвому шляху мудру і мужню людину, мого наукового консультанта, який назавжди залишиться еталонним авторитетом гуманізму, порядності, чесності, принциповості, І.А. Зязюна [4], хочу нагадати його слова, які застаються особистісним гаслом для всіх тих, хто прагне бути справжнім Учителем – Майстром: «У професійних видах діяльності, які безпосередньо стосуються людини, є два рівнозначні суб'єкти за змістовною сутністю – Людина і Людина. Вони мають створювати один одному відчуття Спокою, Рівноваги, Благополуччя і Щастя... Не вина тих, що не вміють цього робити або не хочуть, то їх велика біда і особиста трагедія – не навчені, не виховані, не облагороджені великою метою Добра і Любові, Істини і Краси. Ці життєдайні начала і кінцеві результати людського життя перебувають у руках Учителя. У житті суспільства, у його поступі немає важливішої відтворюючої сили за вчительську. Волею випадку можновладці всіх часів і народів, які чомусь завжди приписували

собі функції великих учителів і великих керманічів, відходили і відходять у небуття. Про них відразу забувають. І лише Ви, Вчителю, залишаєтесь вічно сповідуваною і вічно живою Цінністю, непідвладною Часу і меркантильною дріб'язковістю миттєвості. Може тому, Ви не завжди маєте підтримку, належний соціальний статус і захист. Коли в особі державного лідера поєднується мудрість і майстерність Учителя, мужність і відповідальність Батька, сердечність і чесність Матері, Держава і її Народ досягають визнання і розквіту. Передусім, через те, що освіті надається першочергового значення як єдиного засобу включення творчих можливостей кожної Людини в налагодження економічного і культурного розвитку Держави. З цього починали всі розвинені країни світу. До цього прагнули кращі уми України в різні історичні періоди її розвитку. Зрозуміймо, нарешті, що іншого шляху не було і не буде. І хто намагається пропонувати інші шляхи для утвердження незалежності України, той веде її народ до великих непередбачуваних трагедій. Годі трагедій! Україна і її народ Божим велінням давно вже заслуговують на кращу Долю!»

Культура народу і держави є найважливішим із показників його прогресу завдяки особливій місії педагога, який створює найбільшу, найвагомішу, найнеобхіднішу цінність — Людину. Саме *педагогічна майстерність* (комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [7, С. 25]) визначає ефективність поступу сучасної української освіти, за рахунок „опочуттєвлення”, „олюднення” професійних знань і вмій саме завдяки діям Педагога.

Список літератури:

1. Волков Генрих «Три лика культури». — М., 1986. — С. 5—6.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект на работе / Дэниел Гоулман; [пер. с англ. А. П. Исаевой]. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2010. — 476 с.
3. Зинченко В. П. Аффект и интеллект в образовании / Владимир Петрович Зинченко. — М. : Тривола, 1995. — 64 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : Наук.-метод. посіб. — К. : МАУП, 2000. — 312 с.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / Іван Андрійович Зязюн. — Київ : [б. в.] ; Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. — 608 с.
6. Мендиус Р. Мозг и счастье. Загадки современной нейропсихологии / Ричард Мендиус, Рик Хансон ; [пер. с англ. В. Л. Штаерман]. — М. : Эксмо, 2013. — 320 с.

7. Педагогічна майстерність : підручник / За ред. І. А. Зязюна. — 3-є вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008. — 376 с.

8 .Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія / Алла Семенова. — Одеса : Юридична література, 2009. — 504 с.

9. Стоунс Э. Психопедагогика : психологическая теория и практика обучения / Эдвард Стоунс ; пер. с англ. под ред. Н. Ф. Талызиной. — М. : Педагогика, 1984 — 472 с.

10. Фрейре П. Педагогика пригноблених / Пауло Фрейре ; пер. Олександр Дем'янчук. — К. : Юніверс, 2003. — 166 с.

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Volkov Henrykh «Try lyka kul'tury». — M., 1986. — S. 5—6.

2. Houlman D. Emotsyonal'nyy yntellekt na rabote / Dэnyel Houlman; [per. s anhl. A. P. Ysaevoy]. — M.: AST: AST MOSKVA; Vladymyr: VKT, 2010. — 476 s.

3. Zynchenko V. P. Affekt y yntellekt v obrazovanyy / Vladymyr Petrovych Zynchenko. — M. : Tryvola, 1995. — 64 s.

4. Zyazyun I. A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi : Nauk.-metod. posib. — K. : MAUP, 2000. — 312 s.

5. Zyazyun I. A. Filosofiya pedahohichnoyi diyi : monohrafiya / Ivan Andriyovych Zyazyun. — Kyiv : 7 b. v. ; Cherkasy : ChNU im. B. Khmel'nyts'koho, 2008. — 608 s.

6. Mendyus R. Moz'h y schast'e. Zahadky sovremennoy neyropsykhologyy / Rychard Mendyus, Ryk Khanson ; [per. s anhl. V. L. Shtaerman]. — M. : Эkсмо, 2013. — 320 s.

7. Pedahohichna maysternist' : pidruchnyk / Za red. I. A. Zyazyuna. — 3-ye vyd., dopov. i pererobl. — K. : Bohdanova A.M., 2008. — 376 s.

8. Semenova A. V. Paradyhmal'ne modelyuvannya u profesiyinyi pidhotovtsi maybutnikh uchyteliv : monohrafiya / Alla Semenova. — Odessa : Yurydychna literatura, 2009. — 504 s.

9. Stouns Э. Psykhopedahohyka : psykhologhycheskaya teoryya y praktyka obuchenyua / Эdvard Stouns ; per. s anhl. pod red. N. F. Talыzynoy. — M. : Pedahohyka, 1984 — 472 s.

10. Freyre P. Pedahohika pryhnbolenykh / Paulo Freyre ; per. Oleksandr Dem"yanchuk. — K. : Yunivers, 2003. — 166 s.

Семенова А.В.

**ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ І.А. ЗЯЗЮНА – МАЯК
ДЛЯ ПЕДАГОГІВ ЗА ПОКЛИКАННЯМ**

У статті обґрунтовується теза про те, що принцип людяності є основою усвідомлення особистісного сенсу педагогічної майстерності, як опочуттєвленої діяльності планування взаємодії Людини зі Світом. Теорія

педагогічної майстерності І.А. Зязюна не має аналогів у світі. Культура народу і держави є найважливішим із показників його прогресу завдяки особливій місії педагога, який творить найзначущу, найнеобхіднішу цінність — Людину. З таких позицій справжня освіта ґрунтується на ідеї про розвиток професійної майстерності педагогічних кадрів, де Педагоги-Майстри організовують педагогічну взаємодію. Їх професіоналізм розглядається з точки зору підготовки, оцінки діяльності, особистісних моральних якостей та рівня педагогічної майстерності.

Ключові слова: педагогічна майстерність; освіта; досвід.

Семенова А.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО И.А. ЗЯЗЮНА – МАЯК ДЛЯ ПЕДАГОГОВ ПО ПРИЗВАНИЮ

В статье обосновывается тезис о том, что принцип человечности является основой осознания личностного смысла педагогического мастерства, как прочувствованной деятельности планирования взаимодействия Человека с Миром. Теория педагогического мастерства И.А. Зязюна не имеет аналогов в мире. Культура народа и государства является важнейшим из показателей его прогресса благодаря особой миссии педагога, который создает самую значимую, самую необходимую ценность – Человека. С таких позиций настоящее образование опирается на идею о развитии профессионального мастерства педагогических кадров, где Педагоги-Мастера организуют педагогическое взаимодействие. Их профессионализм рассматривается с точки зрения подготовки, оценки деятельности, личностных нравственных качеств и уровня педагогического мастерства.

Ключевые слова: педагогическое мастерство; образование; опыт.

Semenova A.V.

PEDAGOGICAL SKILLS, IA ZYAZYUNA - A BEACON FOR TEACHERS BY VOCATION

The article substantiates the idea that the principle of humanity is the basis of awareness of personal sense of pedagogical skills as planning activities heartfelt interaction with the world. Theory of pedagogical skills, IA Zyazyuna has no analogues in the world Culture of the people and the state is the most important indicator of its progress through the special mission of the teacher who creates the most significant, the most essential value - Man. From this position a real education based on the idea of the development of professional skills of teaching staff, where the teacher-Masters organize pedagogical interaction. Their professionalism is seen in terms of training, performance evaluation, personal moral qualities and the level of pedagogical skills.

Keywords: pedagogical skills; an education; the experience.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378.01

*Чеботарьов М. К.,
Харків, Україна*

АДАПТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ТВОРЧОСТІ І. А. ЗЯЮНА

Ті істотні зміни, які стрімко і глибоко трансформують як виробничу, так і науково-технічну, освітню і духовно-культурну сфери суспільного буття і вносять значні інновації в систему життєвих цілей і цінностей, не можуть не позначитися на змісті й характері підготовки кадрів. Тому сьогодні пильну увагу багатьох знаних вітчизняних та іноземних вчених привертають ті проблеми, які постають перед системою освіти й вимагають пошуку шляхів і способів їх ефективного розв'язання. Цій важливій проблематиці присвячені дослідження В. П. Андрушенка, І. Д. Бега, С. У. Гончаренка, І. А. Зяюна, О. Е. Коваленко, В. Г. Кременя, Н. Г. Ничкало, С. М. Пазиніча, О. М. Пехоти, О. С. Пономарьова, І. Ф. Прокопенка, О. Г. Романовського, С. О. Сисоевої та багатьох інших. Вони гідно продовжують славетні гуманістичні традиції класиків української педагогічної думки К. Д. Ушинського, М. І. Пирогова, А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського.

На загальному тлі цих відомих імен виділяється цікава й багатогранна постать Івана Андрійовича Зяюна, який був філософом за свою базовою освітою і педагогом за покликанням своєї душі. Строго науковий підхід до організації освітнього процесу він завжди гармонійно поєднував з вимогою обов'язкового дотримання його гуманістичного характеру й орієнтацією на освітні потреби учня чи студента. При цьому вчений стурбовано вимагав, щоб за словами про гуманізацію освіти не втрачалися конкретні практичні дії, спрямовані на активну і плідну реалізацію принципів та ідей гуманної стратегії навчання і виховання студентів, їх особистісного розвитку.

Так, він вказував, що «особистісно-гуманна орієнтація освіти є зараз загальноновизнаною. Проте це ще не гарантує її реального втілення у життя, бо у нас ще сильні традиції декларативного, гаслового, а нерідко і спекулятивного гуманізму, та й перехід до реального, істинного гуманізму є непростим навіть у теорії, а що вже говорити за практику, де постійно відбиваються наслідки соціально орієнтованого авторитарного виховання і жорстко регламентованого (навіть у модифікаціях, що розвивають) учіння». Вчений при цьому спеціально підкреслював ту серйозну обставину, що «серед багатьох факторів, які впливають на реальний поступ до гуманної освіти, орієнтованих на особистість, що сприяють створенню умов її творчого розвитку і самореалізації, необхідно звернути

увагу на пошук і вибір пріоритетів і їх акцентування в теоретичних підходах, оцінках і практичній діяльності» [1, с. 11].

Вже навіть з уважного аналізу наведеної цитати можна дійти цілком обгрунтованого висновку, що вченого серйозно турбували проблеми пошуку й вибору таких методів, технологій, засобів і прийомів здійснення навчально-виховного процесу, які б, говорячи сучасною термінологією, адаптувалися до можливостей конкретної аудиторії і водночас до освітніх потреб і здібностей кожного окремого індивіда. Хоча І. А. Зязюн практично не вживав терміну «адаптивне управління», зміст і характер його досліджень безпосередньо стосується застосування принципів і положень технології цього управління освітніми процесами.

Втім він писав, що «особистість не лише стверджує себе через процес адаптації до предметно-професійного і соціального середовища, а через подолання цього середовища, його творче переосмислення, перетворення створює принципово нові види діяльності і технології». Вчений був твердо впевнений, що «індивід стає особистістю в міру опанування ним змісту соціального досвіду, який є сукупністю засобів і способів діяльності, створених у процесі суспільно-історичної практики. Йдеться про повноцінне опанування людської практики на інтелектуальному і проектно-технологічному рівнях» [1, с. 13].

Тут фактично йдеться про адаптацію самого фахівця до професійного середовища та змісту і характеру своєї діяльності. Однак забезпечення такої його здатності вимагає системного застосування технології адаптивного управління освітнім процесом, яке дає можливість студентові «вжитися» в особливості цієї технології. Її ж основну цінність ми вбачаємо в тім, що вона впливає на студента не цілеспрямованим силовим тиском, а своєрідним, так би мовити, м'яким опосередкованим впливом. Іншими словами, адаптивне управління створює сприятливий фон, на якому розгортається бінарний, або суб'єкт-суб'єктний навчально-виховний процес.

Основною метою адаптивного управління в освіті є не тільки навчання, але й розвиток творчого потенціалу студента і сприяння його максимальній реалізації в майбутній професійній діяльності. Для цього воно використовує множину різних чинників. Серед цієї множини І. А. Зязюн виокремлював групу організаційно-педагогічних чинників, до яких він відносив соціально-культурну діяльність як цілісний системний процес, що містить творчу цілеспрямованість; взаємодію студентів та їхніх педагогів з використанням сучасних засобів навчання; усвідомлення педагогом і студентом ринкової ситуації в потребі вчителів, які володіють творчим стилем педагогічної дії, усіма секретами педагогічної майстерності; використання найновіших досягнень педагогічної науки в соціально-культурній сфері, культуро твірних освітніх педагогічних програмах; управління творчою діяльністю майбутніх фахівців [2, с. 13]. Вважаємо за необхідне підкреслити, що це управління фактично й носить адаптивний характер.

Цілком очевидно, що адаптивне управління освітнім процесом тісно пов'язане з педагогічною творчістю, яка саме й дозволяє належним чином адаптувати рішення й дії викладача до кожної конкретної ситуації. І. А. Зязюн приділяв значну увагу проблемам розвитку педагогічної майстерності і творчості. Оскільки майстерність характеризує чітке дотримання діяльності на рівні зразків та еталонів, вже відпрацьованих педагогічною практикою, творчість же, як підкреслює вчений, завжди є пошуком і знаходженням нового або для себе (виявлення педагогом варіативних нестандартних способів вирішення педагогічних завдань), або для себе та інших (створення нових оригінальних підходів, окремих прийомів, які перебудовують відомий педагогічний досвід) [3]. Такий пошук і знаходження рішень і способів дії, які найбільше відповідають характеру ситуації, якраз і виступає стрижневим моментом технології адаптивного управління в педагогічній діяльності.

Плідним і вкрай важливим уявляється використання ідей адаптивного управління для ефективного вирішення завдань з формування управлінської підготовки майбутніх керівників. Керувачі надбаннями творчої спадщини І. А. Зязюна, колектив науковців кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами на чолі з професором О. Г. Романовським детально досліджують проблеми цієї підготовки, оскільки, за їх словами, «управління соціальними системами являє собою один з найскладніших і найвідповідальніших видів людської діяльності. Від способів його здійснення істотно залежить ефективність спільної діяльності великих груп людей і, в решті решт, соціально-економічне, політичне і психологічне становще цілих країн та їх народів» [4, с. 14].

Як фаховий філософ, І. А. Зязюн постійно звертався до актуальних проблем філософії освіти. Одна з них стосується того, що для розробки і тим більш впровадження інноваційних педагогічних технологій надзвичайно важливим уявляється філософське осмислення проблем сучасної освіти. Однак, як вважають В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч та О. С. Пономарьов, «й донині ще вкрай недостатньо уваги приділяється дослідженню філософських проблем окремих галузей освіти, насамперед розробленню питань філософії професійної освіти, хоча потреба у філософській рефлексії цих питань постійно зростає. Справді, без належного світоглядного і методологічного аналізу сучасного стану професійної освіти, без визначення сучасних її проблем та суспільних вимог до майбутніх фахівців не можуть ефективно розвиватися ні теоретичні засади педагогіки вищої школи, ні практика плідної науково-педагогічної діяльності викладачів системи вищих навчальних закладів» [5, с. 9].

Цікавою і змістовною, зверненою начебто в глибини історії, але чітко спрямованою у майбутнє виглядає стаття І. А. Зязюна під красномовною назвою «Відвічний філософський діалог у педагогіці ХХІ століття». В ній вчений стверджує, що «розвиток творчої особистості ХХІ століття не вирізняється й не вирізнятиметься від попередніх століть. У педагогіці це буде століття звернення до творчості видатних педагогів України і світу. Передусім йдеться про Україну, яка підтримуватиме світових лідерів теорії і практики освіти в виховання Людини, народжених і вихованих в Україні. П. С. Могила, Г. С. Сковорода, П. Д. Юркевич, К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов, А. С. Макаренко, Г. І. Ващенко і сотні інших талантів і геніїв педагогічної науки очікують реалізації своїх ексклюзивних ідей в освітній системі України» [6, с. 30]. У нас немає жодних сумнівів, що й теорія та практика адаптивного управління освітніми процесами також буде істотно збагачена тими самими ексклюзивними ідеями наших славетних коалісиків педагогічної думки та їх сучасним переосмисленням.

Це уявляється тим більш необхідним, що сьогодні відбувається активна розробка нової освітньої парадигми з рішучим переглядом її концептуальних, цільових, змістовних, функціональних і технологічних засад. Тому цілком доречно навести думку І. А. Зязюна, висловлену ним ще півтора десятиліття тому. Торкаючись концептуальних засад теорії освіти, вчений писав, що «смісл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом». При цьому він спеціально підкреслював, що «система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [7, с. 12-13].

Отже, на наше глибоке переконання, найбільш адекватною цим цілям та можливості їх досягнення сьогодні саме й постає інноваційна педагогічна технологія адаптивного управління освітніми процесами. Одним із свідчень справедливості цієї тези повною мірою слугує й багата теоретична спадщина І. А. Зязюна, його концептуальній й глибокій методологічній розвідки, зокрема такі його знахідки, як педагогіка добра і краса педагогічної дії. Вони з повним правом дозволяють ставити ім'я і постать вченого в один ряд з тими класиками української педагогічної думки, шанобливе ставлення до яких він підкреслював у своїх творах і часто посилався на їхні думки.

Викладені результати досліджень і роздумів дозволяють нам дійти цілком обґрунтованих висновків стосовно того, що, по-перше, в надзвичайно складних умовах сьогодення суспільство висуває вимогу до системи освіти з підготовки фахівців принципово нової якості, яка б

забезпечувала їм реальну можливість успішно адаптуватися до неминучих змін характеру і технологій суспільного виробництва. По-друге, задоволити ці вимоги освіта може тільки за допомогою розробки і впровадження ефективних педагогічних технологій, однією з яких виступає адаптивне управління освітніми процесами. По-третє, надійним підґрунтям для його успішного застосування слугує увесь розвиток педагогічної теорії й освітньої практики, істотний внесок у які належить видатному українському вченому Івану Андрійовичу Зязюну.

Список літератури:

1. Зязюн І. А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти / І. А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2000. – № 1. – С. 11-19.
2. Зязюн І. А. Творчий потенціал особистості вчителя: психолого-педагогічні орієнтири / І. А. Зязюн // Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності. – К.-Х.: НТУ «ХП», 2009. – С. 11-22.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: Навч. посібник / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Романовський О. Г. Психологія управління: Навчальний посібник / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Харків: НТУ «ХП», 2001. – 161 с.
5. Кремень В. Г. Шляхи розвитку сучасної філософії інженерної освіти / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов // Вища освіта України. – 2006. – №1. – С.7-12.
6. Зязюн І. А. Відвічний філософський діалог у педагогіці XXI століття / І. А. Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2008. – № 2. – С. 22-31.
7. Зязюн І. А. Концептуальні засади теорії освіти в Україні / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 1. – С. 11-24.

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Zyazyun I. A. Priorytetni pryntsyipy dydaktyky suchasnoyi profesynoyi osvity / I. A. Zyazyun // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy. – 2000. – # 1. – S. 11-19.
2. Zyazyun I. A. Tvorchyyu potentsial osobystosti vchytelya: psykholoho-pedahohichni oriyentyry / I. A. Zyazyun // Profesiyna osvita: tsinnisni oriyentyry suchasnosti. – K.-Kh.: NTU «KhPI», 2009. – S. 11-22.
3. Zyazyun I. A. Krasa pedahohichnoyi diyi: Navch. posibnyk / I. A. Zyazyun, H. M. Sahach. – K.: Ukrayins'ko-fins'kyu instytut menedzhmentu i biznesu, 1997. – 302 s.
4. Romanovs'kyu O. H. Psykholohiya upravlinnya: Navchal'nyy posibnyk / O. H. Romanovs'kyu, O. S. Ponomar'ov, A. O. Lavrent'yeva. – Kharkiv: NTU «KhPI», 2001. – 161 s.

5. Kremen' V. H. Shlyakhy rozvytku suchasnoyi filosofiyi inzhenernoyi osvity / V. H. Kremen', S. M. Pazynich, O. S. Ponomar'ov // Vyscha osvita Ukrainy. – 2006. – #1. – S.7-12.

6. Zyazyun I. A. Vidvichnyy filosofskyy dialoh u pedahohitsi KhKhI stolittya / I. A. Zyazyun // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy. – 2008. – # 2. – S. 22-31.

7. Zyazyun I. A. Kontseptual'ni zasady teoriiy osvity v Ukraini / I. A. Zyazyun // Pedahohika i psykholohiya profesiynoyi osvity. – 2000. – # 1. – S. 11-24.

Чеботарев М. К.

АДАПТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ТВОРЧОСТІ І. А. ЗЯЗЮНА

Обґрунтовано необхідність активної розробки і впровадження в освітню практику ефективних педагогічних технологій, однією з яких виступає адаптивне управління освітнім процесом. Розкрито значення педагогічної спадщини І. А. Зязюна у створенні надійних передумов для успішного використання технології адаптивного управління в педагогіці. Підкреслено методологічну роль філософії освіти у забезпеченні чіткої цільової спрямованості нової освітньої парадигми.

Чеботарев Н. К.

АДАПТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ПРОЦЕССОМ В ТВОРЧЕСТВЕ И. А. ЗЯЗЮНА

Обоснована необхідність активної розробки і впровадження в практику образования ефективних педагогічних технологій, однією з яких виступає адаптивне управління освітнім процесом. Розкрито значення педагогічного насліддя І. А. Зязюна в створенні надійних передумов для успішного використання технології адаптивного управління в педагогіці. Підкреслено методологічну роль філософії образования в забезпеченні чіткої цільової спрямованості нової освітньої парадигми.

Tchebotaryov N. K.

ADAPTIVE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN WORK OF I. A. ZYAZYUN

The necessity of active development and implementation of effective educational practice pedagogical techniques, one of which acts as an adaptive management of the educational process. The significance pedagogical heritage of I. A. Zyazyun in creating reliable prerequisites for the successful use of technology in teaching adaptive management Emphasized the role of methodological philosophy of education to provide a clear targeting of a new educational paradigm.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 154.4: 37.033

*Черемський М.
м. Харків*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МИСТЕЦТВО

Розглядаючи роль педагогіки в вихованні сучасної молоді, мимоволі задаєшся питанням щодо змісту даної ролі. Прийнято вважати, що педагогіка це наука про виховання та навчання підростаючих поколінь. Проте чи здатна наука виховати душу людини? Авжеж ні. Адже перед наукою постають зовсім інші завдання, і вони так само є важливими. Свого часу К.Д. Ушинський назвав педагогіку мистецтвом виховання [1], вкладаючи в це поняття творчий зміст. Проте педагоги часом забувають слова славетного митця, перетворюючи навчання на рутинний, заформалізований процес.

Щоб зрозуміти дійсне призначення педагогіки слід зануритися в часи, звідки походить дане поняття, а саме у Стародавню Грецію. Елліни вважали, що людина має бути прекрасною (*kalos*) та доброю (*agathos*). Цього, на їх думку, можна досягнути за допомогою ритму тіла, що виховується атлетикою, та ритмом душі, котра виховується “мусичними” мистецтвами, такими як поезія, музика, танець. Зокрема, поезія привносила осмислене слово, музика – ритм, танець дарував жест [2].

Великого значення приділялося розвитку фантазії. Для цього головним чином використовувалися фольклор, в якому відображалася художня душа грека. Зокрема, славетний філософ Платон вважав, що для збудження уяви та творчої здібності дітям слід оповідати міфи [цит. за 3, с. 24].

Логічне мислення розвивалося за допомогою евристичного навчання, зокрема через запитання самих учнів. Керуючись Сократівським принципом “я знаю те, що я нічого не знаю”, вчитель не давав прямої відповіді, а спонукав учня до самостійного її пошуку.

Що ж сьогодні натомість являє з себе педагогіка і чим вона займається? Замість ідеалу “калокагатії”, діяльність учителя здебільшого зводиться до впикування в голови дітям готових істин, узагальнень та умовиводів, позбавляючи учня “можливості навіть наблизитися до джерела думки та живого слова, зв'язуючи крила мрії, фантазії, творчості. З живої, активної, діяльної істоти дитина неначе перетворюється на прилад, що запам'ятовує” – зазначає В. Сухомлинський [4, с. 65].

Проте, дитина, на думку педагога, не лише сприймає, але й творить. “Творчість дітей є глибоко своєрідною сферою їх духовного життя, самовираження та самоствердження, в якому яскраво розкривається індивідуальна самобутність кожної дитини. Цю самобутність неможливо охопити якимись правилами єдиними та обов’язковими для всіх” [4, с. 51].

Дитяче бачення світу Сухомлинський вважав своєрідною художньою творчістю. З одного боку дитина бачить перед собою предмет, а з іншого створює його фантастичний образ. Діти переживають бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу та додаючи до них щось від фантазії [4, с. 43].

На жаль, педагоги здебільшого не приділяють уваги вищезазначеній особливості розвитку дитини, перетворюючи навчання на звичайну репродукцію знань. Будь-яка неточність чи відхилення від “оригіналу” сприймається як помилка і відповідно оцінюється. Як наслідок навчання перетворюється на суцільне насильство, яке дитина змушена терпіти впродовж усього свого перебування в школі. Проте, на думку відомого італійського дитячого письменника Дж. Родарі, творчість має бути на першому місці. Зокрема у своїй книзі “Грамматика фантазії” він зазначає, що, якщо ми хочемо навчити дитину думати, її перше слід навчити придумувати. Під час навчання письменник пропонує, зокрема, відштовхуватися від “анімізму” дитини. “Для мене “анімізм” дитини і її “артефактизм” є незмінним джерелом натхнення, і я при цьому зовсім не боюсь викликати та заохочувати дитячі помилки”, – зауважує митець [5, с. 108].

Тому так важливо, щоб педагог почувався не просто вчителем чи викладачем, але й своєрідним художником. “Педагогічне мистецтво, – зазначає О. Пономарьов, – це вища форма творчого використання норм і принципів педагогічної теорії в практичній освітній діяльності, яка включає розвинену інтуїцію, експромт та інші прийоми, що істотно підвищують інтерес студентів до вивчення певної дисципліни і захоплення педагогом” [6, с. 182].

В. Караківський вважає здатність до творчості досить важливою якістю сучасної людини, нагальною соціальною потребою в цілому. Зокрема він говорить про те, що вчити творчості слід вже зі шкільної лави. “За дітьми справа не стане. Творчість норма дитячого розвитку. Значно складніше з дорослими. Адже творчість часто пов’язана з ризиком, а за останні роки охочих ризикувати в школі майже не залишилось. Як тут не згадати А.С. Макаренка: відмовитися від ризику – означає відмовитися від творчості” [7, с. 79].

О. Отич розглядає педагогіку як мистецтво педагогічної дії. Тому, на думку педагога, викладачу необхідно, зокрема, вивчати твори мистецтва, під впливом яких він зростатиме самобутнім митцем, артистом, фасилітатором, актуалізуючи прихований творчий потенціал своїх вихованців [8, с.158].

Знаний український педагог І. Зязюн пропонує поглянути на педагогічну діяльність з точки зору театральної педагогіки, вибудовуючи навчальний процес таким чином, щоб його учасниками були не лише викладачі, але й учні та студенти [9]. Саме за цим принципом побудоване театральне мистецтво, яке б перестало існувати без безпосередньої участі глядача. Педагог радить своїм колегам вивчати спадщину видатного російського педагога, актора та режисера К. Станіславського, зокрема його славнозвісну “систему”, побудовану на основі законів органічної природи людини.

Як відомо Станіславський був тим чарівником, котрий вносив справжню магію в процес підготовки майбутніх акторів. Він виступав проти авторитарної практики підготовки актора, зауважуючи, що така підготовка виховує не художника, а звичайного ремісника. Тому режисер шукав такі прийоми, котрі максимально виявляли б творчий потенціал майбутнього артиста. Серед таких прийомів особливе місце посідають магічне “коли б” та “пропоновані обставини”. За їх допомогою Станіславський виховував в акторів здатність діяти. ““Коли б” дає поштовх дрімачій уяві, а “пропоновані обставини” обґрунтують “коли б”. Разом вони чи нарізно вони допомагають створенню внутрішнього зрушення”... Завдяки “коли б”, “неначе у “Синьому птасі”, під час повороту чарівного алмаза, відбувається щось, від чого очі починають інакше дивитися, вуха – по-іншому слухати, розум – по-новому оцінювати навколишнє, внаслідок чого вигадка, природним шляхом, викликає відповідну реальну дію, необхідну для виконання поставленої перед собою мети” – зауважував митець [10, с. 67, 63].

В чому ж секрет артистизму, і чому він індукує творчість учня? – запитує М. Поташник. І відразу відповідає – “артистизм є здатністю до перевтілення, блискавичної перебудови у нові образи, переключення у нові ситуації і, найголовніше, – вміння жити тими ідеями, котрі вчитель передає школярам на уроці, жити правдиво і стільки разів, скільки знадобиться. Адже артисту теж доводиться виступати в одній ролі десятки, а то і сотні разів, неодноразово входити в образ. Так і педагог. Скільки разів словеснику доводиться разом з дітьми переживати на уроках життя Пушкіна і Лермонтова та їх героїв, життя Толстого і Достоевського та їх ідеї! Скільки разів учителю фізики разом з дітьми

доводиться здійснювати ті визначні відкриття, котрі здійснили колись Ньютон і Фарадей, Попов та Ейнштейн!” [11, с. 69].

На жаль, педагоги здебільшого соромляться виявляти свої артистичні здібності і не прагнуть їх розвивати. “Неувага до цього боку педагогічної праці, – зауважає Поташник, – починається ще у педагогічному вузі і проходить через усе життя педагога” [11, с. 69].

Відомий російський педагог Є. Ільїн зазначає, що артистизм не примха і не своєрідність чиєїсь манери, а найважливіший (сучасний!) навчальний засіб, без котрого сьогодні не працює ані урок, ані книга. Важливою проблемою, на думку Ільїна, є те, що педагог через заформалізованість навчального процесу, не може пробитися до свідомості учня. Бракує чогось, що могло б оживити урок, вдихнути в нього життя. Тобто, робить висновок педагог, сучасній школі бракує художників. Самі учні у своїх творах дають підказку вчителям, якими вони хотіли б їх бачити – “розумними – так; ерудованими – звичайно; вміючими – безумовно. Але у всіх на першому плані стояло: цікавими, оригінальними, вигадливими” [12, с. 27].

Отже, педагог передусім має бути артистом, котрий не задовольняється сухим тлумаченням ролі, а намагається вдихнути в неї життя. Його творчість, за словами В. Сухомлинського, покликана допомогти людині пізнати свій внутрішній світ, навчити її розуміти та творити красу своєю працею, своїми зусиллями [13, с. 508].

Список літератури: 1. Ушинский КД. Избранные педагогические сочинения. В двух том. – Т. 1. – М.: ГУПИ МП РСФСР, 1953. – 640 с. 2. Идеи эстетического воспитания. Антология в 2-х т. – т. 1 / под ред. В.П. Шестакова. – М.: Искусство, 1973. – 408 с. 3. Кирпичев В.Л. Значение фантазии для инженеров / Известия Киевского политехнического института. – К.: Тип. С.В. Кульженко, 1903. – С. 7-25. 4. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1988. – 272 с. 5. Родари Дж. Грамматика фантазии. – М.: Прогресс, 1978. – 212 с. 6. Професійна культура педагога: навч.-метод. Посібник / О.С. Пономарьов та ін. – Харків: НГУ “ХІП”, 2011. – 198 с. 7. Караковский В.А. Любимые мои ученики. – М.: Знание, 1987. – 80 с. 8. Опич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теор. і метод. аспекти. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с. 9. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Наук.-метод. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312 с. 10. Станиславский К.С. Работа актёра над собой. – М.: Искусство, 1985. – 479 с. 11. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество. – М.: Знание, 1987. – 80 с. 12. Ильин Е.Н. Шаги навстречу. Из опыта работы учителя. – М.: Просвещение, 1986. – 32 с. 13. Сухомлинский В.А. Избранные произведения в 5 томах. – Т. 1. – К.: Радянська школа, 1979. – 686 с.

Bibliography (transliterated):

1. Ushynskyy K.D. Yzbrannyye pedahohycheskiye sochyneniyya. V dvukh tom. – T. 1. – M.: HUPY MP RSFSR, 1953. – 640 s. 2. Ydey эстетического воспитания. Antologiya v 2-kh t. – t. 1 / pod red. VP. Shestakova. – M.: Yskusstvo, 1973. – 408 s. 3. Kyrpychev VL. Znachenye fantazyi dlya ynzhenov / Yzvestiya Kyevs'koho polytekhnicheskoho nyistytuta. – K.: Typ. S.V. Kul'zhenko, 1903. – S. 7-25. 4. Cukhomlynskiy VA. Serdtse otdayu detyam. – K.: Radyans'ka shko-la, 1988. – 272 s. 5. Rodary Dzh. Hrammatyka fantazyi. – M.: Prohress, 1978. – 212 s. 6. Profesiyna kul'tura pedahoha: navch.-metod. Posibnyk / O.S. Ponomar'ov ta in. – Kharkiv: NTU "KhPP", 2011. – 198 s. 7. Karakovskyy VA. Lyubymyye moy uchenyky. – M.: Znanye, 1987. – 80 s. 8. Otych O. Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi individualnosti maybutn'oho pedahoha profesiynoho navchannya: teor. i metod. aspekty. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2009. – 752 s. 9. Zyazyun IA. Pedahohika dobra: idealy i realiyi. Nauk.-metod. posibnyk. – K.: MAUP, 2000. – 312 s. 10. Stanyslavskyy K.S. Rabota aktëra nad soboy. – M.: Yskusstvo, 1985. – 479 s. 11. Potashnyk M.M. Kak razvyvat' pedahohycheskoe tvorchestvo. – M.: Znanye, 1987. – 80 s. 12. Ylyn E.N. Shahy navstrechu: Yz opyta raboty uchytelya. – M.: Prosveshchenye, 1986. – 32 s. 13. Sukhomlynskiy VA. Yzbrannyye proyzvedeniyya v 5 tomakh. – T. 1. – K.: Radyans'ka shkola, 1979. – 686 s.

М. Черемський

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК МИСТЕЦТВО

У статті мова йде про педагогіку як мистецтво виховання особистості. Адже саме в мистецтві, на думку автора, розкривається творчий потенціал людини. Разом з цим мистецтво сприяє вихованню духовної культури особистості. В зв'язку з цим автор вважає, що педагог має володіти не лише професійними знаннями, але й творчими здібностями, уміннями та навичками.

М.П. Черемской

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ИСКУССТВО

В статье речь идёт о педагогике как искусстве воспитания личности. Ведь именно в искусстве, по мнению автора, раскрывается творческий потенциал человека. В то же время искусство благоприятствует воспитанию духовной культуры личности. В связи с этим автор считает, что педагог должен владеть не только профессиональными знаниями, но и творческими способностями, умениями и навыками.

М. Cheremsky

THE PEDAGOGICAL WORK AS THE ART

The issue of pedagogical work as the art is discussed. The art is supporting of education of the creative personality. At the same time the art is furthering the development of spiritual's culture. Therefore a teacher must be possessing not only erudition, but creative ability too.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015

II РОЗДІЛ
ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ І ВИСОКОДУХОВНИХ
ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ
НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-
ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ

УДК 378:37.048.45

Арабаджи Т.Д.
Харків, Україна

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СПОРТСМЕНІВ ПІСЛЯ
ЗАКІНЧЕННЯ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ У ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Психолого-педагогічне забезпечення процесу професійного самовизначення є актуальною та практично значущою *проблемою* педагогічних досліджень. Професійне самовизначення є важливою проблемою для будь-якої людини, оскільки його правильність фактично визначає долю людини, можливості її особистісної і професійної самореалізації, максимального використання свого потенціалу і досягнення життєвого успіху. Зрештою, значною мірою від цього залежить самопочуття людини, задоволеність життям, продуктивність її діяльності.

Проблемам професійного самовизначення присвячена значна кількість психологічних та педагогічних досліджень (К.О.Абульханова-Славська, О.І. Вітковська, Є.І. Головаха, П.А. Завір, Е.Ф. Зеєр, О.В. Капустина, В.Є. Кравецький, Є.О. Клімов, І.С.Кон, Г.С. Костюк, М.І. Піддячий, М.С. Пряжніков, М.Л. Шабдінов та ін.). Проте забезпеченню успішного професійного самовизначення дорослих, у тому числі спортсменів, що закінчили спортивну кар'єру, у цих дослідженнях приділяється недостатньо уваги.

Теорію і практику професійної підготовки спортсменів спрямовано перш за все на забезпечення найкращої результативності діяльності спортсмена, тобто вона стосується періодів становлення та розвитку спортивної кар'єри людини. Формуванню готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри не приділяється достатньої уваги ні на практиці, ні в педагогічних дослідженнях.

Отже, *метою статті* і є аналіз досвіду формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри у вищому навчальному закладі.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити поняття «готовність до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» як особистісне утворення, складові якого підлягають цілеспрямованому розвитку і забезпечують як прийняття спортсменами обґрунтованого рішення щодо вибору професії, так і планування ними свого професійного розвитку.

Основними завданнями формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри є: інформування спортсменів щодо особливостей професійного самовизначення, їх активізація у професійному самовизначенні; розвиток здібностей спортсменів до самопізнання, самооцінювання і саморозвитку; забезпечення психологічного, емоційного прийняття ситуації закінчення спортивної кар'єри й необхідності формування готовності до нового професійного самовизначення.

Критерії та показники сформованості готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри визначено відповідно до обґрунтованих структурних компонентів цієї готовності: *мотиваційному*, що характеризується позитивним ставленням спортсмена до певної професії, яке засноване на визначеності стосовно професійних мотивів, намірів та зацікавленості у певній професійній діяльності; *когнітивному*, який передбачає знання світу професій спортсменом та самоаналіз, самопізнання ним власних індивідуальних особливостей; *практичному*, що характеризується практичними вміннями, які дозволяють спортсмену реалізувати свої професійні наміри. За результатами констатувального експерименту було визначено, що для більшості спортсменів характерним є низький рівень сформованості готовності до професійного самовизначення після закінчення спортивної кар'єри. З метою підвищення цього рівня було розроблено відповідну педагогічну технологію, ефективність якої перевірялась під час формувального експерименту. Для цього було створено експериментальну (125 осіб) та контрольну (123 особи) групи. Групи було створено таким чином, щоб початковий рівень сформованості готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри був приблизно однаковим.

До експериментальної групи увійшли особи за такими видами спорту як баскетбол, плавання, боротьба, бадмінтон, фігурне катання, стрільба з лука, великий теніс тощо. До експериментальної групи –

легка атлетика, футбол, художня гімнастика, настільний теніс, хокей, гребля, лижні гонки та ін.

Навчання спортсменів контрольної групи відбувалось за традиційними методиками, тобто основний наголос робився на розвитку спортивної кар'єри, цілеспрямованої педагогічної роботи з метою формування готовності до професійного самовизначення після закінчення спортивної кар'єри не проводилось. У процес підготовки спортсменів експериментальної групи було впроваджено педагогічну технологію формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри.

Формувальний експеримент проводився у Національному технічному університеті „Харківський політехнічний інститут” через індивідуальну та колективну роботу тренерів зі спортсменами, організацію педагогами їх самостійної роботи та впровадження авторського курсу «Професійне самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри» (96 ауд. год.).

Завданнями першого - смислового - етапу технології є усвідомлення спортсменами значущості професійного самовизначення після закінчення спортивної кар'єри та важливості вивчення відповідного курсу; подолання психологічного бар'єру спортсменів до планування свого нового професійного життя після закінчення спортивної кар'єри.

Робота починається з позитивних прикладів колишніх спортсменів: спортсменів, які знайшли себе у новій справі, реалізували себе по-новому, досягли певних успіхів. Розгляд конкретних практичних ситуацій, які розповідають про фрагменти біографій успішних спортсменів, завершується дискусією про умови успішного професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри.

Серед біографічних прикладів відомих спортсменів зокрема розглядається політична, тренерська діяльність Олега Блохіна, організаційна, керівна, політична діяльність Сергія Бубки, бізнес-діяльність Ростислава Заулічного, Сергія Миндергасова та Андрія Геращенко, видатна наукова діяльність Володимира Лощилова, наукова, керівна – Геннадія Грунтовського, викладацька – Георгія Прокопенко, Віктора Пелипака, Віктора Чукаріна. Такі конкретні ситуації спонукають спортсменів згадати власні приклади як серед відомих у світі та в Україні спортсменів, так і приклади можливо менш відомих, знайомих колишніх спортсменів.

Мотивації спортсменів та подоланню психологічного бар'єру сприяють не тільки бесіди та дискусії на основі прикладів колишніх спортсменів, але й обговорення результатів психологічних досліджень щодо допомоги спортсменів, які закінчили спортивну кар'єру, необхідності завчасного формування готовності до нового професійного самовизначення, закордонного досвіду організації семінарів і тренінгів по попередньому плануванню нової професійної кар'єри (І.Б. Іванов, Дж.М. Крук, К.В. Паркер, С.Е. Робертсон, Н.Б. Стамбулова, С.Н. Шихвердієв).

Проводились також мозковий штурм («Для чого мені потрібне (мої цілі) нового професійне самовизначення?»), дискусія-змагання («Формування готовності до нового професійного самовизначення спортсмена: за та проти»), індивідуальні письмові вправи (ваші очікування від вивчення дисципліни «Професійне самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри»).

Завданнями інформаційно-орієнтовного етапу педагогічної технології є формування знань про основні поняття, теорії професійного самовизначення та про способи здійснення дій спортсменами.

Основною формою навчання на цьому етапі є лекції. Для підтримання уваги спортсменів та активізації їх мислення на лекціях використовуються такі прийоми: цікаві цитати, факти, приклади, що ілюструють та підкріплюють тези лектора; забезпечення зв'язку лекційного матеріалу із практикою; питання до аудиторії; порівняння різних понять, теорій тощо; проблемний виклад матеріалу; різна інтонація, паузи, наголоси у мовленні викладача; діалогічний характер лекцій; спільне формулювання висновків під час лекції та ін.

На інформаційно-орієнтовному етапі педагогічної технології широко застосовується проблемне навчання. Під час лекцій викладач використовує такі проблемні питання, які спонукають спортсменів до аналізу життєвих ситуацій, формулювання гіпотез, порівняння різних точок зору тощо. Наприклад, використовуються такі проблемні питання: «чим відрізняються поняття професійне самовизначення і вибір професії?», «опишіть поведінку людини, яка керується відповідно внутрішніми та зовнішніми мотивами?», «наведіть приклади зі свого життя, що ви робите під впливом внутрішньої, а що - під впливом зовнішньої мотивації?», «ви обрали своє призначення, яким чином можна довідатись про вільні вакансії у організаціях, на підприємствах?», «як ви вважаєте, про що потрібно писати у резюме і чим можна привернути увагу роботодавця?»

Як лекція прес-конференція проводились заняття, наприклад, за такими темами: «Сучасний ринок праці та самовизначення людини», «Професійно важливі якості особистості», «Розвиток людини у професійній діяльності». Лекції-консультації проводились за темами: «Мотивація професійної діяльності», «Планування кар'єри», «Стрес у професійній діяльності».

Робота зі спортсменами було спрямовано на їх активізацію у навчальному процесі, на їх глибше самостійне осмислення, усвідомлення та запам'ятовування навчального матеріалу.

Завданнями аналітично-дієвого етапу технології є поглиблення знань; осмислення інформації та самоаналіз; відпрацювання умінь.

Активні методи навчання, які широко застосовувались у роботі зі спортсменами, є одними з найбільш продуктивних, вони дозволяють розвивати творче, дослідницьке мислення спортсменів, практично вирішувати поставлені проблеми, почуватись спортсменам справжніми суб'єктами процесу навчання. Вони інтенсифікують та активізують діяльність тих, хто навчається.

Кращому усвідомленню проблем професійного самовизначення сприяли різноманітні дискусії («Суб'єктивна значущість професії», «Моральні якості сучасного фахівця в умовах ринку», «Інженер (економіст, IT-спеціаліст) - професія майбутнього», «Гроші, престиж чи інтерес до справи» та ін.)

Зміст практичних завдань відповідав характеристиці структурних компонентів готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри. Значну частку всієї роботи було присвячено усвідомленню спортсменами своїх індивідуальних особливостей, інтересів, якостей та їх саморефлексії, як важливого способу такого усвідомлення. Спортсменам зокрема пропонувалось скласти ієрархію своїх найбільш важливих мотивів, пригадати та описати життєві ситуації, види діяльності, які викликали найбільшу цікавість і приносили найбільше задоволення (окрім спортивної), визначити, яким чином вони можуть оцінювати задоволеність працею. На розвиток саморефлексії були спрямовані вправи «Пятнадцять рефлексивних питань» (за В. Якубою), «Самопортрет», «Моя майбутня професія», творчі есе «Я у спорті. Я після спорту», «Мій характер у новій професії», «Мої важливі досягнення». Рефлексії сприяють також оцінки інших людей, отже низка практичних завдань мали своєю метою аналіз спортсменами

індивідуальних особливостей інших спортсменів. Наприклад, рольові ігри «Хочу, могу, треба», «Професія для товариша».

Значна увага приділялась розвитку практичних умінь. Для розвитку інформаційних умінь використовувались вправи («Професійно важливі якості професії», «Вимоги до професіонала», «Характеристика професії»), дослідницьке завдання («Попит на професії на сучасному ринку праці»), метод проектів («Професійна кар'єра спортсмена після закінчення активних занять спортом: проблеми та перспективи»), рольова гра («Оптиміст, песиміст, експерт»).

Уміння професійного планування розвивались через завдання, у яких потрібно було відповідно до вимог правила SMART сформулювати спортивну, навчальну, життєву, професійну ціль, потім – складання плану реалізації поставлених цілей, виконання вправи «Щоденне планування». Розвитку умінь подолання стресових станів сприяли аутотренінгові вправи, вправи на зняття емоційної напруги «Внутрішнє світло», «Прес», «Настрій» (за Н.В. Самоукіною), складання індивідуальної програми «Анти-стрес». Розвиток умінь самопрезентації відбувається у процесі застосування рольових ігор («Мої сильні сторони», «Я гарний спортсмен», «Мої успіхи», «Розповідь про себе»), ділових ігор («Бесіда про підвищення» та «Співбесіда»), складання резюме з критичним аналізом кожного його пункту.

Специфіка формування готовності до нового професійного самовизначення саме у спортсменів після закінчення спортивної кар'єри полягала у: подоланні для деяких спортсменів бар'єру до необхідності замислюватись та планувати своє професійне життя після закінчення спортивної кар'єри; наголосі на розвитку умінь подолання стресових станів, адже колишні спортсмени будуть здійснювати професійне самовизначення у ситуаціях подвійного стресу, пов'язаного з закінченням однієї професійної кар'єри і початком іншої; формуванні впевненості, що поза спортом спортсмен також зможе реалізувати себе, свої професійні плани та бажання; допомозі у визначенні стосовно своїх найбільш значущих професійних інтересів, мотивів і засобів їх реалізації у професійній діяльності, у тому числі не пов'язаної зі спортом; у практичних вправах робився наголос на те, щоб спортсмени визначали, аналізували, усвідомлювали, що їм цікаво, важливо, приносить задоволення окрім спортивної діяльності; спонуканні спортсменів до аналізу стосовно того, як можна

використати надбання спортивної кар'єри у новій професійній діяльності.

Таким чином, проаналізовано досвід реалізації у вз розробленої педагогічної технології, яка передбачає поетапне (смысловий, інформаційно-орієнтовний, аналітично-дієвий етапи) формування структурних компонентів готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри, що дозволило підтвердити доцільність її впровадження у процес підготовки спортсменів.

Список літератури:

1. Бершадский М.Е. Дидактические и психологические основания педагогической технологии / М.Е. Бершадский, В.В. Гузев. – М.: Пед.поиск, 2003. – 256 с.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования / Зеер Э.Ф. – М.: Изд-во МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 480 с.
3. Климов Е.А. Как выбирать профессию / Е.А. Климов. – М.: Просвещение, 1990. – 158 с.
4. Освітні технології / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
5. Пряжников Н.С. Психология труда / Н.С. Пряжников, Е.Ю. Пряжникова. – М.: Академия, 2009. – 477 с.

Bibliography (transliterated):

1. Bershadskij M.E. Didakticheskie i psihologicheskie osnovanija pedagogicheskoy tehnologii / M.E. Bershadskij, V.V. Guzev. – М.: Ped.poisk, 2003. – 256 s.
2. Zeer Je.F. Psihologija professional'nogo obrazovanija / Zeer Je.F. – М.: Izd-vo MPSI; Voronezh: Izd-vo NPO «MODJEK», 2003. – 480 s.
3. Klimov E.A. Kak vybirat' professiju / E.A. Klimov. – М.: Prosveshhenie, 1990. – 158 s.
4. Osvitni tehnologii / [O.M. Pehota, A.Z. Kiktenko, O.M. Ljubars'ka ta in.]; za red. O.M. Pehoti. – К.: A.S.K., 2001. – 256 s.
5. Prjazhnikov N.S. Psihologija truda / N.S. Prjazhnikov, E.Ju. Prjazhnikova. – М.: Akademija, 2009. – 477 s.

Арабаджи Т.Д.

**ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СПОРТСМЕНІВ ПІСЛЯ**

ЗАКІНЧЕННЯ СПОРТИВНОЇ КАР'ЄРИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Проаналізовано досвід реалізації у внз розробленої педагогічної технології, яка передбачає поетапне (смысловий, інформаційно-орієнтовний, аналітично-дієвий етапи) формування структурних компонентів готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри, що дозволило підтвердити доцільність її впровадження у процес підготовки спортсменів.

Ключові слова: професійне самовизначення, спортсмени після закінчення спортивної кар'єри, педагогічна технологія, педагогічний експеримент.

Арабаджи Т.Д.

ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМООПРЕДЕЛЕНИЮ СПОРТСМЕНОВ ПОСЛЕ ОКОНЧАНИЯ СПОРТИВНОЙ КАРЬЕРЫ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Проанализирован опыт реализации в вузе разработанной педагогической технологии, которая предусматривает поэтапное (смысловой, информационно-ориентированный, аналитически-действенный этапы) формирование структурных компонентов готовности к профессиональному самоопределению спортсменов после окончания спортивной карьеры, что позволило подтвердить целесообразность ее внедрения в процесс подготовки спортсменов.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, спортсмены после окончания спортивной карьеры, педагогическая технология, педагогический эксперимент.

Arabadzhy T.D.

EXPERIENCE OF THE FORMATION OF READINESS TO THE ATHLETES' PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AFTER THE SPORTS CAREER AT THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article analyses the experience of developed pedagogical technique implementation at the higher educational establishment, which presupposes phase-by-phase (semantic, informational-oriented, and analytical-actional phases) formation of the structural components of athletes' readiness to the professional self-determination after the sports career that allows to confirm its implementation expediency as to the athletes' training process.

Key words: professional self-determination, athletes after sports career, pedagogical technique, pedagogical experiment.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015

УДК 659

*Меліхов К.В.,
м Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА В УМОВАХ ВІДКРИТОСТІ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ – КЕРІВНИКА ПРЕС-СЛУЖБИ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ)

Постановка проблеми. Важливе та особливе значення у діяльності держави займає управління. Термін "управління" у буквальному розумінні означає діяльність з керівництва чимось. Управління - це соціальний феномен, характерний абсолютно для всіх сфер людської життєдіяльності, чи то сім'я, дружній колектив, різні громадські об'єднання і т. п. Кожна людина в своєму житті в різних ситуаціях застосовує ті чи - інші способи впливу на людину з метою змінити поведінку іншої особистості в потрібному для себе напрямку. Як слушно зауважив Герберт А.Саймон, управління - це знання про те, як маніпулювати іншими людьми, - як примусити їх зробити те, що вам потрібно [8, с.40]. Масштабність і складність процесів політико – економічного реформування України потребують прискореного формування та оновлення управлінської еліти, залучення до системи управління на всіх рівнях енергійних, компетентних та ініціативних кадрів нової генерації. Сучасні процеси державотворення в Україні зумовлюють актуальність досліджень необхідних якісних характеристик керівників у системі державного управління, особливо на найвищих посадах та забезпечення їх найкращих якостей.

Аналіз останніх праць та публікацій. Огляд наукової літератури, що присвячена формуванню основних якостей керівника, засвідчує наявність значної кількості праць науковців з цієї теми. Найбільш важливі питання, пов'язані з поняттям «лідерства» та основними особисто - діловими й професійними якостями управлінців, розглядають у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як А.Гаврилюк[2], М.Лагунова[4], Н.Нижник[5], Л.Е.Орбан-Лембрик[6] та багато інших. Проблема діяльності прес-служб в

органах державної влади та управління висвітлена в наступних працях: Г.Атаманчук «Теорія державного управління», О.Русаків «Зв'язки з громадськістю в органах державної влади», І.Синяєва «Паблік рілейшнз в комерційній діяльності», А.Чумиков і М.Бочаров «Зв'язки з громадськістю: теорія і практика» та інші.

Мета статті - визначити основні професійні якості, що мають бути сформовані у підготовці керівників прес-служби.

Виклад матеріалу.

Керівник – це творча, професійно підготовлена, високomorальна особистість, яка здійснює певну роботу з підлеглими членами колективу перебуває в безпосередніх контактах з ними по вирішенню поставлених завдань, вмільний організатор і наставник, який здійснює владну, адміністративно-управлінську, виховну, стратегічну, адміністративну, експертно-інноваційну, комунікаційну, соціальну та лідерську функції, володіє особистими, професійними та діловими якостями [7].

В сучасних умовах зростає увага до підбору керівників органів державної влади, які повинні бути, як зазначає М.Лагунова, не просто виконавцями, а управлінцями, яким притаманна компетентність, інформованість, відповідальність, здатність і готовність до творчої, інноваційної діяльності.

Вимоги до особистості керівника в органах державної влади є традиційно високими, незалежно від того, якою кількістю підпорядкованих він управляє. До основних властивостей керівника відносять такі:

1. Соціальна спрямованість діяльності. Керівник як офіційна особа повинен добре знати законодавчі і нормативні акти, що регламентують діяльність соціальних організацій, до числа яких належить їх колектив. Він повинен відповідно добре розуміти основні тенденції в розвитку сучасної політики, економіки, права й інших сфер життя держави.

2. Висока компетентність у визначеній фаховій діяльності відповідно до профілю керованого колективу, тому що керівник не взагалі управляє людьми, а управляє їхньою діяльністю, спрямованою на рішення фахових задач. Проте, в силу своєї роботи, пов'язаною з організацією людей, керівник повинен володіти системою знань і в ряді суміжних областей: філософії, етики, ораторського мистецтва, логіки, психології, педагогіки. Такі керівники вміють спілкуватися з людьми, поєднуючи слово і справу. Вони чітко ставлять цілі, вміють їх

обґрунтувати і можуть змусити людей вірити в необхідність їхнього досягнення.

3. Організаторські здібності. Одна з найголовніших задач керівника – створити умови для прояву активності, ініціативи, творчості людей, розвитку їхньої активної мотивації.

4. Високі моральні якості: справедливість і об'єктивність в оцінці співробітників, гуманність, чуткість, тактовність, чесність. Не тільки в плані своєї ділової компетенції, але й у своїх моральних якостях керівник повинен бути зразком для підлеглих.

5. Емоційно-вольові риси характеру: цілеспрямованість, принциповість, наполегливість, рішучість, дисциплінованість, захопленість; спроможність показати ці свої якості своїм підлеглим і повести їх за собою.

6. Інтелектуальні властивості: спостережливість, аналітичність мислення, спроможність до прогнозування ситуацій і результатів дій.

Посада керівника прес-служби в обласній державній адміністрації за об'ємом роботи і покладеним завданням є нерівнозначною посадам керівників управлінь, відділів і інших структурних підрозділів обласної державної адміністрації.

Прес - служба - відділ організації, що виступає як спеціалізована структура по роботі із засобами масової інформації з метою комунікативно-інформаційного супроводу діяльності організації. При цьому головне завдання прес-служби в органах державної влади - інформування громадськості щодо суті рішень, що приймаються, і створення позитивного іміджу суб'єкта інформаційної політики, яким виступає державна структура і зокрема її керівник.

Таким чином, прес-служба в органах державної влади - офіційний представник держави і влади, що має значну кількість інформації, що цікавить суспільство, про дії влади, видає цю інформацію, використовуючи усі форми взаємодії зі ЗМІ.

Як відомо, прес-служба є сполучною ланкою, що забезпечує обмін інформацією між суспільством і організацією, на базі якої створена ця прес-служба. На думку Г.В.Атаманчука[1] зв'язки з громадськістю як важливий компонент державної управлінської діяльності мають чітко окреслений комплекс функцій. Виконуючи функцію управління, прес-служби включають набір робіт по забезпеченню керівництва державних організацій інформацією про

громадську думку, наданню йому допомозі по інформаційному забезпеченню різних напрямів державної діяльності.

Достовірна і своєчасна інформація є головною умовою ефективної роботи кожної організації. Прес-служби повинні мати добре налагоджені стосунки з засобами масової інформації, володіти необхідними технічними можливостями.

Керівник прес - служби – це особа, яка планує, організує, координує процес реалізації та оцінює комунікаційну діяльність усієї організації.

Керівник прес - служби здійснює загальне керівництво усіма напрямками і етапами діяльності цієї організації. Одночасно голова прес-служби є "голосом" обласної адміністрації і "голосом" самого голови адміністрації : саме він повинен виступати прес-секретарем від імені облдержадміністрації в найрізноманітніших ситуаціях.

Основні обов'язки керівника прес - служби:

- здійснення загального керівництва усією інформаційною діяльністю облдержадміністрації;
- вироблення разом з главою адміністрації загальної стратегії і тактики інформаційної політики облдержадміністрації;
- надання інформації або консультування з окремих питань керівництву облдержадміністрації.

Для ефективної роботи прес-служби необхідно:

1. Прес-секретар або керівник прес-служби повинні мати прямий вихід на керівника, мати повну інформацію про поточну діяльність.

2. Діяльність прес-служби будується в строгій відповідності з цілями і завданнями органів влади на коротко-, середньо- і довгостроковий періоди.

3. Прес-секретар або керівник прес-служби повинні оперативно отримувати від інших підрозділів усю інформацію, необхідну для реалізації поставлених керівництвом завдань.

4. Прес-секретар або керівник прес-служби повинні брати участь в плануванні заходів за участю керівництва, яким необхідно надати громадський резонанс.

5. Прес-секретар або керівник прес-служби повинні користуватися довірою, бути професіоналом у своїй області і мати хороші контакти в журналістському середовищі.

Отже, які ж вимоги пред'являються до керівника прес - служби? У своїй книзі «Зв'язок між урядом і пресою» Стівен Хесс пише, що представникам по зв'язках із ЗМІ необхідні витривалість,

допитливість, доброзичливість, гарна пам'ять, ввічливість, стійкість в умовах стресу, розуміння людської психології, здатність передбачити і улагодити процедурні деталі. Також корисна здатність швидко запам'ятовувати факти. Офіційний представник повинен уміти діяти в непередбачуваних ситуаціях, справлятися одночасно з декількома завданнями, уміти працювати в умовах, коли його постійно відволікають, уміти швидко реагувати, бути неупередженим по відношенню до працівників ЗМІ - тобто, на віддавати нікому переваги [3, с.3]. Серед особистих якостей найчастіше називають комунікабельність, здатність успішно взаємодіяти з людьми на різних рівнях. Ерудованість, доброзичливість, особиста організованість, почуття гумору - усі ці якості потрібні для успішної роботи. Крім того, треба бути здатним витримувати тривалий стрес, бути готовим до того, що доведеться затримуватися на роботі, мати ненормований робочий день і робочий тиждень.

Керівник прес-служби повинен мати певні риси:

1. Доступність і відкритість. Це не означає, що він мусить постійно спілкуватися з журналістами. Ідеться про системність такого спілкування передусім через заздалегідь оголошені брифінги.

2. Володіння оперативною інформацією. Прес-служба постійно зазнає атак з боку журналістів, які прагнуть негайно отримати інформацію з питання, що їх цікавить. Слід знову наголосити на необхідності передбачувати питання, що можуть постати у зв'язку з певною подією.

Керівник прес-служби повинен мати ще і наступні навички:

1. Знати сферу діяльності. Він має завжди бути в інформаційному полі. Знання структури організації, розуміння зовнішніх та внутрішніх процесів - ключ до успішної діяльності.

2. Комунікаційні знання. Розуміння процесу роботи засобів масової інформації, базові знання по соціології і інше мають бути його багажем. Також немало важливою рисою є володіння журналістськими навичками (написання текстів розмов, статей, прес-релізів та ін.).

3. Технічні знання. Уміння користуватися комп'ютером, основними програмними продуктами на рівні просунутого користувача. Використання Інтернету в роботі.

4. Мати широкий кругозір. Бути в курсі світових подій, а також того, що відбувається в країні.

5. Знання механізмів та процесів у державному управлінні.

6. **Управлінські навички.** Не маючи подібних навичок, нереально досягти високого становища в організації і змусити інших вислухати і прийняти вашу точку зору.

Діяльність керівника прес-служби, як державного службовця, має яскраво виражену специфіку:

- носить творчий і публічний характер;
- часто реалізується в екстремальних ситуаціях (здійснюється в потенційно конфліктній площині і покликана забезпечити інформаційну безпеку управлінської системи);
- буває, що інформація, на підставі якої керівник прес-служби приймає рішення, не відповідає основним вимогам соціального управління - точності і надійності (її адекватна інтерпретація і прийняття на її основі управлінських рішень об'єктивно ускладнені);
- по-різному оцінюється політиками, чиновниками, журналістами.

Для ефективного виконання функціональних обов'язків керівникові прес-служби необхідно володіти системою знань і умінь, які характеризують специфіку держслужби на усіх її рівнях (організаторські якості і уміння, гнучкість, нормативність поведінки, стресостійкість, здатність працювати в "команді"), і журналістських, творчих (комунікабельність, креативність, система якостей і умінь "публічної індивідуальності", здатність надавати широкий спектр інформації від нейтральної до сенсаційної, проблемної, неоднозначної).

Ефективність діяльності керівника прес-служби підвищується, коли він здатний враховувати цілі усіх включених в комунікацію сторін (журналістів, політиків, працівників апарату (чиновників)), вести діалог, володіє соціальними ролями "журналіста", "чиновника", "довіреної особи політика", і має високий статус серед усіх партнерів по взаємодії.

Численні і різноманітні функціональні обов'язки керівників прес-служб, їх особливий статус в адміністраціях, відсутність спеціальної професійної підготовки і чітких критеріїв ефективності є джерелом ряду протиріч цієї професійної діяльності. Протиріччя виступають як екстремальні чинники, що істотно утрудняють ефективне виконання керівниками прес-служб своїх обов'язків. Подолання існуючих протиріч в діяльності керівників прес-служб можливо при розвитку професіоналізму діяльності і професійно важливих якостей.

Ефективність інформаційної діяльності керівника прес-служби залежить не лише від його професіоналізму, але і від об'єктивних умов, найважливіші з яких : цілі, що переслідують регіональні органи влади при організації інформаційної діяльності (маніпуляція громадською думкою або розвиток діалогу з населенням); позиція, з якої задаються вимоги до ефективної діяльності керівника прес-служби (глави адміністрації, журналістів, апарату). Підвищення ефективності діяльності керівника прес – служби відбувається, якщо головними цілями регіональних органів влади є розвиток діалогової взаємодії з населенням, критерії ефективності задаються з позиції реалізації соціальних функцій цієї професійної діяльності.

Знижують ефективність діяльності керівника прес-служби наступні чинники: некомпетентність, непрофесіоналізм, відсутність адаптивних і комунікативних якостей, неадекватна самооцінка, недотримання професійної етики, ангажованість, нездатність до саморозвитку, відсутність організаторських якостей, невисокі інтелектуальні якості.

Список літератури:

1. Атаманчук, Г.В. Теория государственного управления / Г.В. Атаманчук. - М.: Омега-Л, 2004. - 301 с.
2. Гаврилюк А. Природа резонансного лидерства та якісні ознаки сучасного лідера-управлінця. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.academy.gov.ua/ej6/txts/07gamslu.htm.
3. В. Демин, Т. Пак. Организация работы пресс-служб – международные стандарты. Методическое пособие – Казахстан, Общественный Фонд «Орден защиты свободной журналистики «FOR-POST», 2005.
4. Лагунова М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності / М. Лагунова. - К.: Центр сприяння інстит. розв. держ. служби, 2006. - 196 с.
5. Нижник Н.Р., Цветков В.В., Леліков Г.І., Крупчан О.Д., Дубенко С.Д., Ткачук П.М., Немировський Я.В. Державний службовець в Україні (пошук моделі). - Київ: Ін-Юре, 1998. - 272 с.
6. Орбан – Лембрик Л.Е. Психологія управління: Посібник.-К.: Академвидав, 2003.-568с.
7. Пірен М.І. Українська еліта і проблеми модернізації суспільства. Незалежний культурологічний часопис "І" / М.І.Пірен. - Режим доступу :<http://www.ji.lviv.ua/vidhuky/about-ukr.htm>.
8. Саймон Г. и др. Менеджмент в организациях: Сокр. пер. с англ. с 15-го изд. / Г. Саймон, Д. Смитбург, В. Томпсо; Общ. ред. и

вступ. сл. А.М. Емельянова и В.В. Петрова. - М.: Экономика, 1995. - 335 с.

Bibliography (transliterated):

1. Atamanchuk, H.V. Teoryya hosudarstvennoho upravlenyya / H.V. Atamanchuk. - М.: Omecha-L, 2004. - 301 s.
2. Havrylyuk A. Pryroda rezonansnoho liderstva ta yakisni oznaky suchasnoho lidera-upravlintsya. [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: www.academy.gov.ua/ej6/txts/07gamslu.htm.
3. V. Demyan, T. Pak. Orhanyzatsyya raboty press-sluzhb – mezhdunarodnye standarty. Metodycheskoе posobyе – Kazakhstan, Obshchestvennyy Fond «Orden zashchyty svobodnoy zhurnalystyky «FORPOST», 2005.
- 4 Lahunova M. Sotsial'no-psykholohichni aspekty upravlins'koyi diyal'nosti / M. Lahunova. - K.: Tsentр spryannya instyt. rozv. derzh. sluzhby, 2006. - 196 s.
5. Nyzhnyk N.R., Tsvyetkov V.V., Lelikov H.I., Krupchan O.D., Dubenko S.D., Tkachuk P.M., Nemyrovs'kyу Ya.V. Derzhavnyy sluzhbovets' v Ukrayini (poshuk modeli). - Kyуiv: In-Yure, 1998. - 272 s.
6. Orban – Lembryk L.E. Psykholohiya upravlinnya: Posibnyk.- K.: Akademyday, 2003.-568s.
7. Piren M.I. Ukrayins'ka elita i problemy modernizatsiyi suspil'stva. Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys "I" / M.I.Piren. - Rezhym dostupu :<http://www.ji.lviv.ua/vidhuky/about-ukr.htm>.
8. Saymon H. y dr. Menedzhment v orhanyzatsyyakh: Sokr. per. s anhl. s 15-ho yzd. / H. Saymon, D. Smytburh, V. Tompsо; Obshch. red. y vstup. sl. А.М. Emel'yanova y V.V. Petrova. - М.: Экономыка, 1995. - 335 s.

К.В.Мелихов

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА
В УМОВАХ ВІДКРИТОСТІ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ –
КЕРІВНИКА ПРЕС-СЛУЖБИ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ)**

Сучасні процеси державотворення в Україні зумовлюють актуальність досліджень необхідних якісних характеристик керівників у системі державного управління, особливо на найвищих посадах та забезпечення їх найкращих якостей. У статті досліджуються проблеми формування особистості керівника у системі державного управління, висвітлюється ряд протиріч у професійній діяльності керівника прес-служби.

Ключові слова: система державного управління, керівник прес-служби, відкритість влади, діяльність ЗМІ

К.В.Мелихов

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ
РУКОВОДИТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ ОТКРЫТОСТИ ВЛАСТИ (НА
ПРИМЕРЕ – РУКОВОДИТЕЛЯ ПРЕСС-СЛУЖБЫ
ОБЛГОСАДМИНИСТРАЦИИ)**

Современные процессы государственного строительства в Украине предопределяют актуальность исследований необходимых качественных характеристик руководителей в системе государственного управления, особенно на наивысших должностях и воспитание у них наилучших качеств. В статье исследуются проблемы формирования личности руководителя в системе государственного управления, рассматривается ряд противоречий в профессиональной деятельности руководителя пресс-службы.

Ключевые слова: система государственного управления, руководитель пресс-службы, открытость власти, деятельность СМИ

K.V.Melikhov

**FEATURES OF FORMING OF PERSONALITY OF
LEADER IN THE CONDITIONS OF OPENNESS OF POWER (ON
EXAMPLE – LEADER OF PRESS-SERVICE OF REGION STATE
ADMINISTRATION)**

The modern processes of state building in Ukraine predetermine actuality of researches of necessary high-quality descriptions of leaders in the system of state administration, especially on the greatest positions and education for them of the best qualities. In the article the problems of forming of personality of leader are probed in the system of state administration, the row of contradictions is examined in professional activity of leader of press-service.

Keywords: system of state administration, leader of press-service, openness of power, activity of MASS-MEDIA

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК: 796.011.3-053.6

*Новік С. М.,
Полтава, Україна*

**ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ
У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДАХ**

Постановка проблеми і її зв'язок з важливими завданнями.

Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають пошуку нових шляхів якісного вдосконалення фізичного виховання підростаючого покоління.

Статистичні дані останніх років підтверджують той факт, що значна частина учнів загальноосвітніх навчальних закладів мають незадовільну або досить низьку фізичну підготовку і нездатні досягти тих стандартів здоров'я, які відповідають узгодженому світовою науково-спортивною громадськістю рівню. Саме тому виникла необхідність радикального реформування системи фізичного виховання в галузі освіти, спрямування державної політики в напрямку розробки та впровадження в навчальних закладах інноваційних технологій з фізичного виховання, основ здорового способу життя, розвитку дитячого-юнацького спорту.

Фізкультурно-оздоровчі заклади функціонують з метою: виховання відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточення як до вищої індивідуальної і суспільної цінності; формування у дітей та учнівської молоді навичок здорового способу життя; оптимізації режиму навчально-виховного процесу; збільшення рухової активності дітей та учнівської молоді; активізації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи всіх ланок системи освіти.

Фізичне виховання - одна зі складових частин всебічного виховання підлітків. У рамках особистісно орієнтованої моделі виховання у фізкультурно-оздоровчих закладах і педагогам, і батькам важливо знати особливості цього вікового періоду, слід зрозуміти, що під впливом методично правильно підібраних засобів фізичного виховання формуються не лише рухові навички, не лише розвиваються фізичні якості, але і створюються умови для розумового, морального, естетичного й трудового виховання дитини. Важлива роль при цьому відводиться формуванню відповідальності як моральної риси особистості.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема формування відповідальності особистості досліджувалася багатьма вченими (А. Макаренко, В. Сухомлинський, І. Бех, Т. Веретенко, В. Горovenko, М. Левківський, М. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Савченко, Н. Огренич, та ін.). У 1996 році Рада Європи назвав кілька груп компетенцій, якими має володіти сучасна людина для оптимальних міжкультурних, соціальних, суспільно - політичних та міжособистісних комунікацій: відповідальність; самостійність; толерантність; здатність до діалогу; вміння формувати та

висловлювати критичну оцінку; самоактуалізація; самоосвіта. В той же час фактично відсутні роботи в яких би оцінювався виховний потенціал фізкультурно-оздоровчих закладів у напрямку формування відповідальності.

Основна мета статті: проаналізувати особливості використання потенціалу фізкультурно-оздоровчих закладів щодо формування відповідальності старших підлітків у системі їх функціонування.

Виклад основного матеріалу.

У філософії категорія “відповідальність” розглядається як філософсько-соціологічне поняття, що відображає об’єктивний, історично конкретний [характер](#) взаємовідносин між особистістю, [колективом](#), [суспільством](#) під кутом зору свідомого здійснення взаємовимог, які до них пред’являються (Л. Ільчов); як якість, що дає особистості можливість усвідомлювати значення своїх вчинків, добровільно узгоджувати свою поведінку з вимогами суспільства (Н. Головка, Г. Смирнов); у нерозривній єдності з категорією “свобода”: чим більші [межі](#) свободи, тим більша відповідальність, і, навпаки, чим більше змісту вкладено у відповідальність, тим більше свободи необхідно для її реалізації. [Психологи](#) розглядають відповідальність як рису [характеру](#). Відповідальність проявляється не лише в [характері](#), але й у почуттях, свідомості, світосприйнятті, різних формах поведінки. Відповідальність є втіленням істинного, найглибшого і принципового ставлення до життя, усвідомленням всіх наслідків уже скоєного і всього втраченого. Відповідальність передбачає визнання людиною єдиної активної причетності до соціального і природного світу, і це визнання є не стільки результатом оцінки особистості іншими людьми, скільки її власним переконанням, моральним принципом, підсумком усвідомлення.

Педагоги розглядають відповідальність як соціальну якість, яка формується на засадах чіткого фіксування обов’язків, колегіальності, залучення кожного до керівництва, встановлення наочної конкретної єдності інтересів колективу і особистості; як здатність особистості формулювати обов’язки, виконувати їх, здійснювати самооцінку і [контроль](#). У теорії виховання відповідальність виступає як [характерна](#) якість суб’єкта діяльності і розглядається в контексті взаємозв’язку з самостійністю, ініціативністю, старанністю та іншими якостями.

Відповідальність є філософсько-соціологічним поняттям, що відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємин між особистістю, колективом, суспільством з погляду свідомого здійснення взаємних вимог, що ставляться до них [5, с. 36]. Відповідальність старшого підлітка розглядаємо як усвідомлення ним власних обов'язків і розумне їх виконання. Старший підліток зі сформованим рівнем відповідальності діє на основі усвідомлення прийнятої або самостійно поставленої перед собою мети. Відповідальність старшого підлітка постає у структурі його особистості провідною цінністю, характеризує соціально-моральну зрілість індивіда. Для такої особистості соціальні вимоги і моральні принципи є внутрішніми регуляторами діяльності і поведінки, вона готова свідомо відповідати за ці види активності [1; 3].

Ми орієнтуємося на основні принципи діяльності з виховної роботи щодо формування відповідальності підлітків у фізкультурно-оздоровчих закладах: гуманізація – створення взаємовідносин «діти-діти», «діти-дорослі» з орієнтацією на загальнолюдські цінності та норми поведінки; створення комфортного середовища та сприятливої атмосфери у закладі; гуманітаризація – формування у підлітків позитивного цілісного ставлення до світу та культури; демократизація – передбачає використання різних форм співпраці на основі вільного вибору напрямку та змісту діяльності; індивідуалізація і диференціація – організація виховної роботи з урахуванням індивідуальних та психофізіологічних особливостей дітей [4, с.161].

Станом на кінець 2014 року в Україні функціонує 1483 ДЮСШ (охоплено 551,3 тис. осіб), 189 СДЮШОР (охоплено 54,3 тис. осіб) та 34 ШВСМ (навчаються більше 4 тис. осіб). Хоча кількість ДЮСШ в Україні за 2009- 2014 рр. збільшилось, проте охопленість ними дітей з року в рік зменшується.

Плануючи систему формування відповідальності старших підлітків ми зосереджуємо свою увагу на типових особливостях та потребах цього віку, виділених Є.В. Ємельяновою: потреба в увазі та підтримці без зайвих осудів та оцінок; потреба в чітких правилах, які повинні встановлювати дорослі для того, щоб утримувати підлітків від деструктивних форм поведінки; потреба в розвитку та навчанні через життєву практику – у кожного підлітка повинне бути не тільки теоретичне сприйняття світу, але й свій життєвий досвід, на який він буде покладатися у майбутньому; потреба в цікавих життєвих подіях – передбачає наявність у підлітка інтересу, який є головним двигуном особистісного розвитку людини; потреба в задоволенні – пізнаючи

себе, підліток прагне до чуттєвого збагачення та бажаних переживань; потреба в повазі та визнанні – є найбільш актуальною для підліткового віку, тому що схвалення поведінки та життєвої позиції підлітка серед однолітків та друзів є важливим та необхідним елементом життєдіяльності; це забезпечує підлітку впевненість у собі та адекватну самооцінку; потреба у вмінні впевнено відстоювати свою точку зору – саме невміння це роботи призводить до багатьох проблем у житті підлітка: обмежує його самореалізацію, викликає сором'язливість та залежність від інших людей; потреба у творчому самовираженні та самореалізації є найвищою потребою в процесі розвитку підлітка; потреба в постановці життєвих цілей – формування вміння чітко визначати своє майбутнє та направляти свої особисті ресурси в певне русло [2, с.31-33].

У дітей підліткового віку відбувається активна фізіологічна і психічна “добудова” організму. Під дією виховання у підлітків посилюються функції другої сигнальної системи, що позначається на зростанні їх внутрішньої свідомості. У підлітків поступово розвивається логічне, абстраговане мислення, яке не завжди спирається лише на безпосередні наочні образи та враження. Статевий розвиток – не суто фізіологічне явище, адже організм людини готується і фізіологічне, і психологічно стати дорослим: швидко розвиваються органи відчуття, ускладнюється діяльність нервової системи, що спрямовує всі психічні процеси, посилюються вольові потенціали. Підлітки в період статевого визрівання (дівчатка в 11–14, хлопчики в 13–15 років) стають дуже чутливими і легко вразливими.

Підлітки здебільшого сумлінно виконують відомі їм правила моралі. Але є чимало фактів, коли, добре розуміючи ці правила, вони порушують їх. Одна з причин цього явища полягає в тому, що моральні поняття, засвоєні учнем, закріплюються лише в його свідомості, а не в почуттях. Він знає, як треба поводитись, але примусити себе не спроможний. Перевага нестриманих бажань над нестійкою самозабароною, яка виникає у свідомості, призводить до недозволених вчинків. Коли свідомість не підкріплюється силою емоцій, негативні вчинки часто переростають у тенденцію нестійкої поведінки. Так буває не лише тоді, коли “важкий” учень ще не перевиховався, а й коли він, давши слово не робити так, надалі втрачає самоконтроль, продовжує порушувати норми поведінки. Причиною негативної поведінки учня буває й слабка воля, коли він не спроможний “захиститись” від раптових бажань.

Зустрічається чимало випадків, коли підліток ще не вміє розбиратись в таких моральних поняттях, як дружба, мужність, добродієність тощо. Наполегливість він ототожнює з упертістю, часто хибно розуміє скромність, чуйність і т. п. Підліткові ще важко самостійно оцінити життєві факти, розібратись у явищах навколишнього життя, поведінці героїв літературних творів чи кінофільмів.

Старший підліток відчуває себе майже нарівні з старшими в сім'ї, з батьками, прагне, коли доведеться, і діяти, як дорослий. Але як стати дорослим, хлопчики чи дівчатка поки що не завжди розуміють. У розв'язанні складних життєвих питань вони часто вагаються, проте намагаються якнайшвидше стати самостійними, прагнуть якомога раніше звільнитись від сторонньої опіки.

Становлення самостійності в підлітка пов'язане з появою і захистом почуття справедливості і власної гідності, яке супроводить утвердження його особистості серед дорослих. Новоутворенням у психіці підлітка є утвердження совісті — вирішального фактора в самосвідомості. Самосвідомість — це, насамперед, відчуття людиною ставлення до неї інших, розуміння своєї ролі серед людей, налагодження стосунків з навколишнім середовищем. Найважливішим елементом самосвідомості є поява думок про себе. Інколи людина 14–15 років сама дивується появі цих думок, “прислуховується” до своєї свідомості.

Робота над собою може охоплювати різні сфери людського розвитку і діяльності. Вона може проявлятися в формі морального, фізичного, емоціонально-вольового, інтелектуального, а також естетичного самовдосконалення. У поведінці старших підлітків виразно відчувається перевага життєвих поглядів, пов'язаних з їх уявленням про майбутню професію або громадську діяльність. Відбуваються значні зміни і в мотивації поведінки – на перше місце виступають емоціональні переживання. Згодом у самовихованні зростає роль свідомості. У цей період появляється (а згодом і переважає) прагнення до самовиховання в сфері вольових і моральних якостей, виразніше відчувається індивідуалізація мети самовиховання. Наприкінці підліткового віку учні цілком здатні до цілеспрямованого самовиховання. Проте самовиховання у цьому віці, як правило, ще не стає комплексним і різностороннім. У ньому не помітно прагнення дітей до самовдосконалення в усіх напрямках. Тут поперемінно виступає то один, то інший напрямок. Наслідком формування

самосвідомості є стихійне самовиховання, яке здійснюється без помітного зовнішнього впливу.

Психологічні особливості підлітків науковці пояснювали фактом статевого дозрівання, яке є домінантою розвитку в цьому віці, вважаючи кризи неминучими, біогенетично зумовленими. За таких умов найраціональнішими, за переконаннями С. Холла, є методи *пасивної педагогіки*, оскільки втручання в розвиток підлітка для того, щоб змінити, виправити його, є недоцільними і шкідливими, бо не можна змінити природу.

Для підлітків типовим є зв'язок самовиховання з практичними діями. Найбільшу результативність у самовихованні показують підлітки в сфері спорту і трудових навичок. Перевага рухових елементів у роботі над собою пояснюється фізіологічними особливостями підліткового віку.

У старшому підлітковому віці діти здатні самі вирішувати, що їм необхідно змінити в своїй поведінці (йдеться про культуру поведінки), яким видом мистецтва або спорту їм слід займатись. Навчання як основна форма діяльності учня ставить певні вимоги до його вольової регуляції (спрямування і підтримування стійкої уваги, гальмування або обмеження почуттів і т. д.), певних властивостей особистості (організованості, працьовитості), інтелектуальних якостей (спостережливості, кмітливості, гнучкості розуму та ін.). Все це треба враховувати педагогу, спрямовуючи роботу підлітка з самовиховання.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, феномен відповідальності старших підлітків характеризується позитивними кореляціями з іншими соціальними якостями особистості: самостійність, чесність, справедливість, принциповість, почуття обов'язку, дотримання норм соціуму та ін. Відповідальність завжди пов'язана з прийняттям рішення, з вибором людини, з її діяльністю, конкретним вчинком чи відмовою від такого. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та впровадженні методичних рекомендацій щодо формування відповідальності старших підлітків у діяльності фізкультурно-оздоровчих закладів.

Список літератури:

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник / І.Д. Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248с.

2. Емельянова Е.В. Психологические проблемы современного подростка и их решение в тренинге / Е.В. Емельянова. – СПб.: Речь, 2008. – 336 с.

3. Капська А.Й. Фізична самореалізація старшого підлітка в умовах дитячого оздоровчого табору / А.Й. Капська, Г.С. Мільчевська // Вісник запорізького національного університету №2 (8)., 2012. – С. 65-74.

4. Соціальна педагогіка. 5-ге вид. перероб. та доп. Підручник / За ред. Капської А.Й. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

5. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В.Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.

Bibliography (transliterated):

1. Beh I.D. Psihologichni dzherela vihovnoi majsternosti: navchal'nij posibnik / I.D. Beh. – К. : Akademvidav, 2009. – 248s.

2. Emel'janova E.V. Psihologicheskie problemy sovremennogo podrostka i ih reshenie v treninge / E.V. Emel'janova. – SPb.: Rech', 2008. – 336 s.

3. Kaps'ka A.J. Fizichna samorealizacija starshogo pidlitka v umovah ditjachogo ozdorovchogo taboru / A.J. Kaps'ka, G.S. Mil'chevs'ka // Visnik zaporiz'kogo nacional'nogo universitetu №2 (8)., 2012. – S. 65-74.

4. Social'na pedagogika. 5-te vid. pererob. ta dop. Pidruchnik / Za red. Kaps'koї A.J. – К.: Centr uchbovoї literaturi, 2011. – 488 s.

5. Sociologo-pedagogichnij slovnik / Za red. V.V.Radula. – К.: «EksOb», 2004. – 304 s.

Новік С.Н.

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ УСТАНОВАХ

В статті вивчено психолого-педагогічні особливості формування відповідальності старших підлітків у навчально-тренувальному процесі фізкультурно-оздоровчих закладів. Запропоновано дефініцію відповідальності як соціально-педагогічної категорії та принципи діяльності з виховної роботи щодо формування відповідальності підлітків з урахуванням вікових та статевих факторів диференціації. Визначено фактори кореляції категорії «відповідальність» з іншими соціальними якостями особистості.

Ключові слова: підлітковий вік, відповідальність, фізкультурно-оздоровчі заклади, кореляція якостей особистості.

Новик С.Н.

ФОРМИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СТАРШИХ ПОДРОСТКОВ В ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В статье изучено психолого-педагогические особенности формирования ответственности старших подростков в учебно-тренировочном процессе физкультурно-оздоровительных учреждений. Предложено дефиницию ответственности как социально-педагогической категории и принципы деятельности по воспитательной работе по формированию ответственности подростков с учетом возрастных и половых факторов дифференциации. Определены факторы корреляции категории «ответственность» с другими социальными качествами личности.

Ключевые слова: подростковый возраст, ответственность, физкультурно-оздоровительные учреждения, корреляция качеств личности.

Novik S.

THE FORMATION OF A RESPONSIBLE OLDER TEENS IN SPORTS AND RECREATION INSTITUTIONS

In the article psychological and pedagogical features of senior teenagers' responsibility formation in educational-training process of physical culture health-improving establishments are studied. The definition of responsibility as a social pedagogical category is offered and educate work activity principles in relation to teenagers' responsibility formation taking into account the age and sexual differentiation factors are presented. The correlation factors of «responsibility» category with other personality's social qualities are defined.

Keywords: teens, responsibility, physical culture health-improving establishments, personality's qualities correlation.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2015

УДК 378.141

*Сідненко М.О.,
Харків, Україна*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасний стан українського суспільства визначається переломним характером та динамізмом, процеси демократизації суспільства значною мірою впливають на всі сфери людської життєдіяльності. Економічні, соціальні та політичні проблеми вирішує спільнота людей, тобто ми бачимо в дії людину, яка володіє науковим системним мисленням, світоглядом, що базується на позачасових духовних цінностях, високим рівнем професіоналізму, нормами соціальної поведінки, адекватними суспільному розвитку.

Актуальність дослідження. Закономірно, що за такої ситуації постала потреба у пошуках рішень щодо застосування нових технологій в керуванні організаціями, зростає увага до особливостей роботи керівника загалом і його професійних якостей зокрема. У низці чинників, від яких вирішальною мірою залежить розв'язання комплексної проблеми ефективності професійної діяльності керівника організації, є проблема удосконалення однієї із домінуючих професійних якостей – комунікативної компетентності. Адже без належної готовності фахівця до комунікативної діяльності, будь-які інші сформовані якості не зможуть проявитися повною мірою.

Тема культури спілкування, комунікативної компетенції керівників організації надзвичайно широка, складна, делікатна. Керівник має володіти культурою конструктивного діалогу та полілогу, вміти сприймати, відтворювати та готувати документацію, володіти прийомами написання і виголошення публічного виступу, вміти вести, підтримувати ділову розмову.

Спілкування є складовою, а у низці випадків – особливим самостійним видом професійної діяльності керівників організацій, адже для здійснення управлінської діяльності комунікативна компетентність є особливо значущою. Комунікативні якості необхідні для того, щоб правильно розуміти інших людей і ефективно взаємодіяти з ними. Керівники не можуть обійтися без цих якостей,

розвинутих на високому рівні, оскільки їхня діяльність зводиться саме до того, щоб досягти конкретної мети за допомогою інших людей.

У сучасній літературі представлено чималий блок праць з теорії і досвіду вирішення проблеми підвищення професійної комунікативної компетентності фахівців: розроблено теоретико-методичні основи формування професійної компетентності вітчизняними та російськими вченими (Л. Мітіна, В. Сластьонін, Л. Карпова, Т.Ковальова, А. Макарова та інш.), а також європейськими вченими (Г. Халаш, Дж. Куллахан, В. Долл, Ж. Перре, Ж. Деллор); розроблено низку концепцій, в яких дається характеристика професійної діяльності (Б. Ананьев, Л. Виготський, З. Калмикова, Н. Менчинська, С. Рубінштейн).

Нині процес вивчення зазначеної проблеми суттєво прискорився. Зокрема, зазнали помітної конкретизації аспекти, пов'язані з дослідженням проблеми спілкування загалом та професійного зокрема. Так, розкриттю методологічних засад спілкування присвячені праці О. Бодальова, Ю. Жукова, О. Леонтьєва, Б. Ломова; у працях Л. Долинської, Л. Зінченко, В. Кан-Калика, А. Капської, розкриваються структура, функції та види спілкування.

Об'єктом дослідження цієї статті є комунікативна компетентність у професійній діяльності. Предметом дослідження є комунікативна компетентність керівників організації.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей професійної комунікативної компетентності керівників організації в їх професійній діяльності.

Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сутності професійної компетентності дозволяє зробити висновок про те, що її необхідно розглядати в процесуальному аспекті: вона проявляється через діяльність і має діалектичний характер.

На підставі проведеного аналізу ми визначаємо комунікативну компетентність керівника організації як складний і багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який породжується потребами в сумісній професійній діяльності, а також як комплекс комунікативних знань та мовленнєвих умінь, навичок як базового компонента, а також прояву емпатії, рефлексії, креативності, оволодіння якими дозволяє керівнику адекватно користуватися усіма засобами комунікації (як вербальної, так і невербальної) у спілкуванні з працівниками.

На підставі професіографічної характеристики діяльності керівників було визначено її особливості, що проявляється у вирішенні проблем, які з'являються. Водночас окреслено взаємозв'язок між особливостями управлінської діяльності і якістю володіння комунікативними вміннями. Ці особливості проявляються завдяки організації і підтримці контактів та взаємодії з різними особистостями. Аналізуючи функції керівника організації (діагностична, прогностична, соціально-комунікативна, організаційно-управлінська, науково-методична, соціально-технологічна) можна стверджувати, що жодна із них не може бути реалізованою без достатнього рівня професійного спілкування. Таким чином, у професії керівника організації домінуючою функцією є комунікативна, оскільки його практична діяльність потребує різнопланового спілкування, і успіх цієї діяльності, значною мірою, залежить від уміння спілкуватись.

Було визначено основні комунікативні вміння, які необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності керівника організації: уміння визначати цілі та завдання професійного (ділового) спілкування; концентрувати і розподіляти увагу; володіти голосовими модуляціями; володіти технікою і логікою мовлення; правильно будувати публічні виступи з врахуванням аудиторії; аналізувати ситуації [4].

Як і будь-яка інша діяльність, робота керівників організації має свою структуру, кожний елемент якої органічно пов'язаний з іншими. Це суб'єкт, зміст, управління, об'єкт, засоби, функції та цілі. Об'єктом є проблеми, розв'язання яких потребує сторонньої допомоги. До засобів діяльності належать усі предмети, пристосування, дії, знання, за допомогою яких досягаються цілі.

При цьому слід зазначити, що, виконуючи будь-які функції, керівник організації безпосередньо несе відповідальність за якість розробки і успіх впровадження в життя прийнятих рішень, визначає не лише що і коли робити, але і як буде виконувати задумане, визначає робочі процедури. Одним із найголовніших завдань керівників організації є ефективна організація власної праці. Окрім того, особливості професійної діяльності керівника організації проявляються не лише вкоординуванні, налагодженні комунікацій, а й у відповідальності, у наданні права висловлювати і обстоювати свою думку. Працюючи з людьми, керівник організації повинен постійно виконувати комунікативну, організаційно-управлінську, науково-методичну та інші функції [4].

Одним із важливих інструментів професійної діяльності керівників організації виступає спілкування. Саме воно допомагає налагоджувати контакти, з'ясовувати проблеми та накопичувати інформацію, необхідну для розв'язання проблеми. Від володіння засобами спілкування часто залежить результат ділових переговорів. Без перебільшення можна сказати, що спілкування є чи не найважливішим, а іноді й найскладнішим видом діяльності керівників організації.

У менеджменті існує кілька визначень терміна «комунікативна компетентність». Але переклад іншомовних слів («communicative» з англійської та «competentia» з латинської) визначає це поняття як «вміння спілкуватись».

На думку Ю. Жукова, Л. Петровської, П. Раєнникова, слід розрізняти компетентність 1) в орієнтовній частині дії (інтерпретація комунікативної ситуації, виявлення «поля дії», «віяла» можливих рішень, діагностика дій як прямих, так і побічних; виявлення способів нейтралізації чи компенсації можливих ефектів побічних наслідків (а також посилення позитивних ефектів); 2) у виконавчій частині комунікативної дії, що ґрунтується на аналізі та оцінці операціонального складу дії (володіння вербальними засобами спілкування: лексичною різноманітністю, навичками недирективного та активізуючого слухання; оптико-кінетичними та паралінгвістичними засобами: інтонацією, темпом мовлення, паузами; засобами невербального спілкування: міміка, пантоміміка, фіксація погляду, організація комунікативного простору та ін.) [2].

Отже, як свідчать дослідження, комунікативна компетентність передбачає володіння досить помітною сукупністю умінь. Серед них, зокрема, Т. Ладиженська називає вміння реалізувати комунікативний намір, вміння слухати, гарно говорити, розв'язувати конфлікти, дотримуватись мовленнєвого етикету [5], що свідчить про широкий аспект даної компетентності. М. Станкін, спираючись на психологічний бік комунікації, визначає таку групу психологічних умінь, як вміння керувати довільною увагою, вільно мислити, природно поводитись. Деякі дослідження комунікативної компетентності в цьому ж аспекті свідчать про існування інших груп комунікативних умінь: 1) вміння встановлювати контакт - контактна взаємодія (нагромадження згоди, пошук спільних інтересів, погоджена взаємодія тощо), тобто вироблення вміння мобілізувати інших на інтенсивну взаємодію; 2) опанування прийомів саморегуляції:

мімікою, пантомімікою, емоціями, настроями (зняття психологічної напруженості, створення певного емоційного фону, взаємодії, коригування власного самопочуття) [28].

У дослідженнях Є. Головахи та Н. Паніної [1] простежується, що особливого значення надається умінню керувати емоціями. Вони стверджують, що емоційні ресурси людини обмежені, і якщо в одних ситуаціях вони витрачаються надто щедро, то в інших починає відчуватися їх дефіцит, що відповідає закону емоційної константності, за яким емоційність людини є постійною величиною, тоді як сила та тривалість емоцій в кожній конкретній ситуації може суттєво змінюватися.

Отже, керівники організації мають володіти значним професійним комунікативним потенціалом. Дана якість визначає характер його спілкування й складається з: комунікативних якостей, які характеризують розвиток здатності до спілкування; комунікативних здібностей, тобто здібностей володіти ініціативою в спілкуванні, здатності емоційно відгукуватися на стан партнерів по спілкуванню, здатності до самостимуляції та взаємної стимуляції в спілкуванні; комунікативної компетентності, тобто знання норм і правил спілкування. Втім, як це не надає нам права розглядати керівників організацій як таких, що є компетентнішими порівняно з іншими.

На основі аналізу ми дійшли **висновку**, що специфіка трудової діяльності керівників організації проявляється в тому, що при вирішенні проблем, які постають прямо чи опосередковано вона має відношення загалом до всіх форм та видів суспільних відносин і діяльності людей та всіх сторін суспільства. Звідси ми можемо стверджувати, що посада керівника організації потребує високого рівня сформованості у професійної комунікативної компетентності.

Таким чином, у професії керівника організації головною особливістю є домінування комунікативності, оскільки його практична діяльність потребує різнопланового спілкування, і успіх цієї діяльності, значною мірою, залежить від його комунікативної компетентності: міжособистісної комунікації, міжособистісної взаємодії. Крім того, інтенсифікація зв'язків спеціаліста, розширення поля його спілкування збільшують психологічні навантаження та створюють помітну напругу в процесі спілкування. Тому, на нашу думку, високий рівень сформованості комунікативної компетентності, однієї із професійних особливостей керівника організації, захистить його від надмірних емоційних навантажень та сприятиме

продуктивному міжособистісному спілкуванню при вирішенні проблем.

Список літератури:

- 1.Лисина М.И. Общение и речь: развитие речи у детей в общении с взрослыми / М.И. Лисина. М. - 1985. - 235 с.
- 2.Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. М., 2002. – 396 с.
- 3.Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии /Е.В. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2007. – 208 с.
- 4.Столяренко Л.Д. Психология управления: учебное пособие / Л.Д. Столяренко. – Изд. 4-е. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 507 с.
5. Управление персоналом организации. Практикум: Учеб. пособие / Под ред. д. э. н., проф. А.Я. Кибанова. – 2 изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 365 с.

Biblijgraphy (transliterated):

- 1.Lysyna M.Y. Obshchene u rech': razvytye rechy u detey v obshcheniyu s vzosglymy / M.Y. Lysyna. M. - 1985. - 235 s.
- 2.Raven Dzh. Kompetentnost' v sovremennom obshchestve. Vyavlenye, razvytye u realizatsyya. M., 2002. – 396 s.
- 3.Sydorenko E.V. Trenynh kommunykativnoy kompetentnosti v delovom vzaymodeystvy /E.V. Sydorenko. – SPb.: Rech', 2007. – 208 s.
- 4.Stolyarenko L.D. Psykholohyya upravlenyya: uchebnoe posobyе / L.D. Stolyarenko. – Yzd. 4-e. – Rostov n/D: Fenyks, 2007. – 507 s.
5. Upravlenye personalom orhanyzatsyy. Praktykum: Ucheb. posobyе / Pod red. d. э. n., prof. A.Ya. Kybanova. – 2 yzd., pererab. y dop. – M.: YNFRA-M, 2004. – 365 s.

М.О. Сідненко

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЇ

Стаття містить аналіз комунікативної компетентності керівника організації, як однієї з найголовніших складових професійної діяльності. Визначено необхідність наявності основних комунікативних умінь, які необхідні для ефективного здійснення професійної діяльності керівника організації.

Ключові слова: комунікативна компетентність, керівник, організація.

Н.А. Сидненко
**КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНОСТЬ
РУКОВОДИТЕЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ**

Статья содержит анализ коммуникативной компетентности руководителя организации, как одной из главных составляющих профессиональной деятельности. Определена необходимость наличия основных коммуникативных умений, которые необходимы для эффективного выполнения профессиональной деятельности руководителя организации.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, руководитель, организация.

M.Sidnenko
COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LEADER OF ORGANIZATION

The article contains the analysis of communicative competence of leader of organization, as one of main constituents of professional activity. The necessity of presence of basic communicative abilities that is needed for effective implementation of professional activity of leader of organization is certain.

Key words: communicative competence, leader, organization.

Стаття надійшла до редакції 02.04.15

УДК 378

*Шаполова В. В.,
Харків, Україна*

**ВИЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

За умови невинного прогресу людства, для нашої країни гостро стоїть потреба у керівниках, які завдяки своїм якостям,

здібностям, мотивам, цінностям, духовності, культурі будуть ефективно виконувати свої професійні обов'язки, з повагою та турботою ставитимуться до підлеглих. Кожна організація, в якій будуть працювати майбутні менеджери, має цілий набір правил, норм, цінностей, принципів взаємодії, при цьому основними носіями цих складників життєдіяльності організації, рушійними силами усіх культурно-ціннісних процесів, як правило, є менеджери. Необхідною складовою професійної підготовки майбутніх менеджерів у ВНЗ є формування у них корпоративної культури у зв'язку з тим, що важливою вимогою до менеджерів є усвідомлення значущості та вміння формувати сильну та ефективну організацію, корпоративна культура якої виступає каркасом для взаємовідносин та бар'єром для негативних факторів, які можуть зашкодити життєдіяльності організації взагалі та кожного її члена зокрема. Тому постає потреба в формуванні корпоративної культури майбутніх менеджерів.

Дослідженнями у галузі освіти та управління, проблем підготовки управлінців-лідерів у вищих технічних навчальних закладах у своїх наукових працях займалися Л. Володарська-Зола, Є. Воробйова, Т. Гура, Д. Дзвінчук, В. Денисюк, Н. Замкова, І. Зязюн, О. Ігнатюк, О. Коваленко, В. Козакова, В. Кремень, В. Кудін, О. Куліш, І. Лівенцова, Н. Логутіна, В. Михайличенко, І. Нікіфоров, Н. Нічкало, Ю. Панфілов, І. Підласий, О. Пехота, О. Пономарьов, Г. Попова, І. Прокопенко, Л. Пуховська, С. Резнік, О. Романовський, Л. Товажнянський, Е. Хмелевська та багато інших видатних вчених. Ми погоджуємося з думкою провідних науковців, про те, що головними принципами формування змісту підготовки менеджерів, є: «його відповідність потребам суспільства; діалектична єдність змістової та процесуальної сторін навчання; структурна єдність змісту підготовки менеджерів на різних рівнях його формування» [2, с.10-11]. З огляду на висловлену думку можна зробити висновок, що на складові змісту професійної підготовки менеджера впливають потреби суспільства. Сучасний стан соціально-економічного розвитку нашої держави від вищої освіти вимагає професійної підготовки висококваліфікованих менеджерів, здатних ефективно вирішувати сучасні проблеми, адаптуватися та досягати поставлених цілей, не втрачаючи культурної, ціннісної, особистісної складової їх професійної діяльності. Тобто загострюється увага щодо формування корпоративної культури майбутніх менеджерів як складного особистісного утворення. Постає проблема в удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх

фахівців саме цього профілю з метою цілеспрямованого формування у них корпоративної культури.

Проблемам формування корпоративної культури присвячені роботи зарубіжних і вітчизняних вчених і фахівців, таких як М. Ахмедова, Ю. Балашова, Ю. Бугаєвська, А. Воронкова, О. Габдулхакова, Г. Ганить, О. Горбатько, І. Грошев, О. Горохова, С. Девіс, Л. Кошева, О. Мала, А. Максименко, О. Медведєва, Л. Мішина, Г. Морган, А. Ногінська, В. Сате, О. Чижикова, Е. Шайн, Х. Шварц, С. Шекшня, Б. Феган, О. Ходань, та інші. Ми вважаємо, що причиною цього є значна роль корпоративної культури у процесі соціальної інтеграції та соціальної адаптації студентів, мотивації, пізнавальної та навчальної діяльності.

Вдисертаційних роботах останніх років предметом дослідження стали фахівці різних профілів навчання. О. Ходань довела, що ефективність формування корпоративної культури майбутніх офіцерів можливо забезпечити шляхом розроблення педагогічних умов та педагогічної технології. Умовами в роботі вченого виступили: удосконалення змісту, методів і форм на основі особистісно-орієнтованого підходу; забезпечення самореалізації і самоактуалізації майбутнього офіцера; створення єдиного інформаційного середовища; педагогічна майстерність викладача; введення спецкурсу «Корпоративна культура офіцера» [6].

О. Разумова виділила у своїй науковій праці наступні умови впровадження технології поетапного формування основ корпоративної культури майбутніх менеджерів у ході професійної підготовки у вищому навчальному закладі: «управлінсько-організаційні (відповідність організації та змісту освітнього процесу вищого навчального закладу вимогам ГОСТ ВПО по спеціальності «Менеджмент організації»; облік вимог сучасного ринку праці до рівня професійно-практичної підготовки менеджера, а також вплив корпоративної культури факультету і ВНЗ в цілому; організація системи науково-дослідного і навчально-виробничого партнерства ВНЗ з базами виробничої та переддипломної практик студентів; педагогічний моніторинг особистісного просування студентів у процесі формування основ корпоративної культури); навчально-технологічні (відображення в змісті професійної освіти сучасного рівня підготовки фахівців в галузі управління; пріоритетність інтегративної проектної технології; реалізація структурно-логічних міжпредметних зв'язків; взаємодія варіативних форм позааудиторної навчальної професійно-практичної та науково-дослідної роботи з

вивчення типів і рівнів корпоративної культури); особистісно-професійні (вмотивованість і активність студентів у навчальній та позанавчальній діяльності; самоосвіта студентів у сфері управління; активна участь студентів у дослідженнях, проєктах в період проходження різних видів практик: навчально-ознайомчої, економічної та менеджменту, переддипломної; готовність професорсько-викладацького складу до реалізації професійної інтеграції у змісті професійної підготовки майбутнього менеджера)»[3].

Ми вважаємо, що формування корпоративної культури залежить від рівня реалізації педагогічних умов під час навчально-виховного процесу та їх ефективності, тому важливо визначити основні з них, що найбільше сприятимуть оптимізації досліджуваного процесу. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень та враховуючи власне бачення проблеми, під педагогічними умовами ми розуміємо такі особливості організації навчально-виховного процесу, що забезпечують цілісність навчання та виховання майбутніх фахівців, сприяють їхньому всебічному розвитку та формуванню необхідних якостей, вмінь, знань та здібностей.

На нашу думку, першою з умов формування корпоративної культури у майбутніх менеджерів ВТНЗ є удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів з метою цілеспрямованого формування у них корпоративної культури.

Зміст вищої освіти – це «структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливості здобуття освіти і певної кваліфікації. Це обумовлена потребами суспільства система знань, умінь і навичок особи, її професійних, світоглядних і громадських якостей, що має бути сформована у процесі навчання з урахуванням розвитку суспільства, науки, техніки, технології, культури, мистецтва» [1, с.321]. На думку В. Краєвського, І. Лернер, М. Скаткіна та їх послідовників зміст освіти є соціальним досвідом людства, який педагогічно адаптований та тотожний за структурою, але не за обсягом, матеріальної і духовної культури суспільства.

Концепція змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів базується на засвоєнні педагогічно-адаптованого, соціального, управлінського та культурного досвіду[5]. Основними елементами цього досвіду, який має відображення в змісті професійної підготовки майбутніх менеджерів, виступають:

- загально-професійні знання (забезпечення майбутнім менеджерам уявлення про сучасну картину світу та про особливості їх професійної діяльності);

- формування умінь та навичок здійснення відомих загальнолюдських та професійно-управлінських способів діяльності, напрацювання досвіду вирішення нових професійних проблем, який вимагає самостійного, творчого перетворення здобутих раніше загальнонаукових, спеціальних, професійних знань, умінь та навичок в умовах професійної соціалізації;

- формування зацікавленості до професійної діяльності та усвідомлення значущості корпоративної культури майбутніх менеджерів як професійно-важливого особистісного утворення.

Реалізація цього досвіду здійснюється, насамперед, через навчальні програми. Загальновідомо, що навчальна програма – найважливіший складник системи освіти, це нормативний документ, який спрямовує діяльність викладача й студента. Від неї безпосередньо залежить якість освіти. В педагогічній роботі при підготовці до реалізації навчального плану, у вищому навчальному технічному закладі освіти існує практика створення нових навчальних і робочих програм, які впроваджуються у навчальний процес для досягнення педагогічних цілей, або модернізація, удосконалення, доповнення вже існуючих навчальних і робочих програм, які наповнюються необхідним змістом.

Проведений аналіз змісту дисциплін, які викладають в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів дав змогу виявити, що реалізувати формування корпоративної культури майбутніх менеджерів доцільніше буде в рамках дисциплін гуманітарного циклу. Це обумовлено їх теоретичним та практичним наповненням, а також можливістю для викладача скорегувати навчальний процес таким чином, щоб, не руйнуючи звичайного педагогічного процесу, ввести теоретичний матеріал та практичні завдання, націлені на розкриття та формування корпоративної культури майбутніх менеджерів (вивчення її елементів, функцій, рівнів та змісту, типів, методів формування, а також діагностика корпоративної культури, аналіз корпоративних цінностей, їх сутність та форми розвитку, види та шляхи мотивації в організації, аналіз ролі керівника в життєдіяльності організації, донесення великого значення корпоративної культури менеджера в процесі створення та впровадження корпоративної культури організації, розкриття зв'язку корпоративної культури менеджера,

корпоративної культури організації та їх позитивний вплив на діяльність компанії тощо).

Забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення майбутніх менеджерів до їх корпоративної культури - друга педагогічна умова формування корпоративної культури майбутніх менеджерів у ВТНЗ. По-перше, формування ціннісних орієнтацій, які мотивують, регулюють, спрямовують життєдіяльність кожної людини, зокрема майбутніх менеджерів, спонукають формування ціннісного ставлення до корпоративної культури. Саме цінності є ядром корпоративної культури майбутніх менеджерів. Процес становлення ціннісних орієнтацій досить складний і тривалий, який потребує всебічного системного підходу, який можливо скорегувати викладачам в процесі професійної підготовки. По-друге, введення мотиваційного забезпечення процесу формування корпоративної культури майбутніх менеджерів у ВТНЗ. Тобто створити клімат, здатний замотивувати майбутніх фахівців до досягнення успіху та активної життєвої позиції щодо оволодіння знаннями, уміннями та навичками, які позитивно впливають на професійне становлення, зростання та формування досліджуваного поняття.

В процесі фахової підготовки для забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до корпоративної культури майбутніх менеджерів викладачу необхідно формувати світогляд майбутнього менеджера, в тому числі і стосовно корпоративної культури через свідомий і цілеспрямований вплив на майбутніх менеджерів. Для цього необхідно визначити мету або ідеальний образ, приклад для аналізу, який викладач хоче показати майбутньому менеджеру та визначити форми, методи та засоби, які будуть максимально ефективно діяти в процесі забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів. Націлювати, мотивувати майбутнього менеджера на безперервний саморозвиток, безперервне самовдосконалення та корекцію. В свою чергу, це приводить до більш ефективного засвоєння навчального матеріалу, активізації самосвідомості та розвитку важливих особистісно-професійних якостей, які будуть допомагати їм у професійній діяльності. Створювати необхідні умови для передачі досвіду фахівців з сфери менеджменту, що також спонукатиме забезпеченню мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до корпоративної культури майбутніх менеджерів. Залучати майбутніх менеджерів до

оволодіння професійно-важливими знаннями та вміннями через впровадження в навчальний процес активних методів навчання тощо.

Удосконалення форм і методів навчання на основі сукупності діяльнісного, рефлексивного та особистісно-орієнтованого підходів - третя педагогічна умова формування корпоративної культури майбутніх менеджерів ВТНЗ.

Пріоритетним напрямом формування майбутнього менеджера повинно бути опанування ним діяльності професійного спрямування, центром якого є особистість, її самоцінність. Сформованість цієї діяльності проявляється через суб'єктивний досвід кожного студента, що розкривається через їх знання, вміння та навички, а також рефлексію. Основними елементами діяльності педагога в процесі реалізації даних педагогічних підходів є: діагностика когнітивних та особистісно-психологічних особливостей майбутніх менеджерів щодо рівня сформованості в них корпоративної культури; цілеспрямоване формування їх корпоративної культури на основі емоційно збагаченого та практично націленого процесу професійної підготовки; створення довірливого та позитивного клімату на основі співпраці викладача та майбутніх фахівців. Таким чином, весь процес формування корпоративної культури майбутніх менеджерів у ВТНЗ повинен здійснюватися на основі усіх підходів.

Удосконалення лекційної форми може відбуватися завдяки проведенню лекцій-дискусій, лекцій із заздалегідь запланованими помилками з метою навчити майбутніх менеджерів оперативно аналізувати різні управлінські ситуації, виступати в ролі експертів та опонентів, а також напрацювати уміння виділяти неточну чи невірну інформацію. Підвищення зацікавленості майбутніх менеджерів та доповнення теоретичних знань може бути досягнуто завдяки запрошенню на лекції-прес-конференції представників сфери менеджменту з метою передачі досвіду реальних фахівців, які вже багато років працюють на посадах менеджерів різного профілю та готові поділитися життєвим досвідом професійної діяльності.

Практичні та семінарські заняття повинні проходити з застосуванням активних методів навчання, таких як: тренінг, кейс-методи, навчально-рольові та ділові ігри, «круглий стіл», групова дискусія (семінари-дискусії) та «мозковий штурм» (з застосуванням різних засобів навчання), які за мету мають напрацювання умінь вирішення різного роду теоретико-практичних проблем діяльності менеджерів та прийняття управлінських рішень в різних умовах; формування умінь командоутворення, самопрезентації та

відстоювання власної точки зору, доведення інформації до оточуючих та здатність переконувати у своїй правоті; практика роботи у групі на відстоювання лідерської позиції, досягнення ідентифікації зі сферою майбутньої діяльності, усвідомлення значущості володіння корпоративною культурою менеджерів та її ролі для майбутнього професійного життя тощо.

Розроблені нами педагогічні умови сприятимуть успішному формуванню корпоративної культури майбутніх менеджерів, що є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх менеджерів у ВНЗ.

Список літератури:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. — Київ : Юрінком Інтер, 2008. — С. 321;

2. Князев А. М. Социальные компоненты личности как объект оценивания / А. М. Князев, Е. В. Немцова, С. Н. Палецкая // Проблемы качества образования : материалы XV Всероссийской научно-методической конференции. — Москва : МГПУ, 2006. — С. 10–11;

3. Разумова Е. Д. Формирование основ корпоративной культуры будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Разумова Елена Дмитриевна. — Москва, 2008. — 205 с.;

4. Тейлор Ф. У. Менеджмент / Ф. У. Тейлор ; пер. с англ. А. И. Зака ; под ред. и с предисл. Е. А. Кочергина. — Москва, 1992. — 137 с.

5. Товажнянський Л. Л. Концепція формування гуманітарно-технічної еліти в НТУ «ХПІ» та шляхи її реалізації : навч.-метод. посібник / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов. — 2 вид. стереотип. — Харків : НТУ «ХПІ», 2004. — 416 с.

6. Ходань О. Л. Формування корпоративної культури майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Оксана Любомирівна Ходань ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. — Хмельницький : [б. и.], 2010. — 20 с.;

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Entsiklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrayiny ; holov. red. V. H. Kremen'. — Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. — S. 321;

2. Knyazev A. M. Sotsyal'nye komponenty lichnosti kak ob'ekt otsenyvaniya / A. M. Knyazev, E. V. Nemtsova, S. N. Paletskaya // Problemy kachestva obrazovaniya : materyaly XV Vserosyyskoy nauchno-metodycheskoy konferentsyy. — Moskva : MGPU, 2006. — S. 10–11;

3. Razumova E. D. Formirovaniye osnov korporativnoy kul'tury budushchikh menedzherov v protsesse professional'noy podgotovky v vuze : dys. ... kan. ped. nauk : 13.00.08 / Razumova Elena Dmytryevna. — Moskva, 2008. — 205 s.;

4. Teylor F. U. Menedzhment / F. U. Teylor ; per. s anhl. A. Y. Zaka ; pod red. y s predysl. E. A. Kocherhyna. — Moskva, 1992. — 137 s.

5. Tovazhnyans'kyy L. L. Kontsepsiya formuvannya humanitarno-tekhnichnoyi elity v NTU «KhPI» ta shlyakhy yiyi realizatsiyi : navch.-metod. posibnyk / L. L. Tovazhnyans'kyy, O. H. Romanovs'kyy, O. S. Ponomar'ov. — 2 vyd. stereotyp. — Kharkiv : NTU «KhPI», 2004. — 416 s.

6. Khodan' O. L. Formuvannya korporativnoyi kul'tury maybutnikh ofitseriv u protsesi fakhovoyi pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Oksana Lyubomyrivna Khodan' ; Nats. akad. Derzh. prykordon. sluzhby Ukrainy im. B. Khmel'nyts'koho. — Khmel'nyts'kyy : [b. y.], 2010. — 20 s.;

Шаполова В. В.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Автором розглянуто основні педагогічні умови формування корпоративної культури майбутнього менеджера, застосування яких допоможе студентам оволодіти знаннями, уміннями, а також якостями, які необхідні їм у майбутній професійній діяльності для гармонійного входження до корпоративного співтовариства та керівництво ним, формування у майбутніх співробітників корпоративного духу.

Ключові слова: корпоративна культура майбутніх менеджерів, педагогічні умови, змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів, мотиваційно-ціннісне ставлення, форми та методи навчання.

Шаполова В. В.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ В ВЫСШЕМ ТЕХНИЧЕСКОМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Автором рассмотрены основные педагогические условия формирования корпоративной культуры будущего менеджера, применение которых поможет студентам овладеть знаниями, умениями, а также качествами, которые необходимы им в будущей профессиональной деятельности для гармоничного входения в

корпоративное сообщество и руководство им, формирование у будущих сотрудников корпоративного духа.

Ключевые слова: корпоративная культура будущих менеджеров, педагогические условия, содержание профессиональной подготовки будущих менеджеров, мотивационно-ценностное отношение, формы и методы обучения.

V. Shapolova

DEFINITION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF CORPORATE CULTURE IN THE HIGHER TECHNICAL SCHOOL

The author considers the basic pedagogical conditions of formation of corporate culture of the future manager, the application of which will help students to acquire knowledge, skills and qualities they need in their future professional activity for the harmonious joining of the corporate community and leadership of the formation of future employees of the corporate spirit.

Keywords: corporate culture of the future managers, pedagogical conditions, the content of training future managers, motivational and value attitude, forms and methods of teaching.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2015

III РОЗДІЛ
СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ПРО РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ У
СВІТОВОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

УДК 378.147:504

*Козуля Т. В., Білова М. О.,
Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА
СИНЕРГЕТИЧНІЙ ОСНОВІ ДЛЯ ФАХІВЦІВ КОМПЛЕКСНОЇ
ПІДГОТОВКИ

Актуальність. Кризовий стан педагогіки викликає у науковців прагнення, по-перше, знайти й аргументувати нові засади, нову парадигму педагогічної науки, діяльності в сфері навчання, по-друге, науково описати, підвести науковий фундамент під сучасні інноваційні процеси, що відбуваються в освітньому просторі України. На сучасний розвиток освіти в Україні додатково впливають тенденції необхідності і нав'язаного бажання досягти відповідності європейським стандартам надання освітніх послуг. Саме така постановка задачі є помилковою. Пріоритетними треба вважати питання технології теоретичного і практичного навчання, що пов'язані з формуванням професійно компетентної особистості, яка може самостійно та творчо вирішувати практичні завдання, відповідати умовам постійного розвитку науково-технічної бази і культури суспільства, зміни загальнолюдських цінностей. У цьому аспекті доречно говорити про необхідність інтеграції існуючих теорій розвитку особистості, про з'ясування її цільових орієнтирів, про соціальне замовлення на формування особистості з творчим багатогранним мисленням, про потреби педагогічної практики у модернізації цілей, змісту освіти відповідно до нової синергетичної освітньої парадигми.

Необхідність обґрунтування синергетичної парадигми освіти зумовлюється епохальними цивілізаційними викликами та загрозами, з якими зустрілося людство, і які мають колосальні загальнопланетарні наслідки та докорінно змінюють соціально-економічний, гуманітарно-політичний, морально-етичний, природно-екологічний механізми функціонування людської цивілізації. Людство входить у критичну фазу своєї еволюції, занепокоєне тривожними передчуттями глобальної

катастрофи, чи «екологічного апокаліпсису», який на тлі різкої та докорінної зміни планетарного клімату сприймається як «кінець світу».

Відповідно до зазначеного вище, науковий інтерес викликають питання, пов'язані з дослідженням новітніх педагогічних технологій, що сприяють формуванню професійних, громадянських, моральних цінностей студента вищого навчального закладу, що навчається за інтегративним напрямком підготовки «екологічна безпека».

Аналіз останніх публікацій. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дозволив виявити, що проблемі інноваційного руху в педагогічній теорії пов'язані з формуванням якісно нових педагогічних систем за рахунок впровадження інтерактивних теорій навчання. Роботи в галузі дослідження новітніх педагогічних технологій присвятили українські та зарубіжні вчені О. Пехота, Л. Новікова, Х. Лійметс, Н. Кузьміна, А. Нісімчук, В. Загв'язинський, І. Захарова та ін. Підхід до екологічної освіти закладено у роботах І. Зверева, Г. Пустовіта, С. Шмалей, І. Щербака.

Метою даного дослідження є аналіз сучасних педагогічних технологій синергетичного характеру, які мають право на існування і впровадження при підготовці майбутнього спеціаліста-еколога за напрямком «комп'ютерні науки».

Виклад основного матеріалу. Екологічна освіта як психолого-педагогічний процес має за мету цілеспрямоване формування екологічно компетентної особистості з досконалим знанням і вмінням розробки і використання інформаційних технологій для розв'язання проблемних екологічних задач на рівні окремих видів діяльності до загальноекономічних державного рівня. Базова екологічна підготовка майбутнього спеціаліста, таким чином, визначається сприйняттям екологічної моралі, етичного ставлення до природи [1]. Оскільки екологічні проблеми носять міжгалузевий характер, фахова підготовка системного аналітика-еколога повинна носити специфічний характер для вирішення конкретних задач науково-технічної спеціалізації. Це в свою чергу вимагає винаходу і запровадження новітніх педагогічних технологій.

У педагогічних джерелах існує різне трактування терміну «педагогічна технологія». Так, В. Беспалько визначає її як проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці [2]. Згідно з визначенням В. Сластьоніна педагогічна технологія – це впорядкована сукупність дій, операцій і процедур, які є інструментарієм досягнення результатів в мінливих умовах навчально-виховного процесу [3]. Під

назвою «педагогічні технології», за думкою В. Гузеєва, все частіше у наукових працях позначають проблеми виховання [4].

За ствердженням І. Щербака створення технологій є одним із способів творчого самовираження педагога, що сприяє росту його майстерності при відповідності ознакам педагогічних технологій [1].

У традиційній педагогічній технології виділяють такі структурні елементи:

- мета;
- концептуальна частина, в основі якої лежать психолого-педагогічні та філософські ідеї;
- змістова частина, що містить особливості змісту освіти, які використовуються у даній технології;
- процесуальна частина, що ілюструє власне технологічний процес з урахуванням етапів педагогічного процесу, методів, форм, прийомів та засобів діяльності педагога та студента [5–7].

На даний час сформовано три основні моделі екологічної освіти:

- 1) **однопредметна** – базується на вивченні екології як самостійного предмету;
- 2) **багатопредметна** – базується на глибокій екологізації змісту традиційних навчальних предметів (математична екологія, хімічна екологія тощо);
- 3) **змішана** – базується на урахуванні особливостей традиційних навчальних предметів (впровадження екологічної змістовності в деякі прийнятні положення, принципи, використання екологічних законів тощо), цілісності новітніх самостійних інтегрованих екологічних курсів, розроблених відповідно до потреб підготовки фахівців за конкретним напрямком (наприклад, інформаційні екологічні технології, системи інформаційного забезпечення еколого-економічного моніторингу тощо).

Використовувані для кожної з цих видів освіти педагогічні технології є специфічними. Оскільки екологічна складова присутня у підготовці значної кількості спеціалістів є потреба в прийнятті універсальних освітніх екологічних моделей.

У даній роботі пропонується інтегроване використання 4 основних педагогічних технологій з метою формування синергетичних знань та умінь майбутнього фахівця з екології у вигляді еколого-орієнтованого освітнього середовища (рис. 1). При цьому синергетичний ефект для системи навчання розглянуто з позицій

технології системи «сприйняття – подання знань», досягнення стабільності для суб'єкта навчання.

Синергетика як міждисциплінарна галузь знань збагатила науку новим методологічним підходом до аналізу природи складності. Синергетичні принципи набули статусу методологічних при вивченні відкритих систем, що розвиваються, тому синергетика сьогодні застосовується й у ролі методу вирішення конкретних завдань.

Упровадження ідей синергетики в освіту зумовлюється наявністю в освітянській практиці традиційного лінійного і нелінійного імовірнісного синергетичного мислення. У освітній практиці доцільним є реалізація синергетичного підходу у професійній діяльності педагога та розробки в педагогічній теорії вихідних концептуальних засад педагогічної синергетики; декларація особисто орієнтованої парадигми навчання і виховання; ефективних технологій навчання відповідно до норм класичної науки і відкритої моделі освіти, зміст якої визначається багатогранністю і варіативністю [8].

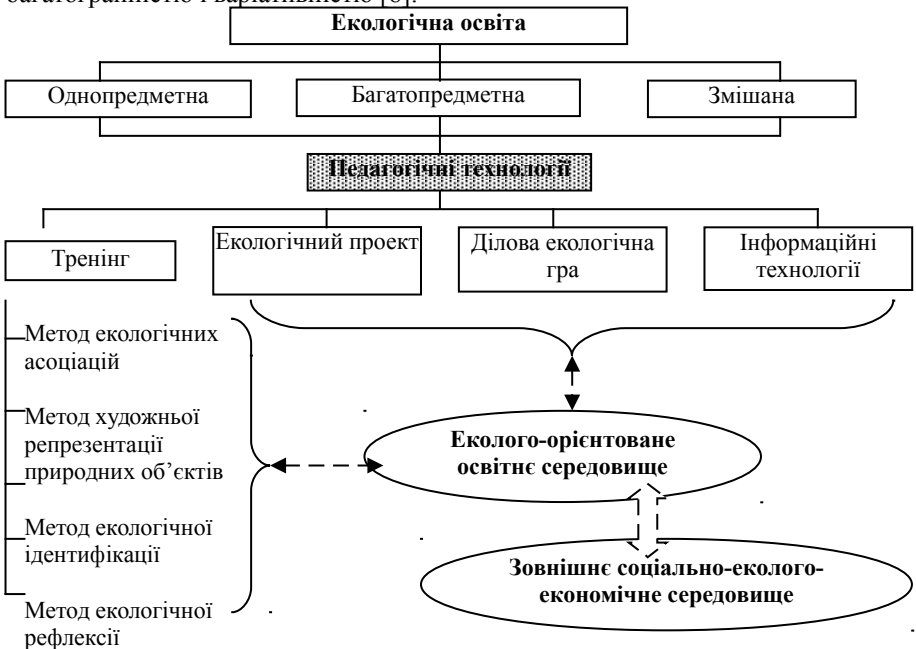

Рисунок 1 – Педагогічні технології в екологічній освіті:
 Методологічні – матеріальні зв'язки; пунктирні – інформаційні,
 турботи створення баз даних, системи підтримки прийняття рішень

Гармонійний розвиток особистості у навчально-виховному процесі передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію в умовах індивідуально-диференційованого та особисто-орієнтованого навчання; зв'язок теорії з практикою та реалізація в освітньому просторі.

Як будь-яка система людина прагне до розвитку, проходячи певні стадії ентропійно-негентропійного перезавантаження, тобто отримання конкретного зовнішнього збудження як результату внутрішньої потреби отримання знань, як фактора пристосування до потреб навколишнього середовища.

Синергетичне мислення у процесі аналізу педагогічних явищ дозволяє спиратися на новітні результати наукового дослідження, що виявляють всезагальні принципи функціонування матеріальних систем, з'ясувати наріжні механізми реалізації так званих критичних (біфуркаційних) явищ. Саме виникнення біфуркаційного стану у суб'єкта навчання передусє умові потреби отримання знань [8].

Термін «синергетики» запропонований Г. Хакеном, акцентує увагу на погодженості, когерентності взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого, на так званому адитивному ефекті («ціле більше частин»). Г. Хакен довів, що при переході від неупорядкованості (хаосу) до порядку в досліджуваних явищах виникає схожа поведінка елементів, яку він назвав кооперативним, синергетичним ефектом, що постає певною природною кореляцією частин цілого.

Отримана інформація призводить до розширення системи знань суб'єкта і через низку негентропійних явищ система стабілізується на новому рівні пізнання. Стабілізація і гармонізація досягається при встановленні рівноваги в систем-системному утворенні технології навчання «суб'єкт навчання – процес – суб'єкт надання знань – процес – суб'єкт навчання з новим рівнем знань», що є цілим навчального процесу. Рівновага досягається за умови здатності суб'єктом навчання відтворювати знання (тобто за синергетичною парадигмою її стан стабільний $\Delta S \rightarrow 0$), така система стійка і здатна пристосовуватися до навколишнього середовища, так як здатна приймати рішення. Синергетичний підхід у будь-якій сфері діяльності передбачає встановлення умов змін в системі за ентропійною оцінкою стану об'єкта, тому у роботі вимірною системою досягнення мети навчання є зміна ентропії (рис. 2).

Через отримання обсягу певної кількості знань досягається саморозвиток суб'єкта навчання. Саморозвиток системи – процес самоорганізації й самодетермінації, що відбувається через порушення

системою свого інтегрального, упорядкованого, ієрархічного стану в точці біфуркації («розгалуження»), де має місце дезінтеграція системи й її вихід на нову траєкторію розвитку. При досягненні саморозвитку суб'єктом навчання, відповідної стабільності системи, маємо для нього виконання його внутрішніх потреб, що можна визначити як негентропійні фактори, і відповідність потребам суспільства як ентропійна фактори зовнішнього характеру (рис. 2).

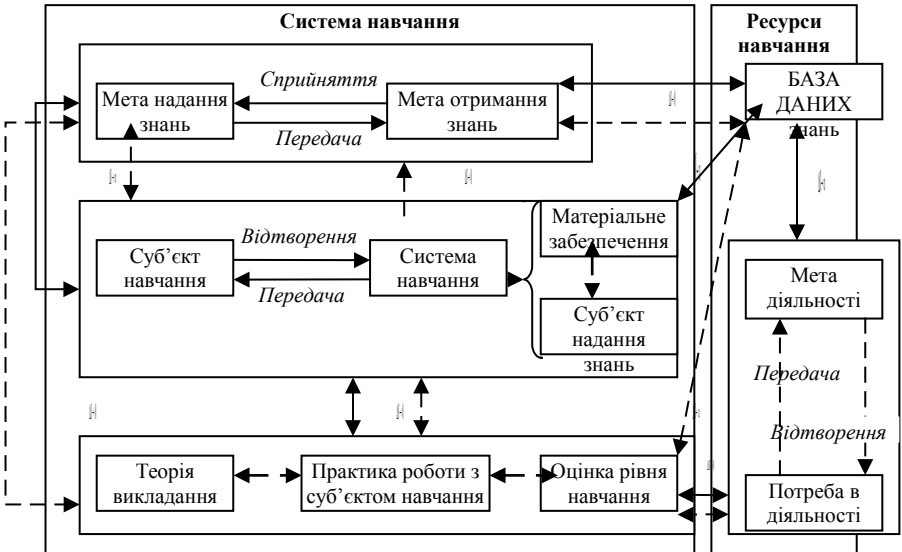

Рисунок 2 – Імітаційна модель матеріально-інформаційного забезпечення гармонізації технології навчання: $\Delta S, \Delta S^{\square} \rightarrow 0$ – стан рівноваги при відповідності цільовій взаємодії «система – навколишнє середовище» за умови різниці між результатом навчання і обсягом знань суб'єкта надання знань (ΔS) і різниці між результатом і наявною базою знань (ΔS^{\square}); $\Delta S, \Delta S^{\square} \rightarrow \infty$ – стан стаціонарності безкінечного розвитку системи за умови відповідності цільовій рівновазі

Засобом досягнення такого стану це запровадження корпоративної системи знань, що дозволяє кожному визначити свій інтерес в опануванні цілим комплексом навчальних програм. Мова йде про відомі за кордоном підготовки фахівців типу «економічна інформатика» і т. ін., що дозволяє встановити зв'язок системи освіти з потребами суспільства і потребами людини інформаційного простору.

Інформаційні технології мають вагомe значення у процесі навчання майбутнього спеціаліста-еколога. Впровадження їх у кожен аспект педагогічно-виховного процесу сприяє підвищенню загальної мотивації навчання та інтересу до нього, дозволяє підвищити ефективність всіх аспектів навчального процесу, визначає нові можливості з демонстрації та відтворенню екологічних моделей, явищ і процесів виховуючи у процесі набуття студентами навичок роботи з комп'ютерними технологіями та практичного засвоєння основ теорії інформації.

Враховуючи вище сказане, еколого-орієнтоване освітнє середовище розглядається як комплекс максимального прийняття екологічної парадигми розвитку суспільства, що є необхідними для формування екологічної культури особистості та її розвитку з урахуванням задатків і суспільних потреб. Це повинно забезпечити вміння людини генерувати інформацію у сфері науково-обґрунтованого уявлення соціально-екологічного навколишнього середовища, що є умовою розвитку творчого мислення.

Висновки. Таким чином, відповідно до аналізу розвитку педагогічної науки з теорії навчання при підготовці фахівців визначено місце синергетичного підходу в формуванні структури навчального процесу, розвиток технологічного процесу підготовки спеціаліста в галузі інформаційних технологій за екологічним спрямуванням в практичній діяльності.

Список літератури:

1. Щербак І. М. Педагогічні технології в екологічній підготовці майбутнього вчителя / І. М. Щербак – Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 02. – С. 152–154.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько – М., 1989. – 191 с.
3. Слостенин В. А. и др. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школа-Пресс, 1997. – 512 с.
4. Гузеев В. В. Образовательная технология: от приёма до философии / В. В. Гузеев. – М.: Сентябрь, 1996. – №6. – 112с. – (Биб-та журнала “Директор школы”; Спецвыпуск).
5. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник /Автор-укладач Федорчук Е. І. – Камінець-Подільський: АБЕТКА, 2006. – 212 с.

6. Сазоненко Г. Типологія освітніх технологій/ Г. Сазоненко // Відкритий урок. – 2005. – №19-20. – С. 26–29.

7. Педагогічні технології: теорія та практика. Курс лекцій: навчальний посібник / За ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава: АСМІ, 2004. – 180 с.

8. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: Монографія / О. В. Вознюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. – 708 с.

Bibliography (transliterated):

1. Shcherbak I. M. Pedagogichni tekhnolohiyi v ekolohichniy pidhotovtsi maybutnoho vchytelya / I. M. Shcherbak – Naukovi zapysky NDU im.. M. Hoholya. Psykholoho-pedahohichni nauky. – 2012. – № 02. – S. 152–154.

2. Bepalko V. P. Slahaemye pedahohycheskoy tekhnolohyy / V. P. Bepalko – M., 1989. – 191 s.

3. Slastenyn V. A. y dr. Pedahohyka: Uchebnoe posobyе dlya studentov pedahohycheskykh uchebnykh zavedenyy / V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, A. Y. Myshchenko, E. N. Shyyanov. – M.: Shkola-Press, 1997. – 512 s.

4. Huzeev V. V. Obrazovatel'naya tekhnolohyya: ot pryëma do fylosofyy / V. V. Huzeev. – M.: Sentyabr, 1996. – №6. – 112s. – (Byb-ta zhurnala “Dyrektor shkoly”; Spetsvypusk).

5. Fedorchuk E. I. Suchasni pedahohichni tekhnolohiyi. Navchalno-metodychnyy posibnyk / Avtor-ukladach Fedorchuk E. I. – Kamyanets-Podilskyi: ABETKA, 2006. – 212 s.

6. Sazonenko H. Typolohiya osvitenikh tekhnolohiy/ H. Sazonenko // Vidkrytyy urok. – 2005. – №19-20. – S. 26–29.

7. Pedagogichni tekhnolohiyi: teoriya ta praktyka. Kurs lektsiy: navchalnyy posibnyk / Za red. prof. M. V. Hrynovoyi. – Poltava: ASMI, 2004. – 180 s.

8. Voznyuk O. V. Pedagogichna synerhetyka: heneza, teoriya i praktyka: Monohrafiya / O. V. Voznyuk. – Zhytomyr: Vyd-vo ZHDU imeni Ivana Franka, 2012. – 708 s.

Козуля Т. В., Білова М. О

**ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА
СИНЕРГЕТИЧНІЙ ОСНОВІ ДЛЯ ФАХІВЦІВ КОМПЛЕКСНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

У статті розглядаються перспективи та напрямки розвитку екологічної освіти з урахуванням сучасних потреб синергетичної освітньої парадигми. Проаналізовано сутність поняття «педагогічна технологія» та її структурні елементи. Визначено напрямки розвитку сучасної екологічної освіти на основі синергетичної парадигми. Запропоновано формалізоване відображення досягнення гармонії у навчальному процесі, педагогічної технології для покращення надання знань фахівця з інформаційних технологій за практичним напрямком підготовки з екології

Ключові слова: синергетична освітня парадигма, педагогічні технології, екологічна освіта

Козуля Т. В., Белова М. А.

ФОРМИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ НА СИНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОСНОВЕ ДЛЯ СПЕЦИАЛИСТОВ КОМПЛЕКСНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье рассматриваются перспективы и направления развития экологического образования с учетом современных потребностей синергетической образовательной парадигмы. Проанализированы сущность понятия «педагогическая технология» и ее структурные элементы. Определены направления развития современного экологического образования на основе синергетической парадигмы. Предложено формализованное отражение достижения гармонии в учебном процессе, педагогической технологии для улучшения предоставления знаний специалиста по информационным технологиям по практическим направлениям подготовки в экологии.

Ключевые слова: синергетическая образовательная парадигма, педагогические технологии, экологическое образование.

T.V. Kozulia, M. A. Bilova

THE FORMING OF SYNERGETIC LEARNING TECHNOLOGY BASED ON INTEGRATED TRAINING FOR PROFESSIONALS

The prospects and directions of environmental education in meeting modern needs of the synergetic educational paradigm are examined in the ar-

title. «Educational technology» and its structural elements are analysed in their essence. The directions of the modern environmental education based on the synergetic paradigm are identified. Formalized reflections of harmony achieved in the educational process, and educational technology for IT professionals focusing their practical training on ecology are proposed in order to improve the learning process.

Key words: synergetic educational paradigm, educational technology, environmental education

Стаття надійшла до редакції 3.03.2015

УДК 38: 101: 378

*Давидов П.Г.
Червоний Лиман, Україна*

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти стикається з рядом проблем, які викликані соціально-економічними та політико-правовими зрушеннями з якими сьогодні стикається суспільство, соціум, цивілізація в цілому. Все це неминуче відображається на стані та якості освітньої сфери, й зумовлює необхідність її реформування до потреб сучасності – формування суспільства знань.

Тому освіта, як соціальний феномен, а Університет, як провідний соціальний інститут освітньої галузі, змушені реагувати на проблеми глобалізації світу, зокрема й ринку. Адже такі вимоги висуваються Світовою організацією торгівлі (СОТ) та Всесвітнього Банку (ВБ), а також Організацією об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) так і Європейського Союзу (ЄС) та Організацією безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Зокрема й впровадження болонського процесу враховує ці вимоги, та висуває й свої власні. Тому й реформування освітньої системи в Україні повинно відбуватися не тільки з урахуванням зовнішніх «важелів», а й у відповідності й до внутрішніх потреб. Саме тому, аналіз стану і перспектив розвитку української системи освіти, зокрема вищої сьогодні є актуальною проблемою. Навіть, з огляду на те, що українська система вищої освіти у міжнародних рейтингах займає досить високі місця (від 40 до 60) за рівнем оцінювання системи освіти і

освіченості населення, а провідні українські вищі включені до системи міжнародних рейтингів якості освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Безумовно, трансформаційні процеси у освіті достатньо активно досліджувалися у закордонній та вітчизняній літературі. Так **різні аспекти висвітлені в роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блауга**, розвиток освіти розглядається в працях В. Андрущенко, І. Дідика, О. Грішнкової, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, **І. Зязуна**, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куденко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного та інших. Це зумовлено переломним станом суспільства, яке породжене процесом світової глобалізації, а освіта, зокрема, й університетська, при цьому відіграє особливу роль, виступаючи її визначальним фактором.

Метою статті виступає розгляд сучасного стану вищої освіти в Україні, шляхи забезпечення її якості та конкурентоздатності у європейському науково-освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток нових, в першу чергу, інформаційних технологій, зумовив швидке старіння знань і професійних навичок і як наслідок загострив проблему якості освіти. Тому зростаюча увага усіх урядів до системи освіти є загальносвітовою тенденцією. Адже освітні ресурси – найважливіші ресурси сучасного розвитку. Адже сучасна епоха – це епоха інтенсивного створення, накопичення, поширення, використання освітніх ресурсів. Тому освіта – це національний стратегічний ресурс, від якого всі інші питання життєдіяльності будь-якої країни стають другорядними і залежними. Оскільки це так, то формування, підтримання та розвиток освітнього ресурсу є основним стратегічним завданням держави, завданням національного уряду. Проте цей ресурс має свої особливості, які полягають у тому, що накопичення освітнього ресурсу відбувається протягом тривалого періоду часу, на відміну від досі відомих видів ресурсів; в тому, що на це потрібні витрати значних фінансових коштів і величезні зусилля з формування наукових шкіл; в тому, що короткостроковий ефект від використання даних ресурсів може бути набагато менш вражаючим, ніж той ефект, який проявиться через тривалий проміжок часу; в тому, що в умовах глобальної економіки створені освітні ресурси мають «ефект спілловєр», тобто здатні переміщуватися в ті країни, які не брали участь в їх створенні та фінансуванні. Це все те, що робить реальні (перш за все щодо якості) освітні ресурси непривабливими для приватних інвестицій [4]. У такому випадку основні витрати має нести держава. Бо інакше одні країни будуть

витрачатися на освіту молоді й підготовку кадрів, а інші, користуючись своїм економічним і символічним (що стосується престижу) капіталом, – переманювати вже готових спеціалістів, організовуючи відтік мозків. Причому, цей відтік здійснюється не лише у формі відкритої еміграції, а й у формі прихованої переорієнтації освітньої спільноти з національних цілей на цілі іноземних держав. Так, система іноземних грантів, які надаються, як правило, відповідно до інтересів сторони, яка їх фінансує, поступово перетворює Україну із держави, яка погано використовує власні науково-технічні досягнення для задоволення суспільних потреб, у державу, яка добре задовольняє потреби інших країн.

Протистояти цьому можна не тільки шляхом створення в Україні конкурентоздатної освіти, а й розвитком науково містких технологій та побудови інноваційної економіки. Виходячи з цього проаналізуємо сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освітньої системи України.

І. Стан. Сучасна українська система вищої освіти за даними Державної служби статистики налічує 803 вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації та форм власності, у тому числі 325 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (університети, академії, інститути) та 478 – I-II рівнів акредитації (училища, технікуми коледжі). До державної форми власності належить 215 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 200 навчальних закладів I-II рівнів акредитації; приватної форми власності – 96 навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 71 – I-II рівнів акредитації (у новому Законі України «Про вищу освіту» скасовані рівні акредитації).

Діюча мережа вищих навчальних закладів набагато перевищує потреби України. Адже за радянських часів в Україні було усього 150 вузів, у переважній більшості інститутів, а технікуми до системи вищої освіти не включалися. Тобто, за роки незалежності кількість вишів збільшилася понад ніж у два рази.

Сьогодні на території, підконтрольній Україні, проживає близько 40 млн., проте функціонує 803 вузів, у яких навчається понад 2 млн. студентів. 325 з вказаної кількості вузів – університети, академії та інститути III-IV рівня акредитації. Для порівняння: у Німеччині з населенням понад 80 млн. – 104 університетів, у яких навчається менше 2 млн. студентів. За економічним розвитком Україна значно поступається Німеччині, а за кількістю студентів, академіків, докторів, кандидатів наук – значно випереджає. При чому у вузівському секторі сконцентрований ключовий кадровий потенціал української науки, адже там працюють 69% докторів наук, проходять підготовку 81% докторантів. Проте, у нашій країні вузівська наука надає малу кількість серйозних результатів та існує

скоріш за все як «необхідний атрибут», адже 4488 докторів наук, які виконують наукові та науково-технічні роботи, лише 463 працюють у вузах (тобто у вузах працюють 2/3 докторів наук, яких реальною наукою займаються лише 10,3%).

У середньому українському вузі навчається близько 6 тисяч студентів, тоді як у країнах ЄС – близько 12 тис., а в окремих країнах – до 22 тис. Це значить, що європейські вузи, концентрують у себе різні ресурси (фінансові, кадрові, лабораторні, технічні та інші), що призведе до зміцнення їх університетського потенціалу.

Варто зазначити, що процес збільшення кількості вузів в Україні за часи незалежності частково мав своє об'єктивне підґрунтя. Так, по-перше, потребу у фахівцях, яких раніше готували у інших радянських республіках, зокрема професіоналах «державного сектора» – дипломатів, кадрових чиновників та інших, а також підвищенням технологічного рівня виробництва та появи нових професій та спеціальностей (зокрема, телекомунікацій, комп'ютерних технологій, суспільних комунікацій, PR – технологій). По-друге, був відкритий доступ до «освітньої ниви» приватному капіталу – з'явилися приватні виші. На сьогодні в Україні працюють 96 приватних вузів III-IV рівня акредитації, у яких навчаються 158 тисяч студентів. З одного боку, це позитив: економіка отримує спеціалістів, при цьому держава як би економить кошти на них. З іншого боку, приватні вузи – за сутністю, комерційні структури – спрямовані на отримання прибутку, а значить на високі показники прийому та випуску «фахівців», навіть і за рахунок якості їх підготовки.

По-третє, створення нових вузів державної та комунальної форм власності відбувалося без науково-аналітичного обґрунтування суспільних потреб у фахівцях та можливостей держбюджету.

Головним побічним ефектом усього цього є величезна кількість спеціалістів з вищою освітою, які не можуть знайти собі роботу за спеціальністю. Прикрим фактом є те, що роботу за спеціальністю не можуть собі знайти навіть ті, хто вчився у державному виші за рахунок держбюджету. Так, у 2013р. направлення на роботу отримали 156 тисяч випускників – 27,2% від загальної кількості, у 2014 р. цей показник ще зменшився. Виходить, платники податків сплатили деякій результат (підготовку спеціалістів), у яких ні держава, ні суспільство не потребувало – за сутністю мова йде про нецільове використання бюджетних коштів. При цьому між вузами йде «конкурентна боротьба» за споживачів послуг – абітурієнтів, яких значно менше аніж ліцензований набір (за деякими спеціальностями – понад ніж у 2 рази) та навіть

бюджетне замовлення. Така конкуренція – джерело профанації, адже доводиться приймати навіть тих, хто ні необхідних знань, ні морального права не мають на навчання у вузі.

Внаслідок цього вузи не маючи нормального бюджетного фінансування, у боротьбі за абітурієнта деякі з них відкрито демпінгують, прагнуть зменшити витрати на підготовку «фахівця» (у тому числі фінансування науки, закупівлю підручників, оновлення лабораторної бази та ін.) й не маючи належного кадрового, зокрема, й науково-педагогічного потенціалу беруться за підготовку непрофільного спеціаліста (таким чином, із стін вузів виходять тисячі спеціалістів з дипломом, але без належного рівня компетенції).

2. Якість освіти. Гарантувати «якість» відбору абітурієнтів до вишу та прозорість їх вступу до них (ліквідація «корупційного елементу») покликане зовнішнє незалежне оцінювання ЗНО.

Тому ми погоджуємося з думкою Миколи Поліщука про те, що до вузів повинні вступати кращі випускники шкіл, а до престижних – кращі з кращих. Адже можливість вчитися – це рівень знань, а не платня за навчання та диплом. Адже багато випускників вузів, маючи 2-3 дипломи, не можуть ніде працевлаштуватися, найчастіше – із-за недостатнього загального освітнього рівня. Тому однією з умов подання документів до вишу повинен бути сертифікат (ЗНО або курсів іноземних мов), при чому перевага повинна надаватися англійській мові. Досвід багатьох країн, які сьогодні займають провідні позиції у освітній галузі (Корея, Японія, Сингапур та ін.) свідчить, що фахівці, які вільно володіють англійською мовою, більш успішні у роботі, оскільки у них є можливість не тільки знайомитися з іноземною літературою, але й проходити стажування у провідних країнах світу (Англія, США, Німеччина, Японія та ін.), переймати передовий досвід.

Проте, як зазначає директор центру ЗНО, більшість вузів не «склало іспит» на готовність до чесної та якісної підготовки майбутніх фахівців. Так, з часу введення ЗНО від прийому абітурієнтів з мінімальним прохідним балом (124 з 200 можливих) відмовилося не більше 20 провідних вишів, збільшивши прохідний ценз від 140 та вище. З нововведеннями у ЗНО в поточному році (дворівневого тестування з підвищеним рівнем складності) погодилося близько десятка вузів, при цьому понад 30% вузів до сьогодні не повідомили про правила прийому до них.

При цьому варто вказати на ряд «вузьких» місць у проведенні ЗНО:

I. Якість тестових завдань ЗНО, так зокрема нарікають на «зарозумілість» деяких завдань, які ґрунтуються на суто фактологічному

матеріалі окремого підручника, проте з мінімальної кількості балів їх долають понад 90% абітурієнтів.

II. Викладачі-предметники шкіл у своїй більшості не зацікавлені у якісному 100% навчанні учнів (маленька заробітна плата, небажання учнів та їхніх батьків, щодо якісного оволодіння знаннями та інше). Ті ж вчителі, які зацікавлені у складанні своїми учнями ЗНО (наприклад, українська мова та література, математика, фізика) добре володіють навчальним матеріалом стежать за новітнім матеріалом та змінами у програмі, новітніми методами навчання, застосовують їх на уроках та використовують індивідуальний підхід, чи пропонують репетиторство. Викладачі інших предметів, з яких майже не здається ЗНО, не зацікавлені у якісній підготовці учнів (яким потім доводиться додатково займатися з репетиторами).

III. Ні вчителі, ні учні, ні їх батьки не зацікавлені брати участь у предметних олімпіадах та заходах Малої академії наук України (МАН) внаслідок їх комерціалізації.

IV. Вузи у своїй більшості розглядають сертифікат ЗНО просто як перепустку до навчання у вузі.

3. Створення конкурентоздатності освіти. За кордоном вчитися у вузі не так вже і легко. З економічної точки зору, отримувати освіту вигідно лише у тому випадку, якщо витрати (інвестиції) можна окупити.

Велика кількість вузів може бути оправдана лише у одному випадку – якщо вони спрямовані на підготовку іноземних громадян. У відповідності до законодавства, вузи можуть приймати на навчання й іноземних громадян (тобто, мова йде про експорт освітніх послуг), це допомагає наповнювати бюджет та підтримувати кадровий потенціал. Проте кількість іноземних студентів порівняно з Росією та Білоруссю (менше 70 тисяч). Також зменшується і їх основний контингент – країн Азії, Індії, Африки, зокрема, зменшується кількість студентів з Китаю, адже диплом китайського вузу, на відміну від українського, визнається у 88 країнах, крім того китайські громадяни з недавніх пір мають більшу можливість обирати, і вони все частіше обирають якісні європейські вищі з більш розумними цінами, кращими умовами для проживання і можливостями для професійного зростання.

Що казати про китайців, якщо українські випускники шкіл, порівнявши умови вступу у провідних Київських вишах, обирають європейські. Адже з непоганим знанням англійської мови можна отримати освіту в польському або словацькому вузі, а споріднені слов'янські мови можна вивчити за півроку – рік. При цьому навчання в такому вузі коштує дешевше, а отриманий по закінченні диплом відкриває доступ до роботи

у будь-якій європейській державі. Доречи, наші студенти, які навчаються у вузах Польщі та Словаччини у своїй більшості характеризуються як старанні та здібні до навчання, багато з них здобувають гранди та стипендії.

Варто також зазначити, що в Україні багато вишів, співпрацюючи з іноземними вишами, здійснюють підготовку іноземними мовами та видають подвійні дипломи (українського зразка та іноземного), крім того ще працюють філії іноземних вузів, у яких вітчизняні студенти також здобувають подвійні дипломи. При цьому «чисто українські» вузи втрачають свою привабливість та попит, тобто приречені на банкрутство. При цьому законодавство, даючи можливість на співпрацю з іноземними вузами, не передбачає можливості відкриття власних філій за кордоном.

У нас навчаються за різними даними понад 50 тис. іноземних студентів (МОН, МОЗ). Ми приймаємо усіх іноземців, які можуть заплатити за навчання. В інших європейських країнах (зокрема, Німеччині, Польщі та ін.), де також навчаються іноземці, критерієм здібності до навчання виступають знання, а не гаманець.

Висновки. Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що реформування вищої освіти, зокрема, й університету повинно відбуватися з урахуванням викликів сьогодення – конкурування, як вітчизняних, так і іноземних вишів за абітурієнта. Адже боротьбу з явищем «відтоку мозків» оголошувати безглуздо. Єдиний вихід – створення в країні умов для реалізації творчого потенціалу молоді, що можливо за наявності розвиненої та високотехнологічної економіки, адже за слабкої економіки завжди буде відплив інтелекту і кадрів. Тільки створивши гідні умови для навчання власним студентам ми зможемо надавати освітні послуги й іноземним студентам, таким чином зміцнюючи і розвиваючи власну систему освіти.

Водночас, без формування національної ідентичності та патріотизму у молоді всі кошти на її освіту можуть виявитися прямими втратами. У якості державницького підходу можемо навести угоду яку заключає фонд Пінчука з талановитою молоддю яку відправляють на стажування до інших країн – повернутися в Україні і працювати на її благо. Проте, скільки така людина відпрацює вимога не містить. Тобто, щоб людина залишилася працювати на користь держави – треба створити їй гідні умови. Створивши гідні умови для навчання власним студентам ми зможемо надавати освітні послуги і іноземним студентам.

Перспективи подальших розробок. Безумовно, подана стаття не вичерпує і не розкриває всі важливі аспекти цієї проблеми. Проте усвідомлення поставлених у ній питань дає підґрунтя до реформування

та вдосконалення системи вищої та професійної освіти, напрацювання нових форм і методів навчання, які могли б зробити здобуття освіти в Україні конкурентоспроможним у порівнянні з європейським.

Список літератури:

1. Давидов П.Г. Цивілізаційний потенціал української освіти в контексті Болонського процесу / Давидов П.Г. // Українознавчий альманах. Випуск 8. – К., 2012. – 291 с. – С. 154 – 158.
2. Давидов П.Г. Вища освіта України у міжнародному просторі: розвиток чи занепад / Давидов П.Г. // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Випуск 55 (№ 12). – 650 с. – С. 425 – 430.
3. Полищук Николай. Для реформ в образовании самый эффективный метод – хирургический / Николай Полищук // Зеркало недели. Украина. – №48 – 49, 19 декабря 2014. – С. 10 – 11.
4. Кремінь В. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В.Г. Кремінь; // Філософія освіти: наук. часопис. – 2008. – № 1–2 (7). – С. 15 – 21.

Bibliography (transliterated):

1. Davidov P.G. Tsvivilizatsiynny potentsial ukraïnskoï osviti in konteksti of Bologna Process / Davidov P.G. // Ukraïnoznavchy almanac. - Vipusk 8. - K., 2012. - P. 154 - 158.
2. Davidov P.G. Vishcha Osvita Ukraine in mizhnarodnomu prostori: rozvitok chi zanepad / Davidov P.G. // Gileya Naukova News. Zbirnik Naukova Pratsen / Goal. Ed. V.M. Vashekevich. - K. .: VIR UAS, 2011. - Vipusk 55 (№ 12). - P. 425 - 430.
3. Nikolai Polishchuk. For reform in education is the most effective method - Surgical / Mykola Polishchuk // Mirror weeks. Ukraine. - №48 - 49, December 19, 2014. - P. 10 - 11.
4. Kremin V. Osvita in konteksti Suchasna sotsiokulturnih for Change / V.G. Kremin; // Filosofiya osviti: Sciences. chasopis. - 2008. - № 1-2 (7). - P. 15 - 21.

Давидов П.Г.

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розглядається сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освітньої галузі України. Аналізуються проблеми з якими

доводиться стикатися на шляху реформування й створення конкурентоздатної освіти. Запропоновані конкретні шляхи модернізації вищої освіти у глобалізованому суспільстві й визначені подальші перспективи дослідження проблем реформування вищої – університетської освіти.

Ключові слова: університет, освіта, глобалізація, конкурентноздатність, модернізація.

Давидов П.Г.

СОВРЕМЕННАЯ ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ УНИВЕРСИТЕТА

В статье рассматривается современное состояние образовательной отрасли в Украине. Анализируются проблемы, с которыми приходится сталкиваться на пути реформирования и создания конкурентоспособного образования. Предложены конкретные пути модернизации образования в глобализированном мире и определены дальнейшие перспективы исследования проблемы реформирования высшего – университетского образования.

Ключевые слова: университет, образование, глобализация конкурентоспособность, модернизация.

Davidov P.G.

MODERN PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE MODERNIZATION OF THE UNIVERSITY

The article discusses the current state of the education sector in Ukraine. Analyzes the problems encountered on the path of reform and the creation of competitive education. Proposed specific ways modernization of education in a globalized world and defined the future prospects of research problems of reforming higher education - university education.

Keywords: university, education, globalization, competitiveness, modernization.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 374. 1. (48)

*Давидов П.Г., Поцулко О.А.
Червоний Ліман, Україна*

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ОСВІТИ – НОВА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний світ розвивається: глобалізується, інтегрується, виводить соціокультурну трансформацію на новий рівень своєї цивілізаційної еволюції. Потужним двигуном цієї світової динаміки та його візитною картою є інформаційно-комп'ютерна революція – тотальна інформатизація і комп'ютеризація усіх сфер людського існування. Тому у сучасних умовах освіта не може залишатися у стані внутрішньої замкнутості та самодостатності. Саме у добу глобалізації, як ніколи, стає зрозумілим, що освіта є не приватною справою, не результатом особистих уподобань, а соціальною технологією виробництва людини, її здібностей та вмінь. Сьогодні людина – як фахівець потребує для себе «соціальної захищеності» у ринкових відносинах коли вона «продас» свої знання і вміння на ринку праці. Таку гарантію може дати їй тільки безперервна освіта, як запорука її конкурентоздатності.

Актуальність дослідження. Проблема безперервної (неперервної, постійної) освіти й сьогодні займає визначне місце серед прогресивних ідей людства. Адже безперервність у наш час є історичною необхідністю, від повноти усвідомлення і ступеня реалізації якої багато в чому залежить подальший прогрес нашого суспільства. Освіта побудована на принципі неперервності, найповніше відповідає природі високорозвиненої соціально-економічній формації, якою є «інформаційне суспільство», або «суспільство знань». Тобто, в таких умовах найважливішим у формуванні висококваліфікованого кадрового потенціалу стає якраз його інтелектуальна складова.

Постановка проблеми. Сьогодні як ніколи раніше, перед освітою постало завдання формування креативної особистості, здатної до саморозвитку, самостійної професійної діяльності, до безперервної освіти, тобто спроможної повноцінно реалізувати себе на всіх етапах свого життя. Проте цей процес формування повинен враховувати як індивідуальні потреби особистості, так й потреби суспільства. Тому пошук співвідношення цих потреб (індивідуальних та суспільних) є міждисциплінарним, адже торкається як різних напрямків у філософській науці (зокрема, соціальної філософії, філософії освіти й

науки, аксіології, філософської антропології та інших) так і різних напрямків педагогічної, психологічної, соціологічної наук. Саме тут й виникає завдання винайти загальний напрямок світоглядно-філософського розуміння феномену «безперервності» в освіті та викреслити завдання практичного напрацювання його впровадження у різних галузях науки та практичної діяльності.

Загальний стан розвитку проблеми. Варто вказати на дослідження вітчизняних філософів В. Андрущенко, О. Головка, С. Гримблат, І. Зязюна, К. Корсака, С. Клепка, М. Лукашевича [1-2; 4-5; 7] та ін., галузеві дослідження у психології, соціології та педагогіці (андрагогіці). Безпосередньо вкажемо на досить фундаментальне дослідження М. Степка, Б. Клименка, Л. Товажнянського [8], найсучасніші розвідки А. Добридень [3].

Постановка мети дослідження. Завданням статті є узагальнення набутого досвіду та напрацювань у сфері нової парадигми «безперервного навчання», або «освіти через усе життя». Для реалізації даної мети необхідно розв'язати наступні *завдання*: 1) з'ясувати сутність феномену «безперервної» освіти; 2) проаналізувати причини та умови трансформації вищої освіти від концепції «закінченої освіти» у процесі вироблення й утвердження нової системи цінностей у контексті феномену «безперервної» освіти; 3) з'ясувати вплив «освіти через все життя» та інформаційного суспільства у формуванні креативних якостей особистості.

Виклад основних положень дослідження. Треба твердо розуміти, що **освіта**, як і будь-яке соціальне явище, це не стихійний, а керований системний процес, який має свої власні цілі, головною з яких є цілеспрямоване і методичне формування особистості професіонала.

Саме тому у суспільстві з початку ХХІ ст. особлива відповідальність у сфері духовності лягає на сферу освіти: необхідно демократизувати не тільки систему суспільних відносин, але й підготувати нове покоління українських громадян – мислячих, діяльних, соціально відповідальних, творчих людей, що керуються загальнолюдськими цінностями. На зміну старим уявленням про цілі та завдання **школи** приходять філософське розуміння проблем освіти, усвідомлення цінності людської особистості, необхідності охорони її достоїнства, гідності, домірності суспільного інституту природі індивідуальності, сполучення природних пропорцій суспільного й індивідуального.

Спробуємо дослідити тенденції змін в освітніх парадигмах, зокрема історію формування концепту «безперервної» освіти. У попередні періоди історії відносна повільна еволюція суспільного виробництва

обумовила стійкість (незмінність) структури і змісту освіти. Склався тип «кінцевої» освіти, при якому колись отримані знання зберігали свою цінність протягом усієї її професійної діяльності. Хоча ще з античних часів філософи замислювалися над «межами» і «достатністю» освіти.

Проте виникала ще й потреба у підборі «необхідних» і «безпечних» знань, в першу чергу, для суспільства. Адже знання, яке протистоїть, або може протистояти загально визнаній соціумом концепції «необхідності та достатності» знань – загроза його існуванню. Зрозуміло, що «необхідні межі знань» встановлювалися завжди «освітньою політикою», яку проводили, в той чи інший час, можновладці, як завжди, боячись «ересі» та «вільнодумства» чи «інакодумства». Проте і «зайві знання» не тільки не мають користі, а можуть і зашкодити розуму самої людини. Адже знання повинні нести користь, тобто застосовуватися людиною у її практичній діяльності. Тому й система освіти ґрунтувалася на боротьбі з невіглаством за «розумну» освіченість.

Проте концептуально усю освітню діяльність прокоментував маркіз Галіфакс (англійський політик і письменник XVI століття): «Освіта – це те, що залишилось, коли ми вже забули, чому нас вчили». Вказавши на те, що під час навчання подається «зайва і непотрібна» інформація, яка жодної користі не має, та найчастіше просто «засмічує» розум. Безумовно, «загальна» освіта (*враховуючи й дошкільну й шкільну у межах початкова – базова (неповна середня) – загальна середня*), враховуючи її масовість повної мірою не може враховувати (*хоча за концепцію індивідуалізації освіти і повинна враховувати*) індивідуальні потреби та схильності особи, що навчається. Проте й сама особа, яка навчається, навіть у старшій школі та у вищій школі повною мірою не усвідомлює свої прагнення, схильності, здібності, потреби та відповідно до них не може вибирати межі та цінність знань, які здобуває. Ця «усвідомленість» приходить на старших курсах вузу чи під час практичної діяльності, коли людина порівнює та виважує відповідність отриманих знань своїм потребам, та «сродність праці» (за Г.С. Сковородою), здобутій спеціальності (професії) та відчуває потребу у «прирошненні» корисних знань.

Саме тому «пророком» необхідності безперервної освіти був «батько» педагогічної науки XVI століття Я. Коменський, який зазначав, що «куди не тягнуть здібності, туди не штовхай» та «хто мало знає, малому може вчити». Загальним гаслом безперервної освіти буде його вислів: «*Вважай нещасливим той день або той час, у який ти не засвоїв нічого нового і нічого не додав до своєї освіти*». Проте, як загальноєвропейська тенденція «освіта через усе життя», була остаточно

сформульована та прийнята у країнах з розвинутою ринковою економікою в середині минулого сторіччя.

Саме тому ідея «безперервної освіти» або «освіти через усе життя серед прогресивних ідей ХХ століття й займає помітне місце. Адже її загальнолюдська значущість виключно велика, а рішення пов'язані з процесом глибинного оновлення освітньої практики у тісному зв'язку перебудови економіки, науки, культури з метою досягнення якісно нового стану суспільства.

Впровадження цієї тенденції в життя безпосередньо пов'язано з розгортанням Болонського процесу. Безпосередній зв'язок концепції «безперервної» освіти і Болонського процесу проаналізовано в монографії «Болонський процес і навчання впродовж життя» авторів: М.Ф. Степка, Б.В. Клименка, Л.Л. Поважного. Слід зазначити, що Празьке комюніке 2001 року, яке було спрямоване на реалізацію зобов'язань, прийнятих у Болонії у 1999 році, на перше місце серед трьох основних завдань зазначило саме обговорення проблем навчання впродовж життя [8].

Адже саме у ХХ столітті темпи оновлення техніки, як зазначає Є.М. Малитников, «...стали значно перебільшувати темпи зміни поколінь людей. Виникла невидана раніше рухомість та змінність суспільного виробництва, яке вимагало постійних змін змісту, характеру і спрямованості професійної діяльності. Ускладнилося або зробилося практично неможливим ефективне виконання своїх обов'язків представниками цілого ряду категорій працівників – від робітника до керівника. В умовах «закінченої» освіти викрилися проблеми функціональної неграмотності, технологічного безробіття, виник дефіцит політичних, економічних, правових, технічних, соціально-психологічних, екологічних знань, посилилося відчуження людини від праці, природи, суспільства, від людини» [6, с. 35].

Адже система освіти, яка склалася та переважно функціонує сьогодні (з урахуванням досить повільного переходу до ідей «безперервної», а доцільніше, на нашу думку, і «випереджальної» системи освіти) поглиблює і соціальні протиріччя, адже зазначені Є.М. Малитниковим проблеми та ігнорування досвіду вітчизняної та світової історії та культури ускладнюють вибір життєвої позиції для багатьох членів суспільства.

Відбулося відставання освіти від нових реалій життя, девальвація її суспільної значущості. Потреба у постійному оновленні знань, підтримці на достатньому рівні готовності та спроможності виконувати соціальні та професійні функції, які постійно ускладнюються, обумовили появу різних видів освіти: неформальної, продовженої, паралельної, ініціативних форм,

самоосвіти, які покликані у визначеній мірі компенсувати недоліки сьогоденної системи освіти. Тобто об'єктивно склалися передумови переходу від «кінцевої» професійної освіти до безперервної освіти «через усе життя».

Розкриємо сутність самого поняття «безперервна» освіта або «навчання впродовж життя». Для цього звернемося безпосередньо до розвідки А.В. Добридень, де вона вказує на 6 аспектів цього поняття, зокрема на: 1) відкритий доступ, «з коліски до останнього подиху»: незалежно від статі, соціального статусу, попередніх успіхів у навчанні, раси і релігії; 2) для всіх громадян: всім приватним особам, їх сім'ям, місцевим співтовариствам, профспілкам, роботодавцям; регіональній владі відводиться активна роль, не має бути пасивних дійових осіб; 3) економічна й соціальна орієнтація: освічені люди є хорошими громадянами і хорошими працівниками; 4) центральне місце того, хто навчається, в процесі навчання: викладач стає наставником і помічником у навчанні; 5) опора на прозорі стандарти освіти і навчання, зрозумілі для всіх зацікавлених сторін, особливо для тих, хто навчається; 6) відкриває нові можливості для людини впродовж її життя [3, с. 90].

З більшістю цих принципів ми повністю погоджуємося, і вказуємо, що поступово ідея «безперервної» освіти стає аксіомою у вітчизняній освітній системі, бо динамізм розвитку суспільства виступає реальною першопричиною необхідності невідкладної перебудови суспільства. Адже важливою умовою нормального існування і процвітання будь-якого суспільства є максимальне використання усіх індивідуальних здібностей людини, надаючи їй можливості для інтелектуального і професійного розвитку.

Проте «неперервну» освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної до загальної середньої, професійної (початкової – підготовка кваліфікованих робітничих кадрів), середньої (підготовка спеціалістів-техніків), вищої (бакалавра, магістра)), післявузівської освіти (аспірантура, докторантура), підвищення кваліфікації, а як гармонійний процес циклічного оновлення особистості на кожному з вказаних етапів розвитку. Система безперервної освіти повинна забезпечити адекватність змісту освіти вимогам інформаційного суспільства, яке динамічно формується і розвивається.

Сьогодні у більшості освітніх установ вісної (базової) освіти сама освіта організаційно оформлюється у вигляді системи доплаткової освіти (курсів доплаткових професій, факультетів післядипломної освіти та інше), що дозволяє найбільш оптимально розв'язати основні протиріччя сучасного етапу суспільного розвитку – між швидкими темпами

прирошення знань і обмеженими можливостями їх засвоєння (оволодіння) окремо взятою людиною. Тобто відбувається зміна освітніх парадигм, як суттєва характеристика сучасної інноваційної освіти, яка виявляється у появі нових діалектичних та виховних систем, технологій, підходів, обумовлює і нове ставлення як до процесу освіти, так і значному розширенню його суб'єктів.

Як свідчить наш аналіз прикладних і наукових досліджень як з проблем філософії освіти, так і педагогічної інноватики, забезпечення безперервності професійної освіти через створення вузівської системи додаткової освіти у цей час більшістю дослідників розглядається як нова філософсько-педагогічна концепція. Крім того, на думку О.В. Хурорського, інновації притаманні будь-якому навчальному закладу, є його закономірністю, характерною рисою сучасної світової педагогіки [9, с. 7].

Зараз склалися сприятливі умови для розвитку вузівської додаткової освіти. Соціально-економічна ситуація, пов'язана з економічною кризою, що потягнула за собою скорочення обсягів виробництва, зростання рівня безробіття, різке погіршення рівня життя більшої частини населення, в той же час, природним способом обумовила потребу у перепідготовці та навчанні співробітників різних сфер народного господарства. Крім того державні заходи у боротьбі з безробіттям в значній мірі змістили аспекти реальної допомоги, людям що залишилися без роботи, у бік навчання та перенавчання. В ситуації, що склалася, система вищої професійної освіти об'єктивно є найважливішим державним інститутом, спроможним реально допомогти своїм громадянам ефективно і з мінімальними втратами пережити кризовий період, а навчання стає ефективним інструментом, який здатен перетворити кризу у можливість – перспективних змін, переоцінки минулого досвіду, професійно-особистісного зростання, адекватної відповіді на виклики часу і таке інше. В таких умовах нові можливості – фінансові, науково-дослідні та інші відкриваються для працівників вищих навчальних закладів. Державні інвестиції, які спрямовуються для боротьби з безробіттям можуть дозволити розв'язати, як мінімум, дві найважливіші соціально-економічні проблеми: допомогти безробітним і самим вузам, які тривалий час знаходяться у незадовільному фінансовому становищі. Крім того науковцям (зокрема філософам, соціологам і педагогам) це дало б можливість дослідити та набути нового досвіду у навчанні дорослих, які опинилися у скрутній життєвій ситуації. Тому нове освітянське поле, що утворилося, поки не монополізоване, воно відкриває вищим навчальним закладам у цей час не абияку можливість компенсувати багаторічні тенденції демографічного спаду за рахунок якісного і інтенсивного розвитку додаткової освіти дорослих.

З андрагогіки (галузі педагогічної науки, що вивчає проблеми навчання дорослих людей) відомо, що необхідність навчання у дорослих напряму корелює з різними видами актуальних потреб. До недавнього часу у якості таких проблем розглядалися: потенційне кар'єрне зростання; прагнення до незалежності через можливість за допомогою освіти створити власний бізнес; збільшення матеріальних прибутків; здобуття більш цікавої та вигідної роботи та інше. Зараз потреба у освіті все більше пов'язується взагалі з можливістю мати роботу, а поліпрофесіоналізм розглядається як шанс мати вибір у суміжних видах діяльності в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці.

Висновки. В останній час все більш очевидним є те, що потреба в освіті проявляється не тільки на рівні окремої особистості, окремої організації, а й суспільства в цілому. Тому такою актуальною сьогодні є концепція «безперервної» освіти, адже навчання протягом усього життя – це не забаганка окремої особистості, а нагальна потреба і вимога часу, як для особистості, так і для суспільства в цілому. Як свідчить міжнародна практика та й здійснений нами аналіз у сфері послуг з перепідготовки і навчання персоналу, погіршення економічної ситуації актуалізувало необхідність у випереджальному професійному розвитку, формуванні за допомогою перепідготовки їх готовності швидко і адекватно реагувати на зовнішні виклики, своєчасно переходити у перспективні професійні сектори у відповідності до вимог ринкової економіки та економіки «суспільства знань» (інформаційного суспільства).

Подальше дослідження проблеми реформування освіти (внаслідок того, що це вже не суто освітянська проблема, адже вона набула важливого соціального, а то й загальнофілософського значення) стає невіддільним від теоретичних та прикладних досліджень в руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти.

Список літератури:

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю [допов.] / Віктор Андрущенко – К.: Знання України, 2008. – 819 с.
2. Головка В.О., Гримблат С.О. та ін. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації. – Харків «Експада». 2009. – 301 с.
3. Добридень А.В. Навчання впродовж життя в контексті болонського процесу // Вища освіта України – Додаток 3, том 1. (8) – 2008 р.

Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – 528с. – С. 90-97.

4. Клепко С.Ф. Філософія освіти в Європейському контексті: [монографія] / С.Ф. Клепко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.

5. Корсак К.В. Соціально-філософський аналіз тенденцій розвитку триади «людина – суспільство – освіта» на початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук: спец. 09.00.10 «філософія освіти» / К.В. Корсак; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 36 с.

6. Малитиков Е.М. Концептуальные основы образования взрослых // Право и образование. – № 2. 2001. – С. 35-40.

7. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.

8. Степко М.Ф., Клименко Б.В., Товажнянський Л.Л. Болонський процес і навчання впродовж життя: Монографія. – Харків: НТУ, 2004. – 112с.

9. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской – М.: Издат. центр «Академия», 2008. – 256 с.

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Andrushchenko V.P. Rozdumy pro osvitu: Statti, narysy, interv"yu [dopov.] / Viktor Andrushchenko – К.: Znannya Ukrayiny, 2008. – 819 s.

2. Holovko V.O., Hrymblat S.O. ta in. Dialektyka vyshchoyi osvity: transformatsiya vid deklaratsiyi do realizatsiyi. – Kharkiv «Ekspada». 2009. – 301 s.

3. Dobryden' A.V. Navchannya vprodovzh zhyttya v konteksti bolons'koho protsesu // Vyshcha osvita Ukrayiny – Dodatok 3, tom 1. (8) – 2008 r. Tematychnyy vypusk «Vyshcha osvita Ukrayiny v konteksti intehratsiyi do yevropeys'koho osvith'oho prostoru» – 528s. – S. 90-97.

4. Klepko S.F. Filosofiya osvity v Yevropeys'komu konteksti: [monohrafiya] / S.F. Klepko. – Poltava: POIPPO, 2006. – 328 s.

5. Korsak K.V. Sotsial'no-filosofs'kyy analiz tendentsiy rozvytku triady «lyudyna – suspil'stvo – osvita» na pochatku KhKhI stolittya: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra filosof. nauk: spets. 09.00.10 «filosofiya osvity» / K.V. Korsak; Instytut vyshchoyi osvity APN Ukrayiny. – К., 2006. – 36 s.

6. Malytykov E.M. Kontseptual'nye osnovy obrazovannya vzroslykh // Pravo y obrazovanye. – # 2. 2001. – S. 35-40.

7. Neperervna profesiyna osvita: problemy, poshuky, perspektyvy. Monohrafiya / Za red. I.A. Zyazyuna. – К.: Vipol, 2000. – 636 s.

8. Stepko M.F., Klymenko B.V., Tovazhnyans'kyu L.L. Bolons'kyu protses i navchannya vprodovzh zhyttya: Monohrafiya. – Kharkiv: NTU, 2004. – 112s.

9. Khutorskoy A.V. Pedagogicheskaya ynnovatyka / A.V. Khutorskoy – M.: Yzdat. tsentr «Akademya», 2008. – 256 s.

Давидов П.Г., Поцулко О.А.

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ОСВІТИ – НОВА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається концепт безперервної освіти як філософсько-педагогічний феномен. Здійснюється історико-філософський та онтологічний аналіз причин переходу від «кінцевої» до «безперервної» освіти. Розглядаються завдання і принципи безперервної освіти, та її креативний характер. Аналізується роль освіти через усе життя, як процес розвитку й саморозвитку особистості та обґрунтується її значення для людини в процесі переходу до інформаційного суспільства.

Ключові слова: безперервна освіта, освіта через усе життя, закінчена освіта, інформація, інформаційне суспільство.

Давидов П.Г., Поцулко Е.А.

НЕПРЕРЫВНОСТЬ ОБРАЗОВАНИЯ – НОВАЯ ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье рассматривается концепт непрерывного образования как философско-педагогический феномен. Осуществляется историко-философский и онтологический анализ причин перехода от «конечного» к «непрерывному» образованию. Рассматриваются задачи и принципы непрерывного образования, его креативный характер. Анализируется роль образования через всю жизнь, как процесс развития и саморазвития личности и обосновывается ее значение для человека в процессе перехода к информационному обществу.

Ключевые слова: непрерывное образование, образование через всю жизнь, оконченное образование, информация, информационное общество.

Davidov P.G., Potsulko O.A.

CONTINUING EDUCATION - A NEW PHILOSOPHY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES

The article analyses the concept of persistent education as a philosophical-pedagogical phenomenon. Historical-philosophical and ontological analysis of causes of movement from «finished» to «persistent» education is done. The aims and principles of persistent education, its creative character is observed. The role of education during the whole life is analyzed as a process of personal development and self-development, and its importance for a man in the process of movement to the information society.

Key words: persistent education, education during the whole life, finished education, information, information society.

Стаття надійшла до редакції 12.04.15

УДК 621.3 (09) + 921.3(477)

*Тверитникова О. Є., Демідова Ю.Є.
Харків, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Важливою складовою відновлення та розвитку науково-технічного потенціалу країни є наукові кадри. Стрімкий розвиток промисловості в 1960 рр., виокремлення нових інноваційних напрямів, створення новітніх технологій, застосування обчислювальної техніки зумовило потреби в науковому забезпеченні висококваліфікованими фахівцями як освітній, так і промисловий комплекс. У вітчизняній та зарубіжній історіографії досліджено різні аспекти проблеми професійної підготовки вчених, що свідчить про актуальність теми. Ґрунтовний кількісний і якісний аналіз динаміки змін чисельності наукових кадрів на основі статистичних матеріалів проведено в роботі за редакцією В.Ж. Келле [1]. Досвід підготовки аспірантів та докторантів для різних галузей розглянуто науковцями Т. Г. Сидорчук [2], Н.П. Цеховим [3], В.В. Петриком [5], К.В. Астаховою [6]. Організація

системи підготовки і атестації кадрів вищої кваліфікації в зарубіжних країнах та вітчизняні традиції проаналізовано в працях [4]. Деякі питання формування системи підготовки наукових кадрів технічного профілю наведені у часописах з історії навчальних і наукових закладів [7]. Однак, окремі аспекти цієї проблеми, зокрема специфіку підготовки технічних кадрів вищої кваліфікації в 1970–1980 рр. досліджено недостатньо. Мета статті є аналіз особливостей удосконалення системи підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів для науково-освітнього і промислового комплексу України в 1970–1980 рр.

В 1960-ті рр. інститут аспірантури України, як основна форма підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів практично сформувався. Були конкретизовані форми та методи навчання, відпрацьовані вимоги до атестації наукових та науково-педагогічних кадрів. Аспірантів зобов'язали брати участь у наукових конференціях, звітувати двічі на рік на засіданні спеціальних комісій. Підготовка аспірантів проводилася на базі відділів аспірантури провідних вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ), зокрема політехнічних інститутів: Київського, Харківського, Львівського, Одеського; периферійних навчальних закладах, а також академічних установ. Характерною рисою цього періоду стало збільшення наукових досліджень, спрямованих на потреби народного господарства. Розвиток прикладної науки, розширення мережі галузевих науково-дослідних і проектно-конструкторських установ сприяв збільшенню чисельності науковців, що були зайняті в галузевому секторі науки. Це вимагало посилення кадрового потенціалу, як на якісному так і на кількісному рівні і стало поштовхом для відкриття відділів аспірантури на базі галузевих науково-дослідних інститутів (НДІ). НДІ стали центрами інтеграції науки, освіти та наукоємного виробництва для розвитку пріоритетних наукових напрямів, новітніх технологій, де також готувалися фахівці для промислового комплексу, вищої школи та власних потреб.

Активізація діяльності з підготовки докторських та кандидатських дисертацій дала можливість отримати позитивні результати наприкінці 1960-х рр. Зокрема, спеціалізована вчена рада Інституту електродинаміки АН УРСР розпочала працювати з 1965 р. Склад вченої ради становив один академік, чотири член-кореспондента та вісім докторів наук. В зв'язку з тим, що спеціалізована вчена рада Київського політехнічного інституту (КПІ) перенавантажена, подано прохання надати можливість захистів докторських дисертаційних робіт в Інституті електродинаміки АН УРСР. Всього в аспірантурі Інституту

електродинаміки навчалояся 50 аспірантів і здобувачів. Подальшого розвитку отримав започаткований ще в 1950 рр. інститут здобувачів. Самостійна робота над дисертаційним дослідженням отримувала поширення і заохочувалася керівництвом наукових установ, хоча відсоток кількості захистів здобувачів був значно менший за аспірантів (табл. 1). Між тим, вимоги до підготовки здобувачів не були сформульовані чітко і потребували подальшого доопрацювання [1].

Таблиця 1 Підготовка наукових кадрів Інститутом електродинаміки АН УРСР 1965–1970 рр.

Роки	1965 р.	1966 р.	1967 р.	1968 р.	1969 р.	1970 р.	Всього
Доктора наук	1	1	1	1	1	–	5
Кандидати наук	4	9	11	12	12	13	61
Здобувачі	3	4	2	3	2	3	17

Нормативною основою, що регулювала зміни в системі підготовки наукових кадрів в цей період стала постанова № 1064 ЦК КП(б) Ради Міністрів СРСР від 16.11.1967 р. «Про поліпшення підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів» та постанова ЦК КП(б) Ради Міністрів СРСР від 18.10.1974 р. «Про заходи щодо подальшого удосконалення атестації наукових та науково-педагогічних кадрів». В постановах запроваджувалася низька положень спрямованих на удосконалення форм і методів навчання і отримання наукових ступенів. Зокрема, з метою підвищення рівня галузевої науки пропонувалося залучати до аспірантури осіб, що працювали в установах, підприємствах, особливо для спеціальностей, що потребували теоретичної підготовки та виробничого досвіду. Також при наукових інституціях створювалися навчальні групи, де проводилася підготовка майбутніх аспірантів до вступних іспитів. Підготовку аспірантів рекомендувалося зосередити в НДІ та ВНТЗ де були висококваліфіковані наукові кадри, необхідна лабораторна база для наукових досліджень. Крім того, для поліпшення ситуації з периферійними науковими та навчальними установами пропонувалося посилити їхній професорсько-педагогічний та науковий склад кафедр і лабораторій за рахунок наукових кадрів з провідних закладів [5]. Ці вимоги було зумовлено тим, що в 1950–1960 рр. більша частина наукового потенціалу спроможного керувати аспірантами та необхідні умови для роботи над докторськими дисертаціями мали провідні ВТНЗ. Така незбалансованість була виправлена тільки в 1970 рр.

Удосконалювався процес підготовки аспірантів у вищих технічних навчальних закладах, зокрема підвищувалися вимоги до теоретичної підготовки аспірантів і практичної цінності наукових робіт. Підтримувалися такі форми навчання, як аспірантура з відривом від виробництва і аспірантура без відриву від виробництва, а також цільова аспірантура. Позитивними змінами періоду 1970 рр. був конкурсний відбір. Так, до аспірантури Львівського політехнічного інституту (ЛПІ) в 1970 р. поступало 185 заяв на 100 вакантних місць. План прийому в міжвідомчу цільову аспірантуру ЛПІ становив 5 осіб. Значно збільшився відсоток дисертантів, що захищалися після закінчення аспірантури [6].

Підвищенню якості підготовки наукових кадрів сприяло розширення переліку спеціальностей для навчання. Це стало можливим у зв'язку зі збільшення в 1970 рр. кількості докторів наук з технічних спеціальностей, які займалися науковим керівництвом, підготовкою кадрів. Аналіз архівних даних контингенту аспірантів ЛПІ на 1970 р. дозволяє стверджувати, що цей час відбувалося зменшення традиційної форми підготовки аспірантів у вигляді очної аспірантури. Між тим збільшувався контингент, що навчався без відриву від виробництва. Випуск аспірантів 1970 р. становив дві особи очної форми, які захистилися в установленій термін та вісім здобувачів форми навчання без відриву від виробництва. З них подало до спеціалізованої вченої ради чотири дисертаційні роботи [3].

Ці тенденції були зумовлені таким фактором, як мінімальна аспірантська стипендія, що мало вагомий вплив на вибір майбутнього напрямку діяльності випускників вищих навчальних закладів. Це привело до зменшення очної форми навчання на користь заочної. Дана модель підготовки наукового потенціалу впроваджувалася перш за все в науково-дослідних установах, але і поступово становиться основною у ВТНЗ і науково-дослідних інститутах Академії наук.

Наприклад, в аспірантурі Інституту електродинаміки АН УРСР в 1968 р. навчалось 57 осіб, з них 17 з відривом від виробництва і 40 – без відриву з виробництва. Контингент очної аспірантури Київського політехнічного інституту (КПІ) впродовж 1970–1975 рр. налічував понад 450 осіб і ще 400 осіб, заочної форми навчання з числа співробітників і працівників промислових підприємств. Чисельність аспірантів Харківського технологічного інституту (ХПІ) в 1978 р. становила 305 осіб. З них з відривом від виробництва – 101 аспірант і 204 аспіранта навчалися без відриву від виробництва.

Підготовка докторів наук в 1960–1970 рр. засновувалася на Постанові № 536 «О мерах по улучшению подготовки научных и

научно-педагогических кадров» 1961 р., де для поліпшення умов підготовки докторських робіт здобувачів переводили на посади наукових співробітників. Встановлювалися творчі відпустки для завершення кандидатських та докторських дисертаційних праць. Докторанти терміном два роки звільнялися від навчального навантаження для закінчення наукової роботи. Підвищувалися вимоги до дисертаційних робіт і атестації докторантів. Зокрема обов'язковим стало публікація монографії перед захистом та щорічні звіти на Вченій раді відповідного закладу про хід виконання роботи. Ця методика принесла певні результати. Зокрема, здобувачі технічного профілю отримали змогу проводити більш якісні експериментальні дослідження, які відповідали науковій тематиці того навчального чи наукового закладу, де вони працювали. Це перш за все дозволяло розвинути науковий напрям даного закладу, а також значно підвищувало практичну цінність наукових робіт [4].

Зміни в розвитку системи докторантури цього періоду відбувалися внаслідок реформування 1974 р. Вищої атестаційної комісії і реорганізаційних заходи, щодо діяльності спеціалізованих вчених рад, відображених у Постановах Ради Міністрів СРСР 1975 р. ««Про порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» і «Про Вищу атестаційну комісію»». Згідно цьому положенню на основі дійсних спеціалізованих вчених рад створювалися нові, але у межах однієї чи двох спеціальностей. З одного боку дисертаційні ради, що працювали в цей період були широкого профілю і це впливало зниженню вимог до здобувачів наукового ступеню. Наприклад, створена в 1967 р. у ХПІ спеціалізована вчена рада Д 64.050.04 проводила захист за сьома спеціальностями електротехнічного напрямку: електричні апарати, електричні машини, електрообладнання, автоматичне управління і регулювання, прибори і пристрої автоматики і телемеханіки, теоретичні основи радіотехніки, застосування електроніки в народному господарстві і наукових дослідженнях значно активізувало діяльність з підготовки дисертаційних робіт. З другого боку цим положенням знижувалася кількість спеціалізованих вчених рад і створювалася «черга на захист», що вплинуло на зниження чисельності докторів наук у 1975–1980 рр.

Система підготовки кадрів вищої кваліфікації ХПІ впродовж 1970–1980 рр. постійно удосконалювалася. Кількість захистів кандидатських дисертацій знижувалася, якщо за перше п'ятиріччя було підготоване до захисту 308 аспірантів, то вже в другій половині 1970 рр. – 137 осіб, тобто чисельність захистів знизилася на 60%. Підготовка

докторів наук знижувалася меншими темпами, понад 30 %. В цільовій аспірантурі навчалося 13 осіб, що також було значно нижче показників за попередні роки.

У 1980 рр. інститут підготовки технічних кадрів вищої кваліфікації розвивався більш планомірно. Акцентувалися питання атестації наукових кадрів, якості дисертаційних робіт, модернізації системи підготовки. Ключовими правовими актами, що вплинули на формування системи підготовки став Наказ Міністерства вищої та середньо-спеціальної освіти від 15.09.1987 р. та затвердження нового Положення про підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів, де були відновлені деякі тези Положення про аспірантуру 1957 р. До навчального процесу аспірантів впроваджувалися додаткові дисципліни, зокрема обчислювальна техніка, математичне моделювання, педагогіка. Важливим чинником розвитку системи підготовки наукових кадрів було поновлення в 1987 р. докторантури, як складової системи неперервної освіти [5].

В системі підготовки технічних кадрів вищої кваліфікації в цей період спостерігалось зменшення контингенту аспірантів ВТНЗ, зокрема з новітніх напрямів. Вступ до аспірантури став менш конкурсним. Пов'язані ці проблеми з поступовим старінням матеріально-технічної бази в порівнянні з розвитком технічного прогресу в світі та відсутністю кадрового потенціалу з необхідною підготовкою. Цікаві факти приводить у своєму дослідженні В.Ж. Келле, зокрема на початку 1980-х рр. у вищих навчальних закладах Сполучених Штатів Америки найбільший конкурс відбувався на спеціальності пов'язані з електротехнікою та обчислювальною технікою [1,с.204].

Отже, 1970–1980 рр. стали періодом удосконалення форм і методів підготовки наукових кадрів. Аспірантура розвивався на тлі екстенсивного розвитку науки. Збільшення кількості наукових закладів, відділів, кафедр, науково-дослідних лабораторій, зростання галузевого сектору, розширення системи вищої технічної освіти потребувало збільшення чисельності наукових і науково-педагогічних кадрів з вченим ступенем. Всі ці чинники вплинули на динаміку наукових кадрів, яка до середини 1970 рр. поступово зростатиме. Між тим, кількість захистів кандидатів наук навпаки зменшується, що говорить про зниження якості підготовки аспірантів. В другій половині 1975 рр. було знайдено необхідний баланс між чисельністю контингенту аспірантів і необхідним замовленням. Особливістю розвитку цього часу стало переваження форми навчання в аспірантурі без відриву від виробництва, як у ВТНЗ так і в академічних установах. В цей період була

відпрацьована така форма отримання наукового ступеня, як інститут здобувачів. Маючи певні недоліки у вигляді неуважного підбору кадрів поширення цієї форми допомогло підвисити рівень наукового потенціалу промислових підприємств, регіональних навчальних закладів, галузевих науково-дослідних інститутів. Ефективність роботи докторантури забезпечувала впровадження методики переводу докторантів на посади наукових співробітників.

Список літератури:

1. Научные кадры СССР: динамика и структура / под ред. В. Ж. Келле и др. – М. : Мысль, 1991. – 284 с.

2. Сидорчук Т. Г. Підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів через аспірантуру в Україні (1920-і–1970-і роки): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1998. – 20 с.

3. Цеховой Н.П. Особенности отечественной подготовки докторантов в 1962–1991 гг. / Н.П. Цеховой // Высшее образование в России. – 2012. – № 11. – С. 148-153.

4. Цеховой Н.П. Государственная политика в области подготовки докторов наук и ее реализация в вузах Сибири в послевоенный период / Н.П. Цеховой, О.С. Воронцовая // Вестник Томского государственного университета. История. – Томск: изд. Томск. Гос. ун-та. – 2014. – № 2 (28). – С. 28–31.

5. Петрик В.В. К проблеме подготовки научно-педагогических кадров высшей квалификации (докторов наук) в вузах Сибирского региона 1958–1991 гг. / В.В. Петрик // Вестник Томского государственного педагогического университета. – Томск: изд. Томск. Гос. ун-та. – 2004. Вып. 5 (42). С. 86–90.

6. Астахова Е.В. Кадровый корпус высшей школы Украины: метаморфозы развития: Монография / Е.В. Астахова. – Х. : Изд-во НУА, 2006. – 187 с.

7. Попович О.С. Проблеми вдосконалення правового забезпечення підготовки та атестації наукових кадрів вищої кваліфікації в Україні / О.С. Попович, Л. С. Лобанова // Наука та наукознавство. – 2004. – № 1. – С. 44–50.

Bibliography (transliterated):

1. Nauchny'e kadry' SSSR: dinamika i struktura / pod red. V. Zh. Kelle i dr. – M. : My'sl', 1991. – 284 s.

2. Sidorchuk T. G. *Pidgotovka naukovix ta naukovo-pedagogichnix kadriv cherez aspiranturu v Ukraïni (1920-i–1970-i roki): Avtoref. dis... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Zaporiz'kij derzh. un-t. – Zaporizhzhya, 1998. – 20 s.*

3. Cexovoj N.P. *Osobennosti otechestvennoj podgotovki doktorantov v 1962–1991 gg. / N.P. Cexovoj // Vy'sshee obrazovanie v Rossii. – 2012. – № 11. – S. 148-153.*

4. Cexovoj N.P. *Gosudarstvennaya politika v oblasti podgotovki doktorov nauk i ee realizaciya v vuzax Sibiri v poslevoenny'j period / N.P. Cexovoj, O.S. Voroneckaya // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Istorija. – Tomsk: izd. Tomsk. Gos. un-ta. – 2014. – № 2 (28). – S. 28–31.*

5. Petrik V.V. *K probleme podgotovki nauchno-pedagogicheskix kadrov vy'sshej kvalifikacii (doktorov nauk) v vuzax Sibirskogo regiona 1958–1991 gg. / V.V. Petrik // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – Tomsk: izd. Tomsk. Gos. un-ta. – 2004. Vy'p. 5 (42). S. 86–90.*

6. Astaxova E.V. *Kadrovyy'j korpus vy'sshej shkoly' Ukrainy': metamorfozy' razvitiya: Monografiya / E.V. Astaxova. – X. : Izd-vo NUA, 2006. – 187 s.*

7. Popovich O.S. *Problemi vdoskonalennya pravovogo zabezpechennya pidgotovki ta atestacii naukovix kadriv vishhoï kvalifikacii v Ukraïni / O.S. Popovich, L. S. Lobanova // Nauka ta naukoznavstvo. – 2004. – № 1. – S. 44–50.*

Тверитникова О.Є., Демідова Ю.Є.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Розглянуто особливості формування системи підготовки і атестації наукових та науково-педагогічних кадрів електротехнічного профілю в провідних вищих технічних навчальних закладах України та Інституті електродинаміки АН УРСР. На основі аналізу нормативно-правових документів та архівних матеріалів встановлено характерні ознаки функціонування інституту аспірантури та докторантури на тлі освітньої державної політики другої половини ХХ ст. Акцентовано увагу на ролі професійного середовища вищої електротехнічної школи в підготовці наукових кадрів.

Ключові слова: система підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів, аспірантура, докторантура, електротехнічна школа України.

Тверитникова Е.Е. Демидова Ю.Е.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ И АТТЕСТАЦИИ НАУЧНЫХ И НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ ВЫСШЕЙ КВАЛИФИКАЦИИ

Рассмотрены особенности формирования системы подготовки и аттестации научных и научно-педагогических кадров электротехнического профиля в ведущих высших технических учебных заведениях Украины и Институте электродинамики АН УССР. На основе анализа нормативно-правовых документов и архивных материалов установлено характерные признаки функционирования института аспирантуры и докторантуры на фоне образовательной государственной политики второй половины XX в. Акцентируется внимание на роли профессиональной среды высшей электротехнической школы в подготовке научных кадров.

Ключевые слова: система подготовки научных и научно-педагогических кадров, аспирантура, докторантура, электротехническая школа Украины.

Tveritnikova E., Demidova Y.

IMPROVING THE TRAINING AND CERTIFICATION OF SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL PERSONNEL

The features of the formation of a system of training and certification of scientific and scientific-pedagogical staff in leading electrical profile of higher technical educational institutions of Ukraine and the Ukrainian Academy of Sciences Institute of electrodynamics. Based on the analysis of legal documents and archival materials found characteristic features of the functioning of the institute of post-graduate education on the background of the state policy of the second half of the twentieth century. Emphasize the role of the professional environment of higher electrical school in the training of scientists.

Keywords: system of scientific and scientific-pedagogical staff, post-graduate, doctoral, electrical school in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 4.03.2015

УДК 159.9

*Євдокімова О.О., Ламаш І.В.
м. Харків, Україна*

**ДЕФИЦИТАРНА СУБ'ЄКТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК
ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗА РОБОТОЮ І.А.
ЗЯЗЮНА «СВОБОДА ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ УЧІННЯ У
ЦІЛЕПОКЛАДАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ»)**

Одною з провідних ідей академіка І.А. Зязюна, яку він відстоював практично в усіх своїх педагогічних творах, є ідея суб'єктності учня. Саме розвинена суб'єктність дозволяє успішно формуватися як професійним, так і особистісним якостям фахівця. У той же час модернізація системи української освіти проходить в умовах, коли виктимізація особистості в освітньому процесі школи є деструктивною реальністю сучасної педагогічної практики і визначає факт випуску зі стін загальноосвітньої школи значної кількості випускників, що мають низький рівень розвитку особистісного соціально-психологічного потенціалу та високу соціальну незрілість. Ці фактори відіграють істотну роль у блокуванні процесу досягнення необхідного рівня якості освіти.

У вищих навчальних закладах у відкриту заявляють, що сьогодні вузи перші два роки покликані не тільки вирішувати завдання реалізації програм вищої професійної освіти, а й усувати дефекти соціалізації особистості студента, яких вона набула в загальноосвітній школі. Дане положення дозволяє говорити, що вищі професійні навчальні заклади опинилися в проблемній ситуації, що породжена, з одного боку, віктимізацією особистості студента, яку він набув в освітньому процесі школи; а з іншого - зростанням соціальних вимог до вищих навчальних закладів, що орієнтують їх на підвищення якості професійної соціалізації студентів.

У статті «Свобода діяльності суб'єктів учіння у цілепокладанні громадянської активності» І.А. Зязюн зазначав, що в кожній соціальній дії, зокрема й професійно-освітній, можна виокремити два взаємопов'язані і взаємодоповнюючі процеси – адаптацію і

трансформацію, які властиві всім соціальним процесам і які за причиною їх всезагальності можна назвати соціальними метатехнологіями [1, с.48].

Зовнішні щодо особистості впливи, зокрема, й професійна освіта, на думку вченого, з одного боку, прямо впливають на розвиток особистості майбутнього спеціаліста, а з другого – і це головне – створюють розвиваюче середовище, яке стимулює процеси професійного саморозвитку і самореалізації особистості, що дає їй змогу проектувати і прогнозувати подальшу професійну діяльність. Соціальний і освітній вплив ззовні лише створює передумови для вияву механізмів розвитку і саморозвитку, однак лише сама особистість як суб'єкт діяльності здатна розгорнути в собі духовний і професійний потенціал. При цьому виявляються гармонійні і дисгармонійні фази, кризи різної глибини і складності, що породжують і позитивні і негативні новоутворення. Розвиток є результатом цілої системи змін: прогресивних і регресивних, кількісних і якісних, зворотних і незворотних, стабільних і нестійких, спрямованих і холостичних. Процес розвитку ніби пробивається, прокладає собі шлях через численні флуктуації, відхилення, зміни [1, с.51].

У деяких індивідів, зазначав академік І.А.Зязюн, комплекс «ефективної самостійності» розвинений слабо, внаслідок чого для успішного здійснення діяльності доводиться звертатися за допомогою до інших. Часто можна спостерігати як людина не може сама визначити правильність обраного нею способу дій чи оцінити значущість того чи іншого фактору, що впливає на успішність діяльності, не вміє критично проаналізувати одержані результати, тощо, внаслідок чого їй доводиться звертатися за допомогою до інших компетентних людей [1, с.52].

Прогнозуючи несприятливі наслідки нестачі «ефективної самостійності» для розвитку особистості майбутніх фахівців, викликає тривогу втрата стійкості до формування особистісної безпорадності. Виразність суб'єктності може бути представлена як континуум, в нижній частині якого знаходиться низький рівень суб'єктності, а у верхній – високий. Знаходження людини на тій чи іншій точці континууму «особистісна безпорадність - самостійність» є індикатором його рівня суб'єктності, тобто його здатності перетворювати дійсність, а також власну життєдіяльність, керувати своєю діяльністю. Особистісна безпорадність пов'язана з відчуттям себе жертвою, будь то обставини, відносини з іншими людьми, але це самооцінювальна, а не об'єктивна характеристика. Як зазначає Д.А. Цірінг, особистісна безпорадність сприяє віктимізації внаслідок пасивності безпорадної людини, її

підвищеної залежності від інших, схильності до почуття провини, тривожності[3].

Протиріччя між віктимним станом студентів перших курсів і соціальною необхідністю підвищення якості професійної соціалізації випускника вузу, обумовлює необхідність концептуальної переорієнтації педагогічного управління якістю освіти в сучасному вищому навчальному закладі.

У нашій роботі ми розглядаємо віктимізацію особистості як проблему дефіцитарної суб'єктності сучасної молоді. І проблему цю, на думку Г. Оллпорта, К. Хорні, Е. Еріксона, можна вважати як наслідком так і причиною дефіцитарної соціалізації молодого людини.

Суть даної проблеми визначається, насамперед, тим, що якість освітнього процесу характеризується категорією "якість професійної соціалізації особистості". А умовою досягнення цього є інтегрованість особистості студента в інтеракційний механізм освітнього процесу вищої школи. У даній статті ми розглядаємо тільки суб'єктно-особистісні детермінанти студентів як суб'єктів освітнього процесу, які визначають дефектність інтеракційного механізму освітнього процесу вищої школи.

Для вирішення трьох завдань (інтеграція студента в інтеракційну систему освітнього процесу; суб'єктивізація студента в інтеракційній системі освітнього процесу; рефлексивна професійна соціалізація) необхідний адаптаційний особистісний соціально-психологічний потенціал студента. Його тестовий вимір визначає зміст першої частини управлінського алгоритму. Інструментом, що дозволяє провести цей вимір, може бути багаторівневий особистісний опитувальник "Адаптивність", призначений для оцінки адаптаційних можливостей особистості з урахуванням соціально-психологічних та деяких психофізіологічних характеристик, що відображають узагальнені особливості соціального розвитку. В основу методики покладено уявлення про адаптацію як про безперервний процесі активного пристосування людини до постійно мінливих умов соціального середовища і професійної діяльності. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реальною людина сприймає себе і свої соціальні зв'язки, точно порівнює свої потреби з наявними можливостями і усвідомлює мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням інтегративної здібності. Опитувальник містить 165 питань і має наступні шкали: "достовірність" (Д); "Нервово-психічна

стійкість" (НПС); "Комунікативні здібності" (КЗ); "Моральна нормативність" (МН); "Особистісний адаптивний потенціал" (ОАП).

На підставі цього опитувальника виявляються адаптивні групи інтеракційного механізму освітнього процесу. Їх три:

1. Група високої і нормальної адаптації. Студенти цієї групи досить легко адаптуються в інтеракційну систему освітнього процесу, швидко входять у новий колектив, досить легко і адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки. Як правило, не конфліктні, мають високу емоційну стійкість.

2. Група задовільної адаптації. Більшість студентів цієї групи мають ознаки різних акцентуацій, які в звичних умовах частково компенсовані і можуть проявлятися при зміні діяльності. Тому успіх адаптації в інтеракційній системі освітнього процесу залежить від рівня розвитку психолого-педагогічної компетентності викладача вузу. Ці студенти, як правило, мають невисоку емоційну стійкість. Можливі асоціальні зриви, прояви агресії та конфліктності. Студенти цієї групи вимагають індивідуального підходу в організації їх адаптації в інтеракційну систему освітнього процесу.

3. Група низької адаптації. Студенти цієї групи мають ознаки віктимної організації особистості. Це жертви дефекту соціалізації в освітньому процесі школи. Такі особистості в тезаурусі віктимології освіти позначаються терміном "віктим".

Основними характеристиками, що визначають параметричний вимір особистості віктима, є:

- на рівні самосвідомості - онтологічна невпевненість, головною ознакою якої стає відмова від відповідальності за свою долю і ефективність соціального функціонування;

- на рівні інтрасуб'єктному - особистісна деформація, яка характеризується стабільною тривожністю, що стала рисою особистості, яка, в свою чергу, визначає формування інтрасуб'єктної дезадаптації особистості;

- на рівні інтерсуб'єктному - ескапізм, що характеризується відмовою від вирішення своїх функціональних проблем і важких ситуацій, уходом від цих проблем, що веде до звуження спектра соціальної практики особистості або ж прагнення до соціального інфантилізму і визначає формування інтерсуб'єктної дезадаптації особистості;

- на суб'єктному (інтегративно-особистісному рівні) - соціальна гетерономія, що характеризує жертву дефекту соціалізації як соціально

залежну, яка потребує постійної паттерналізації і персонального управління іншою людиною, яка стає соціальним донором віктима.

За своєю суттю соціальна гетерономія - це функціональна характеристика віктимної організації особистості студента, у якій вкрай низький рівень суб'єктних якостей, що і визначає її залежне становище від інших людей, і постійне перебування в стані екзистенційної фрустрації.

Соціальна гетерономія є інтегративно-особистісною (суб'єктною) характеристикою віктимної організації особистості студента. Оформлення цієї характеристики безпосередньо пов'язано зі ступенем вираженості характеристик самосвідомості, інтрасуб'єктної адаптації та інтерсуб'єктної адаптації. Самосвідомість віктима характеризується дослідниками як онтологічна невпевненість[2].

Онтологічна невпевненість є екзистенційно-феноменологічною характеристикою віктимної організації особистості студента, яка представляє її як особистість, котра переживає свою соціальну безпорадність у реалізації проблем соціальної інтеграції та персональної адаптації. Це переживання своєї вимушеної ізоляції і дефектного спілкування призводить до формування стабільного стану особистої відчуженості в інтеракційній системі освітнього процесу вищої школи.

Деформація особистості за типом деперсоналізації - це втрата значущості свого «Я» для самого себе - виводить на перший план особистість, яку ми визначаємо терміном «соціальний донор». Соціальний донор - це людина, що володіє більш високим адаптаційним потенціалом, і компенсує дефіцити потенціалу соціального функціонування деформованої особистості. У різні періоди життя в ролі такого соціального донора для деформованої особистості виступають різні люди залежно від характеру соціальних завдань, які їй необхідно вирішувати в процесі свого соціального функціонування.

Інший тип деформації особистості - деіндивідуалізація - формується під впливом використаних віктимогенним агентом соціалізації психологічних обмежень проявів особистістю своєї індивідуальності. Це призводить до деформації ставлення до себе. Особистість втрачає здатність усвідомлювати свою ідентичність і це веде до розвитку психічної дезадаптації, яка детермінує формування екстерналізації як специфічної риси особистості, що виявляє атрибуцію її персональної відповідальності за свою долю і свої вчинки.

Деіндивідуалізація деформованої особистості найчастіше виявляється в процесі соціального функціонування у вигляді соціального інфантилізму або консерватизму.

У роботах Г. Оллпорта, К. Хорні, Е. Еріксона даний тип деформації особистості - деіндивідуалізація - розглядається як деструкція людини, і характеризується наступними ознаками: звуження можливості адекватного ставлення до соціальної дійсності; відсутність умінь встановлювати адекватні відносини з іншими людьми; емоційна нестійкість; слабе знання самого себе і нездатність до створення власної філософії життя; небажання нести відповідальність за своє існування; втрата сенсу життя; прагнення до швидкого задоволення своїх потреб при мінімальних витратах зусиль, необхідних для цього.

Деформація особистості за типом деіндивідуалізації призводить до формування неадаптивних суб'єктних відносин, які блокують пізнавальні інтенції особистості та її соціогенез.

Деформація особистості під впливом соціальних обмежувачів педагогічного управління соціалізацією в загальноосвітній школі визначає формування дереалізації, що веде до виключення з системи соціальних відносин, до втрати можливостей реалізувати себе і до формування маргінальної деформації особистості.

Маргіналізація означає втрату ідентичності тієї інтеракційної системи, яка відіграла визначальну роль в житті особистості і відсутність ідентичності, необхідної для інтеграції з новою інтеракційною системою соціального функціонування особистості.

Маргінальна деформація особистості формується через неможливість підтримувати власну ідентичність внаслідок соціальних обмежень і відсутності інтересу до отримання нової ідентичності через дискримінаційний характеру цих обмежень.

Онтологічні профілі конформістської, інфантильної, аномічної і маргінальної деформацій особистості є підставою для опису характеристик дефіциту суб'єктної інтеграції особистості. На підставі аналітичної інтерпретації онтологічних профілів деформації особистості дефіцит суб'єктної інтеграції характеризується наступними ознаками:

1. Деформація "Я-концепції" як продукту самоставлення, внаслідок чого особистість втрачає можливість використовувати конструктивно цей механізм саморегуляції, що веде до неузгодженості цілей, засобів соціального самоствердження особистості студента.

2. Конфлікт між інтрасуб'єктною і інтерсуб'єктною стратегією, яка веде до стагнації адаптаційного конфлікту особистості студента, що блокує утворення енергетичних джерел соціальної активності.

3. Втрата соціальної автономності за рахунок використання всіх чотирьох модифікацій деформації особистості студента як джерело віктимогенної адаптації.

4. Відмова від рефлексії як механізму суб'єктогенеза особистості студента і перехід на ескапізм як стратегію соціальної адаптації.

Дефіцит суб'єктної інтеграції - явище динамічне, що характеризує нездатність особистості студента з дефектом соціалізації до соціально автономного функціонування в якості суб'єкта освітнього процесу вищої школи. А це не тільки дає ключ до розуміння чинників, що знижують потребу самоактуалізації особистості студента через самостійну роботу, але і робить необхідним визначити базовий потенціал особистості для самоствердження як суб'єкта освітнього процесу вищої школи.

Список літератури:

1. Зязюн І.А. Свобода діяльності суб'єктів учіння у цілепокладанні громадянської активності / І.А. Зязюн // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Історія. Філософія. Політологія . - 2010. - Вип. 1. - С. 47-53.

2. Руденский Е.В. Диагностический подход к виктимологической концепции педагогического управления качеством образования [Электронный ресурс] // Медицина и образование в Сибири. Электронный журнал. № 1-2006. URL: http://www.ngmu.ru/cozo/mos/article/text_full.php?id=51 [дата обращения: 02. 03.2015г.

3. Циринг Д. А. Соотношение личностной беспомощности и смежных с ней психологических феноменов/ Д.А. Циринг//Вестник Томского государственного университета. – 2009. – №. 329. – С. 214 – 218.

Bibliography (transliterated):

1. Zjazjun I.A. Svoboda dijaj'nosti sub'ektiv uchinnja u cilepokladanni gromadjans'koї aktivnosti / I.A. Zjazjun // Naukovij visnik Mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu. Istorija. Filosofija. Politologija . - 2010. - Vip. 1. - S. 47-53.

2. Rudenskij E.V. Diagnosticheskiy podhod k viktimologicheskoj koncepcii pedagogicheskogo upravlenija kachestvom obrazovanija [Jelektronnyj resurs] // Medicina i obrazovanie v Sibiri. Jelektronnyj zhurnal. № 1-2006. URL: http://www.ngmu.ru/cozo/mos/article/text_full.php?id=51 [data obrashhenija: 02. 03.2015g.

3. Ciring D. A. Sootnoshenie lichnostnoj bespomoshhnosti i smezhnyh s nej psihologichesk ih fenomenov/ D.A. Ciring//Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2009. – №. 329. – S. 214 – 218.

Евдокимова Е.А. Ламаш И.В.

ДЕФИЦИТАРНАЯ СУБЪЕКТНОСТЬ СТУДЕНТОВ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (ПО РАБОТЕ И.А. ЗЯЗИОНА «СВОБОДА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ УЧЕНИЯ В ЦЕЛЕПОЛАГАНИИ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ»)

Рассмотренный в работе феномен дефицита субъектной интеграции характеризует неспособность личности студента с дефектом социализации к социально автономному функционированию в качестве субъекта образовательного процесса высшей школы. Исследование этого феномена не только дает ключ к пониманию факторов, снижающих потребность самоактуализации личности студента через самостоятельную работу, но и делает необходимым определение базового потенциала личности для самоутверждения как субъекта образовательного процесса высшей школы.

Ключевые слова: виктимологический подход, деформация личности, интеракционный механизм образовательного процесса, интегрированность личности студента.

Євдокімова О.О. Ламаш І.В.

ДЕФИЦИТАРНА СУБ'ЄКТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ЗА РОБОТОЮ І.А. ЗЯЗИОНА «СВОБОДА ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ УЧІННЯ У ЦІЛЕПОКЛАДАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ»)

Розглянутий у роботі феномен дефіциту суб'єктної інтеграції характеризує нездатність особистості студента з дефектом соціалізації до соціально автономного функціонування в якості суб'єкта освітнього процесу вищої школи. Дослідження цього феномену не тільки дає ключ до розуміння чинників, що знижують потребу самоактуалізації особистості студента через самостійну роботу, але і робить необхідним визначення базового потенціалу особистості для самоствердження як суб'єкта освітнього процесу вищої школи.

Ключові слова: виктимологічний підхід, деформація особистості, інтеракційний механізм освітнього процесу, інтегрованість особистості студента

Ievdokimova O., Lamash I.

DEFICITS SUBJECTIVITY OF STUDENTS AS A PROBLEM OF MODERN HIGHER EDUCATION (IN THE WORK BY I.A. ZYAZYUN "FREEDOM OF ACTIVITY OF SUBJECTS OF LEARNING IN GOAL-SETTING OF CIVIC ACTIVISM")

The phenomenon of deficit of subjective integration, considered in the article, characterized by the inability of the student's personality to social functioning as an autonomous entity of the educational process of higher education. The study of this phenomenon not only provides the key to understanding the factors that reduce the need for self-actualization through independent student work, but also makes it necessary to determine the baseline potential of the individual to assert itself as the subject of the educational process of higher education.

Keywords: victimological approach, deformation of the personality, and interactive mechanism of the educational process, integration of student's personality.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2015

УДК 37.013.73

*Мищенко В.И.,
Харьков, Украина*

СВОБОДНАЯ, АКТИВНАЯ ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ – ЭПИЦЕНТР СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

По мнению Г.С. Сковороды основная задача философии – сделать человека счастливым. Идеей гуманизма, философии добра, достижения счастья, полноты бытия и самореализации индивидуальности наполнена философия И.А. Зязюна. Разработанная им культурологическая парадигма образования направлена прежде всего на её гуманизацию [4, С. 18]. Новая образовательная парадигма по мысли философа должна нейтрализовать

угрозу современному человечеству: деградации личности как индивидуальности, политический, экономический, духовный тоталитаризм, растворение индивидуального в массовом [4, С. 17]. «Философия конца XIX и особенно XX столетия, после мировых войн и засилия тоталитарных режимов со всей очевидностью и болью осознаёт «забытость» и одинокость человека во враждебном для неё мире..., возрастающую отчуждённость от природы, власти, продуктов производства, от самой себя» [4, С. 15]. В свете культурологического подхода «эпицентром образования является человек как свободная, активная индивидуальность, способная к личностной самодетерминации в общении и сотрудничестве с другими людьми, сама с собой и культурой» [5]. Однако, «в теоретичной науке, – как считал И. Зязюн, – отсутствует «целостный философский образ человека» [4, С. 17], не предопределена разорванность знаний и наук о природе и науки о духе» [4, С. 16].

Замена «знанием» парадигмы культурно-деятельностной связана не только с тем, что техногенная цивилизация, достигнув впечатляющих вершин в науке и технике, породила глобальные кризисы, которые поставили под угрозу само существование человечества, но и с характером трансформационных процессов в развитии цивилизации. На смену технологической цивилизации, основанной на конвейере, следует информационная, критерием развития которой является способность личность по созданию и использованию высоких технологий, способность к нестандартному мышлению и проектированию. Особую остроту приобретает вопрос: «Что есть человеческая индивидуальность, какова её типология и условия формирования?»

Проблема индивидуальности широко представлена в современной психологической литературе, где под этим термином понимают своеобразие каждого человека, которая проявляется в совокупности особенностей личности. Эти особенности рассматриваются темперамента, психических свойств и образований, которые присущи только данному человеку. Однако, очевидно, что ответ на вопрос, «Что есть индивидуальность?» не может быть дан индуктивным путём, поскольку предполагает рассмотрение фантастически огромного количества индивидуальных особенностей живущих и живших на Земле людей. фактически противопоставляют единичное – общему, динамичное – стабильному, так или иначе, толкают нас в объятия антропологического релятивизма, ведущего к атомизации общества и отрицанию единой истории человеческого рода. Поэтому представляется продуктивным движение от концепции интегративного подхода В.С Мерлина [7], В.В. Белоус, А.И. Щebetенко [1], рассматривая индивидуальность, как

определённую иерархию индивидуальных свойств. Данный подход явился предпосылкой концепции метаиндивидуального мира Л.Я. Дорфмана [2], которая включала в себя не только отношения к ней окружающих людей, ожиданий социальной группы, но и оценок ее социально-нравственных свойств и ценностных ориентаций. Это по существу, вектор к формированию философской концепции индивидуальности, в котором категория «индивидуальность» раскрывает человека, как особую величину во Вселенной, её неповторимость и непредзаданность. Основы такого подхода были заложены представителями немецкого романтизма. Так Фридрих Шлегель отмечал: «Индивидуальность есть изначальное и вечное в человеке» [10]. Суть данного изречения можно прокомментировать следующим образом: индивидуальность отражает не мелочное, формальное, а существенно-неповторимое, которое делает человека не механизмом, стандартизированным роботом, а носителем разума и обладателя души. Понять суть такой индивидуальности можно, если дать ответ на вопрос: «как возможна индивидуальность во Вселенной»? С учётом различных методологических позиций возможны следующие возможные варианты ответа на данный вопрос.

I. С позиций материализма, потенциальную возможность формирования индивидуальности содержит в себе природа, её особое сочетание законов устойчивости и изменчивости генного кода, раскрываемого законом Иогана Менделя и борьбой видов Чарльза Дарвина, дающим понимание хода эволюции человека в процессе антропосоциогенеза. В этом случае, предпосылка формирования человеческой индивидуальности – генный код и анатомо-физиологические задатки, кои преобразуются в ходе воспитания, имеющего общественно обусловленный характер, порождая широкую вариативность проявлений индивидуальности.

II. С позиций глобального эволюционизма и философии жизни, рассматривающих жизнь как энергетический поток, философии космизма, определяющего жизнь как способ трансформации космической энергии, различных философских учений, рассматривающих творчество как способ проявления этой космической энергии звёзд, а самого человека – как «незаконченный процесс» самореализации и самоутверждения, ищущего свою миссию, индивидуальную цель, смысл бытия, как это утверждал Н. Бердяев. найти в творчестве своё оправдание пребывания на Земле.

III. Несколько иную версию мы можем получить, рассматривая идеалистическую концепцию Всеединства В.Соловьёва. В.Соловьёв неудовлетворён моделью человека, как незаконченного процесса, стремящегося исполнить свою миссию. «Можно ли представить себе

Шекспира, бесконечно сочиняющего свои драмы, или Ньютона, бесконечно продолжающего изучать небесную механику, не говоря уже о нелепости бесконечного продолжения такой деятельности, какой прославились Александр Великий или Наполеон», – пишет Владимир Соловьёв и приходит к выводу: «истинная индивидуальность есть некоторый образ всеединства, некоторый способ восприятия и усвоения себе другого» [6].

Истинная индивидуальность, на наш взгляд, – это такой уровень духовного становления личности, когда воспринимает себя, как востребованность мира, других индивидуальностей. Являющаяся миру индивидуальность ожидаема и желанна не как арифметическое слагаемое, а как необходимой противостояние, оптимизирующая всю систему человеческого взаимодействия. Это синергетическая целостность, обеспечивающая креативность системы.

Какой из этих подходов заслуживает право на существование, что действительно оказывает реальное воздействие на формирование индивидуальности? Принимая во внимание разноаспектность действия данных подходов, мы не можем исключить ни один из них, поскольку каждый из них оказывает воздействие на формирование определённого уровня индивидуальности.

I. На био-социальном уровне в рамках материалистического подхода осуществляется формирование Облика индивидуальности, как детерминации и проявления индивидуальных особенностей анатомического строения и особенностей нервной системы.

II. На социально-биологическом уровне в рамках эволюционных концепций осуществляется развитие личности и формирование системной определённости личности – характера, представляющего собой совокупность устойчивых индивидуальных свойств человека, обуславливающих типичные для него способы поведения и эмоционального реагирования.

III. На социальном уровне осуществляется становление личности, как духовного существа, формирование мировоззрения, определяющего стиль жизнедеятельности, направленность – устойчивую систему мотивов: потребностей, интересов, идеалов, убеждений и активностью.

Указанные направления, тем не менее, должны содержать не только стратегию действий, но и условия реализации данных стратегий. На *био-социальном уровне* личность должна получить **иммунитет**, неприятие «стадности», стремление противостоять любому воздействию социума насаждать автоматизм, рефлекторность, бездумное повиновение. Иллюзией является то, что данный тезис актуален только в фашистских и тоталитарных системах, использующих власть для нивелирования

індивідуальності или теократических режимах, подчиняющих личность своему влиянию (это влияние особенно заметно в тоталитарных религиозных сектах). Современное общество воспроизводит, как отмечали Г. Маркаuze, Ортега-И-Гассет, Х. Арент, «одномерного человека», «человека массы», «человека-потребителя». Механизм традиции, мода, искусственные стандарты поведения, формируемые современной рекламой – это те социальные институты, которые превращают человека в биоробота. **Любовь к свободе** должна формироваться в контексте органичности своего бытия в мире, Космосе, природе, интуитивного восприятия всего чуждого человеческой природе, формирования экософичности сознания и интернальности поведения, способности противостоять конформизму.

Социально-биологический уровень связан с идеей всестороннего и гармоничного **развития** личности. Однако, что есть развитие? Если развитие, это целенаправленное и необратимое движение к новому качеству, то, что есть это «новое качество»? Оно выше, чище, лучше старого? С формальных высот гегелевской диалектики ничего не дающих человеческому сердцу для его осознанного мировосприятия сути этого процесса невозможно принять такое «развитие» для подлинного восхождения. С «зияющих высот» современного мировоззрения нам можно снисходительно смотреть на посланные нам сквозь века идеи основателя теории эволюционизма – античного философа Эмпедокла, утверждавшего, что источником развития является борьба двух Вселенских стихий – любви и ненависти. Не потому понятие культуры является «вечно ускользающим» для нас? Культура, как синоним движения к свету, «вращения ума», стала обыденной характеристикой человеческой деятельности и более того, формой изощрённого насилия (как это предлагал А.Я. Флиер в статье «Культура насилия»). Расплата за подобные ложные мировоззренческие ориентиры является растворение современного человека в мире массовой культуры. Индивидуальность отличается развитым эстетическим сознанием, формированием достойных идеалов, увлечённостью и энергиею саморазвития. Именно в духовной культуре, безусловно включающей в себе качество мышления, научное творчество, человек раскрывает себя как подлинную индивидуальность, стремящуюся к саморазвитию. Это стремление возможно, если не осуществляется деградация личности, её духовное разрушение. Поэтому сохранение индивидуальности требует формирования духовности.

Формирование духовности личности осуществляется на *социальном уровне*. Духовность, как высокая моральность – это «бастион» защиты и спасения души человека. Духовность не только противостоит агрессии и

насилю, как проявлению «антидуховности», но и другим, не менее разрушительным деформациям для личности, как целостной системы. Дадаизм раскрывает мир как бессмысленное безумие, подвергающее ревизии разум и веру, экспрессионизм – отчуждённого человека во враждебном мире, экзистенциализм «забрасывает» эгоистически самоценного человека в мир абсурда. Неомодернизм говорит о неочеловеке, который не выдерживает давление технократического мира, а трансгуманизм оперирует понятием «постчеловек», предрекает конец подлинно человеческой истории. Сергей Кара-Мурза считает, что в основе всех манипулятивных практик лежит разрушение целостности сознания. Стабильность личности как системы возможна, если сознание гармонизирует отношения человека и мира – Вселенной, природы, общества, ближайшего социального окружения. Человек в состоянии творить и проявить вершины своей индивидуальности способен в условиях душевной гармонии – внутренней архитектоники души человека, в сердце которого нет места злобе и агрессии. Противостоять мировому злу и ненависти, о которых говорил Эмпедокл, возможно, если человек утверждает принципы гуманизма и альтруизма, высокого патриотизма, как любви к своему народу.

Если этапы становления индивидуальности дополнить характером интеллектуального воспитания личности [9], то мы получаем следующую таблицу:

параметры уровни	Цель и преобладающий вид деятельности	Что формируется?	Какой вид мышления формируется?	Какой вид воображения формируется?
Протоуровень (био-социальный)	Становление. Репродуктивные, копирование, игра	Облик, как – проявление индивидуальных биогенетических и социальных особенностей	Абстрактный, опосредованный	Образное мышление

Социальный уровень (социально-биологический)	Самореализация. Продуктивный, Образование, самовоспитание и саморазвитие	Гуманистическая культура, высокие идеалы, душевность и эмпатия, как свойство характера интеллектуальный имидж.	Прогностический, проективный, стратегический	Творческое воображение
Духовный уровень (социальный)	Самосовершенствование. Творческий, креативный	Духовность, чувство гармонии с миром, духовное равновесие и устойчивость к негативным воздействиям, творческий стиль. позитивная направленность, ценности альтруизма, гуманизма патриотизма.	Дивергентный, синтезирующий, нестандартный	Фантазия, моделирование

Подводя итоги проблемам формирования индивидуальности, хочется подчеркнуть, что путь этого воспитания пролегает между двумя безднами: с одной стороны – это воинствующий коллективизм, провоцирующий конформизм и психологию стадности, а с другой – пещерный эгоцентризм, толкающий к принятию морали сильного и ведущий к разрушению духовности. По сути, это – диалектически противоречивая задача, связанная с утверждением в сознании ценностей разнообразия, роли хаоса и плюрализма в инициации развития, самостоятельности мышления и критичности мировосприятия, и, в тоже время, – установку на достижение всеединства, альтруистического служения миру и обществу. Столь сложная задача может быть по силам воспитателю с высоким уровнем

педагогической культуры, о роли которой постоянно говорил И. Зязюн, подчёркивающий необходимость радикального совершенствования всей педагогической системы, критериями для которой будут диалогичность Сократа, активность мышления Ф. Дистервега, эстетические ценности и педагогику добра Сухомлинского [3].

Список літератури:

1. Белоус В.В., Щебетенко А.И. Человек как интегральная индивидуальность. – Пятигорск, 1996. – 203 с.
2. Дорфман Л.Я. Концепция метаиндивидуального мира: современное состояние // Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2006. Т. 3, № 3. С. 3–34.
3. Зязюн І.А. Відвічний філософський діалог у педагогіці ХХІ століття // Теорія і практика управління соціальними системами, 2008. – № 2. – С. 21- 31
4. Зязюн І.А. Освітня парадигма – тип культурно історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: збірник наукових праць / за редакцією І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – Київ, 2003. – 680 с.
5. Иванова Т. Культурологическая парадигма образования в концепции академика И. Зязюна «Зеркало недели. Украина» №8, 1 марта 2013
6. Конев В.А. Индивидуальность и бессмертие //Фигуры Танатоса. Философский альманах. Пятый специальный выпуск. Спб., 1995. <http://anthropology.ru/ru/texts/konev/tanatos5.html>
7. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
8. Расторгуева Е.Н. К определению самоактуализации / [Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. 5 \(99\) 2013, 13 июня 2013, С.114 -121](#)
9. Barron, F., & Harrington, D. M. (1981). Creativity, intelligence, and personality. *Annual Review of Psychology*, 32, 439–476.
10. Schlegel F. Ideen // Kritische Friedrich Schlegel Ausgabe. 1. Abt. Bd. 2. München; Paderborn u.a., 1958. S. 262

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Belous V.V., Shchebetenko A.Y. Chelovek kak yntehral'naya yndyvydual'nost'. – Pyatyhorsk, 1996. – 203 s.

2. Dorfman L.Ya. Kontseptsyya metayndyvduval'noho myra: sovremennoe sostoyanye // Psykholohyya. Zhurnal Vysshey shkoly ekonomyky. 2006. T. 3, # 3. S. 3–34.

3. Zyazyun I.A. Vidvichnyy filosofsk'yy dialoh u pedahohitsi XXI stolittya // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy, 2008. – # 2. – S. 21- 31

4. Zyazyun I.A. Osvitnya paradyhma – typ kul'turno istorychnoho myslennya i tvorchoyi diyi sub'yektiv osvity // Pedahohika i psykholohiya profesiynoyi osvity: rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats' / za redaktsiyeyu I.A. Zyazyuna ta N.H. Nychkalo. – Kyyiv, 2003. – 680 s.

5. Yvanova T. Kul'turolohycheskaya paradyhma obrazovanyya v kontseptsyy akademyya Y. Zyazyuna «Zerkalo nedely. Ukrayna» #8, 1 marta 2013

6. Konev V.A. Yndyvduval'nost' y bessmertye //Fyhury Tanatosa. Fylosofskyy al'manakh. Pyaty spetsyal'nyy vyputsk. Spb., 1995. <http://anthropology.ru/ru/texts/konev/tanatos5.html>

7. Merlyn V. S. Ocherk yntehral'noho yssledovanyya yndyvduval'nosty. – M.: Pedahohyka, 1986. – 256 s.

8. Rastorhueva E.N. K opredelenyyu samoaktualyzatsyy / Uchenyye zapysky unyversyteta ymeny P.F. Les-hafta. 5 (99) 2013, 13 yuunya 2013, S.114 -121

9. Barron, F., & Harrington, D. M. (1981). Creativity, intelligence, and personality. Annual Review of Psychology, 32, 439–476. 10. Schlegel F. Ideen // Kritische Friedrich Schlegel Ausgabe. 1. Abt. Bd. 2. München; Paderborn u.a., 1958. S. 262

Мищенко В.І.

ВІЛЬНА, АКТИВНА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ - ЕПІЦЕНТР СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються проблеми формування індивідуальності в контексті культурологічної парадигми освіти І. Зязюна, формується філософський підхід по її дослідженню, визначаються рівні, шляхи та умови формування індивідуальності.

Ключові слова: індивідуальність, духовність, самовиховання, мислення, розвиток, культура, педагогіка.

Мищенко В.І.

СВОБОДНАЯ, АКТИВНАЯ ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ – ЭПИЦЕНТР СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы формирования индивидуальности в контексте культурологичной парадигмы образования И. Зязюна, формируется философский подход по её исследованию, определяются уровни, пути и условия формирования индивидуальности.

Ключевые слова: индивидуальность, духовность, самовоспитание, мышление, развитие, культура, педагогика.

Mishchenko V.I.

FREE, ACTIVE PERSONALITY - THE EPICENTER OF CONTEMPORARY EDUCATION

Abstract. The article deals with problems of formation of personality in the context of I. Zyazyun's cultural paradigm of education. The author forms philosophical approach to the study of personality, determines the levels, ways and conditions of formation of personality.

Keywords: personality, spirituality, self-education, thinking, development, culture, education.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 37.01+174

*Мищенко М.М.,
Харків, Україна*

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І.А. ЗЯЗЮНА

*«У людини має
бути єдина професія – вона
повинна бути справжньою
Людиною»*

(А. Макаренко)

Постановка проблеми. Освіта, як соціальний інститут, реагує на всі зрушення що відбуваються в суспільстві, суспільних відносинах, світоглядних засадах. Постають нові освітні проблеми і освітня система постійно реформується через зміни в оточуючому світі. Філософія освіти, в свою чергу, є тою системою, що рефлектує стосовно освітньої системи. Міждисциплінарна область «*філософії освіти*» – це відповідь на поклики сучасності, що за допомогою загальних філософських категорій, філософських методологій дослідження, використання розробок прикладних філософських дисциплін має допомогти становленню освіти на високому рівні, відповідному сучасності.

Одним з найважливіших педагогічних понять є «*педагогічна майстерність*», центром якої є особистість викладача, його творчий потенціал та педагогічна культура. Філософія педагогічної майстерності – це осмислення теорії педагогічної культури, прийомів педагогічної техніки, понять професіоналізму та компетентності, засад суб'єктно-суб'єктної взаємодії викладача і учня як основи етики педагогічної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Без належного рівня педагогічної майстерності не може бути й відповідного рівня освіти. Тому сьогодні, коли освіта є одним з найважливіших факторів розвитку України, актуалізується формування педагогічної майстерності, до обговорення якої залучаються філософи, соціологи, педагоги. В Україні до питання філософії освіти та педагогічної майстерності звертаються В. Кремінь, В. Лутай, В. Андрущенко, М. Бойченко, В. Огнев'юк, К. Пасько, М. Михальченко та інші. Та в межах даної статті пропонується звернутися до ідей стосовно педагогічної майстерності та їх філософського осмислення професора, академіка, засновника наукової школи педагогічної майстерності Івана Андрійовича Зязюна (1938–2014). За 40 років наукової діяльності вийшло близько 500 його праць з філософії освіти, естетичного виховання, педагогічної майстерності – монографії, статті, колективні праці. І.А. Зязюн добре відомий в Україні та за кордоном фундаментальними науковими пошуками. «Життєве кредо І.А.Зязюна – виховання Особистості, "облагородженої великою метою Добра й Любові, Істини й краси, адже "коли в особі державного лідера поєднуються мудрість і майстерність Учителя, мужність і відповідальність Батька, сердечність і чесність матері, Держава і її народ досягають визнання і розквіту"» [6, с.7].

Формування мети та завдань статті. Питання модернізації фахової підготовки викладача, соціальних та особистісних факторів професійного становлення, формування толерантного світогляду залишаються сьогодні *актуальними* для нашої країни. Зокрема, не вирішеною є проблема досконалості структури професійної підготовки (як через фінансову сторону питання, так і втрату ідеалів, якими має керуватися викладач). Ядром педагогічної майстерності є особистість викладача, його творчий потенціал та культурний рівень. Метою даної статті є аналіз ідей педагогічної майстерності в межах філософії освіти І.А. Зязюна, для чого пропонується осмислення його поглядів на теорію педагогічної культури та прийомів педагогічної техніки; поняття професіоналізму та основ педагогічної етики. Ці ідеї є складовими гуманістичної концепції І.А. Зязюна – концепції людиноцентристської, філософсько-обгрунтованої та ретельно продуманої філософії освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічну майстерність можна представити як таку, що має наступні складові: **1.** професіоналізм та знання предмету; **2.** володіння педагогічними технологіями та досвідом викладання; **3.** особистісні якості та загальнокультурний рівень викладача. Разом вони дають уяву про *стиль*, характерний для педагога своєю неповторністю й унікальністю, власним варіантом викладення смислу, способом вибору мовних засобів для висловлення своїх думок та поглядів. Педагогічна майстерність – це процес авторський, суб'єктивний. Сама педагогічна діяльність має авторську природу [2], адже в викладання включається особистісний досвід самого викладача.

1. Важливе значення для педагогічної майстерності має професіоналізм, або *професійна компетентність* викладача. Це вміння вільно орієнтуватися в предметній сфері, знати дисципліну, що викладається. Сьогодні, в умовах ХХІ ст., ці якості доповнюються ще однією потребою, а саме узагальнювати свої знання в напрямку гуманітарної орієнтації. Метою формування особистості є гуманізація, а засобом для цього – гуманітаризація, що проявляє себе в створенні нової програми формування і розвитку цілісного духовного світу людини в умовах техногенної цивілізації ХХІ ст. Саме гуманітарне знання безпосередньо впливає на формування духовності, світоглядно-ціннісної орієнтації, воно має використовуватися в розробці та реалізації політичних, економічних соціальних та інших програм. На його основі розробляються гуманітарні технології. До базових ідей гуманітарної освіти відносяться: **1.** філософія ідеї Людини як головної цінності життя; **2.** моральна відповідальність; **3.** загальнокультурна

компетентність; 4. діалог культур як засіб виховання; 5. демократичність та толерантність. Технологія *гуманітарної взаємодії* – націлена на отримання ціннісно-сміслового досвіду при вивченні дисципліни. «...єдність науково-теоретичного (пізнавального) і духовно-практичного (ціннісного) відношення оптимально виявляється в контексті особистості в гуманітарному пізнанні» [2, с. 13].

2. Для позначення власне педагогічної здатності І.А. Зязюн використовує поняття *педагогічної технології*: «...педагог знає про те, як зробити, щоб [викладання] відбулося досконало, якщо оцінювати за грецькою етимологією поняття "технологія" (техно – уміння, мистецтво, артистизм, майстерність; логія – слово, вчення)» [2, с. 8]. Педагогічна техніка – це арсенал засобів донесення знань. У Зязюна цікаві паралелі діяльності викладача з *акторською діяльністю*, а саме вмінням тримати себе, програвати сценарій свого заняття і сприяти своєю особистістю освітньому процесу. Зязюн постійно звертався до системи К.С. Станіславського, зокрема, як оволодіти такими інструментами впливу, як голос, міміка, жести, інтонація, навчитися мистецтву імпровізації. «Освоєння елементів театральної педагогіки допомагає майбутньому вчителю ще в студентські роки пізнати самого себе, контролювати свої фізичні і психічні стани, домагаючись їх єдності. Наука "володіти собою" формує професійні вміння, навички і звички, зумовлює вияв творчої емоційно-почуттєвої природи педагога» [1, с. 133]. Все це можливо при умові самовдосконалення, праці над собою, новаторства та рефлексії. Мета *педагогічної рефлексії* – в усвідомленні діяльності, аналізі самого процесу педагогічної діяльності та його результатів та при потребі – коректуванні дій. Рефлексія є умовою розвитку викладача, сприяючи самоаналізу. «Педагогічну діяльність деякі дослідники називають метадіяльністю, тобто діяльністю управління іншою діяльністю. В учителя повинна бути розвинена рефлексія – здатність аналізувати стани і ставлення до його дій іншої людини, усвідомлювати і оцінювати результати, а також як сприймають ці дії ті, на кого вони спрямовані» [1, с. 132].

3. Педагогічний досвід – це досвід *творчий*, цілком залежний від індивідуальності, *неповторності особистості викладача*, через яку трансформується будь-яка педагогічна технологія. «Педагогічна технологія відтворюється в режимі взаємодії конкретного викладача і конкретного учня, а отже – неповторна, творчо суб'єктивована» [4, с. 10]. Так як освіта є процесом соціальним, заснованим на *комунікації*, то важливою якістю викладача є комунікабельність – вміння педагогічно спілкуватися, встановлювати комунікативний зв'язок зі студентами,

створюючи в процесі певний психологічний клімат. *Діалогічність* має бути властивою як для практичних, так і для лекційних занять, діалог учня і викладача може бути як вербальний, так і внутрішній, як реакція на отриману інформацію та знання: «Ціннісно-сміслова комунікація розуміється як багатовимірна (багаторівневе, різноспрямоване) змісьове діалогічне спілкування в процесі гуманітарної освіти з метою прилучення учня до гуманістичних цінностей» [2, с. 13], «отже, завдання вчителя організувати... ініціювати активність учнів, спеціальну діяльність про присвоєння цінностей – ціннісно-смісьову комунікацію. У ході цієї діяльності вчитель відкриває процес свого розуміння. Його слово на уроці – це жива і відкрита думка. Спілкування вчителя і учня – це взаємне розуміння, це вміння ставити питання, це бажання усвідомити думку один одного» [там же, с.13–14].

Суб'єктами комунікації є викладач і учень/студент. Їх взаємовідносини мають *суб'єкт-суб'єктну* взаємодію. З цього приводу І.А. Зязюн наголошує: «Визначення освіти сферою духовного обслуговування, де кожен – суб'єкт, де кожному створені умови виявити "самість", прийняти рішення, взяти на себе відповідальність за його виконання і за його результат» [4, с. 14]. Концепт особистості в сучасній філософії освіти – це система з інтелектуальних, соціально-культурних, моральних якостей людини. Діалог – специфічна форма спілкування, коли людина сприймається як партнер із правом на власну позицію, на свій індивідуальний спосіб сприйняття світу. Це не просто обмін репліками, а професійна позиція вчителя стосовно учнів, мета якого – намагання зробити учнів активними учасниками власного процесу навчання, залучити до спільної з педагогом діяльності. Викладання має бути не як односторонній вплив викладача у вигляді прямого транслювання знань, а як обмін учителя з учнями особистісним сенсом.

Ставлення один до одного в освітньому процесі як до особистості слугує основою до взаємоповаги. В філософії, зокрема, цьому відповідає концепція *Іншого* – усвідомлення іншої людини як такого ж *Я*, а значить відповідно з правами, свободами, незалежністю. *Толерантність* стає визначальним фактором спілкування, особливо в соціокультурному вимірі сучасності, для якого характерні глобалізаційні процеси та зіткнення різних культурних та релігійних світів. «Активна суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога і вихованця, їх ціннісно-смісьові обміни і пов'язані з ними спільні трансформації зумовлюють спільний стан перебування обох в культурі, в єдиному ціннісно-смісьовому полі, просторі діалогічної взаємодії» [3, с. 31]. Суб'єктивність вчителя визначається поняттям *стилю* – це індивідуалізовані, особистісні

стосунки з учнями: «Стиль учителя – вияв його індивідуальності, відношення до себе й інших» [3, с. 35]. Це власні уявлення викладача про себе, свій предмет, ставлення до учнів, технологій, якими володіє, методології, які використовує.

Важливу соціально значущою особливістю інноваційних моделей навчального процесу є їх *співвіднесеність з сучасною культурою*, життям суспільства. «Навчальний процес, з одного боку, слугує сферою, в яку проєктуються значущі для суспільства механізми відтворення соціального досвіду... З іншого боку, навчальний процес є не лише засобом їх простої трансляції, але й поживним середовищем для їх цілеспрямованого, розширеного і навіть рафінованого відтворення» [4, с. 6–7]. Більш того, особистість та індивідуальність є способами буття в культурі. Суб'єктивний розвиток людини здійснюється через самовизначення, яке є передусім самовизначенням смислів, дії, поведінки, всього життя людини. Суб'єктивний простір – це ідентичність людини в її соціокультурному оточенні. Культура в цьому відношенні пропонує вибір, викладач – підтримку у виборі. Поняття *смислу* виражає підключеність індивідуальної свідомості до свідомості суспільної, до культури. Виховання людського в людині є відтворенням в ній соціальної культури, її «окультурення». Особистість – це спосіб соціального буття людини. Народившись, людина постає перед досвідом попередніх поколінь, що в концентрованому вигляді виражений у культурі, соціокультурних цінностях. Середовище в вихованні – це соціокультурний феномен. Тут, зокрема, конструюється ідеал особистості як соціального типу, моделі громадянина, патріота.

На останнє, не можливо не зазначити роль та значення *естетичного фактору* в філософії педагогічної майстерності І.А. Зязюна. Тривалий час вивчаючи і викладаючи естетику, він приходив до думки, що необхідним є постійне вміння викладача включати в процес педагогічної дії почуття прекрасного і піднесеного. У новій культурі XXI ст. формується новий тип особистості, орієнтований перш за все на інновації і звернений до інтересів і цінностей індивіда. Тому формування особистості в руслі осягнення молоддю соціально-значущих надбань вітчизняного і світового мистецтва має загальнодержавне значення, а розвиток особистості засобами мистецтва повинен стати одним з провідних.

Традиційна модель освіти, спрямована лише на передачу знань і умінь, сьогодні втрачає свою перспективність. Постає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей освіти. Важливими цілями створення системи освіти є передусім творча діяльність спеціаліста,

здатність до гнучкої її перебудови, згідно зі зміною системи соціальних і культурних орієнтацій. Місія педагога спрямовується на реалізацію загальнолюдських цінностей, соціально-культурної спадщини, соціальної адаптації суб'єкта навчання до нових історичних умов, на соціокультурне відтворення сфери суспільства. «Освіта є життєвою необхідністю кожної людини. Лише завдяки їй уможливується суспільне відтворення Людини на культурному, науковому, економічному, технологічному, ідеологічному, політичному, мистецькому, релігійному та інших рівнях. Через Людину, через її безпосередню участь у соціальному відтворенні відбувається поступ держави і її народу» [1, с. 288].

Висновки. Вся педагогіка І.А. Зязюна знаходиться на перетині філософії, власне педагогіки, психології, етики та естетики. Його розвідки з філософії освіти та педагогічної майстерності *відкривають багато перспективних тем для досліджень*. Наявність своєрідного філософського бачення відкриває різні грані освітнього процесу, стимулює пошук нових методологій, розкриває потенціал та перспективи розвитку освіти в зв'язку з соціокультурними умовами.

Що стосується сутності педагогічної майстерності, то вона предстає як комплекс властивостей особистості вчителя, необхідних для високого рівня професійної діяльності. Педагогічна майстерність базується на гуманістичній позиції викладача у спілкуванні із студентами, у створенні середовища співробітництва і взаємоповаги, оволодінні комунікативними вміннями, соціальною перцепцією.

Сьогодні в суспільстві міняється уявлення про те, що значить бути *професіоналом*. Окрім технологічної підготовки це цілий ряд інших якостей, необхідних сьогодні кожному фахівцю, як здатність приймати відповідальні рішення, наявність творчого підходу до будь якої діяльності, гнучкість мислення, вміння вести діалог. Звичайно, освітня система має реагувати на потреби суспільства і відповідно корегувати свої педагогічні засади.

Список літератури:

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність як технологія педагогічної дії / І. А. Зязюн // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : зб. наук. пр. – Миколаїв: МДУ, 2008. – Вип. 23: Педагогічні науки, Т. 1. – С. 8–14.

3. Зязюн І. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка? / І. Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. – К.: ІПООД; Полтава: ПНПУ, 2012. – Вип. 3. – С. 20–37.

4. Зязюн І.А. Філософія педагогічної діяльності у професійній освіті / Зязюн І.А. // Діалог культур: Україна у світовому контексті: філософія освіти: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Львів. наук.-практ. центр; редкол.: Зязюн І.А. (голов. ред.) та ін. – Л.: Сполом, 2002. – Вип. 8. – С. 4–14.

5. Зязюн І.А. Якісні параметри підготовки вчителя в контексті гуманітаризації освіти / І.А. Зязюн // Вісник Черкаського університету. – Черкаси: ЧНУ, 2005. – Вип. 74. – С.70–81.

6. Іван Андрійович Зязюн: Педагог. Вчений. Філософ: біобібліогр. покажчик / Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти та освіти дорослих, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – К.: ДНПБУ, 2008. – 99 с.

7. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.

8. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: монографія / І.А. Зязюн, О.А. Лавріненко, М.М. Солдатенко та ін. ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Київ: Педагогічна думка, 2012. – 390 с.

9. Філософські абриси сучасної освіти. – Суми: Університетська книга, 2006. – 225 с.

Bibilijgraphy (transliterated):

1. Zyazyun I.A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi: nauk.-metod. posib. / I.A. Zyazyun. – K.: MAUP, 2000. – 312 s.

2. Zyazyun I. A. Pedahohichna maysternist' yak tekhnolohiya pedahohichnoyi diyi / I. A. Zyazyun // Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho derzhavnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho : zb. nauk. pr. – Mykolayiv: MDU, 2008. – Vyp. 23: Pedahohichni nauky, T. 1. – S. 8–14.

3. Zyazyun I. Pedahohichna psykholohiya chy psykholohichna pedahohika? / I. Zyazyun // Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi: zb. nauk. pr. – K.: IPOOD; Poltava: PNPУ, 2012. – Vyp. 3. – S. 20–37.

4. Zyazyun I.A. Filosofiya pedahohichnoyi diyal'nosti u profesiyinyi osviti / Zyazyun I.A. // Dialoh kul'tur: Ukrayina u svitovomu konteksti: filosofiya osvity: zb. nauk. pr. / In-t pedahohiky i psykholohiyi prof. osvity APN Ukrayiny, L'viv. nauk.-prakt. tsentr; redkol.: Zyazyun I.A. (holov. red.) ta in. – L.: Spolom, 2002. – Vyp. 8. – S. 4–14.

5. Zyazyun I.A. Yakisni parametry pidhotovky vchytelya v konteksti humanitaryzatsiyi osvity / I.A. Zyazyun // Visnyk Cherkas'koho universytetu. – Cherkasy: ChNU, 2005. – Vyp. 74. – S.70–81.

6. Ivan Andriyovych Zyazyun: Pedahoh. Vchenyy. Filosof: biobibliohr. pokazhchyk / Akad. ped. nauk Ukrayiny, In-t ped. osvity ta osvity doroslykh, Derzh. nauk.-ped. b-ka Ukrayiny im. V. O. Sukhomlyns'koho. – K.: DNPBU, 2008. – 99 s.

7. Pedahohichna maysternist': Pidruchnyk / I.A. Zyazyun, L.V. Kramushchenko, I.F. Kryvonos ta in. – K.: Vyshcha shkola, 2004. – 422 s.

8. Rozvytok pedahohichnoyi maysternosti vykladacha vyshchoho navchal'noho zakladu nepedahohichnoho profilyu v umovakh informatsiynotekhnolohichnoho suspil'stva: monohrafiya / I.A. Zyazyun, O.A. Lavrinenko, M.M. Soldatenko ta in. ; Nats. akad. ped. nauk Ukrayiny, In-t ped. osvity i osvity doroslykh. – Kyiv: Pedahohichna dumka, 2012. – 390 s.

9. Filososf'ki abrysy suchasnoyi osvity. – Sumy: Universytet's'ka knyha, 2006. – 225 s.

Мищенко М.М.

ФІЛОСОФІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І.А. ЗЯЗЮНА

В статті розглядаються педагогічні погляди І.А. Зязюна, для яких властиво поєднання філософії, власне педагогіки, психології, етики та естетики. Наявність філософського бачення у даного автора відкриває різні грані освітнього процесу, стимулює пошук нових методологій, розкриває потенціал та перспективи розвитку освіти в зв'язку з соціокультурними умовами. Що стосується сутності педагогічної майстерності, якій присвячена стаття, то вона предстає як комплекс властивостей особистості викладача, необхідних для високого рівня професійної діяльності.

Ключові слова: філософія освіти, педагогіка, педагогічна майстерність, професіоналізм.

Мищенко М.Н.

ФИЛОСОФИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА И.А. ЗЯЗЮНА

В статье рассматриваются педагогические взгляды И.А. Зязюна, которым присуще соединение философии, собственно педагогики, психологии, этики и эстетики. Наличие философского видения у

данного автора открывает разные грани образовательного процесса, стимулирует поиск новых методологий, раскрывает потенциал и перспективы развития образования в связи с социокультурными условиями. Что касается сущности педагогического мастерства, чему посвящена статья, то оно предстает как комплекс качеств личности преподавателя, необходимых для высокого уровня профессиональной деятельности.

Ключевые слова: философия образования, педагогика, педагогическое мастерство, профессионализм.

Mishchenko M.M.

PHILOSOPHY OF PEDAGOGICAL TRADE OF I.A. ZYAZYUN

The article focuses on the pedagogical looks of I.A. Zyazyun, which connection of philosophy, pedagogics, psychology, ethics and aesthetics is characteristic. Philosophical approach of author is given by a new look to the educational process, stimulates the search of new methodologies, exposes potential and prospects of development of education. In respect of pedagogical trade, it is a complex of the personal qualities of teacher, they necessary for the high level of professional activity.

Keywords: philosophy of education, pedagogics, pedagogical trade, professionalism.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 340.1:37.014.5:502.175

*Коришчунова І.М., Черкашина М.К.,
Харків, Україна*

ЩОДО НАПРЯМІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасний стан навколишнього середовища у світі і в Україні, як відомо, викликає загальну схвильованість, і даремно. У ході соціально-економічних та політичних світових процесів індустріалізації, глобалізації та модернізації, відбувається загострення

екологічної ситуації. Виникнення екологічного кризу у нашій та інших країнах веде до небезпеки усього людства. Екологічні катастрофи глобального забруднення навколишнього середовища та негативний вплив антропогенної діяльності залишили зміни як на якості та кількості природних ресурсів, так і на навколишньому середовищі взагалі. До того ж, екологічно не спланована політика урядових структур та недостатній рівень підготовки фахівців, які мають вплив на екологічну ситуацію, свідчать про низький рівень екологічної свідомості.

Проблемам незадовільного стану навколишнього природного середовища, небезпеки екологічної катастрофи та потребі у моральній та естетичній переоцінці відношення до навколишнього середовища присвячено роботи таких науковців, як: О.В. Пригари, Н.І. Золотарьової, Г.І.Балюк, Л.В. Стругинської-Струк, А.С. Радей, О. М. Дидкова, П.В. Володіна, Т.В. Воронько, О.В. Федірця, М.О. Журавля та інших.

Не зважаючи на велику кількість наукових публікацій, не всі аспекти, пов'язані з розумінням гостроти екологічної проблематики, засобів та можливостей її вирішення, шляхів екологізації освіти, формування екологічної культури та свідомості, особливо фахівців з права, висвітлені достатньо повно. Існує низка питань, які потребують додаткового вивчення. До них, зокрема, відносяться: напрями екологізації юридичної освіти; формування еколого-правової свідомості майбутніх фахівців з права та екологічної культури; екологізація навчальних програм; підготовки фахівців правового напрямку та інші. У світлі концепції сталого розвитку потребує поглибленого аналізу модернізація юридичної освіти в контексті її екологізації.

Актуальність дослідження проблеми екологізації юридичної освіти обумовлена потребами практики, насамперед, потребами виховання екологічно - та право- свідомих фахівців з права, внутрішньо налаштованих на екологозберігаюче ставлення до природи, суспільства, культури і людини, як найбільш вагомих і вічних цивілізаційних цінностей.

Метою статті є розкриття необхідності екологізації юридичної освіти в Україні в період кризової екологічної ситуації у світі, визначення напрямів екологізації освіти й виховання майбутніх фахівців у правовій галузі.

Як зазначено в національній доповіді України 2010 року щодо досягнення цілей розвитку тисячоліття, відповідно Декларації ООН, «...в Україні зберігається високий рівень техногенного навантаження на біологічні ресурси. Перелік природоохоронних проблем, що вимагають нагальної уваги, включає збереження і поліпшення земельних та водних

ресурсів, атмосфери, біорозмаїття, підвищення ефективності використання енергії тощо» [1]. На сьогоднішній день, з цього приводу видано указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», де особлива увага приділяється «стійкому зростанню економіки екологічно невиснажливим способом та безпечному стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів» [2]. А що стосується усвідомлення важливості такої фундаментальної цінності, вказаної в декларації тисячоліття ООН, як «повага до природи», то в Україні це питання не висвітлено на законодавчому рівні, та не існує відповідних програм, метою яких є підвищення формування екологічної правосвідомості фахівців, які мають вплив на регулювання цього кола питань. «Стан сучасного екологічного знання обумовлений наявністю екологічної кризи та пов'язаної з нею кризи екологічної свідомості», - справедливо зауважує А.С. Радей [3].

Формування поваги та обачності у осіб, які мають право впливу на регулювання питань з екологічної безпеки (починаючи з юристів, фахівців в екологічній галузі, підприємців, уряду та ін.), до навколишнього середовища, відповідно з постулатами сталого розвитку, є нагальною проблемою сьогодення. Тому, тільки завдяки формуванню екологічної свідомості усіх верств населення, можна зберегти для наших нащадків ті величезні багатства, які даровані нам природою.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [4], однією з нагальних проблем вважає недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку, що також свідчить про актуальність цього питання. «Сучасній людині потрібно усвідомити єдність з усім іншим світом, щоб подолати протиріччя, що виникають в сфері взаємодії з природою. Глибоке вивчення системної організації біосфери та її функцій, визначення людської ролі стосовно неї, сприяє формуванню стратегії безконфліктного розвитку природи та людини.» [5].

У світлі концепції сталого розвитку, ідеалом освітніх систем повинно стати формування особистості, яка готова будувати свої відносини з навколишнім середовищем на основі розуміння його цілісності та важливості для існування самої людини.

Концептуальною основою екологізації освітньої діяльності в Україні можна вважати стратегію ЄЕК ООН для представників міністрів охорони навколишнього середовища й освіти, прийняту у Вільнюсі 17-18 березня 2005 року. Її метою є заохочення держав-членів ЄЕК ООН до

розвитку і включення освіти в інтересах сталого розвитку у свої системи формальної освіти в рамках відповідних навчальних дисциплін, а також у неформальну освіту. Уся екологічна діяльність у державі має орієнтуватись на міжнародні стандарти. Проте, як слушно зауважує Г.І. Балюк, концепція «сталого розвитку» та програма «Порядок денний на ХХІ століття», прийнята ООН, не набула в Україні впровадження в національних програмах України. Основною причиною цього є нерозуміння суті концепції, її важливості та ін.[6].

Доповнює погляди Г.І. Балюк щодо складної екологічної ситуації в Україні з причин недосконалості екологічного законодавства, Л.В. Струтинська-Струк. Вона зазначає, що існуючі нормативно-правові акти дуже часто декларативні, містять загальні положення без розробленого механізму їх реалізації. До того ж вона пропонує передбачити реальну відповідальність конкретних суб'єктів за належне виконання відповідних напрямів екологічної політики [7].

Неможливо не погодитись з думкою Н.І. Золотарьової, що нормативні акти, спрямовані на регулювання суспільних відносин у сфері екологічної безпеки, що видаються державою, мають бути правовими, і не тільки справедливими, але ще й природозберігаючими та природоохоронними. Правовстановлюючі органи української держави повинні бути укомплектованими державними службовцями, компетентна культура яких у сфері екології є досить високою. Отже, роль правосвідомості відзначається насамперед на нормативно-правовому рівні, де сформовані екологічні знання переважно в дослідницькому полі соціальної і передусім правової екології істотно впливають на світогляд людей, передбачають пізнання процесів природи в їх цілісності [8].

Екологізація освіти є важливою складовою модернізації освітньої системи сучасного українського суспільства. Через екологізацію освіти відбувається становлення нової парадигми відносин між людиною та природою, реалізація ідей сталого розвитку, утвердження цінностей та норм сучасної екологічної культури, формування екоцентричної екологічної свідомості, що має врятувати суспільство від екологічної катастрофи та допомогти йому подолати наявні екологічні проблеми [9].

Під екологізацією розуміють процеси, пов'язані з оптимізацією і гармонізацією відносин між суспільством і природою, а також змін, які виникають у духовному і матеріальному житті в умовах екологічної кризи, радикальної трансформації суспільного буття [10]. Право є важливим засобом реалізації природоохоронної політики. Воно виступає як регулятор економічних відносин у потрібному для суспільства

напрямі, потужний фактор, що організує і дисциплінує, високогуманна засада, яка забезпечує інтереси особи і соціальної справедливості у відповідній сфері [11]. Тому, ми погоджуємось з думкою Г.І.Балюк, що екологічна освіта повинна стати складовою частиною правової освіти. Це забезпечить вирішення загального завдання – екологізації юридичної освіти, формування еколого-правової свідомості і культури. Знання з екології та права використовуються як інструмент вирішення екологічних проблем юридичними засобами. Все це вимагає підготовки високопрофесійних юристів [7].

Професія юриста – це особливий рід занять людей, що мають спеціальну підготовку, здійснюваний відповідно до прийнятих професійними стандартами, який утворює в сукупності галузь правових робіт, що займає особливе місце в системі суспільного розподілу праці. Специфічною для юридичної професії, для професійної юридичної діяльності є реалізація юристом наявних у нього спеціальних знань в процесі вирішення правових задач. Основа професіоналізму юриста – гарна освіта [12]. Мається на увазі, що юридична діяльність розповсюджена на всі сфери життя, а спеціальні знання фахівців з права задіяні у всіх галузях, тому «гарна освіта» юристів має бути якісною. Якість вищої освіти – характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства [13].

Освіта в даний час розглядається як головний інструмент культурної спадкоємності поколінь, навчання і виховання виступають сторонами єдиного процесу освіти [14]. Тому в освітньому процесі навчання і виховання невід’ємні одне від одного, що передбачає їх сумісну екологізацію. Підтвердженням цього є дисертаційне дослідження Л.І. Большак, у якому вона доводить, що екологізація освіти та виховання є процесом наповнення їх змісту знаннями, цінностями, переживаннями, інформацією, технологіями та ін., що формують у людини відповідну свідомість, компетенції та способи діяльності, спрямовані на відвернення чи мінімізацію екологічної загрози, яка посилюється [9].

До того ж, Н.М. Мамедов вважає, що екологізація системи освіти – це характеристика тенденції проникнення екологічних ідей, понять, принципів, переходів в інші дисципліни, а також підготовка екологічно грамотних фахівців самого різного профілю. Саме в наші дні потрібна екологізація взагалі всієї системи освіти і виховання. Фінальна мета цієї трансформації – проникнення сучасних екологічних ідей і цінностей у всі сфери суспільства, його екологізація. Бо тільки так, через

екологізацію всього суспільного життя, можна врятувати людство від екологічної катастрофи [10].

Таким чином, екологізації повинен піддатись не тільки сам процес здобуття освіти, а уся система освіти і виховання. Останнім часом науковці висвітлюють деякі сторони екологізації освіти для усіх галузей взагалі, тому пропонуємо їх розгляд.

У своїх дослідженнях Л.І. Большак доводить, що коріння екологічних проблем знаходиться в недостатньому усвідомленні людиною тих наслідків, які несуть з собою її зневажливе, руйнівне ставлення до навколишнього середовища. Тому, людину треба навчати й виховувати вмінню і потребі жити екологічно безпечним чином. Найбільш дієвим чинником цього є освіта. Екологізація освіти таким чином постає як основний, стратегічний ресурс подолання екологічної загрози й формування еколого-безпечного життя та творчості [9].

Все це можливо завдяки формуванню екологічної свідомості як усіх майбутніх фахівців, так і фахівців правового напрямку. Тому що, як зазначає О.В. Пригара: «вирішення екологічних проблем можливе лише за умови високої екологічної правосвідомості та еколого-правової культури членів суспільства, усвідомлення життєво небезпечних наслідків екологічних правопорушень, адекватної оцінки існуючої екологічної ситуації» [15].

Екологічна свідомість за визначенням А.М. Львовичкіної – це вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини у екологічному світі, а також саморегуляція даного відображення. Психологічні особливості процесу формування екологічної свідомості у юнацькому віці обумовлюють спрямування педагогічних зусиль на допомогу юнакам в опануванні естетичних технологій взаємодії особистості із довкіллям. Вона пропонує використання таких форм заохочення до екологічної діяльності, як створення екологічних інтернет-проектів [16]. До того ж, правова свідомість дозволяє глибше осмислити основні права і обов'язки людини по відношенню до природного середовища, сприяє формуванню у неї відповідальності в межах дозволених законами взаємодій природи і суспільства [3].

Якщо поєднати їх сутність, то екологічна правосвідомість представляє собою систему поглядів, ідей, уявлень про правове регулювання екологічних відносин, оцінок, почуттів, що відображають відношення суспільства до діючого екологічного законодавства, до діяльності правоохоронних органів в даній сфері суспільних відносин

[17]. Головною специфікою екологічних знань є їх нормативний характер, оскільки в рамках екологічної свідомості відбувається не лише відображення природних явищ, але й виробляється на психологічному рівні ставлення до природних цінностей на правовому рівні, де право розглядається як справедливість, порядок, моральність правдивість [18].

Отже, підготовка правознавців з високим рівнем екологічної правосвідомості повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної держави. Надія на удосконалення законодавчої бази екологічної галузі не тільки залежить від діючого уряду, але й від майбутніх юристів. Тому, ще зі студентської лави, у майбутніх фахівців має формуватись усвідомлення, що збереження екологічної рівноваги та забезпечення екологічної безпеки має бути стилем мислення та життя, стандартом, важливою домінантою у всіх видах діяльності.

У свою чергу О.М. Дідков вважає, що екологізація має рухатись у напрямках: гармонізації змісту освіти, впровадження особистісно-орієнтованих інтерактивних методик екологічної освіти і виховання, спрямованих на формування мотиваційно-ціннісних і поведінково-діяльнісних складових екологічної свідомості і поведінки; позакласній і поза аудиторній роботі, яка надає розширення і доповнення знань, умінь, досвіду студентів; залучення учнів, студентів до громадського екологічного руху [19].

Г.І.Балюк справедливо пропонує включення питань екології раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і сталого розвитку України в навчальні плани на всіх рівнях освітнього процесу (їх необхідно включити в освітні програми вищої та післядипломної професійної освіти, в навчальні курси зі сталого розвитку) з посиленням ролі соціальних та гуманітарних аспектів екологічної освіти та еколога – просвітницької діяльності [6].

У своїй докторській дисертації В. М. Назаренко пропонує здійснити послідовну екологізацію вузівських навчальних дисциплін. Цей процес зачіпає як навчальну, так і поза навчальну діяльність студентів, будується на принципах цілісності, єдності та наступності всіх ланок і етапів вузівського навчання, а також на встановленні міжпредметних зв'язків і інтеграції навчальних дисциплін, а саме: інформація щодо проблем навколишнього середовища вводиться в основні навчальні курси з урахуванням специфіки кожного предмета. Це можливо реалізувати в курсі лекцій, семінарських, лабораторних заняттях, після закінчення викладу теми (розділу), в кінці вивчення всього теоретичного курсу. При цьому екологічний зміст має бути чітко

визначений у кожному розділі. Слід також здійснювати взаємозв'язок екологічних, природоохоронних та виховних аспектів досліджуваного матеріалу, ретельно розробляти методику викладу матеріалу [10].

К.М. Левитан також вважає, що системоутворюючим елементом навчально-виховного процесу у ВНЗ з першого по випускний курс стає зв'язок усіх галузей знань, підпорядкованих соціальним імперативам (загальнолюдським цінностям – збереженню життя на планеті, здоров'я та екологічних благ). До того ж актуальним є сьогодні перелік ключових компетенцій особистості професійного юриста, який крім правових аспектів повинен знати етичні та правові норми, що регулюють ставлення людини до суспільства, навколишнього середовища, вміти враховувати їх при розробці екологічних і соціальних проектів.

Науковець наголошує на необхідності самовдосконалення особистості викладачів, які здійснюють підготовку майбутніх юристів. Однією з головних вимог до викладача вузу є його концептуальна компетентність не тільки в дисципліні, що викладається, але також в суміжних дисциплінах, ключових дисциплінах спеціальності, а також у дисциплінах еколого-соціально-економічного блоку. Реалізація стратегії сталого розвитку країни в якості пріоритетних завдань вимагає виховання нової якості людини (ноосферної), нової свідомості (екологоцентричної), нової якості освіти (інтегративної). Для розробки конструктивних програм подолання глобальної екологічної кризи потрібні фахівці, що однаково добре уявляють її технічну, біологічну, економічну, юридичну та соціальну сторони. Інтеграція соціально-економічних, екологічних, технологічних і юридичних знань сприяє формуванню цілісної картини зв'язків у системі «людина-природа-суспільство» [14].

Виховна робота у вузі також відіграє значну роль у процесі екологізації освіти. Екологічне виховання орієнтує на розвиток високої екологічної культури студентів, що включає в себе розуміння цінності природи і всього живого на Землі, відповідальне і дбайливе ставлення до природних ресурсів і корисних копалин, флори і фауни. Як наголошує К.М. Левітан, саме професійний юрист, повинен брати активну участь у запобіганні екологічної катастрофи [14].

Таким чином, до напрямів екологізації юридичної освіти, процес якої, як доведено, здійснюється завдяки підготовці правознавців з високим рівнем екологічної правосвідомості, відносяться: гармонізація змісту юридичної освіти (встановлення міжпредметних зв'язків і інтеграція навчальних дисциплін (наприклад, питання щодо проблем навколишнього середовища вводяться в основні навчальні курси з

урахуванням специфіки кожного предмета; включення в освітні юридичні програми вищої та післядипломної професійної освіти, в навчальні курси зі сталого розвитку питань раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і сталого розвитку України); впровадження особистісно-орієнтованих інтерактивних методик екологічної освіти і виховання як у навчальну, так і поза навчальну діяльність студентів-юристів; самовдосконалення особистості викладачів, а саме, підвищення компетентності з дисциплін еколого-соціально-економічного блоку; приділення уваги у ВНЗ правового напрямку виховній роботі з екологічного виховання.

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок, що усі вище вказані напрями екологізації потребують комплексного впровадження в освітянський процес. До того ж саме процес екологізації юридичної освіти, має найефективніше забезпечити державу правознавцями з високим рівнем екологічної правосвідомості, що є одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих еколого-правових проблем. Тому що, як зазначалось, право є важливим засобом реалізації природоохоронної політики держави.

На підставі вище розглянутих напрямів екологізації освіти, пропонується приділити увагу удосконаленню змісту юридичної освіти, а саме: методології викладання, використовуючи ціннісно-орієнтований підхід до навчальної дисципліни «Екологічне право України». Поряд із важливими завданнями дисципліни з узагальнення здобутих та формування нових еколого-правових знань та вмій щодо застосування юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та режиму доступу до екологічної інформації, метою викладання дисципліни має бути формування високої екологічної правосвідомості та навичок застосування еколого-правових норм.

Список літератури:

1. Цілі Розвитку Тисячоліття – 2010: нац. доп. / М-во економіки України. – Київ, 2010. – 108 с.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.
3. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект [Електронний ресурс] / А. С. Радей // DSpace: техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка Нац. техн. ун-ту України “Київ. політес ін-

ту”. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8812/1/15.pdf> (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.

4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.

5. Володін П. В. Проблема формування екологічної свідомості особи / П. В. Володін // Гуманітарний вісник Запорізької Державної Інженерної Академії. – 2009. – Вип. 37. – С. 43–52

6. Балюк Г. І. Проблеми правового регулювання впровадження концепції сталого розвитку у вітчизняну освіту / Г. І. Балюк // Університетські наукові записки / Хмельниц. ун-т упр. та права, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – 2012. – № 1. – С. 615–616.

7. Струтинська-Струк Л. В. Національна екологічна політика України в контексті концепції сталого розвитку / Л. В. Струтинська-Струк // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 533: Правознавство. – С. 61–65.

8. Золотарьова Н. І. Правосвідомість та правова культура в розвитку інституту адміністративно-правового регулювання відносин у екологічній сфері / Н. І. Золотарьова // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 2. – С. 172–179.

9. Большак Л. І. Екологізація освіти як соціальна потреба сучасного суспільства : автореф. ... канд. філософ. наук : 09.00.10 / Большак Л. І. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2012. – 20 с.

10. Соціальна екологія [Електронний ресурс] : підручник // Бібліограф. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/socialnaya-ecologia/59.htm> (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.

11. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні) : монографія / В. В. Костицький. – Київ : Укр. інформ.-прав. центр, 2003. – 772 с.

12. Жукова И. А. Формирование профессиональной компетентности юриста в процесса обучения в вузе [Электронный ресурс] / И. А. Жукова // ЭСМ: Федерал. образоват. портал. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/mags/pravo/2010--3/74878467.html> (дата обращения: 24.03.2015). – Загл. с экрана.

13. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш [та ін.] ; за ред.: Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. – Київ : Плеяди, 2011. – 100 с.
 14. Левитан К. М. Юридическая педагогика : учеб. / К. М. Левитан. – М. : Норма, 2008. – 432 с.
 15. Пригара О. В. Формування екологічної правосвідомості [Електронний ресурс] / О. В. Пригара // Міжнародні науково-практичні Інтернет конференції за різними юридичними напрямками – Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=517 (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.
 16. Львовчкіна А. М. Екологічна психологія у постчорнобильську епоху: навч. посібник / А. М. Львовчкіна. – Київ, 2003. – 120 с.
 17. Кравченко С. Н. Реализация экологического законодательства / С. Н. Кравченко // Правовое воспитание. – 1989. – № 8. – С. 38–48.
 18. Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права : учеб. / М. Н. Марченко. – М. : ТК Велби, Проспект, 2006. – 765 с.
 19. Дідков О. М. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості [Електронний ресурс] / О. М. Дідков // Інститут розвитку дитини. – Режим доступу: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf> (дата звернення: 24.03.2015). – Заголовок з екрана.
- Bibilijgraphy (transliterated):**
1. Tsili Rozvytku Tsytyacholittya – 2010: nats. dop. / M-vo ekonomiky Ukrainy. – Kyiv, 2010. – 108 s.
 2. Pro Stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina-2020» [Elektronnyy resurs] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 r. # 5/2015 // Verkhovna Rada Ukrainy : ofits. veb-portal. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.
 3. Radey A. S. Ekolohichna svidomist' i kul'tura: teoretyko-metodolohichnyy aspekt [Elektronnyy resurs] / A. S. Radey // DSpace: tekhn. b-ka im. H. I. Denysenka Nats. tekhn. un-tu Ukrainy “Kyiv. polites in-tu”. – Rezhym dostupu: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8812/1/15.pdf> (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.
 4. Pro Osnovni zasady (stratehiyu) derzhavnoyi ekolohichnoyi polityky Ukrainy na period do 2020 roku [Elektronnyy resurs] : Zakon Ukrainy vid 21.12.2010 r. # 2818-VI // Verkhovna Rada Ukrainy : ofits.

web-portal. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.

5. Volodin P. V. Problema formuvannya ekolohichnoyi svidomosti osoby / P. V. Volodin // Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi Derzhavnoyi Inzhenernoyi Akademiyi. – 2009. – Vyp. 37. – S. 43–52

6. Balyuk H. I. Problemy pravovoho rehulyuvannya vprovadzhennya kontseptsiyi staloho rozvytku u vitchyznyanu osvitu / H. I. Balyuk // Universytet-s'ki naukovy zapysky / Khmel'nyts. un-t upr. ta prava, Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy, In-t zakonodavstva Verkhov. Rady Ukrainy. – 2012. – # 1. – S. 615–616.

7. Strutyns'ka-Struk L. V. Natsional'na ekolohichna polityka Ukrainy v konteksti kontseptsiyi staloho rozvytku / L. V. Strutyns'ka-Struk // Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu : zb. nauk. pr. – 2010. – Vyp. 533: Pravoznavstvo. – S. 61–65.

8. Zolotar'ova N. I. Pravosvidomist' ta pravova kul'tura v rozvytku instytutu administratyvno-pravovoho rehulyuvannya vidnosyn u ekolohichniy sferi / N. I. Zolotar'ova // Administratyvne pravo i protses. – 2013. – # 2. – S. 172–179.

9. Bol'shak L. I. Ekolohizatsiya osvity yak sotsial'na potreba suchasnogo suspil'stva : avtoref. ... kand. filosof. nauk : 09.00.10 / Bol'shak L. I. ; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2012. – 20 s.

10. Sotsial'na ekolohiya [Elektronnyy resurs] : pidruchnyk // Bibliohraf. – Rezhym dostupu: <http://bibliograph.com.ua/socialnaya-ecologia/59.htm> (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.

11. Kostyts'kyy V. V. Ekolohiya perekhidnoho periodu: pravo, derzhava, ekonomika (ekonomiko-pravovyy mekhanizm okhorony navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyshcha v Ukraini) : monohrafiya / V. V. Kostyts'kyy. – Kyiv : Ukr. inform.-prav. tsentr, 2003. – 772 s.

12. Zhukova Y. A. Formyrovanye professional'noy kompetentnosti yurysta v protsesa obuchenyya v vuze [Электронны ресурсы] / Y. A. Zhukova // ЭСМ: Federal. obrazovat. portal. – Rezhym dostupa: <http://ecsocman.hse.ru/mags/pravo/2010--3/74878467.html> (data obrashchenyya: 24.03.2015). – Zahl. s ekrana.

13. Natsional'nyy osvitniy hlosariy: vyshcha osvita / avt.-uklad. : I. I. Babyn, Ya. Ya. Bolyubash, A. A. Harmash [ta in.] ; za red.: D. V. Tabachnyka, V. H. Kremeny. – Kyiv : Pleyady, 2011. – 100 s.

14. Levytan K. M. Yurydycheskaya pedahohyka : ucheb. / K. M. Levytan. – M. : Norma, 2008. – 432 s.

15. Pryhara O. V. Formuvannya ekolohichnoyi pravosvidomosti [Elektronnyy resurs] / O. V. Pryhara // Mizhnarodni nauково-praktychni

Internet konferentsiyi za riznymy yurydychnymy napryamkamy – Rezhym dostupu: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=517 (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.

16. L'ovochkina A. M. Ekolohichna psykholohiya u postchornobyl's'ku epokhu: navch. posibnyk / A. M. L'ovochkina. – Kyiv, 2003. – 120 s.

17. Kravchenko S. N. Realyzatsyya ekolohycheskoho zakonodatel'stva / S. N. Kravchenko // Pravovoe vospytanye. – 1989. – # 8. – S. 38–48.

18. Marchenko M. N. Problemy teoryy hosudarstva y prava : ucheb. / M. N. Marchenko. – M. : TK Velby, Prospekt, 2006. – 765 s.

19. Didkov O. M. Formuvannya ekolohichnoyi svidomosti ta kul'tury zasobamy osvity ta vykhovannya osobystosti [Elektronyy resurs] / O. M. Didkov // Instytut rozvytku dytyny. – Rezhym dostupu: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf> (data zvernennya: 24.03.2015). – Zaholovok z ekrana.

Коршунова І.М., Черкашина М.К.

ЩОДО НАПРЯМІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкривається необхідність екологізації освіти в Україні в цілому, розглядаються проблемні питання основних напрямів екологізації юридичної освіти.

Ключові слова: екологізація освіти, юридична освіта, напрями екологізації юридичної освіти

Коршунова И.Н., Черкашина М.К.

НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОЛОГИЗАЦИИ ЮРИДИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье раскрывается необходимость экологизации образования в Украине в целом, рассматриваются проблемные вопросы основных направлений экологизации юридического образования.

Ключевые слова: экологизация образования, юридическое образование, направления экологизации юридического образования

Korshunova I.N., Cherkashina M.K.

ECOLOGICAL DIRECTION OF LEGAL EDUCATION IN UKRAINE

The article reveals the need ecologization of education in Ukraine as a whole, problematic issues of the main directions of the ecologization of legal education are considered.

Keywords: ecologization of education, legal education, ecological direction of legal education.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2015

УДК 304.2+316.37

*Шанідзе Н. О.,
Харків, Україна*

ОСВІТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Постановка проблеми. Сучасні наукові дослідження, присвячені визначенню ролі освіти у розвитку суспільства та держави все більше схилиються до думки, яку слушно висловив О. Огнев'юк: освіта є сутністю часу. [1, с. 5] Однак варто враховувати, що головна мета освіти полягає не тільки у всебічному розвитку та передачі системи знань, а у формуванні відповідальної особистості. Будь-які кризові явища в освіті значно загострюють проблеми соціалізації, оскільки ставлять під загрозу відтворення як існуючих суспільних структур, так і духовне відтворення окремо взятих особистостей. У цих умовах найважливішою проблемою стає зберігання інтелектуального потенціалу нації, формування особистості з новим мисленням, що відповідає вимогам часу. Рішення цих питань вимагає серйозних змін у сучасній системі освіти й пошуку нових методів і форм не просто передачі знань, а формування соціально адекватної, всебічно розвинутої особистості.

Проблема визначення освіти як складової соціалізації особистості розглядається в роботах Л. Альтюссера, Д. Белла, І.В. Бестужева-Лади, О. Тоффлера, П. Бурдьє, Ф.Г. Зіяндинової, В.Я. Нечаєва, Л.Я. Рубіної, М.М. Руткевича, Б.С. Гершунського,

Дж. Дьюї, Ч. Міллса, А. Печчеї, Ф.Р. Філіппова, Ф.Е. Шереги та ін. Зокрема варто виділити праці з філософії освіти В.І. Астахової, В. П. Андрушенка, І. А. Зязюна, О. О. Базалука, Є. А. Подольської. В полі проблематики філософії освіти існує чимало різноманітних методологічних підходів та парадигм. В межах цієї статті вважаємо за доцільне звернутися до аналізу освіти у працях засновників дослідження освіти як соціального інституту та чинника соціалізації особистості Е. Дюркгейма, Д. Дьюї, А. Шюца та К. Манхейма, актуальність поглядів яких зумовлений неабиякою корисністю для усвідомлення механізмів трансформації освіти.

Обрані представники демонструють різні методологічні підходи, але розглядають феномен освіти з боку її соціального значення для виховання та становлення особистості. Так Є. Дюркгейм пропонував здійснювати дослідження освіти виходячи з поняття «соціальний факт», розглядаючи суспільство як систему спільних для людей вірувань, цінностей і правил життєдіяльності, до яких він відносив, зокрема, виховання і освіту, виходячи із визнання соціальної природи даних явищ. Причому виховання розглядається ним в широкому сенсі та включає до себе також освіту, як певну форму виховання у тісному зв'язку з потребами соціального розвитку, громадського поділу праці та досягнення органічної солідарності в суспільстві. Він відзначав важливість і значимість освітніх і виховних інститутів у структурі соціалізації особистості. З'ясовуючи роль і значення суспільних структур для розвитку особистості, Дюркгейм указував, що виховання є найголовнішим засобом суспільства, «завдяки якому воно підготовлює у своїх дітях найважливіші умови для їх існування» [2, с. 30]. Тільки завдяки цьому, на думку Дюркгейма, можна збагнути той факт, що до сутності людини по народженню егоїстичної і несоціальної, додається одна нова, соціальна сутність, завдяки якій людина набуває здатності вести моральне і соціальне життя. По суті, Дюркгейм став одним із перших, хто не просто підкреслив значення суспільного впливу на процес розвитку особистості, але й вперше поєднав у своїх міркуваннях поняття «виховання» і «соціалізація» в один системний зв'язок.

Що стосується методології, то у дослідженні освіти Дюркгейм дотримується двох ліній, які тісно переплітаються – інституціоналізм і функціоналізм. У першому випадку освіта і виховання вивчаються як соціальні інститути, залежні від суспільства, освіта є тільки образом і відображенням суспільства. Вона імітує і відтворює останнє у скорочених формах, але не створює його. Звідси випливає, по-перше,

визнання певної форми детермінованості і ригідності процесів в освіті, і, по-друге, зведення ролі вчителя в суспільстві до свого роду громадянського слуги. За визначенням Дюркгейма освіта може бути реформованою тільки тоді, коли вже реформоване суспільство, а не навпаки. Що стосується функціоналізму, то він проявляється у Дюркгейма при розгляді освіти і виховання з точки зору виконання ними певних функцій у суспільстві. Головною серед них є спрямованість цих інститутів на досягнення соціальної солідарності, забезпечення в суспільстві згоди, згуртованості, порядку. Оскільки будь-яка людина, по Дюркгейму, проявляє певні риси соціальної істоти, то мета виховання і освіти полягає у формуванні цієї істоти в кожному з нас. У цьому сенсі виховання полягає, насамперед, у цілеспрямованій соціалізації молодого покоління. Виховні інститути Дюркгейм порівнює з соціальними і доходить висновку, що немає ні одного з перших, який не можна було б уподібнити другим. Слід погодитися із Є. М. Горбуною, що зміни в системі освіти, які спостерігаються зараз практично у всіх розвинених країнах, змушують нас знову звернутися до класичних робіт Дюркгейма. [3, с. 67] Комплекс питань, що потребують переосмислення, враховуючи роботи Дюркгейма: чи слід в школах стимулювати конкуренцію між учнями; чи варто давати їм більше особистої свободи або, навпаки, посилювати дисципліну; розвивати приватний сектор освіти або підтримувати і поширювати державні школи; яку роль має виконувати учитель тощо. І навіть якщо у Дюркгейма годі й шукати на них прямих відповідей, описані ним проблеми, яких досі не вирішені, становлять безсумнівний інтерес.

Концептуальні ідеї освіти Д. Дьюї викладені в його творах «Школа і суспільство», «Демократія і освіта», «Моя педагогічна віра», «Освіта сьогодні». Розглядаючи освіту як соціальний інститут, Дьюї зазначає, що освіта є не тільки відображенням суспільства, а й результатом та відбитком його історичного розвитку. З точки зору функціонального аналізу він визначав головною функцією освіти соціально-селективну та відстоював необхідність соціальної та класової диференціації освіти. Філософія Дж. Дьюї стала основою для перегляду уявлень про освіту в цілому і стала основою нової демократичної педагогіки. З точки зору Дьюї демократія та освіта мають взаємний, кровний зв'язок. Він зазначав, що демократична політика сама по собі «має виховне значення, оскільки вона покладає на нас як індивідуальних громадян демократичного суспільства обов'язок роздумувати над тим, чого ми як особистості хочемо, якими є наші потреби і проблеми». [4, с. 44] Для визначення взаємозв'язку демократії та освіти він сформулював

наступні функції демократичної школи: 1) спрощує і впорядковує ті результати, цілі та здібності, знання, досконалості, навички, вміння, які бажано мати на «виході»; 2) прояснює і ідеалізує існуючий соціальний устрій; 3) створює більш широке і краще збалансоване оточення, ніж те, в якому могла б знаходитися молода людина, якщо вона була б надана самої собі. Реалізація даних функцій, на думку Дьюї, повинна захистити особистість, з одного боку, від сформованих стереотипів поведінки в суспільстві, від асоціального впливу, а з іншого боку, сприяти вихованню людей, здатних прийняти демократичні погляди, включитися в колективні форми діяльності, при необхідності відстоювати і захищати інтереси демократичної держави. [5, с. 87] Головними ідеями Дьюї щодо побудови структури освіти є дитиноцентризм та природовідповідність. Він наполягав на визначальній сутності дитини для освіти, порівнюючи перехід до дитиноцентричної парадигми освіти з коперніканським переворотом, зазначаючи, що у даному випадку дитина стає сонцем, навколо якого обертаються засоби освіти.

Німецький філософ і соціолог К. Манхейм у праці «Діагноз нашого часу» викладає головні принципи організації освіти з урахуванням необхідності подолання відчуження між школою та суспільством, що на його думку склалася завдяки відірваності освіти від реального життя. Він наполягає, що цілі освіти можуть бути зрозумілі тільки в контексті соціальних ситуацій, у які потрапляє кожна соціальна група, і соціального ладу, в якому вони формуються, причому неабиякого значення набуває досвід, отриманий індивідом у процесі залучення до освітніх інститутів, у поєднанні з досвідом, набутим упродовж життя. Але головна ідея Манхейма полягає у обґрунтуванні переходу від концепції фрагментарної освіти до концепції інтегральної освіти. Фрагментарна освіта – самостійна та незалежна від соціуму галузь життя. «Для неї характерні школи, в яких вчителі викладали предмети, зазначені в програмі, а успіхи учнів та, опосередковано, якості викладачів визначалися за допомогою системи оцінок, іспитів і якщо учні успішно їх складали, вважалося, що мета освіти досягнута». [6, с. 461] Освіта за таких умов є незалежною від суспільства, обмеженою віковим цензом, але тенденція до фрагментарності освіти була порушена, коли з'явилися ідеї освіти дорослих, навчання поза стінами університету, курсів підвищення кваліфікації тощо, що змусило науковців визнати безперервність освіти та посередницьку роль суспільства в її надбанні. Усвідомлення потреби інтеграції освіти з життям суспільства призвело, на думку Манхейма, до інтегральної концепції. «Інтегральна концепція шкільної програми є не чим іншим,

як вираженням глибокої психологічної думки про те, що особистість єдина і неподільна. Якщо ми сьогодні відмовляємося від колишньої жорсткої концепції шкільних предметів і намагаємося зв'язати знання, отримані в одному курсі, з знаннями з іншого курсу, то робимо це тому, що розуміємо, що тільки координований наступ на розум індивіда може бути ефективним. Успіх викладання залежить сьогодні від того, як ми з'єднуємо новий досвід з уже існуючими знаннями індивіда». [6, с. 426] Зрештою Манхейм визначає, що ідеальна модель освіти буде брати до уваги всю історію життя людини і безліч соціальних факторів, що впливають на неї поряд зі школою. Таке навчання є інтегральним в двоякому відношенні: в силу інтеграції діяльності школи з діяльністю інших громадських інституцій та в силу відповідності цілісності особистості. Крім того, К Манхейм бачив в освіті засіб розв'язання проблем і подолання соціальних антагонізмів (суперечностей), підкреслював, що освіта – це спосіб впливу на людську поведінку, засіб соціального контролю. Він послідовно виступав проти ідеологізації науки та освіти, але вважав, що вчитель повинен володіти не тільки знанням, яке він передає учню, а й орієнтуватися у всіх соціальних, політичних, економічних чи культурних процесах, які відбуваються у суспільстві, і це знання навіть важливіше, ніж предметне. Тільки за умов наявності даних знань у вчителя система освіти буде ефективно виконувати власні функції.

Функціональний аналіз, таким чином, зосереджує увагу на визначенні головної функції освіти та засобах її виконання, але, якщо розглядати освіту з точки зору соціалізації особистості, то треба визнати, що особистість є головною складовою освіти. Саме тому зосередження лише на інституційно-функціональному аналізі освіти виключає головну, особистісну складову, призводить до деперсоніфікації освіти. Тому до функціонального аналізу треба додати розуміння освіти як головного фактора соціалізації особистості не тільки як гвинтика соціальної системи, а як, перш за все, унікальної духовної істоти. Якщо звернутися до теорії повсякденності Альфреда Шюца, то внутрішній світ людини – це інтерсуб'єктивний світ культури. Він інтерсуб'єктивний оскільки, оскільки повсякденність постає перед нами як значеннєвий універсум, сукупність значень, що ми повинні інтерпретувати для знаходження опори в цьому світі й згоди з ним. Однак ця сукупність значень виникла і продовжує формуватися в людських діях: наших власних і інших людей, сучасників і попередників. Всі об'єкти культури (інструменти, символи, мовні системи, твори мистецтва, соціальні інститути) самим змістом своїм і

походженням указують на діяльність людських суб'єктів. Також необхідно розглянути додаткові конструкції, що виникають у повсякденному мисленні, враховуючи при цьому не особистісний, а інтерсуб'єктивний світ і те, що уявлення про нього не тільки особиста річ індивіда; ці уявлення споконвічно інтерсуб'єктивні, соціалізовані. У цьому аспекті Шюц розглядає три складники частини проблеми соціалізації: структурну соціалізацію знання, соціальне походження знання і соціальний розподіл знання. У теорії повсякденності відзначається, що існують інші індивіди, які володіють розумом, і об'єкти зовнішнього світу для них доступні для пізнання або потенційно, або реально. Але, той же самий об'єкт зовнішнього світу означає для двох індивідів щось різне через те, що вони, по-перше, знаходяться на «фізній дистанції» від об'єктів (для одного може бути поза межами досяжності, видимості, чутності), а по-друге, цілі і біографічна детермінанта для цих людей різна, принаймні, до деякої міри. Повсякденне мислення переборює індивідуальні розходження за допомогою двох основних типів ідеалізації: взаємозамінності точок зору і збіг системи релевантності.

Таким чином, освітня діяльність як частина соціалізаційного процесу дозволяє індивідові включитися до всієї сукупності соціальних ролей, норм і поведінкових стереотипів даного суспільства, до інтерсуб'єктивного світу культури та знань. Особистість так само знайомиться з загальною культурою і специфічними субкультурами соціуму. Стартові суспільні ідеали і цінності особистості беруть початок в освітньо-виховному просторі. Оскільки загальноосвітні тенденції в освітній діяльності пов'язані так чи інакше зі становленням системи безперервної освіти, як такої, що найбільш відповідає вимогам сучасного суспільства, то, мабуть, що соціалізаційний процес набуває нових рис зі зміною системи освіти з традиційної на безперервну. Оскільки розширюються і трансформуються соціальні цілі і функції освіти, виникає більш тісний, безпосередній зв'язок її з соціалізацією особистості і не тільки завдяки збільшенню часу їхнього спільного впливу. Освітній процес нібито супроводжує соціалізаційний, дозволяє особистості не тільки розвиватися, але і створює умови для самовдосконалення, саморозвитку, саморефлексії.

Список літератури:

1. Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу! / В. О. Огнев'юк // Коментарі до інформаційного збірника МОН України. – 2009. – № 11. – С. 5 – 17.;

2. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм / Под ред. В. С. Собкина и В. Я. Нечаева. Пер. с фр. Т. Г. Астаховой. Рос. акад. образования : Центр социологии образования. – М. : ИНТОР, 1996. – 80 с.;

3. Горбунова Е. М. Дюркгейм и современное образование / Е. М. Горбунова // Социологическое обозрение. – Т. 2. – 2002. – № 4. – С. 65 – 77.;

4. Д'юї Д. Демократія і освіта / Джон Д'юї. – Львів: Літопис, 2003. – 294с.;

5. Видякова З. В. Основные идеи демократической педагогики Дж. Дьюи / З.В. Видякова // Вопросы современной науки и практики. – № 3 (41). – 2012. – С. 85 – 92.;

6. Манхейм К. Диагноз нашего времени [Текст] / К. Манхейм ; [пер. с нем. и англ.]. – М. : Юристъ, 1994. – 693 с.

Bibiliography (transliterated):

1. Ohnev"yuk V. O. Osvita – sutnist' chasu! / V. O. Ohnev"yuk // Komentari do informatsiynoho zbirnyka MON Ukrainy. – 2009. – # 11. – S. 5 – 17.;

2. Dyurk-heyum Э. Sotsyolohyya obrazovanyya / Ye. Dyurk-heyum / Pod red. V. S. Sobkyna y V. Ya. Nechaeva. Per. s fr. T. H. Astakhovoy. Ros. akad. obrazovanyya : Tsentr sotsyolohyy obrazovanyya. – M. : YNTOR, 1996. – 80 s.;

3. Horbunova E. M. Dyurk-heyum y sovremennoe obrazovanye / E. M. Horbunova // Sotsyolohycheskoye obozrenye. – T. 2. – 2002. – # 4. – S. 65 – 77.;

4. D"yuyi D. Demokratiya i osvita / Dzhon D"yuyi. – L'viv: Litopys, 2003. – 294s.;

5. Vydakova Z. V. Osnovnyye ydey demokratycheskoy pedahohyky Dzh. D'yuy / Z.V. Vydakova // Voprosy sovremennoy nauky y praktyky. – # 3 (41). – 2012. – S. 85 – 92.;

6. Mankheyum K. Dyahnoz nasheho vremeny [Tekst] / K. Mankheyum ; [per. s nem. y anhl.]. – M. : Yurystъ, 1994. – 693 s.

Шанідзе Н. О.

ОСВІТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

У статті аналізуються погляди Є. Дюркгейма, Д. Дьюї, А. Шюца та К. Манхейма як засновників філософії освіти. Особлива увага приділяється визначенню ними соціальної сутності освіти та її взаємозв'язку із соціалізацією особистості. Стверджується, що на підґрунті поглядів даних вчених та на основі поєднання інституціонального, функціонального та соціокультурного підходів до аналізу освіти можливе створення нової сучасної філософської парадигми освіти у суспільстві, що трансформується.

Ключові слова: освіта, виховання, соціалізація особистості, філософія освіти.

Шанидзе Н. А.

ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ФИЛОСОФСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье анализируются идеи Э. Дюркгейма, Д. Дьюи, А. Шюца и К. Мангейма как основоположников философии образования. Особое внимание уделяется их определению социальной сущности образования и взаимосвязи образования с социализацией личности. Утверждается, что, используя идеи данных ученых, на основе объединения институционального, функционального та социокультурного подходов к анализу образования возможно создание новой современной парадигмы образования для трансформирующегося общества.

Ключевые слова: образование, воспитание, социализация личности, философия образования.

Shanidze N.A.

EDUCATION AS A FACTOR SOCIALIZATION IN PHILO- SOPHICAL DISCOURSE

The article analyzes the ideas of Emile Durkheim, John Dewey, A. Schutz and K. Mannheim as the founders of the philosophy of education. Particular attention is paid to their definition of social essence of education and relationship education socialization. It is alleged that, using the ideas of these scholars, by combining institutional, functional is the socio-cultural approaches to the analysis of education can create a new paradigm of modern education for transforming society.

Keywords: education, socialization, philosophy of education.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015

IV РОЗДІЛ НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

УДК 37.013.73+ 165.+ 161.1

*Алексейчук И.С.
м. Червоний Лиман, Україна*

САМОРАЗВИВАЮЩИЙСЯ УЧЕБНИК НОВОГО ТИПА: МНОГОВАРИАНТНОСТЬ НАЗВАНИЙ И ОГЛАВЛЕНИЙ

Актуальность темы и анализ последних научных публикаций.

Современная постиндустриальная эпоха, в которой человечество явным образом находится уже два десятилетия, существенно меняет требования к традиционной индустриальной педагогической триаде - Учителю, Учебнику и Школе (в том числе и к высшей школе). Вызвано это трансформацией индустриальной педагогической парадигмы (УЧЕНИКИ КОНЦЕНТРИРУЮТСЯ ВОЗЛЕ УЧИТЕЛЯ) в новую, постиндустриальную (УЧИТЕЛЯ КОНЦЕНТРИРУЮТСЯ ВОЗЛЕ УЧЕНИКА). Лимитирующей стадией таких трансформаций является НОВЫЙ УЧЕБНИК. Появление подобного УЧЕБНИКА сдерживалось отсутствием научно-обоснованной теории о структуре ПРЕДМЕТА УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА. Говоря иными словами, теоретики педагогической науки давно понимали, что современный объект учёбы уже практически неисчерпаем (объёмы накопленных знаний давно превосходят разумные пределы индивидуальных возможностей обучающихся), но в то же время, вопрос о том, что и как преподавать на протяжении ограниченного во времени и ресурсах учебного занятия/курса традиционно решался с помощью экспертного метода ("Я самый опытный и полагаю, поступать следует так: ...").

Необходимо отметить, что история явных противоречий между практической неисчерпаемостью ОБЪЕКТА учёбы и ограниченностью по времени и ресурсам ПРЕДМЕТА этой учёбы длится второе столетие. Именно столько существуют научные реферативные журналы и учебные заведения типа Лондонского университета, системно допускавшие процедуру обучения экстерном. Их современные аналоги, несмотря на то, что они на несколько порядков технически более совершенны, разрешают

подобные противоречия на старом методологическом уровне: например, самая мощная в мире информационно-поисковая система PubMed, охватывающая половину новых научных информационных потоков генерируемых человечеством, семантически пока ещё находится на уровне традиционного реферативного журнала (несмотря на существенные многолетние финансовые и организационные модернизации). В высшей школе дела не лучше: даже современные системы дистантного образования, обслуживающие ежегодно десятки миллионов пользователей [1], используют методологию передовых университетов середины двадцатого века.

Следует отметить, что на протяжении последних двух тысячелетий регулярные попытки мыслителей решить проблему философских категорий были ориентированы в том же научном направлении – они пытались создать теорию того, как "объять необъятное". Если использовать современную терминологию, то эти попытки можно обозначить как работы, направленные на стандартизацию «свёртки информации». По нашим оценкам, на протяжении последних 2,5 тысяч лет проблемой выявления закономерностей семантического генезиса занималось более 5 тыс. исследователей. Эта тема была актуальна не только для философии, но и для ряда иных дисциплин (языкознания, педагогики, психологии, математики, истории, биологии, искусственного интеллекта). Наиболее существенные, системные результаты были получены Аристотелем, Ф.Бэконом, Я.А.Коменским, И.Кантом, Г.Гегелем, Ф.Шлейермахером, Ф. де Соссюром, Г.Фреге, Ч.Моррисом, Л.С.Бергом, В.Я.Проппом, А.А.Любищевым, Н.Хомски, Г.С.Альтшуллером и А.Ф.Лосевым. Современная постиндустриальная эпоха лишь переместила древнюю проблему универсальных смыслов в актуальную область ежедневной практики. В наши дни проблема универсальных семантических фракталов осталась по-прежнему актуальной, новизна состоит лишь в том, что для педагогики её можно переименовать (переобозначить) в научное обоснование универсальной «структуры ПРЕДМЕТА обучения», или в «универсальную структуру КНИГИ».

Такую универсальную «структуру ПРЕДМЕТА обучения» удалось обнаружить лишь в конце 90-х годов XX века с помощью методов математической статистики и структурного анализа коммуникаций в высшей школе [2; 3]. В результате этой работы удалось обнаружить и описать целостность, аналогичную Периодическому закону химических элементов Д.Менделеева, но не для химических элементов, а для элементов смысла. Отличие от ситуации с химическими элементами было

в том, что «структура ПРЕДМЕТА обучения» была получена в результате специального анализа более двух тысяч особых текстов, в которых освещались межпредметные требования в высшей медицинской школе [3; 4]. Субстрат этой «структуры ПРЕДМЕТА» составлен из 130 понятий, упорядоченных на основе родовидовых и парциальных связей и образующих динамическую структуру. Такая система является искусственным объектом, подобным гербарию, энциклопедии, зоопарку и многим другим аналогичным целостностям. В то же время она является феноменом языка (своеобразным макрознаком), приобретающим уникальный смысл в специальном контексте - например, в конкретной ситуации формирования определенного понятия. К настоящему времени удалось выявить основные принципы функционирования обсуждаемой «структуры ПРЕДМЕТА», позволяющей объединять этапы формирования понятий, суждения и умозаключения в рамках единой контекстно-зависимой целостности [4]. Для педагогики здесь важно то, что упомянутые работы позволяют прогнозировать свойства НОВОГО УЧЕБНИКА постиндустриальной эпохи.

Сейчас уже ясно, в чём будут состоять существенные отличия этого учебника от традиционного, индустриального. Прежде всего это будет саморазвивающийся и многоуровневый проект (подобно Википедии и CRM-системам). Следует отметить, что такой новый УЧЕБНИК структурно будет подобен кристаллу, растущему в насыщенном растворе, т.е. он будет представлять собой упорядоченную структуру, сосуществующую с ХАОСОМ. Свойства хаотичности будут характерны не только для учащихся, но и для авторов-преподавателей (их состав может меняться со временем, так же как их качество и авторские права). Но именно структура ПРЕДМЕТА сможет выступить своеобразным смысловым дирижером и позволить авторам сконцентрировать усилия для создания одного высококачественного проекта вместо множества низкокачественных.

Неизбежно возникнут вопросы об общих и конкретных целях такого процесса обучения [4;5], а также умениях и навыках, которые он формирует у учащихся. Удалось описать и это, вплоть до универсальных навыков — элементов любых умственных умений. В координатах «абстрактное — конкретное» эти навыки расположены следующим образом: сравнение, анализ, абстрагирование, синтез, обобщение, экстраполяция — интерполяция, поиск причинно-следственных либо случайно-закономерных границ, прогнозирование, суждение — конкретизация и т. д. [6].

Таким образом, структурный анализ коммуникаций в высшей школе позволил выделить 8 моделей семантики, которые являются своеобразными генами смыслового пространства языка. Эти модели, связанные между собой логически и исторически, были обозначены нами как «**объект и среда**», «**часть и целое**», «**вид и род**», «**знак и смысл**», «**предмет и объект**», «**внутри и снаружи**», «**следствие и случайность**», «**сущность и явление**». Можно сказать, что упомянутый выше спектр из 8 моделей семантического слоя представляет собой восемь последовательных срезов одной и той же ментальной целостности (развивающегося понятия), но сами срезы выполнены на разной глубине восхождения от абстрактного к конкретному. С помощью этих восьми уровней, которые связаны между собой нелинейно, можно описать основные состояния рационального познания [4]. При этом сами уровни выступают в качестве своеобразных семантических «атомов» познания.

Выявленные особенности универсальной структуры «предмета познания» могут помочь в современных условиях разрабатывать оптимальные технологии массового формирования качественно новых смыслов. Работа над проектом конкретного учебника нового типа требует не только отдельной статьи, но и системных дискуссий. Очевидно, что будет необходима поддержка Министерств и Академии. Но, традиционный вопрос «с чего начать?» уже имеет ответ.

Цель статьи. Разработка конкретных приёмов по созданию саморазвивающихся учебников нового типа, которые должны отвечать на основные вызовы постиндустриальной эпохи.

Сейчас уже ясно, что сознательно начинать работу над проектом конкретного учебника нового типа можно в асинхронном режиме. Первые шаги, которые можно сделать уже прямо сейчас - это начать формировать новую культуру НАЗВАНИЙ, ОГЛАВЛЕНИЙ И МУЛЬТИМЕДИЙНОСТИ (иллюстраций, опорных сигналов, звуковых файлов, графов логической структуры и т.п.). Новой эту культуру можно назвать условно. Неявно она проявлялась последние две тысячи лет в технологиях басен, аллегорий, иллюстраций и лишь в двадцатом веке сформировалась в форме технологий рекламы и мультимедийности. В их основе - использование особенностей образов восприятия. В педагогике и психологии эти особенности творчески использовали представители школы П.Гальперина - А.Подольского и новаторы, подобные В.Шаталову, Ю.Меженко, Б.Яблукову и т.д. Обобщая многочисленные работы предшественников, основываясь на знаниях об особенностях универсальной структуры «предмета познания», можно констатировать,

что СМЫСЛ будет формироваться эффективней при многовариантных названиях, оглавлениях и иллюстрациях.

Развитие качественно новых проектов всегда стимулировало проявление многовариантности в их названиях. Например, в 1870-1872 годах, когда термин «импрессионизм» ещё не появился, а первые работы этого направления обозначались как «новая живопись» и активно отторгались критикой и зрителями, Клод Моне широко использовал приём многовариантности в названиях своих картин: «Камилла, или портрет дамы в зелёном платье» 1866г., «Чайки. Река Темза в Лондоне. Здание парламента» 1870г., «Впечатление. Восходящее солнце» 1872г.

Видим, что для обозначения своих идей в работе «Чайки. Река Темза...» К.Моне, пытаясь преодолеть предубеждение и непонимание окружающих, использовал 4 перцептивных образа (чайка, конкретная река, Лондон, парламент) для указания на тот смысл, который он хотел сформировать у зрителей.

Ростки подобных технологий часто можно обнаружить в педагогическом наследии прошлого. Например, в названиях книг 16-17 веков нередко использовался феномен многовариантности образов проекта. Широко использовали этот приём Я.А.Коменский («Мир чувственных вещей в картинках или Изображение и наименование всех важнейших предметов в мире и действий в жизни») и Даниель Дефо («Правдивый рассказ о явлении призрака некоей миссис Вил на следующий день после её смерти некоей миссис Баргрэйв в Кентерберри 8 сентября 1705 года») и т.п..

Следует отметить, что исходя из теоремы Байеса, достаточно использовать два-три образа восприятия для надёжного зарождения качественно нового смысла. Наша задача состоит в том, чтобы делать это осознанно и системно, учитывая, что заглавие книги -это первый, максимально абстрактный уровень формирования смысла, на котором происходит лишь предварительное «выделение объекта из среды». Оглавление и содержание позволяют развивать этот смысл дальше, наполняя его содержанием, структурировать и конкретизировать.

Наши исследования показали, что даже на самых абстрактных уровнях формирования новых смыслов приём многовариантности практически не используется в настоящее время. Так, в типичной библиотеке технического ВУЗа (Донбасская государственная машиностроительная академия, 2015 год) среди 48576 названий книг (научная литература — 27626 названий, учебная литература— 10684 названий, художественная литература — 3916 названий, нормативная — 310 названий, научно-популярная -2061, учебно-методическая — 158,

справочная -3560 названий и т .д.) было обнаружено всего 44 названия, в которых авторы использовали феномен многовариантности. Эти 44 книги, составляющие менее 0,1% от общего количества наименований, были опубликованы с 1965 по 2007 годы. Многоуровневая выборка в 48576 наименований книг, является представительной для того, чтобы экстраполировать результаты на весь библиотечный фонд отечественных технических ВУЗов. Полученные результаты указывают на существенный резерв современного педагогического менеджмента, находящийся лишь на первом из восьми базовых смысловых уровнях.

С помощью оглавления формируются смыслы второго уровня конкретности. Здесь авторы оперируют частями целого нового смысла. Следует отметить, что в последние два десятилетия существенно возросла частота использования двойных оглавлений, особенно в англоязычной литературе. В технической литературе всё чаще используется краткое и развернутое оглавления одновременно, однако мотивы таких приёмов скорее маркетинговые, а не педагогические.

Системную связь смыслов первого и второго уровней конкретности впервые обнаружил и описал Г. Гегель. Для современной педагогики это означает то, что мы можем активней использовать часть краткого оглавления или содержания непосредственно в названиях книг. Третий уровень конкретности, на котором доминирует процедура абстрагирования, предоставляет ещё более широкие возможности для формирования многовариантности названий. Успех технологий мнемотехники, опорного конспектирования, тизерной рекламы и мультимедийности основан, в основном, на использовании абстрагирования. Следует отметить, что к настоящему времени лишь тизерная реклама системно и успешно использует феномен многовариантности на этом смысловом уровне. Одним из наиболее известных примеров использования такого приёма является изложение романа Л.Толстого «Анна Каренина» в одной фразе - «Домохозяйка (housewife), полубившая офицера и покончившая жизнь самоубийством». Формально такое «содержание» можно использовать в качестве названия работы, какие бы улыбки оно не вызывало. При этом варианты названий «Анна Каренина. Почему домохозяйка полюбила офицера?» или «Хотела ли домохозяйка Каренина полюбить офицера?», «Полюбит ли Анна Каренина офицера ещё раз?», «Сколько раз Анна Каренина любила офицера?», «Много ли чаек летает над рекой Темзой возле парламента в Лондоне?», «Почему чайки летают над рекой Темзой возле парламента в Лондоне?», «Случайно ли чайки летают (будут ли они делать это в будущем / делали ли они это раньше) над р. Темзой в г. Лондоне возле

парламента?)» и т.п. стимулируют формирование смыслов сразу на пятом-седьмом уровнях конкретности (по сравнению с наиболее абстрактными названиями первого уровня - «Анна Каренина» и «Чайки. Река Темза в Лондоне. Здание парламента»). Достигается это благодаря использованию причинно-следственных, количественных, случайно-закономерных, интерполяционно-экстраполяционных и вероятностно-прогнозирующих элементов. Автор полагает, что более широкое сознательное использование указанного приёма качественно расширяет методологический арсенал современного педагога.

Выводы и перспективы дальнейших разработок.

Многовариантность названий и оглавлений облегчает формирование необходимых смыслов на самых первых этапах знакомства с предметом познания. Потенциал этого приёма является недооцененным в современной педагогике и не требует существенных затрат для его более широкого использования.

Список литературы:

1. Колтер М. Массовые открытые онлайн-курсы / М. Колтер // Материалы Всемирного конгресса ИФЛА, 17-23 авг. 2013, Сингапур. Интернет-источники <http://library.ifla.org/160/> ; http://iedtech.ru/mooc_on_30.03.15.
2. Алексейчук И.С. Периодическая система элементов смысла / И.С.Алексейчук // Вісн. Донецьк. ун-ту., Сер. Б, Гуманітарні науки. – 2012. – № 1-2. – С.293–298.
3. Алексейчук И. С. Предмет высшей школы. Структура сущности и явления / И. С. Алексейчук // Вісн. Донецьк. ун-ту. Сер. Б, Гуманітарні науки. – 1998. – № 1. – С. 172–193.
4. Алексейчук И. С. Рациональное познание (слова, понятия, структуры): монография / И. С. Алексейчук. – Донецк, Изд-во ДонНУ, 2010. – 184 с.
5. Алексейчук И. С. Загальні, конкретні та деталізовані цілі в системах контролю якості освіти / І. С. Алексейчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. –1999. – № 4. – С. 49–53.
- 6.Алексейчук И. С. Особенности формирования понятий, суждений и умозаключений в структуре восхождения от абстрактного к конкретному / И. С. Алексейчук // Гілея : науковий вісник. – К., 2010. – Вип.37. – С. 284–291.

Bibliography (transliterated):

1. Kolter M. Massovye otkrytye onlajnovye kursy / M. Kolter // Materialy Vsemirnogo kongressa IFLA, 17-23 avg. 2013, Singapur. Internet-is-tochniki <http://library.ifla.org/160/> ; <http://iedtech.ru/mooc> ot 30.03.15.

2. Aleksejchuk I.S. Periodicheskaja sistema jelementov smysla / I.S.Aleksejchuk // Visn. Donec'k. un-tu., Ser. B, Gumanitarni nauki. – 2012. – № 1-2. – S.293–298.

3. Aleksejchuk I. S. Predmet vysšej shkoly. Struktura sushhnosti i javlenija / I. S. Aleksejchuk // Visn. Donec'k. un-tu. Ser. B, Gumanitarni nauki. – 1998. – № 1. – S. 172–193.

4. Aleksejchuk I. S. Racional'noe poznanie (slova, ponjatija, struktury): monografija / I. S. Aleksejchuk. – Doneck, Izd-vo DonNU, 2010.– 184 s.

5. Aleksejchuk I. S. Zagal'ni, konkretni ta detalizovani cili v sistemah kontrolju jakosti osviti / I. S. Aleksejchuk // Pedagogika i psihologija profesijnoi osviti. –1999. – № 4. – S. 49–53.

6. Aleksejchuk I. S. Osobennosti formirovanija ponjatij, suzhdenij i umozakljuchenij v strukture voshozhdenija ot abstraktnogo k konkretnomu / I. S. Aleksejchuk // Gileja : naukovij visnik. – K., 2010. – Vip.37. – S. 284–291.

Алексейчук И.С.

САМОРАЗВИВАЮЩИЙСЯ УЧЕБНИК НОВОГО ТИПА: МНОГОВАРИАНТНОСТЬ НАЗВАНИЙ И ОГЛАВЛЕНИЙ

Описан конкретный приём, повышающий эффективность зарождения нового смысла с помощью многовариантных названий и оглавлений. Выполнена экспериментальная оценка потенциала предложенного приёма. Показано, что он является недооцененным в современной педагогике, но при этом не требует существенных затрат при внедрении.

Ключевые слова: учебник, саморазвитие, прогноз, многовариантность, название, оглавление, смысл, генезис, приём, реклама.

Алексейчук І.С.

ПІДРУЧНИК НОВОГО ТИПУ ЩО САМОРОЗВИВАЄТЬСЯ: БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ НАЗВ ТА ЗМІСТУ

Описан конкретний засіб, який підвищує ефективність зародження нового смислу за допомогою багатоваріантних назв та змістів. Виконана експериментальна оцінка потенціалу цього засобу. Показано, що він є недооціненим в педагогіці, але не потребує істотних зусиль що до впровадження.

Ключові слова: підручник, саморозвиток, прогноз, багатоваріантність, назва, зміст, сенс, генезис, засоби, реклама.

Alekseychuk I.S.

NEW TYPE SELF-DEVELOPING TEXTBOOK: MULTIVARIANCE OF TITLE AND TABLE OF CONTENTS

The specific technique, which improves the efficiency of the birth of a new meaning with the help of multiple titles and tables of contents, been described. The experimental evaluation of the potential of the proposed technique was performed. It is shown that this specific technique is undervalued in modern pedagogy and does not require a substantial cost to implement.

Key words: textbook, self-development, forecast, title, table of contents, technique, sense, genesis, means, advertising.

Стаття надійшла до редакції 3.04.2015

УДК 378 : 811 (07) : 371, 31

*Бінецька Д. І.
Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОБЛЕМНОСТІ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У контексті підготовки сучасного вчителя іноземної мови проблема педагогічної практики представлена переважно в методичному аспекті в працях з узагальнення досвіду педагогічних ВНЗ щодо її організації та проведення.

На роль та значення педагогічної практики у формуванні професійної готовності педагога зверталась увага в дослідженнях Т.Ф.

Білоусової, О.Б. Гармаш, І.А. Зязюна, І.Ф. Ісаєва, Н.В. Кузьміної, Т.С. Полякової, В.О. Сластьоніна, А.І. Щербакова. Окремий напрям складають наукові праці, де розкриваються теоретичні основи організації педпрактики (О. О. Абдуліна, А. М. Бойко, В. М. Гриньова, І. О. Карпюк, М. К. Козій, С. І. Кисельгоф, Н. В. Кузьміна, І. Т. Огородников, В. К. Розов, В. О. Сластьонін, В. П. Тарантей, Н. Д. Хмель, О. І. Щербаков та ін).

Педагогічну практику студентів С. Гончаренко розуміє як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів. На думку вченого, мета педагогічної практики – «виробити у студентів уміння й навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх у педагогічній практиці» [2, с. 268].

Педагогічна практика студентів є однією з найважливіших форм педагогічної підготовки студентів в університеті. Вона невіддільна від навчального процесу, тому що студенти набувають умінь та навичок навчання іноземної мови і виховання учнів в процесі навчання, вчать самостійно і творчо застосовувати отримані в університеті знання; під час педагогічної практики вони мають можливість реальної педагогічної взаємодії з учнями та засвоєння шкільної дійсності з позицій педагога. До того ж, випробування дитячим колективом – найбільш ефективний спосіб для студента, на нашу думку, відчувши специфіку педагогічної професії та виявивши рівень розвитку власних педагогічних здібностей, умінь (і, зокрема, дослідницьких), розробити програму їх розвитку та визначити для себе напрями подальшого професійного вдосконалення.

В процесі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземної мови під час організації практики ми використовували особистісно орієнтований, комплексний (виконання всіх функцій вчителя), ускладнювальний (поступове залучення до активної професійної діяльності) і творчий підхід до підготовки кожного студента.

Щоб поставити студента в позицію дослідника, а не формального виконавця обов'язкових завдань з методики, педагогіки та психології, важливо допомогти майбутнім учителям розв'язати для себе питання мотивації.

Щоб сформувати дослідницькі уміння у майбутніх учителів іноземної мови, протягом пропедевтичної практики вони мають виконати такі завдання:

- поглибити і закріпити теоретичні знання, одержані в ході аудиторної та поза аудиторної діяльності;
- сформувати спостережливість, як професійну якість;

- ознайомитися з завданнями і змістом навчально-виховної роботи в середній загальноосвітній школі;
- отримати уявлення про методи керівництва педагогічним колективом, колективом класу, роботу навчально-методичних органів;
- познайомитися з специфікою оформлення методичної документації.

Значною мірою спонукати студентів до майбутньої дослідницької діяльності в школі (маємо на увазі вивчення індивідуальних особливостей учнів – схильностей, інтересів, мотивів, причин тих чи інших вчинків та ін., для того, щоб сприяти максимальному розвитку наявних у кожного учня задатків, здібностей, умінь; проблем у колективі, знаходження причин неуспішності та ін.) допомагали проблемні ситуації, які ми розглядали під час круглих столів протягом проходження студентами педагогічної практики.

Студенти, що йдуть на пропедевтичну педагогічну практику, схиляються до оцінювання проблемної ситуації з позиції учня, а не вчителя. На перший погляд, така позиція мало сприяє формуванню дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземної мови, але з іншого боку, на думку А.Хуторського пам'ять про сприймання освітнього процесу з позицій учня (згадати себе учнем) може допомогти у виборі педагогічно доцільних дій, а значить, може допомогти у розвитку дослідницьких умінь [1, с. 491].

З метою формування здатності до самоаналізу та самооцінки власного рівня особистісних якостей та педагогічних здібностей, що є важливим у формуванні дослідницького мислення, а також щоб допомогти їм подолати страх перед класом, пропонуємо студентам (особливо це корисно перед пропедевтичною практикою) побувати в ролі вчителя, тобто моделюємо різні педагогічні ситуації, де хтось із студентів знаходиться в ролі вчителя, а інші - учнів. Практично ми реалізували це так: студент демонструючи фрагмент уроку, сконцентрований був лише на змісті матеріалу та на плані уроку. Студенти – «учні» порушували дисципліну відомими з власних шкільних років способами: відпрошувалися вийти, запускали «літачків», передавали один одному записки та ін. Як правило, «вчителю» вдавалося протриматися декілька хвилин. Оскільки ситуація була стресовою, студентом – «учителем» обиралися адміністративні способи її вирішення (як потім зазначали в обговоренні самі студенти, саме так, зазвичай, вирішували такі ситуації їхні вчителі в школі), а коли вони не діяли, взагалі губилися, розуміючи безвихідність ситуації. Побувавши в такій ситуації, не дивлячись на її штучність, було помічено значну активізацію дій студентів у напрямі

переоцінки педагогічних здібностей, умінь (і дослідницьких, зокрема), якостей та пошуку шляхів вдосконалення.

Для того, щоб сформувати здатність у майбутніх учителів іноземних мов «бачити» будь-яку проблемну ситуацію з різних боків, використовуємо тренувальні педагогічні засідання. Скажімо, ситуація така: учень 6-го класу неодноразово порушує дисципліну на уроці, не працюючи сам і заважаючи сприймати матеріал іншим дітям; на перервах – будучи постійно ініціатором різних конфліктних ситуацій з учнями. Щоденника не має. А якщо і вдається зв'язатися з батьками, до школи вони не приходять, тому що вірять синові, який говорить, що все це неправда. В позаурочній діяльності участі не приймає. На засіданні педагогічної ради присутні вчителі, класний керівник, батько чи мама та представник адміністрації школи (розподіляємо ці ролі між студентами) для того, щоб вирішити проблему. В ході обговорення студенти (незалежно від ролі) розуміють, що у них по-перше, недостатньо даних про особистість учня, а тому з'являється усвідомлення глибокого дослідження особистості кожного учня у реальній професійній діяльності, а по-друге – їм доводиться розв'язувати величезну кількість задач, як би це назвав математик, з даними, що постійно змінюються (думки, висловлені різними сторонами). А розв'язання ситуації полягає у досягненні співпраці між вчителями, адміністрацією та батьками в інтересах дитини.

Також одним із стимулюючих чинників на шляху формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя іноземної мови може бути кооперативне навчання, що передбачає дослідження педагогічних проблем у співробітництві. Умовою кооперативного навчання є спільна проблема, а відповідальність за результат перед групою спонукає до активної дослідницької діяльності. Студенти зіштовхуються з необхідністю [вербалізації](#) своїх думок і аргументацією своїх висловлювань. Вони вчаться дивитися на поставлену проблему з іншого погляду, а також аналізувати, порівнювати інші, досить часто протилежні думки, знаходити причини невдач. Важливими є: позитивна залежність членів групи, взаємна підтримка та відповідальність, соціальна компетентність (студенти вчаться взаємній довірі і повазі, чітко висловлювати свої думки в процесі спілкування і вирішувати можливі протиріччя і конфлікти) та оцінка внеску, дій як власних так і інших членів групи з погляду використовуваних методів роботи.

Ефективність діяльності студентів в ході педагогічної практики в тому, що вона максимально ідентифікується з майбутніми професійними завданнями. Ми переконані в тому, що ключ до вдосконалення процесу

формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя іноземної мови – в організації самостійної пошукової роботи студентів в ході педагогічної практики, яка б допомагала розвивати ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Круглі ж столи, окрім всього іншого, допомагають налагодити ефективний зворотний зв'язок у формуванні дослідницьких умінь майбутнього вчителя іноземної мови, що дає можливість максимально корегувати подальшу діяльність.

Отже, педагогічна практика має вагоме значення в процесі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземної мови: дає можливість визначити реальний рівень сформованості дослідницьких умінь та, завдяки ефективному зворотному зв'язку, розробляти ефективну програму їх вдосконалення.

Список літератури:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 522 с.
2. Куліш Р. В. Інтерактивні підходи до організації педагогічної практики студентів у вищих навчальних закладах / Р. В. Куліш // Вісник Черкаського університету : зб. наук. пр. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – Вип. 164 (Педагогічні науки). – С. 38–42.
3. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. / Андрей Викторович Хуторской. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
4. Наказ Міністерства освіти та науки України від 08.04.1993 № 93 «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93/conv>.

Bibliography (transliterated):

1. Goncharenko S.U. Ukraïns'kij pedagogichnij enciklopedichnij slovník. Vidannja drugе, dopovnene i vipravlene / S.U. Goncharenko. – Rivne: Volins'ki oberegi, 2011. – 522 s.
2. Kulish R. V. Interaktivni pidhodi do organizacii pedagogichnoi praktiki studentiv u vishnih navchal'nih zakladah / R. V. Kulish // Visnik Cherkas'kogo universitetu : zb. nauk. pr. – Cherkasi : ChNU, 2009. – Vip. 164 (Pedagogichni nauki). – S. 38–42.
3. Hutorskoj A.V. Sovremennaja didaktika: Uchebnik dlja vuzov. / Andrej Viktorovich Hutorskoj. – SPb.: Piter, 2001. – 544 s.

4. Nakaz Ministerstva osviti ta nauki Ukraїni vid 08.04.1993 № 93 «Pro zatverdzhennja Polozhennja pro provedennja praktiki studentiv vishnih navchal'nih zakladiv Ukraїni» [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93/conv>.

Бінецька Д. І.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОБЛЕМНОСТІ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статті розглядається загальне значення педагогічної практики у студентів – майбутніх учителів іноземної мови. Використання елементів проблемності під час організації педагогічної практики студентів. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземної мови в ході проходження практики.

Ключові слова: педагогічна практика, процес, елементи проблемності, формування, дослідницькі уміння, студент, майбутній учитель, іноземна мова.

Бинецкая Д. И.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ПРОБЛЕМНОСТИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ С ЦЕЛЬЮ ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье рассматривается общее значение педагогической практики студентов - будущих учителей иностранного языка. Использование элементов проблемности при организации педагогической практики студентов. Формирование исследовательских умений будущих учителей иностранного языка в ходе прохождения практики.

Ключевые слова: педагогическая практика, процесс, элементы проблемности, формирование, исследовательские умения, студент, будущий учитель, иностранный язык.

Binetska D. I.

USING THE PROBLEMATIC DURING THE TEACHING PRACTICE OF STUDENTS IN ORDER TO DEVELOP RESEARCH SKILLS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

In the article the general importance of teaching practice students - future foreign language teachers. Using the problematic during the teaching practice of students. The formation of research skills of future foreign language teachers in the internship.

Keywords: pedagogical practice, process elements problematic, formation, research skills, student, future teacher, foreign language.

Стаття надійшла до редакції 7.03.2015

УДК 378.2

*Везиров Т. Г., Алиева М. К.
Дагестан, Росія*

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ ПРЕДМЕТНОЙ СРЕДЫ

В условиях информатизации общества одним из действенных средств саморазвития будущего специалиста выступает освоение информационных технологий, которые комплексно воздействуя на формирующуюся личность, позволяют развивать познавательную активность, ломать стереотипы в мыслительных и практических действиях, осваивать новые способы приема, хранения и переработки информации. Проблема подготовки человека к освоению информационных технологий, столь значимая для различных сфер жизнедеятельности постиндустриального общества, приобретает особую актуальность в рамках педагогической деятельности современного учителя.

Информатизация современного общества оказывает влияние на развитие и модернизацию отечественной системы образования. Информатизация образования стала одним из приоритетных направлений образования в России.

Сейчас ситуация изменилась коренным образом. Российское общество во многом уже стало информационным, поэтому необходимо

продемонстрировать будущим бакалаврам о педагогического потенциала информационно-коммуникационной предметной среды вуза.

Между тем до настоящего времени в вузах отсутствует единая скоординированная для этих целей стратегия, использование информационно-коммуникационной предметной среды не всегда связано с учебными планами и программами. Не в полной мере изучены психолого-педагогические аспекты создания и внедрения в образовательный процесс проектной деятельности в условиях информационно-коммуникационной предметной среды.

В своей монографии И.В. Роберт [2] отмечает, что информационно-коммуникационная предметная среда – это совокупность условий, способствующих возникновению и развитию процессов учебного информационного взаимодействия между обучаемым, преподавателем и средствами ИКТ, формированию познавательной активности обучаемого, при наполнении компонентов среды предметным содержанием. Эти условия также обеспечивают: осуществление деятельности с информационным ресурсом некоторой предметной области с помощью интерактивных средств ИКТ; информационное взаимодействие между пользователями с помощью интерактивных ИКТ, взаимодействующих с пользователем как с субъектом информационного общения и личностью; интерактивное информационное взаимодействие между пользователем и объектами предметной среды, отображающей закономерности и особенности соответствующей предметной области.

С информационно-коммуникационной предметной средой сегодня связываются реальные возможности построения открытой системы образования, позволяющей человеку выбирать свою индивидуальную образовательную траекторию за счет коренного изменения технологии получения нового знания посредством более эффективной организации познавательной деятельности, использования качественно новых форм и методов обучения, например, электронного обучения и использования дистанционных образовательных технологий.

Данная среда имеет информационный потенциал, включающий совокупность содержания всего объема распределенного информационного ресурса, состоящая из семантической и технико-технологической компоненты, его структурные особенности, возможности режимов работы с ним, в том числе и поток сообщений, циркулирующей в сети.

Таким образом, информационно-коммуникационная предметная среда является для будущего бакалавра по профилю «Юриспруденция» средством организации проектной деятельности, источником и средством

обновления и пополнения знаний в меняющемся мире, полем активной профессиональной деятельности.

Исследование проблемы формирования готовности будущих бакалавров по профилю «Юриспруденция» к проектной деятельности в условиях информационно-коммуникационной предметной среды актуально в настоящее время, поскольку призвано обеспечить решение задач научно-методического обеспечения учебно-воспитательного процесса подготовки компетентных специалистов-юристов в системе высшего профессионального образования.

Среди разнообразных новых педагогических технологий наиболее адекватными поставленным целям являются следующие направления: обучение в сотрудничестве; метод проектов; индивидуальный и дифференцированный подход к обучению; разноуровневое обучение; модульное обучение.

Именно идеология этих технологий предусматривает широкое использование исследовательских, проблемных методов, применение полученных знаний в работе над проектом в совместной или индивидуальной деятельности, развитие не только самостоятельного критического мышления, но и культуры общения, умения выполнять различные социальные роли в совместной деятельности, что, как известно, весьма важно для достижения успеха в жизни и умения выходить из непростых жизненных ситуаций.

Современный этап развития общества тесно связан с проектной культурой, которой пронизаны не только сфера материального производства, но и наука, искусство, система социальных взаимоотношений.

Проектная культура рассматривается в качестве основы гармоничного взаимодействия человека с природой, обществом и технологической средой.

Л.А. Филимонюк в монографии [3] отмечает, что проблема формирования проектной культуры является актуальной для системы образования, поскольку она, по сути, прогрессивна, отвечает потребностям формирования Нового качества Человека XXI века – жизненна и практико ориентирована, культуросообразна и способствует становлению социальной компетентности субъектов образовательного процесса.

Опираясь на исследования Е.В. Болдырева [1], мы разработали теоретическую модель профессиональной подготовки бакалавров по профилю «Юриспруденция» к проектной деятельности в условиях информационно-коммуникационной предметной среды, включающая:

концептуально-целевой, содержательный, процессуально-технологический и критериально-результатирующий компоненты.

Важное место в модели занимает содержательный компонент, который включает дисциплины блока Б.2 «Информационно-правовой цикл» и блока «Факультативные дисциплины» учебного плана по направлению 40.03.01 Юриспруденция (квалификация – Академический бакалавр).

При изучении данных дисциплин формируется готовность будущих бакалавров к проектной деятельности в условиях информационно-коммуникационной предметной среды. В этот же компонент входят авторские электронные издания учебного назначения, при разработке которых будущие бакалавры используют метод проектов.

Целью освоения факультатива «Проектная деятельность бакалавра-юриста» является формирование у будущих бакалавров по профилю «Юриспруденция» система знаний, умений и навыков в области проектного обучения.

Предлагаем следующее содержание факультатива «Проектная деятельность бакалавра-юриста»:

1. Проектная деятельность как неотъемлемый компонент учебного процесса в условиях компетентного подхода. Становление социальной компетентности специалиста в проектной деятельности.

2. Проектное обучение как инновационная педагогическая технология.

3. Сущность и дидактические особенности метода проектов как педагогической технологии.

4. Организация и реализация проектной деятельности в учебно-воспитательном процессе современного вуза. Использование интеллектуальных карт в реализации учебных проектов.

5. Обучение с использованием проектов на основе современных средств информационных и коммуникационных технологий.

6. Поиск и отбор ресурсов для выполнения проектов. Разработка учебных проектов на вики-портале образовательных учреждений.

7. Анализ информации, аргументация и выводы в рамках проектной деятельности.

8. Презентация и продвижение проекта.

Одной из составляющей информационно-коммуникационной предметной среды вуза является факультатив «Проектная деятельность бакалавра-юриста» и его электронный ресурс, который размещен на сайте <http://skif.donstu.ru> и используются будущими бакалаврами при самостоятельной работе.

Список літератури: 1. Болдырев Е.В. Профессиональная подготовка к проектно-инновационной деятельности в педагогическом вузе (на примере направления подготовки 050100 Педагогическое образование): автореф...канд.пед.наук.- М., 2013.-24 с. 2. Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И.В. Роберт. – М.: БИНОМ.Лаборатория знаний, 2014.- 398 с. 3. Филимонюк Л.А. Становление и развитие проектной культуры будущего педагога. – М.-Ставрополь: Изд-во СГУ, 2007. – 324 с.

Bibliography (transliterated): 1. Boldyrev E.V. Professional'naja podgotovka k proektno-innovacionnoj dejatel'nosti v pedagogicheskom vuze (na primere napravlenija podgotovki 050100 Pedagogicheskoe obrazovanie): avtoref...kand.ped.nauk.- M., 2013.-24 s. 2. Robert I.V. Teorija i metodika informatizacii obrazovanija (psihologo-pedagogicheskij i tehnologicheskij aspekty) / I.V. Robert. – M.: BINOM.Laboratorija znanij, 2014.- 398 s. 3. Filimonjuk L.A. Stanovlenie i razvitie proektnoj kul'tury budushhego pedagoga. – M.-Stavropol': Izd-vo SGU, 2007. – 324 s.

Везиров Т. Г., Алиева М. К.

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ ПРЕДМЕТНОЙ СРЕДЫ

В статье рассматривается роль и место информационно-коммуникационной предметной среды в профессиональной подготовке бакалавров по профилю «Юриспруденция» к проектной деятельности. Выделены основные составляющие авторской модели такой подготовки, где особо выделяется содержательный компонент.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, бакалавр по профилю «Юриспруденция», проектная деятельность, информационно-коммуникационная предметная среда, факультатив, содержательный блок.

Везиров Т. Р., Алиева М. К.

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається роль та місце інформаційно-комунікаційної предметного середовища у професійній підготовці бакалаврів за фахом «Юриспруденція» до проектної діяльності. Виділено основні складові авторської моделі такої підготовки, де особливо виділяється змістовний компонент.

Ключові слова: професійна підготовка, бакалавр за фахом «Юриспруденція», проектна діяльність, інформаційно-комунікаційна предметне середовище, факультатив, змістовний блок.

Vezirov T.G, Alieva M. K.

PROJECT ACTIVITY OF FUTURE BACHELORS IN THE CONDITIONS OF OF INFORMATIVELY-COMMUNICATION SUBJECT ENVIRONMENT

In the article a role and place of informatively-communication subject environment are examined in professional preparation of bachelors on a profile "Jurisprudence" to project activity. The basic constituents of authorial model of such preparation are distinguished, where a rich in content component is especially distinguished.

Keywords: professional preparation, bachelor on a profile "Jurisprudence", project activity, of informatively-communication subject environment, optional class, rich in content block.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2015

УДК 378.2

*Везилов Т. Г., Эльмурзаева М. Э.
Дагестан, Росія*

СРЕДСТВА ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ

В настоящее время востребованы качества специалиста, имеющие отношение к исследовательской деятельности: проблемное видение ситуации, критическое осмысление действительности, рефлексия и многие другие.

В настоящее время отечественная система высшего образования стала ориентироваться на требования современного постиндустриального общества, предполагающие высокий уровень сформированности профессиональной компетентности, академическую мобильность и готовность будущих бакалавров, специалистов и магистров к самообразованию и самосовершенствованию.

В связи с этим основными задачами высшего образования становятся разработка эффективных стратегий подготовки специалистов разного уровня, готовых к актуализации собственного личного и творческого потенциала и способных в силу высокого уровня сформированности научно-исследовательской компетентности качественно изменять все аспекты своей профессиональной деятельности.

Ю.А. Комарова выделяет два уровня исследовательской компетенции: учебно-исследовательская и научно-исследовательская [2].

Она считает, что учебно-исследовательская компетенция студентов должна предполагать умение их постановить задачу, предварительно проанализировать имеющуюся информацию, условия, методы, планирование педагогического эксперимента. А также, научно-исследовательская компетенция предполагает активную деятельность студентов, обеспечивающую приобретение необходимых навыков творческой исследовательской деятельности, которая завершается самостоятельным решением студентами задач, уже разработанных в науке.

Для будущих бакалавров по профилю «Прикладная математика и информатика» все большее значение приобретают такие компетенции, как готовность к самоуправлению, научному познанию, способности осуществлять поисковую деятельность, приобретать новые знания, собирать и обрабатывать научно-техническую информацию, а также участвовать в работе научно-исследовательских групп.

В связи с этим весьма актуальной для современной педагогики высшей школы представляется разработка механизмов, путей, моделей и технологий формирования научно-исследовательской компетентности будущих бакалавров как основы формирования их профессиональной компетентности в целом.

Основой разработки теоретических и методических вопросов формирования научно-исследовательской компетентности будущих бакалавров по профилю «Прикладная математика и информатика» являются труды отечественных и зарубежных исследователей, в которых, во-первых, обосновываются идеи компетентностного подхода (В. И. Байденко, В. А. Болотов, В. Н. Введенский, А. А. Вербицкий, Н. А.

Гришанова, Э. Ф. Зеер, И. А. Зимняя, Г. М. Коджаспирова, В. В. Краеский, В. В. Сериков, Ю. Г. Татур, А. В. Хуторской, Г. П. Щедровицкий и др.); во-вторых, рассматриваются специфика, структура и особенности научно-исследовательской деятельности студентов (Н. В. Долгова, Т. П. Линова, О. Н. Лукашевич, О. О. Ненашева, Л. С. Свиридова, Е. С. Спицын, А. А. Пчельников, Т. И. Торгашина и др.); в-третьих, описываются и обсуждаются современные образовательные технологии (В. В. Афанасьева, В. П. Беспалько, С. И. Заир-Бек, А. Ю. Уман, Г. К. Селевко, М. Е. Бершаский, И. О. Загашев и др.).

Научно-педагогическая общественность ощущает явную потребность в новой педагогике; на это обращают внимание А.М. Новиков, В.И. Солдаткин, В.П. Тихомиров, В.Д. Щадриков и другие эксперты в данной области.

В настоящее время возникла необходимость сформировать принципы педагогики, адекватные жизни в постиндустриальном обществе.

Знания и умения как единицы образовательного результата необходимы, чтобы были успешным в современном информационном обществе.

Обществу требуется специалист новой формации – активный, творчески мыслящий, готовый к самостоятельному поиску научной информации и применению научных знаний на практике [3].

Сформированность учебно-исследовательской компетенции является необходимым базисом для развития научно-исследовательской компетенции. Это все можно осуществить средствами электронного обучения.

Термин электронного обучения (англ. e-Learning, сокращение от англ. Electronic Learning) появился еще в 1999 году и предполагал некую систему обучение при помощи информационных и коммуникационных технологий. Более узкое определение ЮНЕСКО «e-Learning – обучение с помощью Интернет и мультимедиа», очевидно, не отражает всех возможных сценариев его применения.

Как известно, с 1 сентября 2013 года вступил в силу Федеральный закон от 29 декабря 2012 года №273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации», который отменяет практически всю существовавшую нормативно-правовую базу, касающуюся таких понятий, как «дистанционные образовательные технологии» и «дистанционное обучение», в том числе приказ №137 от 6 мая 2005 года. Данный закон выделяется тем, что в нем четко определяется понятие «электронное обучение».

Согласно статье 16 «Реализация образовательных программ с применением электронного обучения и дистанционных образовательных технологий» Федерального закона №273-ФЗ «Об образовании в РФ» под электронным обучением понимается организация образовательной деятельности с применением содержащейся в базах данных и используемой при реализации образовательных программ информации и обеспечивающих ее обработку информационных технологий, технических средств, а также информационно-телекоммуникационных сетей, обеспечивающих передачу по линиям связи указанной информации, взаимодействие обучающихся и педагогических работников.

К электронному обучению можно отнести: дистанционное обучение; создание образовательных социальных сетей для реализации виртуальной образовательной деятельности; мобильное обучение, реализуемое образовательный процесс с помощью мобильных устройств (ноутбуки, нетбуки, ультрабуки, планшетные компьютеры, ноутбуки-трансформеры, смартфоны и др.), не ограниченной местоположением или изменением местоположения учащихся.

В работе [1] О.В. Галустян отмечает, что e-Learning – электронное обучение как модель образования в современном российском обществе уже завоевало определенные позиции.

Однако говорить о повсеместности применения новых образовательных технологий в контексте e-Learning не приходится.

Сегодня активно осваивается категория «персональная учебная среда», связанная с практическим применением идей электронного обучения: обучение эволюционирует от передачи информации и знаний к производству информации и знаний.

Принципы, которые традиционно лелеет классическая педагогика: сознательность, активность, наглядность обучения, систематичность и последовательность, прочность и доступность, связь теории с практикой и др. сохраняются, но добавились новые: интерактивность, стартовые знания, идентификация, педагогическая целесообразность применения средств ИКТ и др.

Электронная педагогика дополняет наиболее известные теории и концепции классики новыми подходами, такими как коннективизм, где обучение рассматривается как процесс создания сети, узлами которой являются внешние сущности (люди, организации, библиотеки, сайты, книги, журналы, базы данных или любой другой источник информации).

Для решения этих вопросов нами разработана и апробируется в учебном процессе Дагестанского государственного педагогического университета и Чеченского государственного университета дисциплина

по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» [4].

Целью освоения дисциплины по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» является формирование у бакалавров по профилю «Прикладная математика и информатика» система знаний, умений и навыков в области средств электронного обучения.

Дисциплина по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» относится к блоку ДВ2 «Дисциплины по выбору» учебного плана бакалавриата по профилю «Прикладная математика и информатика».

Для изучения данной дисциплины по выбору необходимы знания, умения и навыки, приобретенные студентами бакалавриата при изучении дисциплин «Педагогика» и «Психология» базовой части профессионального цикла направления подготовки «Педагогическое образование», дисциплин «Информатика», «Информационные технологии в профессиональной деятельности».

Знания, полученные при изучении дисциплины по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» необходимы для изучения других дисциплин в бакалавриате и в магистратуре (профиль «Прикладная математика и информатика».

Нами разработано содержание дисциплины по выбору, включающее следующие темы:

1. Педагогика в информационном обществе, или электронная педагогика. Преимущества и проблемы электронного обучения в вузе. Сравнительная характеристика основных компонентов традиционной педагогической науки и педагогической науки в условиях информатизации образования.

2. Дистанционные образовательные технологии. Образовательные социальные сети. Мобильное обучение.

3. Формы представления учебных материалов для изучения в электронной информационно-образовательной среде. Валеология электронного обучения и Интернет-безопасность.

4. Обеспечение качества электронного обучения и его оценка. Нормативно-правовое обеспечение электронного обучения.

5. Экспертиза и сертификация педагогической продукции, функционирующей на базе информационных и коммуникационных технологий.

6. Электронная образовательная среда вуза. Реализация возможностей технологии «Виртуальная реальность» в образовании.

Данный курс по выбору является одной из составляющей программно-методического обеспечения процесса формирования научно-исследовательской компетентности будущего бакалавра по профилю «Прикладная математика и информатика» средствами электронного обучения.

Важным условием протекания педагогического процесса является используемая на занятиях технология обучения. Изменение технологии передачи, получения и усвоения знаний в современном вузе является актуальной задачей, так как традиционное образование уже не может решать задачи, вставшие перед современным образованием. Такими задачами являются: повышение общей успеваемости, уровня образования или технологической грамотности, автоматизация оценки, формирование самостоятельности и умения учиться.

Все, что является достоинством смешанного обучения, т.е. проекты для работы в группе, творческие, лабораторные и практические задания, справочные материалы и ссылки на дополнительные материалы в Сети, промежуточные и проверочные тесты, а также задания повышенной сложности, - все это предоставляется дистанционной оболочкой.

Реформирование образования, внедрение новых образовательных технологий и стандартов, современных средств, методов и форм обучения всегда направлены на качество образования.

Современные информационные и телекоммуникационные технологии, стремительное развитие сетевых образовательных услуг вызвали комплекс инноваций по реорганизации существующих образовательных систем всех уровней непрерывного образования. Как следствие, меняется характер и динамика информационного взаимодействия обучающихся с преподавателем, что существенным образом влияет на выбор форм, методов, средств и технологий обучения студентов.

Наиболее продуктивными профессионально-образовательными технологиями являются: технология учебного диалога; технология дидактических имитационных игр; технологии «диагностика-консалтинг-обучение»; проектные технологии; алгоритмические технологии обучения; технология корпоративного обучения; кейс-технологии; задачно-ситуационные технологии; технология коллективного взаимообучения; технология проблемного обучения; дистанционные и интернет-ориентированные педагогические технологии; технологии парного обучения; информационные технологии, ориентированные на создание адаптивной системы обучения, использующей интерактивный

режим обучения; технологии персонифицированного тренинга; технологии социально-педагогических мастерских.

Среди наиболее популярных методов и технологий обучения, которые нами применяются при изучении дисциплины по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» можно выделить следующие:

- комбинированное обучение (через Интернет и в группе);
- он-лайн курсы с большим количеством интерактивных упражнений-самостоятельная работа в Интернете и пошаговое обучение в удобное и в приемлемом темпе;
- коучинг – позволяет учить сотрудников непосредственно на рабочих местах;
- кейсы на готовых материалах;
- внутренние мини-конференции.

При проведении занятий дисциплине по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров» предусматриваются следующие образовательные технологии, как активные и интерактивные формы проведения занятий:

- конструирование учебных проблемных ситуаций;
- создание учебного проекта по конкретной дисциплине;
- проектирование занятий с использованием средств электронного обучения;
- конструирование занятий с использованием средств мобильного и смешанного обучения;
- создание веб-портфолио.

Список литературы: 1. Галустян О.В. Технология E-Learning в образовательном процессе // Инновации в образовании.-2013.-№5. 2. Комарова Ю.А. Научно-исследовательская компетентность специалистов: функционально-содержательное описание // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Выпуск 11 (68).-СПб, 2008.-С.69-77. 3. Модернизация образования в России. Хрестоматия / под ред. В.А. Козирова.-СПб: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – 97 с. 4. Эльмурзаева М.Э. Дисциплина по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров». – Грозный. ЧГУ, 2014. – 25 с.

Bibliography (transliterated): 1. Galustjan O.V. Tehnologija E-Learning v obrazovatel'nom processe // Innovacii v obrazovanii.-2013.-№5. 2. Komarova Ju.A. Nauchno-issledovatel'skaja kompetentnost' specialistov: funkcional'no-soderzhatel'noe opisanie // Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo

pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gercena. Vypusk 11 (68).-SPb, 2008.- S.69-77. 3. Modernizacija obrazovanija v Rossii. Hrestomatija / pod red.

V.A. Kozirova.-SPb: Izd-vo RGPU im. A.I. Gercena, 2002. – 97 s. 4.

Jel'murzaeva M. Je. Disiplina po vyboru «Sredstva jelektronnogo obuchenija v podgotovke bakalavrov». – Groznyj. ChGU, 2014. – 25 s.

Везиров Т. Г., Эльмурзаева М. Э.

СРЕДСТВА ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ

В статье рассматривается процесс формирования научно-исследовательской компетентности будущих бакалавров по профилю «Прикладная математика и информатика», который осуществляется в дисциплине по выбору «Средства электронного обучения в подготовке бакалавров». Выделены основные образовательные технологии, применяемые при изучении данного курса по выбору.

Ключевые слова: средства электронного обучения, будущий бакалавр по профилю «Прикладная математика и информатика», дисциплина по выбору.

Везіров Т. Р., Эльмурзаева М. Е.

ЗАСОБИ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ

У статті розглядається процес формування науково-дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів за фахом «Прикладна математика і інформатика», який здійснюється дисципліни за вибором «Засоби електронного навчання у підготовці бакалаврів». Виділено основні освітні технології, які застосовуються при вивченні даного курсу за вибором.

Ключові слова: засоби електронного навчання, майбутній бакалавр за фахом «Прикладна математика і інформатика», дисципліна за вибором.

Vezirov T.G, Elmurzaeva M. E.

FACILITIES OF E-LEARNING ARE IN FORMING OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS

In the article the process of forming of research competence of future bachelors is examined on a profile "Applied mathematics and информатика" that comes true in discipline on the choice of "Means of e-learning in prepara-

tion of bachelors". The basic educational technologies applied at the study of this course on a choice are distinguished.

Keywords: facilities of e-learning, future bachelor on a profile "Applied mathematics and informatics", discipline on a choice.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015

УДК 37.091.64-028.27

*Гуревич Р.С.
м. Вінниця*

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Не секрет, що нині вже є ціле покоління учнів і студентів, для яких більш звичним є сприйняття аудіовізуальної інформації, ніж друкованої.

Треба визначити, що цю ситуацію не можна повернути назад: телебачення, відео, комп'ютер, Інтернет і інші телекомунікаційні мережі неволимо змінюють аудиторію, поступово перетворюючи «читачів» значною мірою в «глядачів».

Тим не менш, не викликає сумнівів той факт, що якість підготовки фахівців багато в чому визначається якістю навчальних посібників, котрі використовуються в навчальному процесі. Суттєвим недоліком традиційних і наявних електронних підручників і посібників є відсутність у них засобів контролю засвоєння знань у процесі роботи з ними, а також орієнтації на певний рівень знань учнів і студентів. У результаті вони одержують для вивчення чітко визначений навчальний матеріал у певній послідовності.

Отже, для підвищення ефективності навчання необхідно спроектувати та створити підручники (посібники), котрі будуть налаштовані на рівень знань конкретного студента або учня і будуть видавати йому матеріалу строго визначеній послідовності. В цьому випадку комп'ютеру відводиться не пасивна роль відтворення тексту, графіки, іншого ілюстраційного матеріалу, а активна роль викладача. В той самий час пасивне сприйняття будь-якої інформації може призвести до споживацького ставлення до друкованих матеріалів, плагіату текстів,

праць, ідеї, в кінцевому підсумку – до стереотипного мислення та спотвореного світогляду.

Аналіз попередніх досліджень. У роботах українських і закордонних авторів (В.Ю.Биков, М.І.Жалдак, М.Ю.Кадемія, Гж.Кедрович, В.І.Клочко, Н.В.Морзе, Е.С.Полат, І.В.Роберт, С.О.Сисоєва, П.В.Стефаненко та ін.) стверджується, що електронний підручник є ключовою дидактичною ланкою інформаційно-комунікаційної технології навчання в підготовці конкурентоздатних фахівців у XXI столітті. Не дивлячись на те, що термін «електронний комп'ютерний підручник» (ЕКП) набуває все більшого розповсюдження, проте різні автори вкладають в нього суттєво відмінний зміст [1; 2; 5]. Єдине загальноприйняте визначення поки що відсутнє, однак ясно, що ЕКП не можна зводити лише до одного з видів багаточисельних навчальних програм. Досить поширеним є погляд на ЕКП як на програмно-методичний комплекс, що дозволяє самостійно засвоїти навчальний курс або його значний розділ, і часто об'єднує в собі властивості звичайного підручника, довідника, збірника задач і лабораторного практикуму [1]. Він не є альтернативою, а доповненням до традиційних форм навчання, і не замінює роботу студента з книгами, конспектами, збірками задач і вправ.

Електронний підручник покликаний не тільки зберегти всі переваги книги або навчального посібника, а й повною мірою використати сучасні інформаційно – комунікаційні технології (ІКТ), мультимедійні засоби і гіпертекстові посилання для якісної підготовки конкурентоздатного фахівця.

Метою статті є визначення підходів до створення інтелектуального електронного підручника (для конкретної дисципліни), що дозволяє:

- визначати рівень знань студента або учня, виходячи з мети навчання;
- синтезувати план навчання;
- навчати шляхом подання навчального матеріалу відповідно до плану.

Виклад основного матеріалу. Пропонований підхід заснований на положенні про структуру людських знань і принципах розроблення систем штучного інтелекту (СШІ), запропонованих науковцями. Людські знання в цілому і кожного індивідуума окремо мають складну ієрархічну структуру, подібну до структури матеріального світу [3; 4].

У процесі вивчення кожної дисципліни відбувається засвоєння більш складніших понять на основі відомих. Загалом весь процес

навчання в школі й університеті будується за таким принципом: від основоположних дисциплін до складніших і спеціалізованіших.

Навчання починається із постановки завдання в темі, що вивчається. Підручник має видати всі невідомі знання за цією темою. Для цього навчальний посібник здійснює тестування знань учня і потім за наслідками тестів формується і виводиться на дисплей лише невідомий навчальний матеріал.

Цей процес супроводжується низкою особливостей, до яких належать:

- зображення фізичних процесів у динаміці, наочне відтворення об'єктів, недоступних для безпосереднього спостереження;
- комп'ютерне моделювання процесів і об'єктів, для вивчення яких необхідне унікальне або дороге устаткування і матеріали;
- організація контекстних підказок, гіпертекстових посилань;
- швидке проведення складних обрахунків з відображенням результатів у цифровому або графічному вигляді;
- оперативний самоконтроль знань студента в процесі виконання ним вправ і тестів.

Процес створення ЕКП вимагає одночасно знань предмету, з якого створюється підручник, так і знань з ІКТ, що на практиці частіше за все припускає співпрацю двох фахівців – лектора-предметника і фахівця-програміста. З досвіду розробки електронних освітніх систем і комплексів для ефективного використання сучасних педагогічних технологій можна рекомендувати такі етапи створення електронного підручника:

- підготовка чорнового варіанту тексту підручника (вкрай корисно мати посібник з курсу лекцій, хоча, мабуть, він буде радикально перероблений надалі;
- розроблення «сценарію» взаємодії окремих частин ЕКП (на основі раціональної структури підручника і ретельно продуманої послідовності викладу матеріалу, організація можливих перехресних посилань тощо), а також початкова підготовка сценарію аудіо- і відеосюжетів, різноманітних ілюстрацій, котрі статично розміщені в тексті або з'являються динамічно в процесі читання ЕКП;
- реалізація складових частин ЕКП за допомогою комп'ютерних засобів навчання з широким використанням локальних освітніх мереж навчального закладу.

При цьому будь-які знання з ІКТ будуть надзвичайно корисними для лектора – предметника, але зовсім не обов'язковими. Більше того, на перших двох етапах значну (якщо не вирішальну) роль має професійна

кваліфікація автора та його педагогічні і методичні здібності. Причиною цього є те, що в процесі написання не тільки електронного підручника, а й звичайного навчального посібника або книги автору доводиться зіткнутися з помітними труднощами, пов'язаними з перетворенням знань автора в знання читача.

Зупинимось на деяких з них. Процес трансформації знань реалізується опосередковано через текст за схемою: знання автора - текст - знання читача і, на жаль, можливі незворотні втрати на всіх його стадіях. Так, уже на першому етапі, котрий проходить ще без читача, створений автором текст містить не знання автора, а лише певну інформацію про них. В очній формі навчання кваліфікований лектор володіє багатьма додатковими ресурсами, що дозволяють зменшити ці втрати. Правильно розставлені акценти мовлення, переваги вербального спілкування дають можливість не тільки звернути увагу на найважливіше в розділі, що вивчається, а й оперативно формувати зворотний зв'язок з аудиторією, змінювати план теми залежно від засвоєння матеріалу. При цьому не можна недооцінювати роль запитань слухачів і відповідей лектора, спілкування студентів одного з іншим.

Низький рівень знань викладачем програмного забезпечення, як вже наголошувалося, не є перешкодою, проте йому необхідно ознайомитися з уже наявними підручниками і навчальними програмами не тільки в своїй галузі знань, а й у суміжних науках. При цьому основною метою є вивчення можливостей сучасних ІКТ у процесі навчання конкурентоздатних фахівців в умовах інформаційного і телекомунікаційного суспільства, звернувши особливу увагу на аудіо- і відеофрагменти, способи візуалізації формул, графіків, малюнків і таблиць. Найголовніше – передати знання учням, а не те, як їх програмно реалізувати. На нашу думку, основний зміст ЕКП має містити: опорний конспект, конспект лекцій, деталізований курс; в окремих розділах може бути розміщений матеріал для поглибленого вивчення.

На початковому етапі робота проводиться з першими двома конспектами. Заміною третього може служити обраний підручник або різні посилання на нього. Четвертий служить для поглибленого («професійного») вивчення низки розділів. І сам підручник, і його розділи обов'язково перед викладом основного матеріалу мають містити передмову.

В ЕКП, крім того, присутній список літератури і глосарій, на які забезпечуються відповідні посилання в основному тексті. В цій частині матеріал має бути особливо ретельно структурований (відображений перелік розділів усього курсу і відтворені зв'язки між ними). Ця частина

містить також коротку програму курсу, узгоджену з державним освітнім стандартом, перелік основних задач курсу і актуальність їх розв'язання, перелік базових дисциплін, знання яких необхідне для засвоєння курсу, перелік дисциплін, вивчення яких засновано на знанні курсу, що вивчається, структуру курсу (розділу), функціональні і логічні зв'язки, загальні рекомендації щодо вивчення курсу (у тому числі, які розділи можна вивчати незалежно), вказівки, де необхідно шукати поглиблені завдання курсу, що виходять за рамки навчальної програми, і вивчення яких розділів курсу необхідне для окремих груп спеціальностей, посилання на літературу з коментарями.

У кожний розділ (тему) крім передмови корисно включити:

- постановку задачі; актуальність проблеми; геометричні, фізичні ілюстрації, мультиплікацію, кліпи з різних тем курсу або окремого розділу;

- дидактичні методи, способи, прийоми з демонстрацією їх практичного застосування в майбутній професійній діяльності;

- інтерпретацію результатів, умови, коли встановлений факт має місце, і його теоретичну і практичну значущість в курсі;

- посилання на необхідні знання попереднього матеріалу.

Будь-якими способами заохочується і рекомендується (де це можливо) проблемно-орієнтований виклад матеріалу, коли студент знайомиться з проблемою, фактом або явищем не за традиційною схемою (теоретичний матеріал - методи розв'язку - задача для прикладу), а в результаті постановки і розв'язання практичної задачі (прикладу) майбутньої професійної діяльності.

Кожний розділ ЕКП може містити такі дидактичні частини:

- **теоретичну частину**, в основі якої лежить гіпертекст з малюнками, таблицями, аудіо- і відеосюжетами; доповненням до гіпертексту є наочні комп'ютерні моделі, що ілюструють в динаміці об'єкти або процеси, що вивчаються, з можливістю варіювання тих або інших параметрів з метою вивчення їх впливу на об'єкт або процес;

- **практичну частину**, де представлені покрокові розв'язання типових задач і вправ з даного навчального курсу та мінімальними поясненнями, посиланнями на відповідні розділи теоретичного курсу; як аналог традиційних лабораторних робіт пропонуються наочні комп'ютерні моделі (лабораторний практикум може бути виділений в самостійний програмний продукт);

- **контрольну частину** – набір тестів, що включає як теоретичні питання, так і розв'язання практичних задач і вправ (можливе введення

підказок у випадку неправильної відповіді з пропозицією знову спробувати вирішити задачу);

- **довідкову частину**, що може включати предметний покажчик (система пошуку); таблиці основних констант, фізико-хімічних властивостей; зведення основних формул, іншу необхідну інформацію в графічній, табличній або будь-якій іншій формі;

- **систему допомоги**, що містить опис правил роботи з комп'ютерним підручником і методичні рекомендації застосування сучасних телекомунікаційних технологій у глобальній мережі Інтернет.

Наша тривала педагогічна діяльність у галузі ІКТ-навчання свідчить, що програмне забезпечення електронного підручника, котрий розробляється, має забезпечувати:

- можливість застосування на різних комп'ютерних платформах;
- навчання в режимі телекомунікації «on-line»;
- простоту використання в поєднанні з могутніми інформаційними телекомунікаційними освітніми функціями;
- інтерактивну допомогу в процесі самостійного (дистанційного) навчання;
- оперативність перемикання з одного розділу, що вивчається, на інший;
- підтримку індивідуальної і колективної форм навчання;
- зручний перегляд ієрархії об'єктів, що вивчаються;
- можливість вибору довільної (крім тієї, що рекомендується) послідовності розділів, що вивчаються, в дистанційній формі навчання;
- уведення учнем або викладачем необхідної інформації в процесі занять з подальшим її оновленням або редагуванням;
- ефективний моніторинг результативності виконання поточних індивідуальних завдань курсових і дипломних робіт;
- роздрук файлів, графіків, складних діаграм на стандартних сторінках з використанням сучасних принтерів;
- наявність електронних засобів контролю помилок учнів під час виконання тестових завдань;
- підтримку стандартів графічних інтерфейсів у режимі телекомунікацій і інтернет – конференцій;
- роботу з глосарієм;
- застосування систем пошуку розділів, заголовків, малюнків, формул, посилань літературних джерел;
- оперативне протоколювання дій суб'єктів освіти;

Необхідно виокремити й основоположні принципи, якими варто керуватися під час створення електронних підручників для організації навчальної діяльності на основі сучасних ІКТ.

1. *Принцип квантування*: розбиття матеріалу на розділи, що складаються з освітніх модулів, мінімальних за об'ємом, але замкнутих і інтегрованих за змістом.

2. *Принцип повноти*: кожний тематичний модуль повинен мати такі дидактичні компоненти: теоретичне ядро, контрольні питання з теорії, приклади; задачі і вправи для самостійного вирішення, контрольні питання зі всього модулю з відповідями; контрольну роботу, контекстну довідку (Help); історичний коментар.

3. *Принцип наочності*: кожний модуль має складатися з колекції кадрів з мінімумом тексту і візуалізацією, що полегшує розуміння і запам'ятовування нових понять, тверджень і методів.

4. *Принцип розгалуження*: кожний модуль має бути пов'язаний гіпертекстовими посиланнями, щоб у користувача була можливість переходу в будь-який інший розділ або літературне джерело; принцип розгалуження не виключає, а навіть припускає наявність переходів, що реалізують послідовне вивчення предмету.

5. *Принцип регулювання*: учень самостійно керує зміною презентаційних слайдів, має нагоду відтворити на екрані будь-яку кількість прикладів (поняття «приклад» має широке значення: це і приклади, що ілюструють вивчені поняття і твердження, а також приклади розв'язання конкретних професійних задач).

6. *Принцип адаптивності*: електронний підручник має бути адаптованим до потреб конкретного користувача в процесі навчання, дозволяти варіювати глибину і складність матеріалу, що вивчається, і його прикладну спрямованість залежно від майбутньої професії, стосовно потреб користувача, генерувати додатковий ілюстративний матеріал і надавати графічні та геометричні інтерпретації вивченим поняттям.

7. *Принцип комп'ютерної підтримки*: в будь-який момент роботи суб'єкт освіти може одержати комп'ютерну підтримку, котра б звільняла його від рутинної роботи і дозволяла зосередитися на суті матеріалу, що вивчається в даний момент, розглянути більшу кількість прикладів і розв'язати більше задач. При цьому комп'ютер не тільки виконує громіздкі перетворення, різноманітні обрахунки і графічні побудови, а й здійснює математичні операції будь-якого рівня складності.

8. *Принцип збірності*: електронний підручник та інші дидактичні освітні пакети мають бути інтегровані у форматах, що дозволяють компонувати їх в єдині електронні комплекси, розширювати і

доповнювати їх новими розділами і темами, а також формувати електронні бібліотеки з окремих дисциплін.

Висновок. Підхід до проектування, створення та використання інтелектуальних електронних підручників, викладений вище, дозволить кожній людині, яка бажає вчитися або вже навчається, замовляти собі підручник, визначаючи теми для вивчення. Комп'ютер на початку вивчення предмету, розділу або теми протестує студента або учня, визначить його рівень знань, що відповідає певному рівню, прийнятому за базовий. Потім комп'ютер синтезує підручник (навчальний посібник) і видасть його до друку або на дисплей комп'ютера.

Список літератури: 1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: Навч. пос.// Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія – Київ-Вінниця: ТОВ “Планер”, 2005. – 366с. 2. Грузман М.З., Усач А.Г. Электронные книги – новый помощник учителя // Компьютеры + программы: 8(23)// М.З. Грузман, А.Г. Усач – 1995. – С.70-73. 3. Осадчий В.В. Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної культури майбутніх учителів в умовах педагогічного університету [монографія] / В.В.Осадчий / за ред.С.О.Сисоевої. – Мелітополь, видавн.будинок ММД, 2012.-420с. 4. Сисоева С.О. Методологічні проблеми дистанційного навчання / С.О.Сисоева // Вісник Академії дистанційної освіти. – 2004. - №2. – С.21-26. 5. Трайнев В.А., Трайнев І.В. Информационные коммуникационные педагогические технологии: Учеб. Пос.Изд. 2°// В.А.Трайнев, И.В. Трайнев. – М.: ИТК «Дашков и К°», 2006.-280с.

Bibliography (transliterated): 1. Gurevich R.S., Kademija M.Ju. Informacijno-telekomunikacijni tehnologii v navchal'nomu procesi ta naukovih doslidzhenjah: Navch. pos.// R.S. Gurevich, M.Ju Kademija – Kiiv-Vinnicja: TOV “Planer”, 2005. – 366s. 2. Gruzman M.Z., Usach A.G. Jelektronnye knigi – novyj pomoshhnik uchitelja // Komp'jutery + programmy: 8(23)// M.Z. Gruzman, A.G. Usach – 1995. – S.70-73. 3. Osadchij V.V. Sistema informacijno-tehnologichnogo zabezpečennja profesijnoj kul'turi majbutnih uchiteliv v umovah pedagogichnogo universitetu [monografija] / V.V.Osadchij / za red.S.O.Sisoevoj. – Melitopol', vidavn.budinok MMD, 2012.-420s. 4. Sisoeva S.O. Metodologichni problemi distancijnogo navchannja / S.O.Sisoeva // Visnik Akademii distancijnoj osviti. – 2004. - №2. – S.21-26. 5. Trajneva V.A., Trajneva I.V. Informacionnye kommunikacionnye pedagogyicheskie tehnologii: Ucheb. Pos.Изд. 2e// V.A.Trajneva, I.V. Trajneva. – M.: ИТК «Dashkov i Ko», 2006.-280s.

Гуревич Р.С.

СОЗДАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ УЧЕБНИКОВ КАК ОТВЕТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ НА ВЫЗОВЫ ИННОВАЦИОННОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

В статье рассмотрены проблемы создания электронных учебников для высшей и средней общеобразовательной школы. Намечены подходы к созданию таких учебников, которые позволяют определять уровень знаний студента или учащегося, синтезировать план обучения, реализовать этот план в учебном процессе. Определены также возможности тестирования знаний учащихся и студентов для контроля и самоконтроля. Конкретизировано содержание разделов электронного учебника, в котором выделены дидактические составляющие.

Ключевые слова: электронный компьютерный учебник, особенности отбора знаний, программное обеспечение, дидактические составляющие учебника, ИКТ.

Гуревич Р.С.

СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуті проблеми створення електронних підручників для вищої та середньої загальноосвітньої школи. Намічені підходи до створення таких підручників, що дозволяють визначити рівень знань студента або учня, синтезувати план навчання, реалізовувати цей план у навчальному процесі. Визначені також можливості тестування знань учнів і студентів для контролю та самоконтролю. Конкретизований зміст розділів електронного підручника, в якому виокремлені дидактичні складові.

Ключові слова: електронний комп'ютерний підручник, особливості відбору знань, програмне забезпечення, дидактичні складові підручника, ІКТ.

Gurevych R.S.

CREATING E-BOOKS AS A RESPONSE TO THE CHALLENGES OF HIGH SCHOOL INNOVATION STAGE OF DEVELOPMENT OF SOCIETY

The article deals with the problem of creating e-books for higher and secondary schools. Intended approaches to the development of textbooks to determine the level of knowledge of the student or student to synthesize training plan, implement the plan in the learning process. Defined as the possibility of testing pupils and students to control and self-control. Specified content sections of the electronic textbook in which the isolation didactic components.

Keywords: computer electronic textbook selection features knowledge, software, didactic component tutorial ICT.

Стаття надійшла до редакції 5.03.2015

УДК 378

*Н.М.Дем'яненко,
м.Київ, Україна*

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ПЕДАГОГІЧНОЇ МАГІСТРАТУРИ: КОНТЕКСТНІСТЬ НАВЧАННЯ

Компетентнісний підхід і контекстне навчання. *До постановки проблеми.* Компетентнісний підхід упевнено займає позицію ключової методології модернізації вищої освіти. Перехід до компетентнісної освіти вимагає суттєвих змін існуючої педагогічної системи університету в змісті навчання, діяльності викладача і студента, в технологічному забезпеченні навчального процесу, в освітньому середовищі як системі впливів і умов формування й розвитку особистості у соціальному і просторово-предметному оточенні навчального закладу. З нашої точки зору, основною технологією реалізації компетентнісного підходу в магістратурі педагогічного університету виступає контекстне навчання. Серед розробників проблеми контекстності навчання: А.Вербицький (навчання контекстного типу) [2], С.Качалова (навчально-виховний процес контекстного типу) [5], Н.Лаврентьева, Н.Жукова (форми і методи навчання контекстного типу) [4; 6], О.Чурбанова, С.Ширшов (педагогічна технологія контекстного типу) [9].

Керуючись *метою* обґрунтування доцільності контекстного навчання на рівні магістратури педагогічного університету, спиратимемося на розуміння *контексту* як системи внутрішніх і зовнішніх умов життя й діяльності людини, що впливає на сприйняття, розуміння й перетворення нею конкретної ситуації, надаючи останній

сене та значення і як цілому, і окремим її компонентам. При цьому *внутрішній контекст* розглядається через індивідуально-психологічні особливості, знання і досвід людини; *зовнішній* – крізь предметні, соціокультурні, просторово-часові, професійні та інші характеристики обставин, в яких вона діє.

За визначенням А.Вербицького, «контекстним є таке навчання, де мовою наук за допомоги всієї системи традиційних і нових педагогічних технологій у формах навчальної діяльності, все більше наближених до практичної сфери, динамічно моделюється предметний і соціальний зміст професійної праці. Тим самим забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця» [2, с. 35]. Сутність *теорії контекстного навчання* як концептуальної основи реалізації компетентнісного підходу в професійній педагогічній освіті полягає у створенні психолого-педагогічних, дидактичних і методичних умов для оволодіння суб'єктом професійною діяльністю. Відповідно до джерел теорії контекстного навчання відносять: діяльнісну теорію засвоєння соціального досвіду, узагальнення використовуваних форм і методів інноваційного навчання, розуміння впливу предметного і соціального контекстів культури, соціального життя і майбутньої професійної діяльності на процес і результати освіти особистості [1, с. 15].

Т.Дубовицькою запропоновано низку принципів використання контексту як інструмента організації освітньої діяльності: 1) розширення контексту – розгляд явища в рамках «вкладеного один в інший» контекстів, що породжує багатомірність сприйняття явища; 2) взаємозв'язку контекстів – будь-яке досліджуване явище багатоаспектне, тому його неможливо розглядати в одному контексті, всі можливі його контексти виявляються взаємопов'язаними; 3) варіативності контексту – контекст трактується як певний гештальт, структура якого змінюється зі зміною ракурсу спостереження [3]. В.Калашніков доповнює цей перелік такими принципами: 1) контекстної обумовленості – вимога аналізу явища в систематично враховуваних контекстах його існування і вивчення; 2) системності контексту – контекст є системою з усіма притаманними їй ознаками (включеність у контекст-суперсистему і виділення контекстів-підсистем, наявність взаємодії частин, цілісність і відносна ізольованість, поєднання структурного і функціонального моделювання й т. ін.); 3) доповнюваності контекстів (за А.Голубєвим – принцип евристичної контекстуальності), коли максимально повне розуміння феномена можливе лише в разі поєднання інформації, отриманої в різних контекстах [5, с. 93]. Звідси контекстне навчання в

педагогічній магістратурі має базуватися на принципах психолого-педагогічного забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність; послідовного моделювання в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності фахівців; проблемності змісту навчання в ході його розгортання в освітньому процесі; відповідності форм і методів навчальної діяльності студентів меті й змісту освіти; суб'єктності відносин «викладач-студент», «студент-студент»; педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; відкритості навчання – використання для досягнення конкретної мети навчання і виховання будь-яких педагогічних технологій, запропонованих у рамках інших теорій і підходів; єдності навчання і виховання особистості професіонала. Зазначене забезпечує переваги контекстного навчання на магістерському рівні: 1) формування магістрантами індивідуальних освітніх маршрутів, які найбільш повно відповідають їхнім особистісно-професійним потребам; 2) розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин викладач – студент на рівні співтворчості; 3) становлення суб'єктної позиції магістранта, яка дозволяє набувати гнучкості мислення і поведінки, самостійності, вміння ставити мету, аналізувати і оцінювати власні дії тощо; 4) створення умов для успішного інтегрування випускника в сучасну систему професійних відносин, а також для підвищення його конкурентоздатності на ринку педагогічної праці [1, с. 111 - 112].

Основою реалізації завдань змісту освіти в контекстному навчанні виступає проблемна ситуація. Система таких ситуацій дозволяє розгорнути зміст освіти в динаміці шляхом визначення сюжетної канви модельованої професійної діяльності та створює можливості інтеграції знань різноманітних дисциплін, необхідних для вирішення цих ситуацій. Діяльність студента в контекстному навчанні, за баченням А.Вербицького, базується на вчинкові, де фахівець виконує не тільки предметні дії у відповідності з професійними вимогами і нормами, але й отримує моральний досвід, оскільки функціонує у певному професійному співтоваристві. Таким чином, вирішується проблема єдності навчання і виховання.

Контекстний підхід включає також розуміння необхідності врахування контексту культурного середовища. Уживаним у науковому середовищі є поняття «крос-культурний контекст». В освіті внутрішній крос-культурний контекст особистості (Н.Жукова, 2005) є інтегральною багаторівневою цілісністю, яка складається внаслідок одночасного занурення у такі зовнішні освітні контексти, як освітнє середовище сім'ї, країни, комунікативної та інформаційної культури, світове освітнє

середовище та ін. У цьому випадку освітнє середовище розглядається як ієрархічна система контекстів. Культура виступає контекстом усіх дій людини, тобто певним загальним контекстом, зумовлюючи необхідність свідомого врахування культурних упливів на освітнє середовище і особистість [5]. Звідси – осмислення навчального матеріалу як викладачами, так і магістрантами має базуватися на рефлексивному усвідомленні контекстів, де даний навчальний матеріал існує в соціокультурній практиці та подається у практиці освіти, що актуалізує поняття «освітнього середовища контекстного типу».

Освітнє середовище контекстного типу. Термін «освітнє середовище» зазвичай використовується дослідниками для опису системної цілісності освітньої діяльності (В.Лебедева, В.Орлов, В.Панов, В.Рубцов, В.Слободчиков, В.Ясвін та ін.). Уперше до наукового обігу поняття «освітнє середовище контекстного типу» було введено А.Маджугою [6]. За його визначенням, це сукупність методів і прийомів організації освітньої діяльності, базована на методології контекстного підходу. До специфічних характеристик освітнього середовища контекстного типу відносимо: 1) опертя на принципи контекстного підходу; 2) широке використання методу моделювання контекстів; 3) підвищення рефлексивності освітньої діяльності; 4) специфічні методи і методики навчання; 5) використання підручника контекстного типу; 6) орієнтування на розвиток самовизначення особистості й особистісної культури в крос-культурному контексті [5, с. 92].

Метою контекстного навчання визначаємо формування цілісної професійної діяльності майбутнього фахівця, оволодіння ним відповідними компетенціями. Відмітимо, що В.Нечаєв і А.Вербицький схиляються до трактування компетенції як системи цінностей і особистісних якостей, знань, умінь, навичок і здібностей людини, що забезпечує її готовність до компетентного виконання професійної діяльності. Відповідно, компетентність розглядається як реалізована на практиці компетенція. Зміст контекстного навчання при цьому відбирається з двох джерел: дидактично структурованого змісту наук і змісту засвоєної професійної діяльності, представленого у вигляді системи загальнокультурних і професійних компетенцій [2, с. 17 - 18].

Т.Дубовицькою виділяються форми контекстів, у відповідності з якими будуються навчальні заняття в контекстному освітньому середовищі: 1) просторово-часовий контекст – динамічне розгортання змісту навчання; 2) контекст системності й міжпредметності знання – взаємозв'язок нової інформації з наявною у студентів; 3) контекст професійних дій і ролей – співвіднесення отриманих знань і навичок із

майбутньою діяльністю; 4) контекст особистих і професійних (посадових) інтересів майбутніх фахівців – суб'єктивна значущість отриманої студентами інформації та сформованих навичок [3]. Зазначені контексти можуть використовуватися як для теоретичного аналізу майбутньої сфери діяльності магістрантів, так і в ході організації відповідного практикуму. Передбачувано, в теоретичному викладі навчального матеріалу визначені форми контекстів будуть виявлятися наступним чином: 1) просторово-часовий – у послідовному розгортанні матеріалу, дотриманні принципу опертя практичних дій на теоретичну базу, відповідності дидактичним вимогам як у взаємодії магістрантів із навчальним матеріалом, так і в організації навчального хронотопу (А.Ухтомський, А.Бахтін, В.Зінченко) або сеттингу (термін пізнього психоаналізу, тут застосовується у значенні «організація простору і часу взаємодії», суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і магістрантів (А.М.Бойко); 2) контекст системності й міжпредметності знання – у включенні до змісту навчальної дисципліни інформації із суміжних, а також «віддалених» дисциплін для забезпечення цілісності та системності знання; 3) контекст професійних дій і ролей – у модельованому викладі матеріалу, де студентам пропонується поставити себе на місце фахівця в педагогічній сфері за допомогою модельованих форм і методів навчання (ділові ігри, кейс-стади й т. ін.); 4) контекст особистих і професійних інтересів – у смисловому наповненні теоретичного матеріалу за рахунок його зв'язку з актуальними потребами та інтересами студентів.

Контекстне освітнє середовище передбачає використання підручника контекстного типу. За визначенням О.Шевченка, «підручником контекстного типу є педагогічна система, створена у відповідності з принципами контекстного навчання. Це підсистема цілісної системи навчання дисципліни, покликана моделювати майбутню професійну діяльність студента в її предметному і соціальному аспектах за допомогою тексту, контексту і підтексту» [2, с. 41]. Такий компонент, як «текст» представлений у підручнику матеріалом для засвоєння, «контекстом» виступає майбутня професійна діяльність, а «підтекстом» - ціннісні орієнтації, установки, соціальні відносини. Мається на увазі, що семіотичні навчальні моделі являють собою власне текст, який відображає певне знання (у формі тексту підручника, лекції тощо), імітаційні навчальні моделі (ділові ігри, кейс-метод й т. ін.) передбачають актуалізацію професійного контексту застосування цього знання, а засвоєння ціннісно-мотиваційного змісту професійної діяльності є своєрідним підтекстом. Отже, підручник контекстного типу – вагома складова контекстно-модельованого освітнього середовища, яка

структурує процес використання контекстних педагогічних технологій. У цілому ж освітнє середовище контекстного типу є інтегративним, системоутворювальним, об'єднує та комбінує різні підходи, концепції і методи у сфері освіти.

Перехідною між навчальною і трудовою професійною діяльністю магістрантів є доцільно організована квазіпрофесійна діяльність.

Квазіпрофесійна діяльність. У контекстному навчанні забезпечується динамічний рух діяльності магістранта від власне навчальної (акцентування в лекціях і семінарах-дискусіях на соціальному контексті професійної діяльності) через квазіпрофесійну (різні форми імітації професійної діяльності) і навчально-професійну до реальної професійної [7, с. 17]. Квазіпрофесійна діяльність відіграє особливу роль у педагогічній магістратурі. Вона базується на методиці контекстуального моделювання як цілеспрямованого оперування контекстом. Включає три основні контексти: предметний, соціальний і психологічний, де *предметний* – дії з освоєння знань, умінь, навичок і досвіду майбутньої професії у відповідності з метою навчання і кваліфікаційними характеристиками фахівця; *соціальний* – система взаємодії учасників освітнього процесу у відповідності з прийнятими нормами соціальних, етико-професійних відносин; *психологічний* – включення магістрантів у професію як частину культури через перебудову, освоєння і засвоєння ціннісно-сміслових складових майбутньої професії. Сутність квазіпрофесійної діяльності полягає в тому, що вона протікає в реальних умовах і забезпечує єдність названих контекстів [9, с. 17].

Відтворення предметного і соціального контекстів професійної діяльності надає додаткові можливості змістової реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі педагогічного університету, зокрема, забезпечує системність і міжпредметність знання; дозволяє представити навчання в динаміці; скласти сценарний план дій фахівців у відповідності з технологією виробництва; знайомить із посадовими функціями і обов'язками; забезпечує рольове «інструментування» вчинків; враховує посадові й особистісні інтереси майбутніх педагогів; задає просторово-часовий контекст «минуле – сучасність – майбутнє» [2, с. 35 – 36].

Зазначені форми контекстів (відповідно до вище наведеної градації) можуть відобразитися в наступних варіантах: 1) просторово-часовий – у забезпеченні наступності в оволодінні навичками – від елементарного вміння управляти увагою і сприйняттям до цілісної технології, а також в активному використанні фактора просторової організації навчальної діяльності магістрантів, коли різна просторова

локалізація (індивідуальна, парна, мікрогрупова і загальногрупова робота з відповідним розташуванням магістрантів) забезпечує максимальну ефективність тих чи інших видів навчальної діяльності; 2) системності й міжпредметності знання – у залученні до практичної навчальної діяльності з відпрацювання навичок із суміжних дисциплін у вигляді навчальних завдань, проблемних ситуацій тощо; 3) професійних дій і ролей – у модельованих формах діяльності студентів у вигляді ділових ігор та інших ігрових форм контекстного навчання, які забезпечують зв'язок навчальної і майбутньої професійної діяльності за рахунок відтворення ситуацій, максимально наближених до майбутньої професії; 4) особистих і професійних інтересів – у перебуванні магістранта в ході виконання практичних завдань в позиції професіонала, що актуалізує його власну діяльність з опанування майбутніх професійних функцій, а також ставить перед необхідністю співвідносити отримані завдання з власними потребами, цінностями й інтересами, уявленнями про майбутню професію.

Квазіпрофесійна діяльність має реалізуватися через комплекс методів і методик контекстно-орієнтованої освіти. Перевага як правило надається змішаному навчанню («blended learning») – поєднанню актуальних для сучасного суспільства дидактичних засобів, форм і методів. У зарубіжних освітніх практиках цей термін вживається для визначення освітньої програми, яка включає декілька методів подання матеріалу, а також для опису навчального процесу, де комплексно застосовуються різні технології, наприклад, електронні навчальні програми, елементи індивідуальних занять викладача зі студентом, індивідуальні магістерські програми із самостійним встановленням та регулюванням оптимальної швидкості та інтенсивності процесу навчання. Головна мета «blended learning» - надати інструменти навчання, відтворити ситуації, де магістранти можуть отримати різнобічний досвід, що в сукупності дозволяє віднайти найоптимальніший стиль навчання, придатний для всіх учасників. Різноманітність елементів навчання гарантує значну мотивованість учасників. Виділяються наступні *моделі* змішаного навчання: 1) спрямована на знання – поєднує взаємодію з консультантом через електронну пошту, дискусії у форумах, безпосередні консультативні зустрічі із самонавчанням, наприклад, веб-курсами; 2) орієнтована на співробітника – інтегрує традиційне навчання в аудиторній формі з онлайновими навчальними заходами, використовується для освоєння контенту, який вимагає від магістрантів застосування нових способів поведінки в середовищі (через форуми, вебінари, групові проекти, онлайн-обговорення з використанням чат-модулів); 3)

орієнтована на компетентності – пов’язує онлайнві засоби з «живим» наставництвом, оскільки оволодіння компетентностями відбувається швидше у спостереженні та у співробітництві з експертами в процесі безпосередньої професійної діяльності [1, с. 113].

Інтеграція цих моделей дозволяє розробляти освітні програми для педагогічної магістратури, об’єднуючи переваги стаціонарного і дистанційного навчання та трансформуючи навчальну діяльність у професійну. Як наслідок, у діяльнісному компоненті навчального процесу відображається модель професійної діяльності. В цих умовах позиція магістрантів ніби подвійна: з одного боку – це типова навчальна діяльність, з іншого – за метою, змістом, формами, процесом і вимогами до отримуваних результатів – максимально наближена до позиції фахівця.

Освітнє середовище контекстного типу має сприяти й розвиткові психічної діяльності магістрантів. Базовим наближенням до цього може слугувати *рефлексивна парадигма освіти* (М.Ліпман, 2003), де автор розглядає освіту як дослідження. При цьому в якості найважливіших характеристик останнього називає критично-творче «мислення вищого порядку» і «мислення в дисциплінах» [8, р. 17]. За його твердженням, мислення вищого порядку – це не відпрацювання тих чи інших когнітивних навичок, воно швидше «виступає контекстом їхнього вдосконалення» [8, р. 24]. Мислення ж «у дисциплінах» означає здатність магістранта не просто використовувати знання тієї чи іншої предметної галузі, але й мислити в її категоріях. Отже, це мислення в контексті певної навчальної дисципліни або практики діяльності (*контекстуально-специфічне* мислення). Таке гнучке переключення є найважливішою характеристикою контекстного підходу до розвитку мисленневих процесів магістрантів, до вироблення в них загальних, транс-контекстуальних і крос-контекстуальних навичок мислення. Методика подібного розвитку може бути представлена застосуванням *контекстного аналізу* – сукупності принципів, прийомів і процедур, спрямованих на систематичне виділення і описання контекстів певного явища.

У цілому квазіпрофесійна діяльність орієнтує магістрантів на цілеутворення, аналіз і оцінювання проблемних ситуацій, самооцінювання у професійній діяльності, конструювання моделей взаємодії, осмислення багатоманітності педагогічних варіантів, проблематизацію освітнього процесу та пошук оптимальних рішень для досягнення успіху у професійній діяльності. Варто відмітити, що магістранти у більшості мають певний професійний досвід, який дозволяє їм розглядати отримані знання через призму власної педагогічної позиції чи наукових інтересів. Крім того, вони зробили свій вибір свідомо,

зацікавлені у підвищенні рівня професійних компетентностей і мають необхідні навички навчання. Це дозволяє більш активно застосовувати проблемне навчання, моделювати педагогічні завдання та використовувати їх у контексті майбутньої професійної діяльності [1, с. 114].

Перспективними вважаємо проблеми практичного впровадження викладених теоретичних узагальнень, що має забезпечити змістову трансформацію наявної організації освітнього процесу педагогічного університету в принципово іншу – контекстно-дидактичну [7, с. 18]. Це актуалізує обґрунтування інтеграції процесів навчання, пізнання, спілкування і практики, створення умов для розвитку творчої індивідуальності всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Література: 1. Бекузарова Н.В. Квазіпрофесіональний характер смешанного обучения в педагогической магистратуре / Н.В.Бекузарова, Е.В.Ермолович // Высшее образование сегодня. – 2012. - № 10. – С. 111 – 116. 2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А.Вербицкий. – М., 2010. – 207 с. 3. Вербицкий А.А. Контексты содержания образования / А.А.Вербицкий, Т.Д.Дубовицкая. – М., 2003. – 80 с. 4. Жукова Н.В. Личная культура обучающегося как результат влияния кросс-культурных контекстов / Н.В.Жукова // Контекстное обучение: теория и практика: Межвуз. сб. науч. трудов. – М.: МГОПУ им. М.А.Шолохова, 2005. – Вып. 2. – 157 с. 5. Калашников В.Г. Образовательная среда контекстного типа / В.Г.Калашников // Высшее образование сегодня. – 2013. - № 4. – С. 92 - 97. 6. Качалова С.М. Технология контекстного обучения в практике вузовского обучения / С.М.Качалова // Вестник ЦМО МГУ. – 2011. - № 3 (Проблемы современного образования). – С. 87 – 91. 7. Лаврентьева Н.Б. Контекстное обучение как инновационная технология / Н.Б.Лаврентьева. – Барнаул, 2013. – 150 с. 8. Lipman M. The reflective model of educational practice // M.Lipman. Thinking in Education. – Cambridge, 2003. – P. 9 – 27. 9. Нечаев В.Д. О концепции современного гуманитарного образования / В.Д.Нечаев, А.А.Вербицкий // Высшее образование сегодня. – 2011. - № 3. – С. 14 – 20. 10. Ширшов Е.В. Педагогические условия проектирования электронных учебно-методических комплексов / Е.В.Ширшов, О.В.Чурбанова. – М., 2006. – 308 с.

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Bekuzarova N.V. Kvazyprofessyonal'nyy kharakter smeshannoho obuchenyya v pedahohycheskoy mahystrature / N.V.Bekuzarova, E.V.Ermolovych // Vysshee obrazovanye sehodnya. – 2012. - # 10. – S. 111 – 116. 2. Verbytskyy A.A.

Aktivnoe obucheniye v vysshey shkole: kontekstnyy pokhod / A.A.Verbytskyy. – M., 2010. – 207 s. 3. Verbytskyy A.A. Konteksty sodержaniya obrazovaniya / A.A.Verbytskyy, T.D.Dubovyt'skaya. – M., 2003. – 80 s. 4. Zhukova N.V. Lychnaya kul'tura obuchayushchegosya kak rezul'tat vlyaniya kross-kul'turnykh kontekstov / N.V.Zhukova // Kontekstnoe obucheniye: teoriya y praktika: Mezhevuz. sb. nauch. trudov. – M.: MHOPI ym. M.A.Sholokhova, 2005. – Выр. 2. – 157 s. 5. Kalashnykov V.H. Obrazovatel'naya sreda kontekstnogo tipa / V.H.Kalashnykov // Vysshee obrazovaniye sehodnya. – 2013. - # 4. – S. 92 - 97. 6. Kachalova S.M. Tekhnolohiya kontekstnogo obucheniya v praktike vuzovskogo obucheniya / S.M.Kachalova // Vestnyk TsMO MHU. – 2011. - # 3 (Problemy sovremennoho obrazovaniya). – S. 87 – 91. 7. Lavrent'eva N.B. Kontekstnoe obucheniye kak ynnovatsionnaya tekhnolohiya / N.B.Lavrent'eva. – Barnaul, 2013. – 150 s. 8. Lipman M. The reflective model of educational practice // M.Lipman. Thinking in Education. – Cambridge, 2003. – P. 9 – 27. 9. Nechaev V.D. O kontseptsyy sovremennoho humanitarnogo obrazovaniya / V.D.Nechaev, A.A.Verbytskyy // Vysshee obrazovaniye sehodnya. – 2011. - # 3. – S. 14 – 20. 10. Shyrshov E.V. Pedagogicheskiye usloviya proektirovaniya elektronnykh uchebno-metodycheskykh kompleksov / E.V.Shyrshov, O.V.Churbanova. – M., 2006. – 308 s.

Демьяненко Н.Н.

**ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МАГИСТРАТУРЫ: КОНТЕКСТНОСТЬ
ОБУЧЕНИЯ.**

Обосновано соотношение компетентностного подхода и контекстного обучения в высшей школе как методологии и практики, представлены преимущества образовательной среды контекстного типа на уровне педагогической магистратуры. Раскрыта роль квазипрофессиональной деятельности в переходе от учебной к профессиональной реализации будущего магистра педагогики высшей школы.

Ключевые слова: компетентностный подход, контекст, контекстное обучение, образовательная среда контекстного типа, квазипрофессиональная деятельность.

Дем'яненко Н.М.

**ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ПЕДАГОГІЧНОЇ МАГІСТРАТУРИ:
КОНТЕКСТНІСТЬ НАВЧАННЯ.**

Обґрунтовано співвідношення компетентнісного підходу і контекстного навчання у вищій школі як методології і практики, доведено переваги освітнього середовища контекстного типу на рівні педагогічної магістратури. Розкрито роль квазіпрофесійної діяльності у переході від навчальної до професійної реалізації майбутнього магістра педагогіки вищої школи.

Ключові слова: компетентнісний підхід, контекст, контекстне навчання, освітнє середовище контекстного типу, квазіпрофесійна діяльність.

Demyanenko N.M.

CONTEXT OF EDUCATIONAL SPACE OF HIGH SCHOOL: LEVEL OF MAGISTRACY.

Justified the correlation of competence approach and context studying at high school as a methodology and practice, proved the advantages of educational space of context type on pedagogical masters study level. The role of kvaziprofessional activity in transition from education to professional realization of future master of pedagogy of high school.

Key words: competence approach, context, context studying, educational space of context type, kvaziprofessional activity.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК-378

*В. М. Дронова, Т.В. Попова,
м.Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Сучасна освітня галузь у нашій державі характеризується бурхливим реформуванням, метою якого є пошук ефективних шляхів підготовки молоді, здатної соціалізуватися в сучасному суспільстві. Спостерігається зміна парадигм і у системі професійної освіти педагогів та формуються нові підходи до організації неперервної професійної самоосвіти. Особистісний потенціал сучасного педагога в суспільстві займає значне місце і потребує постійного оновлення знань з дисципліни та методики її навчання, бо є гарантом високої якості навчальних досягнень учнів. У цьому процесі система післядипломної освіти педагогічних працівників відіграє ключову роль.

Одним з найголовніших її завдань є відбір ефективних шляхів підвищення рівня кваліфікації педагогів та спонування їх до професійного зростання.

Огляд наукових публікацій. Вчителем бути не просто. Це професія, що вимагає постійного особистого навчання та розвитку протягом усього життя. Видатний педагог сучасності Іван Андрійович Зязюн у зверненні до молодого колеги-педагога зазначив: «Кожна хвилина твого вільного часу – для пізнання, для самовдосконалення. Весь інший час – для твоїх вихованців» [1]. За переконанням І. А. Зязюна, вчитель у суспільстві є носієм потужної сили добра, любові, істини і краси.

Педагогічну діяльність як особливий вид соціально значущої діяльності розглядали у своїх роботах також Г. Васянович, С. Гончаренко, О. Романовський, О. Пономарьов, С. Пазиніч та інші науковці минулого і нинішнього століть. Теоретичні основи педагогічної діяльності досліджували О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, А.Мудрик, В. Поліщук, З. Шевців та багато інших знаних науковців. Метою цієї діяльності вони вважають створення сприятливих умов соціалізації та всебічного розвитку молодшої особистості. Для забезпечення результативності педагогічної діяльності сучасні вчені (І. Зязюн, Г. Васянович, О. Морозова та ін.) пропонують ціннісно-смысловий підхід до її реалізації, що ґрунтується на глибокому осмисленні вчителем сенсу своєї діяльності шляхом створення відповідних ситуацій та актуалізації процесів усвідомлення за рахунок професійної рефлексії. Як показує практика, професійна готовність сучасного вчителя до реалізації основних завдань в умовах модернізації освіти потребує детальних наукових досліджень.[4, с. 72]

Допомогти вчителям самоорганізуватися у своєму розвитку, обрати особисту освітню траєкторію мають курси підвищення кваліфікації. Їх повинні проходити педагогічні працівники один раз на п'ять років. За такий час, в епоху реформування, відбувається багато змін і в галузях фундаментальних наук, і в педагогіці. Термін спілкування вчителя з викладачами курсів недовгий, а використати його необхідно ефективно. Надзвичайно важливим для викладача чи викладачки, які працюють з учительською аудиторією, є гнучкість мислення, відкритість для нових ідей, здатність швидко пристосовуватися до несподіваностей на занятті, працювати в команді, гармонійно співпрацювати з іншими учасниками й учасницями заняття [6, с.40].

Метою нашого дослідження є пошук ефективних шляхів покращення якості занять під час курсів підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного напрямку. Поряд із навчанням предмету одним із першочергових завдань педагогів, як зазначають науковці, є підготовка

школярів до соціалізації в суспільстві, яка вимагає від вчителя різнобічних ґрунтовних знань, умінь і особистих переконань.

Основна частина. Зважаючи на це, навчально-тематичні плани програм курсів підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного спрямування містять три модулі: соціально-гуманітарний, професійний та діагностико-аналітичний. Соціально-гуманітарний і професійний складаються з інваріантної та варіативної частин. Наявність варіативної частини забезпечує право вибору педагогів тієї теми, яка їм цікава та необхідна. Діагностико-аналітичний модуль призначений для виявлення потреб і інтересів учителів, їхнього рівня засвоєння навчальних тем (зворотній зв'язок) та постає як потужний стимул до самоосвіти.

Професорсько-викладацький склад Харківської академії неперервної освіти (ХАНО) постійно працює над вдосконаленням не тільки змісту занять курсів, а надає важливого значення практичному застосуванню сучасних технологій та методик андрагогіки і педагогіки у навчальному процесі.

В академії проведено експеримент з впровадження кредитно-модульної форми навчання вчителів у міжтестастійний період протягом п'яти років. Така форма підвищення кваліфікації була використана з метою забезпечення неперервності освіти та самоосвіти педагогів. Проведений нами аналіз результатів експерименту показав, що кредитно-модульна система організації навчання педагогічних працівників у післядипломній освіті є ефективною. Нами зроблено такі висновки:

- кредитно-модульна система організації навчання вчителів сприяє формуванню інноваційного способу мислення, зростанню пізнавальної активності вчителів і стимулює їх до неперервної самоосвіти;
- розвивається чітка самоорганізація праці вчителя шляхом швидкого і повного включення педагога в роботу, дозування часу на її виконання;
- удосконалюються вміння використання додаткової літератури, словників, Інтернет-ресурсів, ведення педагогічних спостережень;
- зростає активність участі вчителів у різноманітних педагогічних заходах, а це сприяє підвищенню їх професійної компетентності.

Нами також апробована проектна технологія. Вчителі виконували підсумкові роботи у вигляді навчальних проектів, зорієнтованих на усвідомлення практичного застосування теоретичного матеріалу окремих розділів математики. Жваву зацікавленість до такої роботи продемонстрували і молоді спеціалісти, і досвідчені педагоги. Наприклад, учителями математики було підготовлено колективні проекти за темами: «Площі нашої палітри», «Подорож у світ числових множин», «Чи існує

формула краси?», «Божественна пропорція», «Загадки простого дзеркала» та інші. На курсах під час конференцій з обміну досвідом ці проекти були презентовані. Також проводилось обговорення виступів кожної групи, колеги ставили запитання, виступали опонентами, а експертні групи давали оцінку роботі.

Нашими педагогічними спостереженнями підтверджено позитивні наслідки діяльності вчителів за проектною технологією. Було відзначено, що активність кожного учасника розробки проекту залежала від його індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів. Доведено, що ця технологія сприяє формуванню вмінь виносити колективні рішення та аргументувати і обґрунтовувати висновки, а також сприяє розвитку естетичного сприйняття навколишнього світу під час оформлення результатів виконаного проекту. Робота над проектом допомагає розвивати уміння інтенсивного використання ІКТ та яскравого оприлюднення одержаних результатів проекту. Слухачами курсів було наголошено, що проектну технологію слід активно застосовувати у навчально-виховному процесі з учнями.

Починаючи з 2014 року в ХАНО впроваджується нова модель курсів підвищення кваліфікації. Курси розраховані на 216 навчальних годин, до яких входять: 72-і аудиторні години (очне навчання); 12 аудиторних годин – освоєння тематичного спецкурсу за вибором педагогів; 18 годин – дистанційне навчання з використанням сайту дистанційної освіти Академії, а решта годин опрацьовується педагогічними працівниками самостійно (заочна частина).

Протягом року на запитання анкети «Чи можна суттєво підвищити свій кваліфікаційний рівень на заняттях під час курсів?», у перший день прибуття на курси позитивно відповідають 55–60% членів групи, а на це ж питання в останній день занять кількість позитивних відповідей у групах зростає до 88 – 95%. Викладачами кафедри методики природничо-математичної освіти створено блог, на якому ще до прибуття на курси вчителям пропонуються анкети. Таке онлайн-спілкування напередодні курсів дає змогу скоригувати і змістове, і методичне наповнення майбутніх занять і максимально врахувати потреби та інтереси педагогів.

Під час аудиторних занять викладачі академії не тільки ознайомлюють вчителів з активними та інтерактивними технологіями навчання школярів, а й самі заняття проводяться з їх використанням. Інтерактивні освітні технології можливо освоїти лише через діяльнісний підхід до проведення занять, необхідність якого зазначена у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти. Практика показує, що в андрагогіці це також є актуальним. Вже під час першої зустрічі,

після проведення комунікативної вправи «Знайомство» [6, с.10], вчителі почуваються більш вільними у спілкуванні, не бояться висловлювати свої думки та обговорювати педагогічні проблеми.

Нами з'ясовано, що теоретичне повідомлення слухачам курсів про організацію роботи старшокласників з науковим текстом методом позначки (метод Insert) чи використанням щоденника подвійних нотатків менш ефективно, ніж виконання такої роботи самими педагогами під час занять, а потім обговорення зробленого в парах. Звичайно такий підхід потребує від викладача курсів більш ретельної підготовки та необхідного дидактичного забезпечення. Але вчителі, проробивши все самі, краще розуміють як навчати учнів культури спілкування, працювати з літературою, толерантності, поваги до інших тощо.

Застосування сучасних педагогічних технологій допомагає не тільки навчати учнів основам наук, а й виховувати і розвивати особистість та засвоювати основні принципи спілкування, які так необхідні людині будь-якого віку у повсякденному житті. У свій час І. А. Зязюн, звертаючись до молодих вчителів, писав: «Хотілося б, щоб і до тебе на першому уроці прийшла радість педагогічної творчості. За яких обставин це можливо? На мою думку, за таких: ..., – коли засвоїв основні принципи спілкування з людьми в колективі і користуєшся ними у практичному житті» [1, с. 29, 33]. Підтвердженням цього є наш досвід використання під час роботи зі слухачами курсів підвищення кваліфікації вправи «Переформулювання» [6, с.13]. Суть її в тому, що кожна людина під час спілкування повинна розуміти важливість донесення точної інформації. Сказане може спотворюватись, а наслідки цього можуть бути непередбачуваними. Буває, що люди інтерпретують почуте від когось по-своєму, зі своїм баченням проблеми чи особистими емоціями і початкова інформація може змінюватись до невпізнання. Після участі у такій діяльності, вчителі доходять до висновку, що ця вправа з учнями допоможе навчати їх правилам стосунків між людьми і в першу чергу правилами лояльності і добра. Це відзначають 85-94 % слухачів курсів у різних групах.

Крім активних та інтерактивних підходів до навчання нами впроваджуються інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Вони дають змогу ознайомлення вчителів з ресурсами мережі Internet, з електронними педагогічними програмними засобами (ЕППЗ) з предметів та з методикою їх використання у навчальному процесі. Особливо актуально це для вчителів біології. Існує багато відеофільмів, які допоможуть проникнути у найпотаємніші явища життя організмів і зрозуміти їх суть. Сьогодні можна організувати виконання учнями

лабораторних і практичних робіт віртуально, шляхом використання електронних освітніх ресурсів. Так, особливу зацікавленість у вчителів біології викликає комп'ютерне моделювання стійких живих систем, наприклад акваріуму, та управління ними. Виконання вчителем такої роботи спонукає до впровадження її у навчальний процес з учнями.

Варто також наголосити на необхідність використання мультимедійних технологій під час навчання вчителів, щоб спонукати до впровадження їх у навчальний процес із школярами. Для вчителів біології, наприклад, можна за допомогою ресурсів сенсорної дошки анатомувати жабу (зберігаються природне забарвлення, форми, відносні розміри органів та місце їх розташування в організмі) не позбавивши її життя. Такий підхід до вивчення будови тварин допоможе вчителям виховувати в учнів повагу і доброзичливе ставлення до будь-яких проявів життя, а отже зростати в добрі і любові.

Під час занять з вчителями математики нами використовується ЕППЗ «Динамічна геометрія», за допомогою якого педагоги навчаються створювати динамічні математичні моделі та застосовувати їх для розв'язування задач. Побудова моделей допомагає навчати школярів висувувати гіпотезу і знаходити раціональні шляхи розв'язування складних геометричних задач.

Для виконання завдань фахової контрольної роботи педагогам пропонується також робота в електронній тестовій оболонці MyTest. Вона дає змогу більш справедливого оцінювання, виключає суб'єктивізм, дозволяє одразу дізнатися результат тестування тощо. Комп'ютерне тестування має як значні переваги, так і деякі складнощі, серед яких необхідність мати навички роботи з комп'ютером та в інтерфейсному середовищі тестової програми.

Одержаний нами практичний досвід переконливо свідчить, що діяльність вчителів у ролі учнів є найефективнішим підходом до освоєння нових методик навчання та виховання.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у продовженні вивчення результативності організації навчального процесу з вчителями, продовження пошуку ефективних методик навчання педагогів шляхом впровадження педагогіки добра і успіху, яку вони використовуватимуть у навчанні молодого покоління.

Література: 1. Зязюн І. А. Моєму колезі — молодому вчителю. Іван Андрійович Зязюн: педагог, вчений, філософ. Біобібліографічний покажчик. Випуск 2. До 10-річчя Академії педагогічних наук України. – Київ: 2003. – С. 29-33.//[Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/212837602.pdf?>

PHPSESSID=6ab57adaa91b8606cd3b6053ca52a486. 2. Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії / І. А. Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія. Польсько-український, україно-польський журнал / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Ченстохова-Київ, 2001. – № 5. – С. 357–380. 3. Зязюн І. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка?!/Іван Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Київ – Полтава, 2012. – С. 20-37. 4. Будник О. Б. Методологічний аспект соціально-педагогічної діяльності// Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2013. – № 4. С.72-82. 5. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривonos та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-е вид. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с. 6. Панченко А., Пометун О., Ремех Т. Навчання в дії. Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: метод. посібник / К.: А.П.Н., 2003.–72 с. 7. Федорчук Е.І. Сучасні педагогічні технології (Навчально-методичний посібник). Кам'янець-подільський: «Абетка», 2006. – 212 с.

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Zyazyun I. A. Moyemu kolezi — molodomu vchytelevi. Ivan Andriyovych Zyazyun: pedahoh, vchenyy, filosof. Biobibliografichnyy pokazhchyk. Vypusk 2. Do 10-richchya Akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrayiny. – Kyiv: 2003. – S. 29-33.//[Elektronnyy resurs].– Rezhym dostupu: <http://www.dnpp.gov.ua/datas/upload/files/212837602.pdf?PHPSESSID=6ab57adaa91b8606cd3b6053ca52a486>. 2. Zyazyun I. A. Nauka i mystetstvo pedahohichnoyi diyi / I. A. Zyazyun // Profesiynna osvita : pedahohika i psykholohiya. Pol's'ko-ukrayins'kyy, ukrayino-pol's'kyy zhurnal / za red. T. Levovyts'koho, I. Zyazyuna, I. Vil'sh, N. Nychkalo. – Chentokhova-Kyyiv, 2001. – # 5. – S. 357–380. 3. Zyazyun I. Pedahohichna psykholohiya chy psykholohichna pedahohika?!/Ivan Zyazyun // Estetyka i etyka pedahohichnoyi diyi : zb. nauk. pr. – Vyp. 3. – Kyiv – Poltava, 2012. – S. 20-37. 4. Budnyk O. B. Metodolohichnyy aspekt sotsial'no-pedahohichnoyi diyal'nosti// Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy // Shchokvartal'nyy naukovopraktychnyy zhurnal. – Kharkiv : NTU “KhPI”, 2013. – # 4. S.72-82. 5. Pedahohichna maysternist' : pidruchnyk / I. A. Zyazyun, L. V. Kramushchenko, I. F. Kryvonos ta in. ; za red. I. A. Zyazyuna. – 2-e vyd. – K. : Vyshcha shkola, 2004. – 422 s. 6. Panchenko A., Pometun O., Remekh T. Navchannya v diyi. Yak orhanizuvaty pidhotovku vchyteliv do zastosuvannya interaktyvnykh tekhnolohiy navchannya: metod. posibnyk / K.: A.P.N., 2003.–72 s. 7. Fedorchuk E.I. Suchasni pedahohichni tekhnolohiyi (Navchal'no-metodychnyy posibnyk). Kam"yanets'-podil's'kyy: «Абетка», 2006. – 212 s.

Дронова В. М., Попова Т. В..

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ.

Стаття присвячена актуальним питанням підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичної освіти. Розглянуто специфіку впровадження у навчальний процес під час курсів підвищення кваліфікації активних та інтерактивних технологій навчання. Зроблено також наголос на особливості застосування інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій під час навчання вчителів.

Ключові слова: Підвищення кваліфікації, сучасні педагогічні технології, інформаційні технології, мультимедійні технології.

Дронова В. Н., Попова Т. В..

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА КУРСАХ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ.

Статья повествует об актуальных проблемах повышения квалификации учителей естественно-математического образования. Рассмотрено специфику внедрения в учебный процесс курсов повышения квалификации активных и интерактивных технологий обучения. Ударение сделано на особенности использования информационно-коммуникационных и мультимедийных технологий во время обучения учителей.

Ключевые слова: Повышение квалификации, современные педагогические технологии, информационные технологии, мультимедийные технологии.

V. Dronova, T. Popova.

ESPECIALLY THE USE OF MODERN TECHNOLOGIES PEDAGOGICHESKIH COURSES POVYSHENIYA PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS.

The Article tells about the actual problems of professional development of Natural Science and Mathematics Teachers. There is considered the implementation specificity of the training courses of active and interactive learning technologies in the learning process. The emphasis is made on the features of use of information, communication and multimedia technologies in the teachers' training process.

Keywords: Professional development, modern pedagogical technology, information technology, multimedia technology.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 004.891:378.1

*А.Ю. Дудар, О.П. Мещанінов,
м. Миколаїв, Україна*

ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИМІРЮВАННЯ ДОМІНУЮЧОГО ТИПУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ

Постановка проблеми. Динамічний розвиток сучасного суспільства потребує відповідної швидкості прийняття рішень. Університети працюють в умовах змін конкурентного середовища, які потребують відповідної реакції. Коли усі конкурентні переваги вичерпано визначальною характеристикою прийнято вважати організаційну культуру (ОК). Знання типу ОК та напрямку, в якому рухається організація, дозволить підготуватись до змін. Університети не можуть залишатись незмінними та при цьому виживати в конкурентних умовах. Тобто, питання стоїть не в тому, змінюватись чи ні, а в тому як змінюватись, в якому напрямку, послідовності та темпі, враховуючи етап життєвого циклу [1, 2].

Організаційна культура впливає на особистість, її моральний дух, пріоритети, цілі. Проявляється у таких факторах: що для організації цінно, який стиль її лідера, мова і символи, процедури і повсякденні норми, пріоритети, мета – все це визначає унікальність характеру організації. Організаційна культура – це набір цінностей, заповідей та принципів, стрижневі атрибути, що досить довго залишаються незмінними і які характерні для організації та її працівників [2].

Особливістю українських ВНЗ є відходження від традиційних орієнтацій минулого до сучасного акценту на ринкові умови розвитку, що поширені у світі. Підвищення ефективності університету пов'язано з

організаційною культурою, яку слід вимірювати, діагностувати та впроваджувати її зміни в обраному напрямку [3].

Актуальність дослідження обумовлена потребою в прийнятті стратегічних рішень щодо розвитку університету в короткостроковому та довгостроковому періодах. Для університетів актуальність автоматизації процесу виміру, оцінки, діагностики та підтримки планування розвитку полягає в тому, що це дозволить: підвищити конкурентноспроможність при швидкозмінному конкурентному середовищі; спростити процес опитування шляхом використання автоматизованої веб-системи інтерактивним та інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, централізовано зберігати тексти анкет, програми та результати опитувань, зняти обмеження на залучення експертів зі специфічної та поки що унікальної сфери діяльності; надати автоматизовану систему підтримки прийняття рішень людини, що приймає рішення - керівнику закладу.

Комплексний характер задачі потребує системного підходу до університетських систем освіти та підтримки процесу планування розвитку. Керівник, що приймає рішення на основі якісних ознак, таких як ОК, потребує доступ до сучасних інструментів, що реалізують інноваційні методи та засоби підтримки прийняття рішень для забезпечення зваженості оцінки та рішення. Також необхідно опертя на врахування думок колективу університету, що є ключовою конкурентною перевагою та відповідає вимогам корпоративної соціальної відповідальності [4].

Огляд публікацій та аналіз невирішених проблем. Питаннями розвитку організацій, проблемами їх росту та занепаду широко займаються вчені всього світу. Намагання знайти той фактор, який дозволяє організації вигравати конкуренту боротьбу - те якісне, що впливає на організацію, перейшло у теорію організаційної культури. Капіталізм та ринкова економіка на просторах СНД спровокувало відставання у сфері розробки методик та методологій управління організаціями в умовах капіталізму та ринкової конкуренції. Відсутність планової економіки змусило організації задумуватись: що, чому, як та хто повинен робити? За кордоном першовідкривачами стали вчені з США. Перші згадки про корпоративну (організаційну) культуру датовано 80-ми роками. Проте перші інструменти з'явились набагато пізніше, у 1998 р. [2].

Модель Д. Денісона стверджує, що організаційна культура може бути описана чотирма характеристиками - місією, адаптивністю, участю та послідовністю. Кожна з них далі описується: місія - стратегічний напрям і наміри, цілі та завдання й бачення; адаптивність - створення

змін, орієнтація на клієнта та організаційне навчання; участь - розширення прав і можливостей, орієнтація команди; послідовність - основні цінності, координація, інтеграція. Модель зазвичай використовується для діагностики культурних проблем в організаціях [5].

Вчені Т. Діл, А. Кенеді визначили організаційну культуру як «шлях\спосіб, як все робиться\виконується тут (в організації)» [6].

У проведеному дослідженні О'Рейлі, Дж. Чатман та Д. Калдвел розробили модель, засновану на переконанні, що у культурі можуть бути виділені значення, які підкріплюються і в організаціях. Їх організаційна модель профілю є окремим інструментом звітності, яка робить виміри по семи категоріях - інновації, стабільність, повага до людей, орієнтація на результат, увага до деталей, орієнтація команди та агресивність. Модель також підходить для вимірювання як організаційної культури так і організаційної ефективності [7].

Вчений Е. Шейн - запропонував трирівневу систему ОК, яка на нашу думку, не є наглядною та є більш складною у застосуванні на відміну від нижче наведеної методології К. Камерона та Р. Куїна [8, 2].

Дослідники К. Камерон та Р. Куїн запропонували інструмент оцінки організаційної культури. Авторами запропоновано рамкову конструкцію конкуруючих цінностей. Передбачались лише паперові опитування респондентів.

На основі аналізу наукових праць зроблено висновок, що на даний час не має комплексних систем та технологій для автоматизації підтримки планування розвитку університету, які синергетично поєднують традиційні моделі визначення домінуючого типу організаційної культури, психокорекції, оцінки управлінських характеристик, визначення життєвого циклу для планування сталого розвитку університету.

Основна частина. Еволюція процесу вимірювання ОК передбачає перехід від паперових анкет, через імплементацію в окремих інтерактивних технічних засобах до автоматизованої веб-системи підтримки планування сталого розвитку університету (ABC). Планування змін включає процес вимірювання, оцінки та діагностики. Відомі визначення нижче наведених термінів розширено відповідно для використання у ABC, яка забезпечує інтерактивну технологію визначення домінуючого типу ОК, враховуючи ряд важливих характеристик, що дозволяє підвищити адекватність дій.

«Вимірювання» - встановлення (надання) кількісних значень альтернативи, яка складається з двох протилежних тверджень, значення встановлюється у межах від 0 до 100 умовних одиниць; «оцінка» - надання якісним характеристикам кількісного значення, обробка

результатів опитування респондента та представлення у графічній та кількісній формах; «діагностика» - встановлення підсумкового результату опитування шляхом генерування інтегральної оцінки та плану дій, подібно з медичним діагнозом.

Звернемось до досліджень, що проведені американськими вченими К. Камероном та Р. Куїнном, які доводять, що питання про успішність та ефективність організації як в короткостроковому так і в довгостроковому періоді тісно пов'язане з ОК. Вчені виокремлюють чотири типи організаційної культури [2]:

Адхократична – новаторська продукція й послуги, швидка адаптація до нових можливостей, ризик й передбачення майбутнього – це формула успіху.

Кланова – дружнє місце роботи, нагадує велику родину з власними традиціями, внутрішній клімат оснований на турботі про членів команди.

Ієрархічна (бюрократична) – формалізоване й структуроване місце роботи, процедури керують усіма процесами, довгострокові турботи організації полягають у забезпеченні стабільності, передбачуваності й рентабельності.

Ринкова – організація орієнтована на ринок, зовнішнє оточення, а не на свої внутрішні справи.

Зазначимо, що жоден тип організаційної культури не є кращим чи гіршим порівняно з іншим, вони однаково цінні та необхідні.

У АВС домінуючий тип ОК визначається через опитування респондентів за категоріями та з використанням вагових коефіцієнтів. Адміністративний персонал: ректор, проректори, декани факультетів – 0,4. Викладацький склад: викладачі, доктори та кандидати наук – 0,3. Інші працівники університету – 0,2. аспіранти; докторанти, студенти – 0,1. Аналітики, розробники, адміністратори – 0, оцінки респондентів цієї групи не враховуються. Вибрано такі категорії тому, що кожен є носієм типів ОК. Безпосередніми учасниками впровадження змін є працівники університету. АВС інтегрована у MOODLE та складається з шести етапів [9,10]. Загальним елементом кожного етапу є візуалізація результатів у вигляді графіків-профілів.

Перший етап – «структуризація» – авторизація респондента для визначення його ролі, призначення вагового коефіцієнту.

Другий етап – «вимірювання» ОК – шість блоків питань [1]. Питання анкети спеціально підібрані та модифіковано для визначення типу організаційної культури в університеті. Також введено межі сталого розвитку [3]. .

Третій етап – «оцінка особистих характеристик респондента» на основі праць С. Бахтіярової та М. Аптера [11-12]. Їх теорію розвинуто для використання у рамковій конструкції конкуруючих цінностей.

Четвертий етап – «оцінка управлінських характеристик респондента» за тестом MSAI (інструмент для оцінки управлінських навичок). Респонденти оцінюють свої управлінські якості та власну компетентність у сфері менеджменту [1].

П'ятий етап – «діагностика» – визначення життєвого циклу. Будь-які зміни, дії потрібно робити зважаючи на етап життєвого циклу [1].

Шостий етап – «колективна інтегральна оцінка» – візуалізація особистої, категорії респондентів та колективної інтегральних оцінок (КЮ); обґрунтування та формування плану дій. Також наводяться нормальні та аномальні проблеми розвитку університету для станів «Зараз», «Бажано» та «Перспектива» з врахуванням результатів опитування респондентів. На цьому етапі людина, що приймає рішення (керівник) отримує можливість порівняти оцінки для групи респондентів та з КЮ.

Форма представлення результатів, що запропонована американськими авторами, вдосконалена та наведена на рис. 1. Лінією позначено графік-профіль організаційної культури у стані «Зараз», пунктирною – «Бажано». Вони відображають уявлення респондента про типи організаційної культури. Введено третій стан «Перспектива» (пунктирна з крапкою), який характеризує уявлення респондента про найбільш перспективний стан стратегічного розвитку університету, віддалений в часі порівняно зі станами «Зараз», що висвітлює сучасний стан та «Бажано» - у короткостроковій перспективі [3]. Результати опитування традиційно квадранти, відображають типи ОК (рис. 1.). Квадрант А – адхократична, В – кланова, С – ієрархічна, D – ринкова культури. Порядок А-В-С-D відображає життєві цикли - процес розвитку університету. Порівняно з оригінальною методологією змінено порядок з В-А-D-С на А-В-С-D. Межі, у формі кіл, відображають межі сталого розвитку (надано числові значення, та представлено у графічному вигляді) [3].

Рис. 1. Результати опитування

Висновки. В статті розглянуто інтерактивну технологію визначення домінуючого типу організаційної культури університету на базі автоматизованої веб-системи підтримки планування сталого розвитку університету. Кожен етап АВС підвищує зваженість вимірювання. За рахунок синергії методологій досягнуто визначення, оцінка та діагностика організаційної культури університету з врахуванням життєвого циклу, меж сталого розвитку, та обґрунтування й формування плану дій для керівника. У подальших дослідженнях доцільно до груп респондентів додати аналітиків з власним коефіцієнтом, так як вони більш обізнані у сфері визначення організаційної культури. Потрібно додати меню (повний список дій) для формування плану дій керівником.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Адизес І. Управление жизненным циклом корпорации / Пер. с англ. под науч. ред. А. Г. Сеферяна. — СПб.: Питер, 2007. — 384с.: ил. (Серия «Теория менеджмента»). 2. Камерон К., Куинн Р. Диагностика и изменение организационной культуры / Пер. с англ. под ред. И. В. Андреевой [Текст] / К. Камерон, Р. Куинн. — СПб.: Питер, 2001. — 320с.:

ил. (Серия «Теория и практика менеджмента»). 3. Мещанинов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні / О. П. Мещанинов [Монографія]. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с. 4. Майкл Фуллан. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / Майкл Фуллан; [пер. з англ.; Галина і Роман Шиян]. – Літопис. : Львів, 2000. – 272 с. 5. Методика діагностики організаційної культури Д. Денісона / Denison Consulting. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.denisonconsulting.com>. 6. Charles A. O'Reilly III, Jennifer Chatman and David F. Caldwell. People and Organizational Culture: A Profile Comparison Approach to Assessing Person-Organization Fit. The Academy of Management Journal, Vol. 34, No. 3 (Sep., 1991), pp. 487-516. 7. Deal T. E. and Kennedy, A. A. (1982) Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life, Harmondsworth, Penguin Books. 8. Шейн Э. Организационная культура и лидерство // Пер. с англ. под ред. Т. Ю. Ковалевой . – СПб.: Питер, 2007. – 330 с. 9. Дудар А. Ю. Структура веб-системи планування змін організаційної культури університету // Наукові праці: науково-методичний журнал. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. — Вип. 179. Т. 191. Комп'ютерні технології. — с. 87-92. 10. Автоматизована веб-система підтримки планування розвитку університету. – Режим доступу: URL : <http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=61407>. 11. Бахтиярова С. А. Азбука самопонимания. Реверсивный психоанализ. – К.:ООО «Росава» ЛТД, 2002. – 440 с. 12. Apter M. J. Adult play: A reveral theory approach. – Amsterdam: Swets & Zeitlinger B. V., 1991.

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Adyzes Y. Upravlenye zhyznenным tsykлом korporatsyy / Per. s anhl. pod nauch. red. A. H. Seferyana. — SPb.: Pyter, 2007. — 384s.: yl. (Seryya «Teoryya menedzhmenta»). 2. Kameron K., Kuynn R. Dyahnostyka u yzmenenye orhanyzatsyonnoy kul'tury / Per. s anhl. pod red. Y. V. Andreevoy [Tekst] / K. Kameron, R. Kuynn. — SP.: Pyter, 2001. — 320s.: yl. (Seryya «Teoryya u praktyka menedzhmenta»). 3. Meshchaninov O. P. Suchasni modeli rozvytku universytet-s'koyi osvity v Ukraini / O. P. Meshchaninov [Monohrafiya]. — Mykolayiv: Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 2005. — 460 s. 4. Maykl Fullan. Syly zmin: Vymiryuvannya hlybnyu osvitykh reform / Maykl Fullan; [per. z anhl.; Halyna i Roman Shyyan]. — Litopys. : L'viv, 2000. — 272 s. 5. Metodyka diahnostryky orhanizatsiynoi kul'tury D. Denisona / Denison Consulting. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : URL : <http://www.denisonconsulting.com>. 6. Charles A. O'Reilly III, Jennifer Chatman and David F. Caldwell. People and Organizational Culture: A Profile Comparison Approach to Assessing Person-Organization Fit. The

Academy of Management Journal, Vol. 34, No. 3 (Sep., 1991), pp. 487-516. 7.

Deal T. E. and Kennedy, A. A. (1982) Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life, Harmondsworth, Penguin Books. 8. Sheyn Э.

Orhanyzatsyonnaya kul'tura y lyderstvo // Per. s anhl. pod red. T. Yu. Kovalevoy . – Spb.: Pyter, 2007. – 330 s. 9. Dudar A. Yu. Struktura veb-systemy planuvannya zmin orhanizatsiynoyi kul'tury universytetu // Naukovi pratsi: naukovo-metodychnyy zhurnal. — Mykolayiv : Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2012. — Vyp. 179. T. 191. Komp'yuterni tekhnolohiyi. — s. 87-92. 10.

Avtomatyzovana veb-systema pidtrymky planuvannya rozvytku universytetu. — Rezhyim dostupu: URL : <http://moodle.chdu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=61407>. 11.

Bakhtyyarova S. A. Azbuka samoponymanyya. Reversyvnyy psykhoanaliz. – K.:OOO «Rosava» LTD, 2002. – 440 s. 12. Apter M. J. Adult play: A reveral theory approach. – Amsterdam: Swets & Zeitlinger B. V., 1991.

А.Ю. Дудар, О.П. Мещанинов

ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИМІРЮВАННЯ ДОМІНУЮЧОГО

ТИПУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ

Представлено інтерактивну технологію вимірювання домінуючого типу організаційної культури з використанням автоматизованої веб-системи підтримки планування розвитку університету, що синергетично поєднує традиційні моделі визначення домінуючого типу організаційної культури, психокорекцію, оцінку управлінських характеристик, визначення життєвого циклу для планування сталого розвитку університету та побудову колективної інтегральної оцінки.

Ключові слова: автоматизована веб-система підтримки планування розвитку, діагностика, вимір, оцінка, колективна інтегральна оцінка, організаційна культура, життєвий цикл, сталий розвиток.

А.Ю. Дударь, А.П. Мещанинов

ІНТЕРАКТИВНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ИЗМЕРЕНИЯ ДОМИНИРУЮЩЕГО

ТИПА ОРГАНИЗАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УНИВЕРСИТЕТА

Представлено интерактивную технологию измерения доминирующего типа организационной культуры с использованием автоматизированной веб-системы поддержки планирования развития университета, которая синергетически сочетает традиционные модели определения доминирующего типа организационной культуры, психокоррекцию, оценку управленческих характеристик, определение жизненного цикла для планирования устойчивого развития университета и построение коллективной интегральной оценки.

Ключевые слова: автоматизированная веб-система поддержки планирования развития, диагностика, измерение, оценка, коллективная интегральная оценка, организационная культура, жизненный цикл, устойчивое развитие.

A. Yu. Dudar, A. P. Meshchaninov

INTERACTIVE TECHNOLOGY FOR ASSESSMENT THE DOMINANT ORGANIZATIONAL CULTURE STYLE OF UNIVERSITY

The interactive assessment technology of the dominant organizational culture style using automated web-system of university development planning that synergistically combines traditional models of determining the dominant organizational culture style, psychological correction, evaluation of management performance, determine the life cycle planning for sustainable development of the university and creation collective integral assessment are presented.

Keywords: automated web-system of university development planning, diagnosis, measurement, assessment, collective integral assessment, organizational culture, life cycle, sustainability development.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378:37.03

*О. А. Ігнатюк, Г.А.Шахова ,
г. Харків, Україна*

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ» НА ОСНОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Актуальність та постановка проблеми. Професійну діяльність викладача за своїм характером давно й однозначно віднесено в наукових дослідженнях до творчих видів діяльності, яка вважається як досить нелегка праця. Складність професійної діяльності викладача проявляється не тільки в різноманітті компонентів і взаємозв'язків між ними, але й їх взаємозв'язків між цими компонентами й зовнішнім середовищем (О.І. Гура [3], М.Б. Євтух [5] та інші). Педагогічна професія, як ми вже відзначали, є одночасно перетворюючою й керуючою. А для того, щоб

управляти процесом розвитку особистості, потрібно бути компетентним. Поняття професійної компетентності педагога тому виражає єдність його теоретичної й практичної готовності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм (І.А. Зязюн [3]).

Потреба практики в розвитку теорії освіти привела до виникнення педагогічних технологій навчання, які на рівні вищої школи пов'язані з розробкою цілісної концепції підготовки спеціаліста та системною організацією навчального процесу. Нові актуальні завдання висувають на порядок денний необхідність пошуку нових навчальних технологій, а також відповідей на питання стосовно чому навчати майбутніх фахівців і як організувати та провести самий навчальний процес, щоб забезпечити формування сучасного фахівця, здатного максимально реалізувати свій потенціал.

Зв'язок проблеми з науковими та практичними завданнями. Для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах освіти використовують різні педагогічні технології. Їх розробка і застосування спрямовані на вибір і обґрунтування способів і прийомів навчання, форм контролю знань і умінь, на підготовку дидактичних і технічних засобів навчання, на вибір методів мотивації і активізації пізнавальної діяльності, на планування навчального процесу тощо [1, 2, 6]. Виникає потреба в необхідності приведення існуючих теорій навчання у відповідність з вимогами сучасної практики підготовки фахівців, додати їм більш операційний і інструментальний характер з погляду сучасних цілей і задач підготовки фахівців.

Аналіз педагогічних досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що підґрунтям в розробці педагогічних технологій слід вважати багатий досвід накопичений вищою школою у питаннях організації й оптимізації навчання, який відобразили у своїх роботах видатні вчені - дидакти - С.І. Архангельський, Ю.К. Бабанський, С.Т. Шацький, М.М. Скаткин, І.Я. Лернер, О.В. Долженко та інші. Найбільший внесок у розробку проблем технологій навчання внесли як вітчизняні, так й закордонні учені: А.М. Алексюк, С.У. Гончаренко, С.О. Сисоєва, І.Ф. Прокопенко, В.І. Евдокимов, О.М. Пехота, Г.В. Троцько, В.І. Лозова, Т.І. Сущенко, А.С. Нисимчук, О.С. Падалка, А.Т. Шпак та ін. (Україна); В.П. Беспалько, А.Я. Савельєв, Н.Ф. Тализіна, О.П. Околев й ін. (Росія); А. Мелетинек (Австрія); Ф. Янушкевич, Ч. Куписевич, В. Стриковський (Польща), Дж. Брунер (США) та інші.

Мета роботи полягає в дослідженні особливостей сутності та змісту педагогічних технологій у контексті формування науково-дослідницької компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка

вищої школи» на основі міждисциплінарного зв'язку у їх фаховій підготовці.

Основна частина роботи. Зміст професійної компетентності педагога тієї або іншої спеціальності визначається кваліфікаційною характеристикою. Вона являє собою нормативну модель компетентності педагога, відображаючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика - це, по суті, звід узагальнених вимог до викладача на рівні його теоретичного й практичного досвіду. Не викликає жодних сумнівів, що зміст педагогічної освіти як ціле тому може бути розглянутий як єдність знань і вмінь, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного відношення до педагогічної дійсності (І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, Г.П. Васянович, Л.С. Нечепоренко, О.Г. Романовський, І.Ф. Прокопенко, О.С. Пономарьов та інші). Взаємозв'язок цих компонентів не суперечить їхній лінійності, коли попередні елементи можуть до певної межі існувати окремо від наступних, але наступні неможливі без попередніх.

До числа пріоритетних напрямів розвитку технологій навчання у вищій школі належать ті з них, що за свою мету ставлять: 1) актуалізацію змісту і методів навчання за рахунок активного використання в навчальному процесі результатів і технологій наукового пошуку, підвищення на цій основі ефективності самостійної роботи студентів; 2) впровадження в навчальний процес високих інтелектуальних технологій, що передбачають формування знань з метою одержання нового інтелектуального продукту; 3) створення психологічного комфортного середовища навчання, яке забезпечує академічні свободи викладачу і студенту у виборі форм і методів навчання, створення умов і стимулювання ритмічної інтенсивної навчальної роботи студентів; 4) розвиток дистанційної форми навчання. Останнім часом окреслилися нові тенденції розвитку дидактичної системи вищої школи, що все більше тяжіє до демократичної, в якій мають враховуватися потреби кожного за для реалізації потенціалу особистості [4-5, 6].

Ці заходи знаходять своє втілення і в Національному технічному університеті "Харківський політехнічний інститут". Серед інших помітними окреслюються такі тенденції: *по-перше*, перехід від інформативних до проблемно-пошукових форм навчання; *по-друге*, перехід від жорсткого управління пізнавальною активністю студентів до різних форм розвиваючого навчання; *по-третє*, перенесення акценту з навчаючої діяльності викладача на пізнавальну діяльність студента; *по-*

четверте, реалізація принципу цілісності та системності при викладанні матеріалу.

Ми вже зазначали у роботі [4], що у професійній підготовці магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» значне місце посідає навчальна дисциплін «Практична підготовка та стажування», головною метою викладання якої визначено формування готовності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до науково-дослідної діяльності. Діалогічний підхід та різноманітні педагогічні технології при викладанні вказаної дисципліни дозволяють магістрантам сформувати не тільки мотиваційну і теоретичну готовності у вказаній площині проблеми, але й сприяє формуванню необхідної практичної готовності у майбутніх викладачів, рівень яких змінюється під час професійної підготовки магістрантів, проходження ними стажування та підтверджується достатньо високими показниками магістерських кваліфікаційних робіт.

У професійній підготовці майбутніх викладачів пильну увагу зосереджено на питанні відповідальності у навчально-методичній роботі. Викладання таких дисциплін як «Філософія освіти», «Дидактичні системи в освіті», «Педагогічний контроль в системі освіти», «Практична підготовка та стажування», «Інформаційні технології в освіті» та інші спрямовано на формування методологічної та методичної компетентності майбутнього викладача вищої школи. Зрозуміло, що зміст навчально-методичної роботи має полягати, у прагненні педагога постійно оновлювати зміст і поліпшувати методи, форми і способи подання навчального матеріалу; у регулярному його знайомстві з новітніми досягненнями педагогічної теорії та з передовим досвідом світової освітньої практики, у розробці та використанні належного методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Курс «Інформаційні технології в освіті» - це поглиблене знайомство з можливостями та практичне набуття навичок ефективного застосування інформаційних технологій в продуктивній роботі педагога, в тому числі і дослідницькій.

В рамках поставленого завдання студенти-магістранти виконують індивідуальне завдання «Створення демонстраційного матеріалу науково-дослідної роботи засобами PowerPoint». Виконання індивідуального завдання спрямоване на вибір магістрантами напрямку і теми дослідження, навчання навичкам академічної роботи з підготовки та проведення досліджень, обговорення проекту дослідницької роботи, вироблення навичок наукової дискусії та презентації результатів проведеного дослідження із застосуванням прикладної програми PowerPoint.

Запровадження міждисциплінарного зв'язку у процесі формування науково-дослідницької компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» дозволяє констатувати, що для успішного виконання завдання магістрантові потрібно: знати початкову інформацію про предметну область дослідження, основні технології пошуку інформації; вміння користуватися методиками проведення наукових досліджень, а також технологіями пошуку інформації в мережі Інтернет (пошукові системи, спеціалізовані бази даних); вміння реферувати інформацію, представляти отримані дані у вигляді таблиць, схем, графів; будувати і підтримувати діалог з теми дослідження.

Під час формування науково-дослідницької компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» із запровадженням міждисциплінарного підходу у підготовці ми *дотримуємося таких принципів*: індивідуальної значущості знань, умінь і навичок, яких набуває майбутній викладач; наявності цілісної інформації про сутність і структуру, функції педагогічної діяльності; послідовного переходу від навчальної через квазіпрофесійну (моделювання професійної) до професійної педагогічної діяльності; проблемного і діалогічного спілкування в системі “студент-викладач” і “студент-студент”; індивідуалізації та диференціації змісту психолого-педагогічного навчання, технологій організації навчального процесу; ігрового моделювання й рольової перспективи; єдності навчання й виховання, розвитку й самовдосконалення; відкритості навчання (гармонійне поєднання різних технологій навчання як традиційних, так і інноваційних - передбачено гармонійне поєднання різних форм роботи: лекційної, практичної, самостійної, різновидів консультацій, спів навчання, взаємонавчання (колективне, групове, мікрогрупове навчання в співпраці).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, має не тільки кількісну міру, але й якісні характеристики. Зміст й організацію педагогічної праці можна правильно оцінити, лише визначивши рівень творчого відношення педагога до своєї діяльності, що відбиває ступінь реалізації їм своїх можливостей при досягненні поставлених цілей. Творчий характер педагогічної діяльності тому є найважливішою її об'єктивною характеристикою. Вона обумовлена тим, що різноманіття педагогічних ситуацій, їхня неоднозначність, вимагають варіативних підходів до аналізу й вирішення завдань, які впливають із них.

Запроваджені діалогічний підхід та різноманітні педагогічні технології під час психолого-педагогічної підготовки аспірантів впливають на формування не тільки *мотиваційної і теоретичної*

готовності у вказаній площині проблеми, але й необхідної *практичної готовності* у майбутніх викладачів, рівень якої безперечно підтверджується достатньо високими показниками звітних індивідуальних завдань: аналізу провідних методик викладання дисциплін; проектування і запровадження методик для проведення практичних, семінарських або лабораторних робіт; навичок публічних виступів.

До провідних шляхів формування готовності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» до науково-педагогічної діяльності варто віднести: формування самосвідомості майбутнього викладача; формування спрямованості особистості майбутнього викладача на творче здійснення своєї професійної діяльності; формування необхідного комплексу професійних знань, умінь і навичок для творчого здійснення професійної діяльності педагога; формування досвіду практичної професійної діяльності педагога. Опановані магістрантами психолого-педагогічні знання, методологія педагогіки та наукового дослідження як найкраще сприятимуть розвитку їх професійно-особистісного потенціалу, формуванню іміджу педагога-дослідника, який безумовно буде розвиватися й самовдосконалюватися під час виконання своєї професійної діяльності.

Список літератури: 1. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О. І. Гура. – Київ: центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 2. Євтух М. Б. Педагогічна діяльність / М. Б. Євтух // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 3. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А.Зязюн. – Черкаси: Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с. 4. Ігнатюк О.А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи»/ О.А. Ігнатюк // «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія». - Харків: НТУ «ХПІ», 2014. - №2. – С.45-52 5. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології: [навч. посіб.] /А. С Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: Вид. Центр “Просвіта”; Пошуково-видавниче агентство “Книга Пам’яті України”. – 2000. – 368 с. 6. Освітні технології: навч. метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.]; за заг.ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

Bibliography (transliterated): 1. Hura O. I. Pedagogika vyshchoyi shkoly: vstup do spetsial'nosti: navchal'nyy posibnyk / O. I. Hura. – Kyiv:

tseentr navchal'noyi literatury, 2005. – 224 s. 2. Yevtukh M. B. Pedahohichna diyal'nist' / M. B. Yevtukh // Entsyklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyy red. V. H. Kremen'. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – S. 640–641. 3. Zyazyun I.A. Filosofiya pedahohichnoyi diyi: monohrafiya / I.A.Zyazyun. – Cherkasy: Vydavnytstvo ChNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho, 2008. – 608 s. 4. Ihnatyuk O.A. Dydaktychni osoblyvosti formuvannya hotovnosti do naukovo-pedahohichnoyi diyal'nosti mahistrantiv spetsial'nosti «Pedahohika vyshchoyi shkoly»/ O.A. Ihnatyuk // «Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy: filosofiya, psykholohiya, pedahohika, sotsiolohiya». - Kharkiv: NTU “KhPI”, 2014. - #2. – S.45-52 5. Nisimchuk A.S. Suchasni pedahohichni tekhnolohiyi: [navch. posib.] /A. S Nisimchuk, O. S. Padalka, O. T. Shpak. – K.: Vyd. Tseentr “Prosvita”; Poshukovo-vydavnyche ahent-stvo “Knyha Pam"yati Ukrainy”. – 2000. – 368 s. 6. Osvitni tekhnolohiyi: navch. metod. posib. / [O. M. Pyekhota, A. 3. Kiktenko, O. M. Lyubars'ka ta in.]; za zah.red. O. M. Pyekhoty. – K.: A.S.K., 2001. – 256 s.

Ігнатюк О. А., Шахова Г.А.

**ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ
ШКОЛИ» НА ОСНОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ЗВ'ЯЗКУ**

Статтю присвячено проблемам підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Автори розкривають особливості формування готовності до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів. Обговорюються результати застосування різноманітних педагогічних технологій у фаховій підготовці магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

Ключові слова: викладацька діяльність; навчання; науково-дослідницька компетентність; магістрант; педагог вищої школи; психолого-педагогічна підготовка; педагогічні технології, технічний університет.

Ігнатюк О. А., Шахова Г.А.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ
ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ МАГИСТРАНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ
«ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ» НА ОСНОВЕ
МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ ВЗАИМОСВЯЗЕЙ**

Стаття посвящена проблемам повышения качества подготовки будущих специалистов. Авторы раскрывают особенности формирования готовности к педагогической деятельности у будущих преподавателей. Обсуждаются результаты применения различных педагогических технологий в профессиональной подготовке магистрантов специальности «Педагогика высшей школы».

Ключевые слова: преподавательская деятельность; обучение; научно-исследовательская компетентность; магистрант; педагог высшей школы; психолого-педагогическая подготовка; педагогические технологии, технический университет.

Ignatyuk O., Shahova G.

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES DURING FORMATION
RESEARCH COMPETENCE UNDERGRADUATES SPECIALTY
"PEDAGOGY OF HIGHER EDUCATION" BASED
MULTIDISCIPLINARY RELATIONSHIPS**

The article is devoted to investigate the improvement of quality of training of future specialists. The authors reveal the features of formation of readiness for pedagogical activity at the future teachers. The results of the use of different pedagogical technologies in training undergraduates specialty "Pedagogy of Higher Education" are discussed.

Keywords: teaching activities; the study; research competence; master's degree; teacher of high school; psychological and pedagogical training; educational technology, Technical University.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2015 р.

УДК 378.015.3 : 005.32

*Кадемія М. Ю.
м. Вінниця, Україна
Дідух Л. І.,
м. Львів, Україна*

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ**

Формування пізнавальної мотивації є ключовою проблемою в освітній діяльності, оскільки від неї в більшості залежать результати навчання. Нині зовнішні мотиви домінують в освітній діяльності студентів, що є характерним за відсутності внутрішніх мотивів навчання.

Проблемою сьогодення є деформація пізнавального інтересу

студентів, що є причиною низької мотивації до навчання. В умовах зростання вимог до фахівця з боку ринку праці, роботодавців загострюється проблема формування загальних і професійних компетенцій. Тому і набуває особливого значення проблема мотивації навчальної діяльності.

Мотиви, цілі, потреби визначають рівень зацікавленості студентів у набутті професійних компетенцій, а також мотивацію досягнення, ресурс успіху, бажання якісного виконання власної роботи, впевненість у собі, оптимізм. Тому мотивація діяльності студента – перша, головна задача педагога, без розв'язання якої неможливо вести мову щодо формування компетентного фахівця.

Мотивацію навчання досліджували: П. Анохін, О. Леонтєв, А. Маркова, Є. Ільїн, І. Сімонова, П. Якобсон та ін.. Компетентнісний підхід у підготовці фахівців: В. Болотов, В. Серіков, І. Зимняя, А. Хугорський, О. Вербицький, М. Данілов, О. Федоров, М. Махмутов. Вони досліджували різні засоби впливу педагога на розвиток мотивації та потреб студентів. Проте, проблема формування мотивації навчальної діяльності студентів залишається недостатньо дослідженою, хоча і надзвичайно важливою й актуальною.

Метою статті є розгляд особливостей формування мотиваційної компетентності студентів у процесі проектної діяльності під час навчання у ВНЗ.

Пошук шляхів підготовки конкурентоздатних фахівців дозволяє стверджувати, що нині важливо дати не тільки суму знань, а й розкрити здібності та можливості студентів щодо оволодіння обраною спеціальністю, навчити гнучкому підходу до розв'язання проблеми.

Більшість педагогів вважають, що результативність навчання студентів залежить значною мірою від мотивації як однієї з умов засвоєння знань, одержання вмінь та навичок, що лежать в основі формування компетенцій.

Розглянемо основні поняття.

Мотив – (франц. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) – спонукальна причина дій і вчинків людини (те, що спонукає до дії). Основою мотиву діяльності людини є її різноманітні потреби. Внаслідок усвідомлення і переживання потреб первинних (природних) і вторинних (матеріальних і духовних) у людин виникають певні спонуки до дії, завдяки яким ці потреби задовольняються [1, с. 214].

Мотивація – система мотивів або стимулів, що спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [1, с. 217].

Мотиви бувають зовнішні і внутрішні. Важливим є створення

освітнього середовища, а за умови використання ІКТ – це ІОС (інформаційно-освітнє середовище), що має мотивувати студента на пошук і одержання знань, умінь і навичок. Мотивованою має бути будь-яка діяльність студентів, з будь-якого предмету і вид діяльності. Без позитивної мотивації до діяльності неможливо формувати компетентного фахівця.

Основними задачами, проблемами, що висуваються перед педагогами, щодо мотивації діяльності з вивчення, повторення, закріплення, систематизації знань і вмінь, або яким чином мотивувати розвиток навичок, пошук ідей і рішень та шляхів їхньої реалізації та ін.

Розглядаючи навчальну діяльність студентів можна виокремити внутрішні мотиви по відношенню цієї діяльності (інтерес до змісту предмета, до характеру розумової діяльності, відповідність дисципліни, що вивчається до навчальної діяльності).

У літературі описано багато шляхів мотивації студентів, розглянемо один із них – це метод проектів – Веб-квест, що використовується в навчальному процесі та сприяє мотивації навчальної діяльності студентів.

Веб-квест у педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет [2, с. 217].

Відповідно до алгоритму створення і виконання Веб-квесту на перший план висувається проблема, що передбачає творче оволодіння знаннями, навичками і вміннями:

- розвиток розумових здібностей;
- засвоєння способів самостійної діяльності.

Рис. 1. Алгоритм побудови Веб-квеста

Робота над Веб-квестом, в свою чергу, потребує розв'язання проблеми в процесі групової роботи, направляючи роботу студентів у потрібне русло.

Така робота передбачає нестандартну форму проведення занять, під час яких до навчальної діяльності долучається вся аудиторія студентів. Під час процесі відбувається стимулювання навчальної діяльності, інтересу до вивчення предмету, реакції з боку студентів. У процесі розв'язання поставлених завдань відбувається засвоєння знань, умінь і навичок за допомогою особистісного досвіду, підтримка високого рівня пізнавального інтересу, залучення власного життєвого досвіду, знань. Під час представлення власного розв'язку завдання студенти здійснюють самооцінку навчальної діяльності на підставі критеріїв оцінювання досягнень окремих студентів, також і групи студентів. У процесі обговорення розв'язків завдань відбувається аналіз з подальшою корекцією і контролю за власною діяльністю.

Якщо завдання носять виробничий характер, в процесі їх розв'язання засвоюються способи професійної діяльності, формування відповідальності, обов'язковості, самостійності, застосування одержаних професійних знань у повсякденному житті і виробничих ситуаціях.

Для прикладу наведемо Веб-квест, який виконують курсанти Львівського державного університету безпеки життєдіяльності в процесі підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби на тему: «Рятувальні автомобілі і обладнання» під час вивчення англійської мови за професійним спілкуванням.

Web-Quest

Rescue vehicles and equipment

Introduction	Task	Procedure	Links	Evaluation	Conclusion	Author
--------------	------	-----------	-------	------------	------------	--------

Procedure
Fire fighting equipment

1. What does the word "equipment" mean?
2. What are the basic tools that are used by fire fighter?
3. What do we know about Personal Protective Equipment (PPE)?
4. Benefits in using firefighting equipment?
5. Should the fire fighter train to use each piece of firefighting equipment?
6. Give the short glossary of fire fighting equipment.

Links:
http://www.ehow.com/facts_7307550_firefighting-equipment-information.html

Рис. 2. Головна Веб-сторінка Веб-квеста

Під час виконання цього Веб-квесту студенти мають можливість ознайомитись з правилами роботи рятувальних машин у надзвичайних ситуаціях англійською мовою, їхнього використання під час певних труднощів та проблем.

Отже, курсанти та студенти під час вивчення англійської мови професійним спрямуванням засвоюють:

- призначення, будову, технічні характеристики аварійно-рятувальної, інженерної та протипожежної техніки, особливості її компонування та застосування;
- роботу основних вузлів і агрегатів аварійно-рятувальної, інженерної та протипожежної техніки;
- роботу протипожежного та аварійно-рятувального обладнання;
- порядок експлуатації пожежних, аварійно-рятувальних, спеціальних автомобілів, інженерної техніки та обладнання;
- характеристики та особливості роботи з технічними засобами спеціальної обробки;
- порядок ведення технічного нагляд за правильною експлуатацією та технічним станом аварійно-рятувальної, інженерної та протипожежної техніки;

- характеристики та особливості роботи з рятувальними приладною та засоби пошуку людей;
- характеристики та особливості застосування бурових установок, фільтрувальних станцій, пересувних електро- та компресорних станцій; компонування аварійно-рятувальних автомобілів.

Отже, в навчальному процесі потреби і мотиви формуються на кожному занятті, якщо викладачем використовуються різні методи, форми і засоби навчання, що сприяють розвитку творчого мислення, а також активізації діяльності студентів.

Мотивація діяльності студентів на основі необхідної потреби – завдання викладача, розв'язання якого неможливо вирішити ніякими іншими, крім педагогічних знань.

Формування мотиваційної компетентності студента забезпечує підвищення якості навчання та професійної компетентності.

Мотиваційна компетентність – універсальна складова мотиваційного компоненту, що виражається в сформованості позитивного емоційного ставлення до процесу учіння і пізнання, усвідомлення мети навчання, в бажанні підвищення власного освітнього рівня, прояву інтересу до навчання; специфічна складова включає мотивацію студентів до підвищення їхнього освітнього рівня з конкретних предметів.

Показник мотиваційного компоненту – стійкість і спрямованість мотивації, вміння ставити мету (мікромету) власної діяльності та реалізувати приймати її; вміння обирати індивідуальну, власну освітню траєкторію; сформованість потреби в самоосвіті.

Якщо студент добре обізнаний у тому, яку спеціальність він обрав, вважає її перспективною, то це й буде стимулювати його до навчання.

Прикладами такої діяльності з педагогічних спеціальностей можуть бути виконання Веб-квестів можуть бути виконання Веб-квестів за темами: «Інтерактивні технології навчання», «Народна пісня – джерело натхненням Лентовича», «Евристична технологія навчання», «Я обираю здоровий спосіб життя», «Свята в Німеччині», «Соціальний захист студентської молоді в Україні», «ІКТ у сучасному навчанні школярів: позитивне і негативне» та ін. щодо підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби з ДС НС України за темами: «Сутність і значення спілкування у професійній діяльності рятувальників», «Первинні засоби пожежогасіння», «Вогнегасники», «Рятувальні машини та обладнання», «Горіння та способи і методи припинення горіння» та ін. Виконання вище перерахованих проєктів, їхнє виконання сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця та відповідних компетенцій.

Ми дотримувалися визначення поняття «компетенція» А. Хуторського: «Сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відносно певного кола предметів і процесів, котрі необхідні для якісної продуктивної діяльності щодо відношення до них [5, с. 115] та відповідне визначення компетентності – володіння відповідною компетенцією, сукупністю особистісних якостей студентів, зумовлених досвідом його діяльності в певній соціальній особистісно-значимій сфері [5, с. 115].

Отже, важливою умовою формування мотиваційної компетентності є використання в процесі навчання: переконань студентів, зацікавленості та підвищення інтересу до навчання, сприяння та підтримки інтересів студентів до професійної діяльності, а тому важливим є розроблення системи засобів і методів розвитку професійної мотивації, в першу чергу, – мотиваційної компетентності в процесі навчання у ВНЗ. Особливого значення у формуванні мотиваційної компетентності у ВНЗ є використання проектного методу навчання, що стимулює інтерес студентів до певних, реально існуючих проблем, пошуку самостійних рішень. Технологія проектного навчання має високий внутрішній потенціал, оскільки студенти навчаються не тільки одержувати професійно значимі знання в готовому вигляді, а й набувати їх самостійно, готує їх до майбутньої професійної діяльності, формуючи мотиваційну компетентність.

Формування мотиваційної компетентності на основі використання методу проєктів є ефективним, але потребує створення системи формування мотиваційної компетентності в процесі вивчення різних дисциплін у ВНЗ з використанням як традиційних, так і інноваційних технологій навчання.

Список літератури: 1. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с. 2. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко : за ред. Гуревича Р. С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с. 3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результатат образования. 4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – Спб. : Изд-во «Питер», 2000. – 324 с. 5. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения : уч. пос. / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под. ред. Т. С. Паниной. – 4-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 176 с. 6. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения / А. В. Хуторской. – Спб. : Питер, 2004. – 541 с.

Bibliography (transliterated): 1. Goncharenko Semen. Ukraïns'kij pedagogichnij slovník / Semen Goncharenko. – Kiïv : Libid', 1997. – 376 s. 2.

Gurevich R. S. Informacijni tehnologiiï navchannja: innovacijnij pidhid : navchal'nij posibnik / R. S. Gurevich, M. Ju. Kademija, L. S. Shevchenko : za red. Gurevicha R. S. – Vinnicja : TOV firma «Planer», 2012. – 348 s. 3.

Zimnjaja I. A. Ključevye kompetencii – novaja paradigma rezul'tatat obrazovanija. – Rezhim dostupa : Oshibka! Nedopustimyj ob#ekt giperssylki. 4. P'in E. P. Motivacija i motivy / E. P. P'in. – Spb. : Izd-vo «Piter», 2000. – 324 s. 5. Panina T. S. Sovremennye sposoby aktivizacii obuchenija : uch. pos. / T. S. Panina, L. N. Vavilova ; pod. red. T. S. Paninoj. – 4-e izd., ster. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2008. – 176 s. 6.

Hutorskoj A. V. Praktikum po didaktike i sovremennym metodikam obuchenija / A. V. Hutorskoj. – Spb. : Piter, 2004. – 541 s.

Кадемія М. Ю., Дідух Л. І.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається особливість формування мотиваційної компетентності студентів ВНЗ у процесі використання методу проєктів, ІКТ та їхньої інтеграції у здійсненні Веб-квестів під час вивчення професійно спрямованих дисциплін, а також підвищення конкурентоздатності майбутніх фахівців на ринку праці, можливостей роботи їх у ІОС, що сприятиме мотивації їхньої діяльності протягом усього життя.

Ключові слова: Веб-квест, компетентність, компетенція, мотив, метод проєктів, мотивація, мотиваційна компетентність.

Кадемія М. Е., Дідух Л. І.

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

В статье рассматривается особенность формирования мотивационной компетентности студентов ВУЗа в процессе использования метода проектов, ИКТ и их интеграции в проведение Веб-

квестов во время изучения профессионально направленных дисциплин, а также повышение конкурентоспособности будущих специалистов на рынке труда, возможностей работы их в ИОС, что будет способствовать мотивации их деятельности в течение всей жизни.

Ключевые слова: Веб-квест, компетентность, компетенция, мотив, метод проектов, мотивация, мотивационная компетентность.

Kademiya M., Didukh L.

FORMATION OF MOTIVATIONAL COMPETENCE OF STUDENTS

The article discusses the features of formation of motivational competence of students of the university in the use of project-based, ICT and their integration into the conduct Web quests during the study professionally designed courses, as well as improving the competitiveness of future professionals in the labor market, their job opportunities in the ITS, which will help motivation of their activities throughout their lives.

Keywords: Web Quest, competence, competence, motive, method of projects, motivation, motivational competence.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2015

УДК 378.147:504

*М. М. Козуля,
м. Харків, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА У ПОБУДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Актуальність. Людський інтелект формується на ґрунті людських здібностей та задатків, що здійснюється у площині традиційної (класичної) формувальної педагогіки, яка реалізує лінійний процес послідовного формування певних структур мозку людини. Звернення до інтелектуального процесу у навчанні передбачає врахування когнітивної складової, визначеної послідовністю «сприйняття → уявлення → пізнання → розуміння → пояснення», що можна розглядати як окремі операції загальної технології викладання чи подання інформації суб'єкту. Набуття знань визначається зміною стану суб'єкта навчання. Ці зміни виявляють діалектичну схему розвитку, що уявляється у вигляді універсальної філософської моделі, елементами якої є людина і світ (внутрішнє і

зовнішнє, суб'єкт і об'єкт, "Я" і не-"Я"). Така діалектична схема реалізується як процес зміни трьох станів: стан злиття суб'єкта та об'єкта (теза) → стан диференціації суб'єкта та об'єкта (антитеза) → новий стан злиття суб'єкта та об'єкта (синтез).

Сучасна педагогічна та психологічна наука досягає стану певної теоретико-методологічної «повноти», що дозволяє перевести навчання у площину ініціації соціалізаційного феномену з метою зміни психологічного стану суб'єкта навчання. Інформаційні технології займають майже весь життєвий простір, починаючи від простого спілкування до підготовки матеріалів. Отже, доцільним є переведення педагогічних технологій на рівень інформаційно-спрямованого викладання матеріалу, дистанційного викладення матеріалу, проведення консультацій через Інтернет мережу та проведення тестування через спеціальні програмні продукти. Виходячи з вищесказаного витікає постановка проблеми, щодо аналізу модернізації педагогічного процесу та педагогічних технологій на рівень інформаційних технологій.

Впровадження комп'ютерних технологій у процес навчання створює передумови для інтенсифікації освітнього процесу. Використання комп'ютерних технологій змінює мету й зміст навчання: з'являються нові методи й організаційні форми навчання. Комп'ютерні технології дозволяють використовувати на практиці психолого-педагогічні розробки, що забезпечують перехід від механічного засвоєння знань до оволодіння вмінням самостійно здобувати нові знання, розбудовувати інформаційну компетентність майбутнього фахівця [1]. Таким чином, з точки зору збалансованості системи навчання як процесу взаємодії «суб'єкт навчання → (процес навчання) → суб'єкт сприйняття знань» важливим і вагомим для самого навчального процесу є визначення оптимальних «розмірів» і границь застосування інформаційних технологій у педагогіці.

Аналіз останніх публікацій. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури дозволив виявити, що проблема запровадження інформаційної складової у педагогічну теорію стосується дослідження новітніх інформаційних технологій, що висвітлено у працях таких вчених як Якушина Е.В., Осмоловская І., Тимофеева А.В, Торон В.В., Голосов А, Гасліков І.Р.

Метою даного дослідження є інформаційні технології, що розвиваються, названі нові інформаційні технології (НІТ), пов'язані з подальшим розвитком як комп'ютерів, так і систем, побудованих за їх участі, впровадженням комп'ютерних мереж, систем мультимедіа й віртуальної реальності, що є основою для біфуркаційної ("вибухової") педагогіки, яка ідентифікована за допомогою синергетики, комплексної

міждисциплінарної науки, котра оперує поняттям «біфуркація» – парадоксальна зона розвитку системи, де вона дуже швидко докорінним чином змінюється [2].

Виклад основного матеріалу. Вивчення й аналіз робіт, присвячених застосуванню інформаційних технологій у вивченні різних дисциплін вузівської підготовки фахівців, дозволяє виділити в якості основних три структурні елементи використання нових інформаційних технологій у процесі навчання: 1) самі технології (Mediawiki, геоінформаційні технології, технологія дистанційного забезпечення, технологія організації відеоконференцій, кейстехнологія); 2) програмне забезпечення, де ці технології реалізовані (мультимедійні програмні продукти, програми комп'ютерного тестування й ін.); 3) технічне забезпечення, що дозволяє застосовувати ці технології на практиці (комп'ютери, проектори, інтерактивні дошки, жидкокристалічні й Lcd-Телевізори, клікери) (рис. 1) [3].

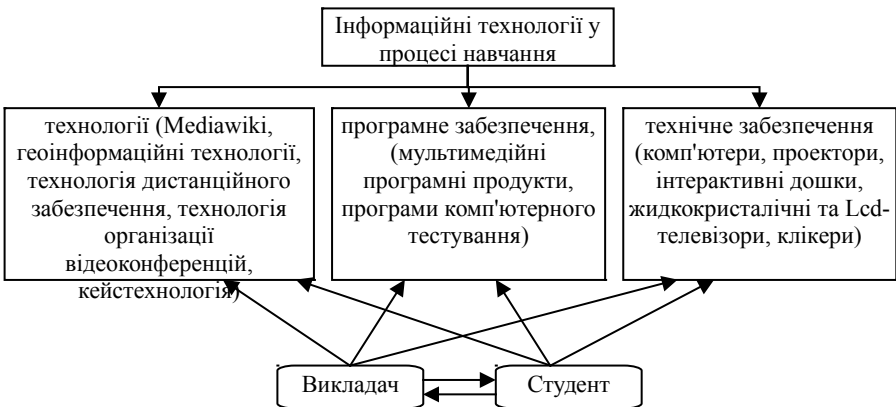

Рисунок 1 – Інформаційні технології у навчальному процесі та взаємодія «викладач-студент-інформаційні технології»

Використання педагогами нових інформаційних технологій є використання різних методів подачі інформації, а отже, удосконалювання навичок створення й обробки мультимедійного контенту, підготовки і видання електронних наукових методичних видань за допомогою нових он-лайн-сервісів [4].

Поширеними функціональними задачами при застосуванні комп'ютерних технологій у навчальному процесі є такі як:

- організація навчального процесу;
 - підготовка навчальних посібників;
 - вивчення нового матеріалу за визначеними двома напрямками
- застосування мультимедійних посібників, створених викладачем і використання готових програм;
- комп'ютерний контроль знань тих, яких навчають,
 - одержання й робота з інформацією з мережі Інтернет,
 - створення й робота із сайтом освітньої установи, що дозволяє зв'язати між собою студентів, викладачів і адміністрацію [5].

Комп'ютерні технології дозволяють підвищити якість самостійного навчання студентів: інформація добута шляхом власної праці, має величезну пізнавальну цінність. Таким чином, успіх навчання визначається відношенням тих, яких навчають, до навчання, прагненням до пізнання, усвідомленим і самостійним придбанням знань, умінь і навичок, їх активністю. Зважаючи на пріоритетність відображення такої системи дій у вигляді когнітивної карти навчального процесу, виникає можливість для конкретного інформаційно-педагогічного процесу навчання (врахування внутрішніх і зовнішніх умов його організації і проведення) встановити місце і дольову частку інформаційної складової у системі «суб'єкт навчання – процес – суб'єкт надання знань – процес – суб'єкт навчання з новим рівнем знань» (рис. 2).

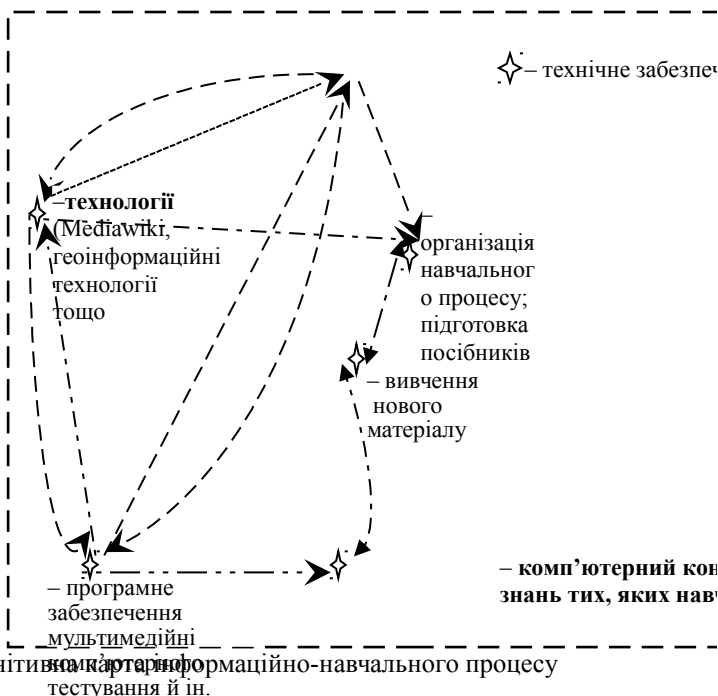

Рисунок 2 – Когнітивна карта інформаційно-навчального процесу

При вивченні нового матеріалу швидким і доцільним у будь-якому разі є два напрямки використання комп'ютерних технологій на безпосередньо на уроці – застосування мультимедійних посібників, створених викладачем, і використання готових програмних продуктів, додатків, програм тощо. Показ ілюстративного матеріалу, «аудіоілюстрація», інтерпретація прикладів значно заощаджує час, підвищує сприйняття і розуміння навчального матеріалу. Таким чином, очікується синергетичний ефект від навчального процесу. Синергетика у більшості наукових джерел визначає механізми самоорганізації, що встановлюють процеси виникнення макроскопічно упорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних системах, станах, що знаходяться в далеких від рівноваги критичних зонах. Самоорганізація відбувається при навчанні як самого процесу надання знань, так і в суб'єкті навчання, що зумовлюється внутрішніми причинами, без впливу ззовні.

Визначений вище процес упорядкування у системі навчання є оптимізаційним, оскільки для зазначеної системи «суб'єкт навчання → (процес навчання) → суб'єкт сприйняття знань» дозволяє досягти таких ефектів:

- зменшення часу на пошук потрібного матеріалу для навчання;
- розвиток здібностей у використанні комп'ютерних технологій;
- швидкий доступ до викладача, оптимізація часу на консультації.

Вагомим джерелом інформації при отриманні знань є Інтернет, що забезпечує підручниками, науковими статтями з певної теми за лічені секунди. Використанні комп'ютерних технологій – це додаткове джерело для самоорганізації студента, самостійного навчання: отримання знань з користування персональним комп'ютером, пошуку інформації, що і сприяє розвитку здібностей.

Технологія дистанційного навчання як система науково-обгрунтованих приписань, показаних для реалізації в освітній практиці сучасного навчання, частіше використовується в якості організаційної форми післявузівської підготовки. Як відзначає А. В. Осик, це пов'язано з використанням поточної атестації співробітників, яка проводиться загалом безпосередньо керівником освітньої установи і потребує інформації в текстографічних форматах, наданих за допомогою

телекомунікацій [6]. У рамках технології дистанційного навчання виділяються наступні функції: передача друкованої навчальної й методичної літератури, пересилання досліджуваних матеріалів за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, проведення дискусій і семінарів за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, трансляція навчальних програм по телевізійних каналах і радіостанціям [3]. Технологія дистанційного навчання використовується в процесі підвищення кваліфікації викладача, проведення навчальних занять із застосуванням цієї технології самим викладачем з урахуванням конкретної педагогічної ситуації.

Технологія організації відеоконференцій застосовується в освітній практиці для забезпечення зустріч людей, що перебувають на відстані, за допомогою обміну даними по мережі в режимі реального часу [3]. Дослідники П. Ю. Дік і Д. Т. Рудакова вважають, що відеоконференції – це реальний шлях розвитку освітніх контактів за умови обмеженості ресурсів для здійснення й очних зустрічей, і відряджень [7].

Оптимізація часу при наданні консультацій відбувається завдяки запровадженню контактування через електронну пошту та засоби відеозв'язку (рис. 3).

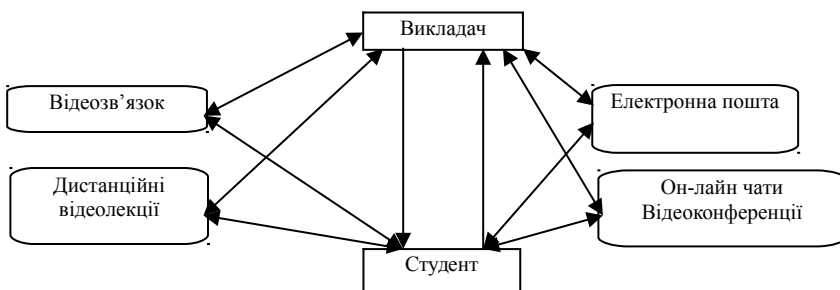

Рисунок 3 – Взаємодія «викладач – студент» на основі інформаційних технологій

Негативною стороною використання комп'ютерних технологій у навчанні (що є прийнятним для будь-якого явища) є необхідність утримуватись заздалегідь виробленого плану при появі технічних порушень, багато часу приділяється на підготовку, особливо молодому викладачеві [1].

Отже, для технологічної системи навчання «суб'єкт навчання → (процес навчання) → суб'єкт сприйняття знань» визначено за фактор підвищення ефективності запровадження інформаційних мереж,

комп'ютерних систем надання інформаційних послуг, незважаючи на існуючі негативні явища, що несуттєво впливають на синергетичний ефект злиття «інформаційні технології – процес навчання».

Висновки. Дослідження задачі інтелектуалізації навчального процесу за рахунок впровадження інформаційних технологій довели:

1) розвиток системи навчання на сьогоднішній день визначається положеннями біфуркаційної педагогіки, що займається питаннями комплексного впливу на підвищення працездатності технології навчання;

2) синергетичний ефект від навчального процесу визначає самоорганізацію процесу надання знань, суб'єкта навчання, що зумовлюється внутрішніми причинами;

3) ефективність системи «суб'єкт навчання → (процес навчання) → суб'єкт сприйняття знань» дозволяє досягаться за рахунок зменшення часу на пошук потрібного матеріалу для навчання; розвитку здібностей у використанні комп'ютерних технологій; швидкого доступу до викладача, оптимізація часу на консультації.

Данні зміни призводять до розвитку студентів не тільки за своєю спеціальністю, а й у сфері інформаційних технологій, що призводить до підняття їх рівня на ринку праці, особливо для студентів які не пов'язані з комп'ютерними технологіями.

Література: 1. Роль компьютерных технологий в развитии информационной компетентности обучаемых // Открытое образование: опыт, проблемы, перспективы: Материалы VI Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. Красноярск, 18–21 мая 2011 / Н.И. Пак (отв. ред.). – Красноярск: Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева, 2011. – 174 с. С. 125-127. 2. Составляющие понятия «информационные технологии» // Материалы XVIII Международной конференции «Применение новых технологий в образовании», 27–28 июня 2007. – Троицк, 2007. – 528 с. 3. Грибан О.Н. Использование новых информационных технологий в процессе обучения: опыт и перспективы // Педагогическое образование в России. 2014.– № 4. – С. 185-189. 4. Грушевская В. Ю. Использование онлайн-сервисов при подготовке мультимедийных учебных материалов в учебном процессе / В. Ю. Грушевская., О. Н. Грибан // Педагогическое образование в России. – 2013. – № 2. – С. 128-133. 5. Повышение эффективности познавательной деятельности студентов посредством компьютерных технологий // История как ценность и ценностное отношение к истории: сб. науч. ст. / ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т», Ин-т истории и археологии УрО РАН. –

Екатеринбург, 2010. – Ч.3. – 315 с. 6. Осин А. В. Открытые образовательные модульные мультимедиа системы /А. В.Осин – М. : Издательский сервис, 2010. 7. Дик П. Ю. Интерактивные видеоконференции: опыт, проблемы, перспективы. URL: http://dis-tant.ioso.ru/for%20teacher/video_conf_dik.htm

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Rol' komp'yuternyh tehnologij v razvitii informatsionnoj kompetentnosti obuchaemyh // Otkrytoe obrazovanie: opyt, problemy, perspektivy: Materialy VI Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem. Krasnoyarsk, 1821 maya 2011 / N.I. Pak (otv. red.). – Krasnoyarsk: Krasnoyar. gos. ped. un-t im. V.P. Astaf'eva, – 2011. – 174 s.– S. 125-127. 2. Sostavlyayuschie ponyatiya informatsionnye tehnologii // Materialy XVIII Mezhdunarodnoj konferentsii Primenenie novyh tehnologij v obrazovanii, 2728 iyunya 2007. – Troitsk, 2007. – 528 s. 3. Griban O.N. Ispol'zovanie novyh informatsionnyh tehnologij v protsesse obucheniya: opyt i perspektivy // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. – 2014. – №4. – S. 185–189. 4. Grushevskaya V. YU. Ispol'zovanie onlajn-servisov pri podgotovke multimedijnyh uchebnyh materialov v uchebno protsesse / V. YU Grushevskaya., O. N. Griban // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. – 2013. – №2. – S. 128-133. 5. Povyshenie effektivnosti poznatel'noj deyatel'nosti studentov posredstvom komp'yuternyh tehnologij // Istoriya kak tsennost' i tsennostnoe otnoshenie k istorii: sb. nauch. st. / GOU VPO Ural. gos. ped. un-t, In-t istorii i arheologii UrO RAN. – Ekaterinburg, 2010. – Ч.3. – 315 с. 6. Осин А. В. Открытые образовательные модульные мультимедиа системы /А. В.Осин – М. : Издательский сервис, 2010. 7. Дик П. Ю. Интерактивные видеоконференции: опыт, проблемы, перспективы. URL: http://dis-tant.ioso.ru/for%20teacher/video_conf_dik.htm

Козуля М.М.

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА У ПОБУДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена проблемним питанням використання інформаційних технологій у побудові процесу навчання, викладання дисциплін з вузівської програми підготовки фахівців. Надано аналіз можливостей оптимального впровадження інформаційних технологій з метою підвищення ефективності системи «суб'єкт навчання – процес – суб'єкт надання знань – процес – суб'єкт навчання з новим рівнем знань», використано когнітивний підхід для визначення механізмів регулювання якістю інформаційно-навчального процесу.

Ключові слова: педагогічні технології, інформаційні технології, комп'ютерні технології, парадигма педагогіки, біфуркаційна педагогіка, синергетика

Козуля М.М.

ИНФОРМАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ПОСТРОЕНИИ ТЕХНОЛОГИЙ ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДИСЦИПЛИН

Статья посвящена проблемным вопросам использования информационных технологий в построении процесса обучения, преподавание дисциплин из вузовской программы подготовки специалистов. Предоставлен анализ возможностей оптимального внедрения информационных технологий с целью повышения эффективности системы "субъект обучения – процесс – субъект предоставления знаний – процесс – субъект учения с новым уровнем знаний", использован когнитивный подход для определения механизмов регулирования качеством информационно-учебного процесса.

Ключевые слова: педагогические технологии, информационные технологии, компьютерные технологии, парадигма педагогика, бифуркационная педагогика, синергетика

Kozulia M.

INFORMATION COMPONENT IN TECHNOLOGIES CON- STRUCTION OF TEACHING DISCIPLINES

Article is devoted to topical issues of information technology in the construction of the learning process, teaching disciplines of university training programs. Analysis of the opportunities in optimal use of information technology in order to increase the effectiveness of the "subject of study – the process – the subject of knowledge – the process – the subject of the teaching with a new level of knowledge" is provided. Cognitive approach to determine the mechanisms for regulating the quality of information and the learning process is used.

Keywords: educational technology, information technology, computer technology, the paradigm of pedagogy, pedagogy bifurcation, synergetic

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378.147.091.313

Козляр М. М.,

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Поставка проблеми. Важливим завданням освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої, конкурентоспроможної на сучасному ринку праці особистості. Реформування вищої освіти передбачає докорінну зміну підходів до організації та здійснення навчання у ВНЗ. Нині відбувається перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості.

Нова парадигма освіти зумовила оновлення фахової освіти, що відбувається в країнах близького і далекого зарубіжжя. Має місце значна потреба в упровадженні методик, котрі б сприяли реалізації особистісного підходу до студента.

Упровадження інтерактивних методик навчання дає змогу змінити об'єкт навчання, перетворив його в суб'єкт навчання. Студент часто-густо є співавтором лекції, семінарського заняття, творцем нового в проєкті, завдяки якому вони створюють власні продукти. Інтерактивні методики навчання активізують роботу викладача та студентів в аудиторії, тьютора в групі та педагога в будь-якому освітньому закладі. Інтерактивні методи навчання, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна увага приділяється взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та менш втомлюваним для його учасників, більш результативним.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі створення і використання інтерактивних методик навчання присвячені дослідження І. Дичківської, О. Пометун, А. Пироженко, Є. Полат та ін., інтеграції інтерактивних методик навчання з ІКТ: В. Бикова, Р. Гуревича, М. Кларіна, Є. Полат, І. Трайнева, Н. Морзе, С. Сисоевої та ін.

Мета статті полягає в розгляді інтерактивних методик навчання та їх здійснення в процесі навчання у ВНЗ, з'ясуванні переваг та недоліків використання.

Виклад основного матеріалу. Зміни життя в сучасному суспільстві вимагають і відповідних змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання. Передавання «готових» знань від викладача до слухача перестає бути основним завданням навчального процесу.

Нині важливо викликати інтерес до навчальної теми, перетворити

аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття. Якщо викладач у своїй роботі використовує активні форми та методи навчання, то це дає можливість сприянню в розв'язанні поставлених запитань. Активні форми навчання будуються на інтерактивній взаємодії, в процесі якої здійснюється взаємозв'язок не лише між викладачем і студентами, а й між студентами в навчанні. Викладач частіше виступає в ролі консультанта.

Слово – «інтерактивний» прийшло до нас з англійської і виникло від слова «інтерактив». «Inter» – це «взаємний», «act» – діяти. «Інтерактивний» – означає сприяти, взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (комп'ютером), чи з будь-ким (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це, передовсім, діалогове навчання, під час якого здійснюється взаємодія викладача і студента.

М. Кларін, розглядаючи проблеми інтерактивного навчання, стверджує, що «це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, що включає конкретні цілі, а саме створення комфортних умов навчання, за допомогою яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання [3].

Розгляньмо основні характеристики «Інтерактиву»:

- це спеціальна форма пізнавальної діяльності;
- навчальний процес організовано таким чином, що практично всі студенти заохочуються до процесу пізнання. Вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають;
- має бути атмосфера доброзичливості, взаємопідтримки – форма кооперації та співпраці;
- на занятті організується індивідуальна, парна, груповою робота;
- застосовуються дослідницькі проекти, ділові ігри, робота з документами, різними джерелами інформації, використовуються творчі завдання.

Розгляньмо завдання, котрі можна розв'язати одночасно:

- розвиток комунікативних умінь і навичок;
- емоційний контакт між слухачами;
- учитись працювати в команді, прислухатись до думки свого товариша;
- знімає нервові навантаження студентів, дає можливість змінювати форми їхньої діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми.

Інтерактивні методи навчання захоплюють студентів,

пробуджують в них інтерес і мотивацію, навчають самостійному мисленню та діям.

Розгляньмо сутність інтерактивного навчання.

Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, що заперечує домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою.

Інтерактивне навчання має метою:

- створення умов для залучення всіх слухачів до процесу пізнання;
- надання можливості кожному слухачеві розуміти і рефлексувати з приводу того, що він знає і думає;
- вироблення життєвих цінностей;
- створення атмосфери співпраці, взаємодії;
- розвиток комунікативних якостей і здібностей;
- створення комфортних умов навчання, котрі б викликали в кожного слухача відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, захищеності, неповторності, значущості.

Інтерактивне навчання передбачає: моделювання життєвих ситуацій; розв'язання творчих завдань; спільне вирішення проблем тощо.

Що дає впровадження інтерактивних технологій навчання різним суб'єктам навчального процесу?

Під час діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, розв'язувати складні проблеми на підставі аналізу обставин і відповідної інформації, приймати продумані розв'язки, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організується індивідуальна, парна і групова роботи, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, йде робота з документацією різними джерелами інформації.

Яким має бути учасник інтерактивного навчання?

Він повинен: ставити перед собою навчальні завдання; розвивати навчальну активність; визначати проблеми в процесі навчання; навчатися рефлексії власної навчальної діяльності.

Яким має бути викладач?

Він повинен уміти:

1) створювати в аудиторії атмосферу, що сприяє заохоченню студентів задавати питання та шукати відповіді. Брати за основу такі види навчання, що сприяли б розвитку критичного мислення та самостійного набуття знань, стимулювати рефлексію;

2) застосовувати наявні ефективні, творчі методи. Стати вдумливим професіоналом, що означає вміти навчатися самому, уважно

спостерігати, визначати проблеми та створювати нові стратегії для їх розв'язання;

3) бути взірцем для інших студентів, передавати свої знання колегам, використовувати нові методики навчання.

Отже, використання інтерактивної стратегії змінює роль і функції викладача – він перестає бути центральною фігурою і лише регулює навчальний процес, займається його загальною організацією, визначає загальний напрям (готує до заняття необхідні завдання, формулює питання для обговорення в групах, контролює час і порядок виконання навчального завдання, надає консультації, допомагає в разі серйозних труднощів).

Розглянемо окремі активні методи навчання відповідно до поставленої мети:

– вступні – дозволяють створювати атмосферу доброзичливості, довіри;

– основні (ключові) – під час яких вирішується основна проблема (обговорення, інтерактивні лекції, мозковий штурм, рольові ігри, «кейс стаді», карусель тощо);

– завершальні підсумкові (сенкан, вернісаж);

– допоміжні (енерджайзери) – включають тоді, коли необхідно зняти напругу, змінити вид діяльності, перейти від одного етапу до іншого.

Дотримання порядку застосування активних методик дозволяє спланувати своє заняття більш ефективно, цікаво для студентів.

Зупинимось далі на окремих інтерактивних методах навчання

Метод мозкової атаки – це метод розв'язання невідкладних завдань за короткотривалий час. Сутність методу полягає в тому, що необхідно висловити як можна більшу кількість ідей за значний проміжок часу, обговорити їх та класифікувати. Цей метод використовується для вирішення складних проблем. Метод мозкової атаки можна використовувати в різних видах діяльності: в роботах з малими та великими навчальними групами, командами, індивідуальній роботі.

«Круглий стіл» – метод проведення заняття із слухачами які, як правило, мають досвід роботи, практичної діяльності з питання, що обговорюється. На засіданні «круглого столу» слухачі можуть і повинні спробувати обґрунтовано поставити питання з теми обговорення, серйозно аргументувати підходи до їхнього розв'язання, а також повідомити про вдалий і невдалий досвід. «Круглий стіл» – це свого роду нарада з обміну досвідом і обговорення практичного досвіду, досягнень і

помилку. У такий спосіб слухачі засвоюють зміст теми, її ключові проблеми.

Дискусія – активний метод проведення занять, покликаний мобілізувати теоретичні й практичні знання, погляди слухачів на проблему, що розглядається. Дискусія доречна в розгляді суперечливих питань, проте в навчальному процесі може не виникати ситуації суперечності трактувань. Із цих причин заздалегідь планувати проведення заняття як дискусію не цілком коректно. Основні передумови використання дискусії в активному навчанні такі: в складі теми, що досліджується, необхідно знайти питання, з яких студенти усвідомлено дотримуються істотно різних точок зору. Це може бути зроблене під час лекції й інших занять; варто визначити, чи відносяться ці спірні питання до інтересів, що зачіпають багатьох.

Ситуаційний аналіз полягає в тому, що студенти, ознайомившись з описом проблеми, самостійно аналізують ситуацію, діагностують проблему й пропонують свої ідеї та розв'язки рішення в дискусії з іншими студентами.

Залежно від характеру висвітлення матеріалу використовуються ситуації-ілюстрації, ситуації-оцінки й ситуації-вправи.

Ситуація-ілюстрація містить у собі приклад з управлінської практики (як позитивний, так і негативний) і спосіб розв'язання ситуації.

Ситуація-оцінка становить опис ситуації й можливе вирішення в готовому вигляді: потрібно тільки оцінити, наскільки воно правомірно й ефективно.

Ситуація-вправа полягає в тому, що конкретний епізод управлінської діяльності підготовлений таким чином, щоб його розв'язок вимагав будь-яких стандартних дій, наприклад, розрахунку нормативів, заповнення таблиць, використання юридичних документів і т. ін.

Ситуаційний аналіз включає метод аналізу конкретних ситуацій, метод «кейс-стаді», метод «інциденту», розбір ділової кореспонденції («баскет-метод»).

Аналіз конкретних ситуацій – найбільш прийнятний в умовах курсового навчання метод ситуаційного аналізу – традиційний аналіз конкретних ситуацій, що включає глибоке й детальне дослідження реальної або імітованої ситуації.

Використання методу аналізу конкретних ситуацій дозволяє досягти наступних навчальних цілей: розвиток аналітичного мислення, застосування аналізу в динаміці; оволодіння практичними навичками роботи з інформацією: виокремлення, структурування й ранжирування за значимою проблемою; вироблення управлінських рішень; освоєння

сучасних управлінських і соціально-психологічних технологій; розширення комунікативної компетентності; формування здатності вибору оптимальних варіантів ефективної взаємодії з іншими людьми; стимулювання інновації; підвищення мотивації до навчання теорії проблеми.

Тренінги. Під тренінгами розуміють таке навчання, коли основна увага приділяється практичному опрацюванню матеріалу, що вивчається, коли в процесі моделювання спеціальних завдань-ситуацій студенти мають можливість розвивати і закріплювати необхідні знання і навички, змінювати ставлення до свого досвіду і використаними під час роботи підходам.

Навчальна дискусія. Полягає в проведенні навчальних групових дискусій з конкретної проблеми у відносно невеликих групах (від 6 до 15 осіб). Традиційно під поняттям «дискусія» розуміється обмін думками в усіх їх формах. Дискусія як колективне обговорення може носити різноманітний характер залежно від процесу, що вивчається, рівня його проблемності та висловлених думок. Навчальна дискусія відрізняється від інших видів дискусій тим, що новизна її проблематики відноситься лише до групи студентів, які беруть участь у дискусії, тому що те розв'язання проблеми, котре вже винайдене в науці, треба знайти в навчальному процесі даної аудиторії.

Для викладача, який організує навчальну дискусію, результат, як правило, вже відомий заздалегідь. Метою тут є процес пошуку, який повинен привести до об'єктивно відомого, але суб'єктивно нових знань з точки зору студентів. Причому цей пошук має закономірно вести до запланованого педагогом завдання.

Для проведення дискусії педагог створює і підтримує певний рівень взаємин студентів – стосунки доброзичливості і відвертості, тобто управління дискусією з боку педагога носить комунікативний характер. По-друге, педагог управляє процесом пошуку істини.

Ділові і рольові ігри. Один із інтерактивних методів навчання одержав загальну назву «ділові ігри». Цей метод становить у комплексі рольову гру з різними інтересами її учасників і необхідністю прийняття рішення по закінченні або під час гри. Рольові ігри допомагають формувати в студентів такі якості, як комунікативні здібності, самостійність мислення та ін. Вони проходять у формі групового мисленнєвого пошуку, що потребує залучення в комунікацію всіх учасників гри. По суті, цей метод навчання є особливою формою комунікації. Завершується ділова гра підведенням підсумків, де основна увага приділяється аналізу одержаних результатів, найбільш значущих

для практики. Проте, завершуюча фаза може бути розширена до рефлексії всього перебігу гри. Об'єктами такої рефлексії можуть стати: динаміка індивідуальних, групових траєкторій руху розумових процесів; динаміка створення колективної думки.

Висновок. У процесі проведення навчальних занять викладачі мають застосовувати низку методів навчання в різних комбінаціях. Застосування конкретних методів навчання залежить від мети, завдання й умов кожного виду заняття.

Головною умовою інтерактивних методів навчання є ініціативність студентів у навчальному процесі, що стимулює педагога консультанта, тьютора. Це сприяє самостійному пошуку курсантами в процесі реалізації поставленої мети.

Список літератури: 1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. 2. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / (П. Шевчук, П. Фенрих). – Щецін : WSAР, 2005. – С. 7-23 3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с. 4. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / О. І. Пометун, А. В. Пироженко ; ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – С. 8-24. 5. Технології навчання дорослих / [упор. О. Главник, Г. Бевз]. – К. : Главник, 2006. – С. 4-7, 106-111. 6. Осипенко С. І., Іванов А. В. Організація функціонального навчання у мережі навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності / С. І. Осипенко, А. В. Іванов. – Київ – 2007. 7. Придатко О. В., Ренкас А. Г. Дослідження ефективності та аспекти впровадження інтерактивних засобів навчання в організацію навчального процесу ЛДУБЖД : збірник наукових праць / О. В. Придатко, А. Г. Ренкас. Львів : вир-во Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2010.

Bibliography (transliterated): 1. Dichkiv'ska I. M. Innovacijni pedagogichni tehnologii / I. M. Dichkiv'ska. – K. : Akademvidav, 2004. 2. Interaktivni metodi navchannja : navch. posibnik / (P. Shevchuk, P. Fenrih). – Shhecin : WSAР, 2005. – S. 7-23 3. Klarin M. V. Innovacii v mirovoj pedagogike: obuchenie na osnove issledovanija, igry i diskussii / M. V. Klarin. – Riga : NPC «Jeksperiment», 1995. – 176 s. 4. Suchasnij urok. Interaktivni tehnologii navchannja : naukovo-metodichnij posibnik / O. I. Pometun, A. V. Pirozhenko ; red. O. I. Pometun. – K. : A.S.K., 2004. – S. 8-24. 5. Tehnologii navchannja doroslih / [upor. O. Glavnik, G. Bevz]. – K. : Glavnik, 2006. – S. 4-7, 106-111.

6. Osipenko S. I., Ivanov A. V. Organizacija funkcional'nogo navchannja u merezhi navchal'no-metodichnih centriv civil'nogo zahistu ta bezpeki zhittedijal'nosti / S. I. Osipenko, A. V. Ivanov. – Kiïv – 2007. 7. Pridatko O. V., Renkas A. G. Doslidzhennja efektivnosti ta aspekti vprovadzhennja interaktivnih zasobiv navchannja v organizaciju navchal'nogo procesu LDUBZhD : zbirnik naukovih prac' / O. V. Pridatko, A. G. Renkas. L'viv : virvo L'vivs'kogo derzhavnogo universitetu bezpeki zhittedijal'nosti. – 2010.

Козяр М. М.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ У ВНЗ

У статті розглядається сутність, використання та методики здійснення інтерактивного навчання студентів у ВНЗ, упровадження інтерактивної стратегії та її впливу на студентів, зміну ролі і функції викладача, а також відповідні переваги та недоліки використання в навчальному процесі.

Ключові слова: активне навчання, діалогове навчання, інтерактивні методики, якість освіти.

Козяр М. Н.

ІНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

В статье рассматривается сущность, использования и методики осуществления интерактивного обучения студентов в ВУЗе, внедрение интерактивной стратегии и ее влияния на студентов, смену роли и функции преподавателя, а также соответствующие преимущества и недостатки использования в учебном процессе.

Ключевые слова: активное обучение, диалоговое обучение, интерактивное обучение, качество образования.

Kozyar M.

INTERACTIVE TEACHING METHODS UNIVERSITY

The article deals with the essence, use and implementation of interactive learning methods of students in higher education, the introduction of an interactive strategy and its impact on students, changing roles and functions of the teacher, as well as the respective advantages and disadvantages of the use in the educational process.

Keywords: active learning, learning dialog, interactive techniques, quality education.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015

УДК 371.3

*Л.М.Корнієнко,
м. Суми, Україна*

ТЕХНОЛОГІЯ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАТОР ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями.

Аналіз основних тенденцій розвитку освіти у світовій та вітчизняній практиці свідчить, що системи освіти, які покликані сприяти реалізації основних задач соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, ще досить консервативні і недостатньо реагують на зрушення і зміни, які відбуваються у розвитку суспільства, в різних його сферах. Навчальний процес у масовій школі мало змінився з часів Гербарта, який запропонував класно-урочну систему і певну схему ведення уроку. І не дивлячись на те, що кардинальним чином змінився зміст навчання, з'явилася велика кількість нових засобів навчання, парадигма освіти “учитель-підручник (система засобів навчання) – учень”, яка була прийнята ще в XIX столітті, залишилась домінуючою. Ця система орієнтована на викладання, на центральну роль викладача в цьому процесі і учня, як об'єкта цієї діяльності.

Майже всі розвинуті країни світу усвідомили необхідність реформування своїх систем освіти з тим, щоб учень, студент дійсно стали центральною фігурою учбового процесу, який би був процесом пізнання, а не викладання, яким він є при традиційному навчанні. При такому підході на передній план виходить не стільки міцність отриманих учнями знань в тій чи іншій галузі, стільки те, щоб учень умів самостійно вчитися, працювати з інформацією, самостійно удосконалювати свої знання і вміння в різних сферах, отримуючи нові знання, тому що саме цим йому випаде займатися все його свідоме життя.

Отож, суспільство інформаційних технологій або, як його називають, постіндустріальне суспільство, на відміну від індустріального суспільства кінця XIX – середини XX століття, значно в більшій мірі зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатними самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко пристосовуватися до нових умов життя.

Тому сучасне інформаційне суспільство ставить перед всіма типами учбових закладів підготовку випускників, здатних:

- гнучко адаптуватися до нових життєвих ситуацій, самостійно отримуючи необхідні знання, уміло застосовуючи їх на практиці для вирішення різноманітних виникаючих проблем;
- самостійно критично мислити, вміти бачити в реальній дійсності існуючі проблеми і шукати шляхи реального їх вирішення, використовуючи сучасні технології, чітко усвідомлювати, де і яким чином отримані ними знання можуть бути застосовані до оточуючої їх дійсності, бути здатними генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- грамотно працювати з інформацією, вміти збирати необхідні для вирішення певної проблеми факти, аналізувати їх, висувати гіпотези, робити необхідні узагальнення, співставлення з аналогічними чи альтернативними варіантами розв'язання, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, застосовувати їх для виявлення і вирішення нових проблем;
- самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня;
- бути комунікабельним, контактним в різних соціальних групах, вміти працювати спільно в різних галузях, в різних ситуаціях, перешкоджаючи будь-яким конфліктним ситуаціям або вміло виходячи з них.

Вирішення вищевказаних задач вимагає комплексних зусиль не тільки школи, але й всього суспільства. Процес навчання сучасної людини не закінчується в школах, професійно-технічних училищах, вищих навчальних закладах. Він стає неперервним. Система неперервної освіти - вимога часу.

Вирішувати всі ці актуальні проблеми педагогіки слід ефективно і послідовно. З цією метою слід знайти ту ланку освітньої системи, через яку можна вдосконалити всю систему, тобто реалізовувати цілі освіти в нових соціальних і економічних умовах. Такою ланкою можуть стати нові педагогічні технології.

Мета статті - обґрунтувати необхідність переходу освіти на технологічний рівень, що відповідає завданням гуманізації навчально-виховного процесу; показати, що засобом такої гуманізації є технологія модульного навчання.

Аналіз останніх наукових публікацій. Масове застосування педагогічної технології дослідники відносять до початку 60-х років і пов'язують з реформуванням американської, а потім і європейської школи. Вітчизняна теорія і практика застосування технологічних підходів до навчання відображена в наукових працях А.В. Фурмана, В.О. Огнев'юка, А.М. Алексюка, Н.І. Клокар, В.Г. Кременя та ін. Сьогодні

педагогічні технології в науці розглядаються як один із видів людинознавчих технологій і базуються на теоріях психодинаміки, соціальної психології, кібернетики, управління і менеджменту. Хоча біля витоків технологізації педагогіки стояв ще А.С. Макаренко, який сміливо застосував поняття педагогічної техніки. В “Педагогічній поемі” він писав: “Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалося за технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді... Саме тому в нас просто відсутні всі важливі відділи виробництва: технологічний процес, облік операцій, конструкторська робота, застосування конструкторів і пристроїв, нормування, контроль, допуски і бракування” [2,555].

Виклад основного матеріалу. Залучення поняття “технологія” у вітчизняній педагогіці є явищем незвичним. Здебільшого воно використовувалося в інших сферах людського життя. В сучасних тлумачних словниках поняття “технологія” (від гр. *techne* – мистецтво, майстерність, вміння) означає сукупність прийомів і способів отримання даного виробленого продукту. Технологією чи технологічними процесами називаються також самі операції складових частин виробничого процесу (добування, обробка, переробка, транспортування, складування, збереження), куди включається і технологічний контроль виробництва. Технологією прийнято називати описування виробничих процесів, інструкції по їх виконанню, технологічні правила, вимоги, карти, графіки тощо. Технологію традиційно розглядають у зв’язку з конкретною галуззю виробництва. В результаті технологічних процесів відбувається якісна зміна оброблюваного об’єкту. Технологія різноманітних виробництв постійно оновлюється і змінюється по мірі розвитку техніки. Удосконалення всіх галузей і видів виробництва – важлива умова прискорення технічного процесу в народному господарстві.

Але повернемося до нашого виробництва – педагогічного процесу. Адже «у суспільстві не буває галузей непотрібних чи недоцільних, тобто таких, котрі існують самі по собі. Кожна галузь є виробничою, продуктивною. Не є винятком і освітня. Вона покликана займатися особливим духовним “виробництвом”, точніше духовним творенням – готувати нову людину – громадянина України, котрому притаманні такі риси як національна самоповага і патріотичність, гуманність і добropорядність, компетентність і волелюбність” [1, 7]. Тобто пріоритетним напрямком реформування освіти є гуманізація навчання. Адже для більшості освітніх закладів характерні спільні ознаки: брак стимулів для навчання, монологічність, пріоритетність репродуктивної діяльності учнів, ставлення до них як до об’єкта впливу,

переважання предметно-навчального змісту над іншими його різновидами, неможливість реалізації інтелектуально-особистісного потенціалу учнів.

Але коли мова йде про гуманізацію навчального процесу, то, на нашу думку, її слід застосовувати перш за все до діяльнісного аспекту навчання. Гуманізм як ідеологія направлений на розуміння людини як істоти свободної, а свобода людини полягає, передусім, в її творчості. Тому гуманізація освіти означає наповнення відношення “вчитель – учень” творчим потенціалом, який би якісно змінив діяльність обох цих суб’єктів навчання, бо сама педагогічна діяльність за своєю суттю – творча.

Сучасні вимоги до роботи педагога передбачають розширення ролі вчителя, яка полягає не тільки в передачі інформації учневі, а, в першу чергу, в безпосередньому управлінні конкретною діяльністю учня. Та мова в даному випадку йде не про пряме управління діяльністю іншої людини, а про управління процесами її самоуправління.

Тому сучасна методична система роботи педагога повинна складатися не з п’яти компонентів (цілі, зміст, методи, засоби, форми навчання), а з шести, в якості шостого компонента виступає учень, як одиниця, особистість.

З включенням в методичну систему навчання такого компонента як “учень”, в професійній підготовці викладача наряду з методичним і теоретичним з’являється третій рівень – технологічний.

Як бачимо, саме ідея гуманізації вимагає сходження педагогічного процесу до рівня технології, до рівня, який використовується в інших сферах, чого не можна сказати про освіту. Таке запізнення пояснюється невідповідністю навчально-виховного процесу вимогам сучасної технології. Перед освітою зараз стоїть проблема необхідності якісної зміни педагогічного процесу, пошуку нових способів формування знань, умінь і навичок з урахуванням раціональних закономірностей і взаємозв’язків сучасної психології, фізіології, дидактики, педагогіки.

Однією з технологій є технологія модульного навчання, яка, по суті будучи особистісно-орієнтовною, дозволяє одночасно оптимізувати навчальний процес, забезпечити його цілісність в реалізації мети навчання, розвитку пізнавальної і особистісної сфери учнів; дозволяє сумістити управління пізнавальною діяльністю учнів з широкими можливостями для самоуправління.

Модульне навчання зародилося наприкінці 60-х років в англomовних країнах як удосконалений варіант програмованого навчання. Існують різні підходи до тлумачення способів реалізації принципу модульності в системі освіти. Це американська, німецька, литовська, російська, українська версії модульного навчання. Але, в принципі, в кожній з них модульна технологія являє собою узагальнену, універсальну систему, свого роду метатехнологію. Важливою властивістю даної технології є її інтеграційна якість; модуль, як цілісна єдність змісту і технології його вивчення, реалізується через комплекс інтегрованих в нього технологій: проблемної, алгоритмічної, програмованої, поетапного формування розумових дій, “повного засвоєння” і т.д.

В системі модульно-розвивального навчання (за концепцією українського дослідника А.В. Фурмана в цій сфері) відбувається диференціація соціально-культурного досвіду на психолого-педагогічну, навчально-предметну і методично-засобову сфери. При цьому психолого-педагогічний зміст визначається етапами модульно-розвивального процесу (від установчо-мотиваційного до контрольної-рефлексивного), навчально-предметний – традиційними навчальними програмами, планами і допоміжною літературою. Методично-засобовий зміст – це створення проблемно-модульної навчальної програми, яка включає в себе граф-схеми з навчальних курсів, наукові проекти змістовних модулів, сценарії інваріантних технологій модульних занять, розвивальні міні-підручники до кожного такого сценарію тощо [1, 15].

В технології модульного навчання закладені непересічні можливості до реалізації сутнісних ознак особистісно-орієнтовного навчання. В ній закладений принцип, який з точки зору класика гуманістичної психології К.Роджерса є основним: учень за допомогою модульної програми включений в активний, самостійний процес навчання, а вчитель (педагог) в цьому процесі його супроводжує, допомагаючи засвоїти прийоми навчання і самоуправління. При цьому вчитель, звільнений від власне викладацької роботи і жорсткого управлінського навантаження, отримує, нарешті, реальну можливість виконувати індивідуальний, особистісний підхід до кожного учня, організувати взаємодію і взаємодопомогу учнів.

Виходячи з такого бачення, виникає потреба в учителі, який би не тільки знав свій предмет і вмів пояснити учням новий матеріал та організувати свою діяльність, але й управляв би учбовою діяльністю учнів. Таким чином, модульна технологія, як і технологізація педагогічного процесу взагалі, немислима без управлінської культури вчителя.

В модульній технології епіцентром навчального процесу стає не зміст предмета, а взаємодія вчителя і учнів, нова педагогічна етика, яка передбачає зміну власної позиції вчителя і учня, збільшення ваги особистісного спілкування, спонукання до творчої наукової діяльності, моделювання життєвих ситуацій, включення у сферу навчальної діяльності ситуацій вибору тощо, тобто психолого-педагогічний зміст домінує над навчально-предметним.

Модульна система навчання, орієнтована на особистість, означає максимальну індивідуалізацію і диференціацію навчального процесу. Завдяки відкритості методичної системи вчителя, закладеній в модулі, добровільності поточного і гласного підсумкового контролю, можливості вільно здійснювати самоконтроль і вибирати рівень засвоєння, відсутності жорсткої регламентації темпу вивчення учбового матеріалу, виконується гуманістичний принцип спрямованості на учня. Таким чином, створюються сприятливі морально-психологічні умови, за яких учень відчуває себе вільним, впевненим у своїх силах. Усвідомлення учнями особистісної значимості під час навчання і потреба в досягненні певних результатів мотивується чітким описом комплексної якісної цілі, описом критеріїв рівня засвоєння і методичним забезпеченням кожного учня.

Статус “суб’єкта”, як одного з важливих показників особистісно-орієнтовного навчання, модульна технологія забезпечує учневі природним шляхом, а не за дозволом зовні. Він сам планує способи, темп і місце роботи, сам оцінює свої можливості і рівень домагань, сам приймає рішення про перехід до наступного рівня. Отже, потреба в самореалізації задовольняється, по-перше, можливістю за допомогою модуля вчитися завжди успішно і, по-друге, свободою вибору творчої діяльності і нестандартних завдань. Все це дає змогу учням психологічно і соціально бути готовим до продуктивної діяльності, переживаючи співпричетність до пропонованого сегменту соціально-культурного досвіду.

Висновки. Навчально-виховний процес справді стає гуманним і духовним не лише за характером, а й за змістом міжособистісних взаємин, що цілком відповідає технологічному рівню педагогічного процесу, бо як було сказано вище, саме гуманізація освіти вимагає сходження навчально-виховного процесу до рівня технології. Рівень, на якому не лише дається знання тим, хто навчається, а й формується потреба в безперервній самостійній, творчій самоосвіті впродовж всієї активної життєдіяльності. Тому найважливішою проблемою початку XXI століття має стати пошук відповідної організованої структури освітньої системи та її закладів, які б забезпечили перехід від принципу “Освіта на все життя” до принципу

“Освіта через все життя”. І однією з таких систем має стати модульна система навчання.

Література. 1. Модульно-розвивальна система: теорія, технологія, досвід //Рідна школа: спецвипуск. – 1997. - №2. – 80 с. 2. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. – М.: Молодая гвардия, 1985. – 638 с. 3. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. - М.: Педагогика, 1980. – 96с.

Biblijgraphy (transliterated): 1. Modul'no-rozvyval'na systema: teoriya, tekhnolohiya, dosvid //Ridna shkola: spetsvypusk. – 1997. - #2. – 80 s. 2. Makarenko A.S. Pedahohycheskaya poэma. – M.: Molodaya hvardyya, 1985. – 638 s. 3. Skatkyn M.N. Problemy sovremennoy dydaktyky. - M.: Pedahohyka, 1980. – 96s.

Л.М.Корнієнко.

ТЕХНОЛОГІЯ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК РЕПРЕЗЕНТАТОР ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ.

У статті аналізуються основні тенденції розвитку вітчизняної освіти. Обґрунтовується необхідність переходу освіти на технологічний рівень, що відповідає завданням гуманізації навчально-виховного процесу. Засобом такої гуманізації автор вважає технологію модульного навчання, яка орієнтована на особистість, означає максимальну індивідуалізацію і диференціацію навчального процесу.

Ключові слова: інноваційні технології навчання, модульна технологія навчання, активізація учіння, оптимізація навчального процесу, ідея гуманізації, індивідуалізація, диференціація навчального процесу, мотивація, самореалізація, педагогічний процес.

Л.М.Корниенко.

ТЕХНОЛОГИЯ МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК РЕПРЕЗЕНТАТОР ГУМАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА.

В статье анализируются основные тенденции развития отечественного образования. Обосновывается необходимость перехода образования на технологический уровень, что соответствует задачам гуманизации учебно-воспитательного процесса. Средством такой гуманизации автор считает технологию модульного обучения, которая ориентируется на личность, означает максимальную индивидуализацию, дифференциацию учебного процесса.

Ключевые слова: инновационные технологии обучения, модульная технология обучения, активизация обучения, оптимизация

ученого процесу, ідея гуманізації, індивідуалізація ученого процесу, мотивація, самореалізація, педагогічний процес.

L.M. Kornienko.

TECHNOLOGY OF MODULAR INSTRUCTIONS AS THE REPRESENTATIVE MEANS OF TEACHING AND EDUCATIONAL PROCESS HUMANISATION.

The author analyses the main trends of the development of our system of education. Great attention is paid to the transition of education to the technological level according to the tasks of present-day life. The technology of modular teaching is considered to be perspective for humanisation of teaching and educative procedure that is oriented into personality and means maximum individuality, differentiation of educational process.

Key words: innovative teaching technologies, modular teaching technology, making teaching more active, teaching process optimisation, idea of humanisation, individualisation of the teaching process, motivation, self-realization, pedagogical process.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК 371.13:004

*Крижановський А. І.
м. Вінниця, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ РЕСУРСАМИ ІНТЕРНЕТУ

Постановка проблеми. Соціальний імператив суспільства знань, проголошений в програмних документах ЮНЕСКО – освіта протягом життя, потребує організації самостійної роботи студентів із широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Предметне поле досліджень у галузі використання ІКТ у професійній освіті актуалізує проблему психолого-педагогічного керівництва самостійною роботою студентів із інформаційно-методичними ресурсами і базами даних, мережевими джерелами інформації, аудіо-, та відеоматеріалами.

Одним із пріоритетних напрямків ресурсного забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи є забезпечення доступу та вільної навігації інформаційними ресурсами глобальної мережі Інтернет. Загальна інформаційна обізнаність сучасних студентів

дозволяє їм швидко орієнтуватися в мережі за допомогою технологій швидкого пошуку. Однак, установка на вільний доступ до «готового продукту» з численних колекцій рефератів, курсових, дипломних робіт, дисертацій, вихолощує розвиваючі можливості самостійної роботи ресурсами Інтернету.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема ресурсного забезпечення реалізації освітніх стандартів педагогічної підготовки нині привертає увагу значної кількості науковців (Т. Давиденко, В. Лозова, О. Пехота, Н. Побірченко, Т. Цецоріна, Л. Хомич, Т. Шамова, І. Якиманська та ін.), які визначають дане поняття як сукупність умов і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей майбутніх педагогів.

У дослідженнях Л. Анциферової, І. Архипової, В. Барановської, І. Зимньої, А. Коломієць, Н. Морзе, А. Реана, Й. Ривкінда, Ф. Ривкінда, О. Співаковського, Г. Тарасенко та ін. особливе місце приділяється організації самостійної роботи студентів засобами ІКТ, виходячи з розуміння її значущості в становленні особистості майбутнього вчителя початкових класів.

Основна мета статті полягає в розгляді можливостей використання ресурсів Інтернету для забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження змісту та проектування форм організації самостійної роботи студентів у системі педагогічної освіти пов'язана зі збільшеними вимогами до набору професійних якостей, якими повинні самостійно опанувати майбутні вчителі початкової школи за час навчання у педагогічному коледжі. Цінність самостійної роботи студентів полягає у формуванні досвіду самонавчання та самоосвіти; забезпеченні якості освіти; розвитку творчості в навчальній і науковій діяльності, здібностей до саморозвитку і самопізнання; нарощуванні потенціалу особистості; вихованні відповідальності та самостійності; становленні професійної компетентності.

Нова парадигма освіти надає великого значення самостійній роботі студентів, що дозволяє більш успішно освоїти компетенції, необхідні для реалізації майбутньої професійної діяльності; сприяє розвитку самостійності, відповідальності, організованості та творчих креативних якостей студентів у вирішенні поставлених перед ними проблем різного рівня. Оскільки самостійна робота студентів призначена не тільки для оволодіння конкретною дисципліною, а й для формування навичок самостійної роботи взагалі, у навчальній, науковій, професійній

діяльності, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо.

Традиційна система навчання заснована на передачі готових знань від викладача до студента, в ній основна діяльність студента полягає у вирішенні теоретичних і практичних завдань, із чітким формулюванням і готовим набором дій (алгоритмом), та не потребує глибоких роздумів. Самостійна ж робота передбачає розвиток внутрішньої і зовнішньої самоорганізації майбутніх фахівців, їх здатності вибудовувати індивідуальну траєкторію самонавчання, а також формування здібностей до саморозвитку і творчого застосування одержаних знань [1, с. 56].

У психології професійної освіти дослідницький інтерес до вивчення самостійної роботи студентів зміщувався від аналізу сутнісних характеристик та педагогічних умов її оптимізації до системного, міждисциплінарного підходу. Акцент на дидактичну сторону самостійної роботи студентів потребує аналізу комплексу освітніх технологій, конструювання їх змісту та методів педагогічного управління.

У процесі дослідно-експериментальної роботи нами було проведено анкетування викладачів і студентів педагогічних коледжів із метою вивчення проблем забезпечення ресурсного супроводу самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи. І студенти, і викладачі відзначали необхідність поліпшення методичного забезпечення самостійної роботи (Інтернет, бібліотека, електронні навчально-методичні комплекси, індивідуальне електронне методичне портфоліо для кожного студента, проектна діяльність, індивідуальні консультації викладачів тощо). Викладачі відзначили не тільки необхідність навчально-методичного та електронного ресурсного забезпечення самостійної роботи, а й використання форм стимулювання і заохочення студентів за якісно виконану самостійну роботу (63%).

У ході опитування було визначено проблеми в організації та управлінні самостійною роботою студентів, а саме:

- самостійна робота не є засобом мотивації до якісного засвоєння змісту матеріалу;
- відсутня цілісна система управління організацією самостійної роботи студентів у навчальному процесі;
- самостійна робота не забезпечує організацію індивідуальної, групової та фронтальної пізнавальної діяльності;
- залишаються за межами уваги питання динаміки розвитку компетентності студентів як показника ефективності та якості підготовки

майбутніх учителів початкової школи;

– формалізований характер змісту самостійної роботи, погано виражена інтеграція навчальної та самостійної роботи, відсутній алгоритм самостійного вивчення змісту навчальної дисципліни.

Одним із шляхів вирішення даних проблем є забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах засобами Інтернет-ресурсів (ресурси освітнього характеру, що розміщені у веб-просторі мережі Інтернет. До них ми відносимо не тільки ресурси, що підготовлені за спеціальною веб-технологією (веб-сторінка, веб-сайт, веб-портал), а й інші електронні ресурси, що зберігаються на веб-серверах у вигляді різних форматів (текст, графіка, аудіо, відео, мультимедіа, квест). Про що зазначають низка українських вчених, які досліджують використання ІКТ у навчальному процесі педагогічних вищих навчальних закладів.

Так, В. Барановська вважає, що «сучасний вчитель початкових класів повинен володіти основними прийомами роботи в мережі Інтернет, розуміти, як організовані служби глобальної мережі, якими ресурсами можна скористатися для поповнення своїх методичних знань, як дізнатися через Інтернет про педагогічний досвід. Необхідними для вчителя є знання, навички та вміння щодо організації та виконання пошуку потрібної інформації, що зберігається у веб-документах, здійснення за допомогою електронної пошти зв'язку зі своїми колегами» [2, с. 29].

На думку А. Коломієць, формуванню інформаційно-мережевої культури майбутніх учителів початкових класів «сприяють заняття в Інтернет-класах, у процесі яких студенти оволодівають методикою інформаційного самообслуговування, раціональними прийомами пошуку, аналізу й систематизації відомостей, навичками використання сучасних інформаційних технологій і мистецтвом формулювання суті пошукових запитів» [3, с. 208].

О. Хмизова, серед основних шляхів ефективного застосування ІКТ під час викладання педагогічних дисциплін виділяє: «надання студентам доступу до інформаційно-довідникових ресурсів комп'ютерної мережі; стимулювання інтересу, потреби у професійному самовдосконаленні; зростання ефективності управління навчальною роботою; вдосконалення форм і методів контролю і самоконтролю пізнавальної діяльності студентів» [4, с. 509].

Проведений аналіз літератури, вивчення роботи викладачів педагогічних коледжів, власний педагогічний досвід показали, що особлива роль в організації самостійної роботи студентів належить електронним освітнім ресурсам, що розроблені та наповнені викладачами,

з урахуванням специфіки дисципліни, курсу та напряму підготовки навчального закладу тощо, а саме: електронним курсам лекцій, підручникам, електронним навчально-методичним комплексам, електронним бібліотекам, блогам, Веб-квестам та ін.

Проаналізуємо більш детально Веб-квести. Дана методика ґрунтується на проектному методі, інтегрує програмний, груповий, комунікативний методи, а також проблемний метод, метод бесіди і Дальтон-план методуку.

Концепція Веб-квестів (web-quest) була розроблена професорами Б. Доджем [5] (Веб-квест – це довідково-орієнтована діяльність, у якій вся або часткова інформація одержується із ресурсів Інтернету, при необхідності доповнюється відео конференцією) і Т. Марчем [6] (Веб-квест у педагогіці – це проблемне завдання з елементами ролівої гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернету) в Університеті Сан-Дієго (США) в середині 90-х років ХХ століття.

Методологічною основою Веб-квесту є активне навчання, що створює передумови для перетворення нової інформації, що одержують студенти, в нові вміння і навички, котрі вони можуть використовувати. Ці вміння і навички є дуже важливими в підготовці майбутніх учителів початкової школи, оскільки від них, з огляду на специфіку предметного навчання, окрім загальних інформаційних умінь, вимагаються ще й уміння інтегрувати міжпредметні відомості, створювати якісно новий власний навчальний матеріал.

Для забезпечення ресурсного супроводу самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи засобами Веб-квестів, доцільно дотримуватися наступної структури: вступ, центральне завдання, список інформаційних ресурсів, опис процедури роботи, опис критеріїв і параметрів оцінки Веб-квесту, керівництво з організації та систематизації матеріалу.

Результати виконання Веб-квесту, залежно від теми, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, мультимедійної презентації, есе, Веб-сторінки та т. ін.

За часом проведення Веб-квести можуть бути короткостроковими та довгостроковими. Метою короткострокових Веб-квестів є одержання знань і здійснення їх інтеграції в систему. Робота над короткостроковим Веб-квестом може займати від одного до трьох сеансів. Довгострокові Веб-квести спрямовані на розширення і уточнення понять. Після завершення роботи над довгостроковим Веб-квестом студент повинен уміти здійснювати ґрунтовний аналіз одержаних знань, уміти їх трансформувати, володіти навчальним матеріалом настільки, щоб зуміти

створити завдання для роботи над темою. Робота над довгостроковим Веб-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум двох).

Веб-квести найкраще підходять для роботи в міні-групах, однак є і Веб-квести, що призначені для роботи окремих студентів. Додаткову мотивацію в процесі виконання Веб-квесту можна створити, якщо запропонувати студентам вибрати ролі (наприклад, вчений, журналіст, детектив, архітектор, програміст, дослідник, дизайнер, редактор, монтажер і т. ін.) і діяти відповідно до них. Веб-квест може стосуватися однієї дисципліни або бути міждисциплінарним. Наші дослідження показали, що міждисциплінарні Веб-квести мають найбільшу ефективність.

У процесі виконання Веб-квесту студенти можуть працювати в індивідуальному темпі, повертаючись до матеріалу, що засвоєний найгірше. Використання квестів робить студентів самостійними, пристосованими до життя, навчає орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, сприяє розвитку пізнавальних, творчих навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі; розвитку критичного мислення, навичок інформаційної діяльності.

З урахуванням даних вимог до типів та структури Веб-квестів, з метою забезпечення ресурсного супроводу самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи засобами Інтернету з дисципліни «Методика навчання інформатики» нами розроблено та апробовано довгостроковий міждисциплінарний Веб-квест «Новітні комп'ютерні розробки» на базі програми «Сходинки до інформатики» для загальноосвітніх навчальних закладів http://ito.vspu.net/ENK/2014-2015/aspir2/rob_asp/14-15/krushzanovsky/index.html.

Особливість ресурсного супроводу самостійної роботи студентів у даному Веб-квесті полягає в тому, що студенті працюють у групах відповідно до обраних ролей, та для розв'язання завдання використовують підібрані викладачем веб-ресурси.

Результати виконання веб-квесту оцінювалися за наступними показниками: зміст: розуміння завдання, повнота розкриття теми, виклад аспектів теми, виклад стратегії розв'язання проблеми, логіка викладу інформації; самостійна робота групи: злагоджена взаємодія в групі, розподіл ролей, авторська оригінальність, самостійність роботи групи; оформлення роботи (сайту): ідеї та зміст, грамотність, навігація, оформлення; захист роботи: якість доповіді, ефективність впливу, обсяг і глибина знань із теми, завершеність проекту, культура мови, манера

триматися перед аудиторією, відповіді на запитання, ділові та вольові риси доповідача.

Аналіз досвіду впровадження та апробації Веб-квестів у педагогічних коледжах показав, що їх використання дозволяє: розвивати навички інформаційної діяльності; формувати позитивне емоційне ставлення до процесу пізнання, підвищення мотивації студентів до вивчення дисциплін, з одного боку, і до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній та майбутній професійній діяльності, з іншого; розвивати творчий потенціал студентів; одержувати досвід самостійної професійної діяльності; формувати загальні вміння оволодіння стратегією засвоєння навчального матеріалу; формування навичок усвідомленого систематичного використання Інтернет-ресурсів, а також мультимедійних і традиційних засобів навчання. При цьому тематика Веб-квестів може бути найрізноманітнішою, а проблемні завдання можуть відрізнятися ступенем складності.

Відмінні особливості застосування Веб-квестів викладачами і студентами полягають у наступному: викладач, працюючи над вивченням певної теми, задіює велику кількість Інтернет-ресурсів із певної тематики; студенти, працюючи над виконанням квесту, можуть обирати для себе найбільш зручні темпи виконання завдання, незалежно від того, як вони його виконують – індивідуально або в команді; Веб-квест надає можливість пошуку додаткової інформації з теми, проте в певних, заданих викладачем рамках. Попередній відбір викладачем сайтів дозволяє виключити ймовірність використання студентами сайтів із непідтвердженою, помилковою або необ'єктивною інформацією.

Отже, відбір та застосування ресурсів Інтернету для організації самостійної роботи студентів вирішує завдання розвитку інформаційних компетенцій, формування досвіду пошуку та систематизації інформації, релевантної дослідним і прикладним завданням, оволодіння технологіями роботи з інформаційними базами даних, професійно орієнтованими матеріалами.

Висновки. Аналіз ефективності проведеної експериментальної роботи показав, що в цілому студенти позитивно оцінили організацію ресурсного супроводу самостійної роботи засобами Інтернет. Зокрема, ними були відзначені такі позитивні аспекти як: підвищений інтерес до навчання; автономність і самостійність; формування мотивації до навчальної та професійної діяльності, професійного саморозвитку; набуття навичок роботи в команді; ефективність роботи в команді; розвиток критичного мислення, аналізу, синтезу й оцінки інформації; тренування когнітивних здібностей; організація роботи над проблемою у

формі цілеспрямованого дослідження, розрахованого на будь-який термін часу вивчення (від декількох хвилин, до декількох тижнів). Студенти особливо відзначили можливість більш легкого і ефективного, порівняно з традиційним способом засвоєння, закріплення та застосування на практиці пройденого матеріалу; можливість розкриття творчого потенціалу, креативності; можливість вирішувати реальні, актуальні навчальні завдання; розвивати професійно важливі якості, виховувати професійну позицію.

Показниками якості самостійної роботи студентів виступають сформовані педагогічні та інформаційно-проектні компетентності, що дозволяють майбутнім учителям початкової школи виявляти педагогічну проблему, знаходити адекватні педагогічні шляхи її вирішення, передбачати можливий результат педагогічних дій, критично ставитися до власної педагогічної діяльності та ін.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані з вивченням і удосконаленням ресурсного забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах засобами ІКТ.

Список літератури: 1. Абросимов А. Г. Современные информационные технологии в организации самостоятельной и неаудиторной работы студентов вузов / Абросимов А. Г. // Журнал «Вестник РУДН». — 2004. — № 1. — С. 56. 2. Барановська В. М. Організація фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи засобами сучасних інформаційних технологій / В. М. Барановська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. — Запоріжжя, 2011. — [вип. 26]. — С. 24-30. 3. Коломієць А. М. Розвиток інформаційно-мережевої культури майбутнього вчителя початкових класів / А. М. Коломієць // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. пр. — К. : НПУ, 2007. — № 5 (12). — С. 206-210. 4. Хмизова О. В. Функціональні можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів / О. В. Хмизова // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць. — Хмельницький : ПП Балюк І. Б., 2011. — [вип. 10]. — С. 506-509. 5. Додге Б. Щеб'яест Таскономы: А Тахономы оф Таск.. [Електронний ресурс] / Додге Б. — Режим доступу : [хтп://щеб'яест.едсу.еду/таскономы.хтмл](http://щеб'яест.едсу.еду/таскономы.хтмл). 6. Марч Т. Щеб-Яуестс фор Лearнинг. 1998 [Електронний ресурс] / Марч Т. — Режим доступу : [хтп://щщц.озлине.цом/щеб'яуестс/интро.хтмл](http://щщц.озлине.цом/щеб'яуестс/интро.хтмл).

Bibliography (transliterated): 1. Abrosimov A. G. Sovremennye informacionnyye tehnologii v organizacii samostojatel'noj i neauditornoj raboty studentov vuzov / Abrosimov A. G. // Zhurnal «Vestnik RUDN». — 2004. — № 1. — S. 56. 2. Baranovs'ka V. M. Organizacija fahovoї pidgotovki majbutn'ogo vchitelja pochatkovoї shkoli zasobami suchasnih informacijnih tehnologij / V. M. Baranovs'ka // Pedagogika formuvannja tvorchoї osobistosti u vishhij i zagal'noosvitnij shkolah : zb. nauk. pr. — Zaporizhzhja, 2011. — [vip. 26]. — S. 24-30. 3. Kolomic' A. M. Rozvitok informacijno-merezhevoї kul'turi majbutn'ogo vchitelja pochatkovih klasiv / A. M. Kolomic' // Naukovij chasopis NPU im. M. P. Dragomanova. Serija № 2. Komp'juterno-orientovani sistemi navchannja : zb. nauk. pr. — K. : NPU, 2007. — № 5 (12). — S. 206-210. 4. Hmizova O. V. Funkcional'ni mozhlivosti vikoristannja informacijno-komunikacijnih tehnologij u fahovij pidgotovci majbutnih uchiteliv pochatkovih klasiv / O. V. Hmizova // Pedagogichnij diskurs : zb. nauk. prac'. — Hmel'nic'kij : PP Baljuk I. B., 2011. — [vip. 10]. — S. 506-509. 5. Dodge B. WebQuest Taskonomy: A Taxonomy of Tasks.. [Електронний ресурс] / Dodge B. — Режим доступу : <http://webquest.sdsu.edu/taskonomy.html>. 6. March T. Web-Quests for Learning. 1998 [Електронний ресурс] / March T. — Режим доступу : <http://www.ozline.com/webquests/intro.html>.

Крижановський А. І.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ РЕСУРСАМИ ІНТЕРНЕТУ

У статті розглянуто можливості використання ресурсів Інтернету для забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах. Наведено результати анкетування викладачів і студентів; вивчено питання забезпечення ресурсного супроводу самостійної роботи; виявлено проблеми в організації та управлінні самостійною роботою студентів. Наведено прилад використання Веб-квестів, визначено особливості застосування Веб-квестів викладачами і студентами.

Ключові слова: самостійна робота, вчитель початкової школи, Інтернет, Веб-квест.

Крыжановский А. И.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ РЕСУРСАМИ ИНТЕРНЕТА

В статье рассмотрены возможности использования ресурсов Интернета для обеспечения самостоятельной работы будущих учителей

начальной школы в педагогических колледжах. Приведены результаты анкетирования преподавателей и студентов; изучен вопрос обеспечения ресурсного сопровождения самостоятельной работы; выявлены проблемы в организации и управлении самостоятельной работой студентов. Приведен пример использования Веб-квестов, определены особенности применения Веб-квестов преподавателями и студентами.

Ключевые слова: самостоятельная работа, учитель начальной школы, Интернет, Веб-квест.

Kryzhanovskyi A. I.

SUSTAINMENT OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS THE RESOURCES OF THE INTERNET

The article discusses the possibility of using Internet resources for independent work of future primary school teachers in teacher training colleges. The results of the survey of teachers and students. Studied the issue of resource support of independent work. The problems in the organization and management of students' independent work. An example of using Web-quests. The features of the application of Web-quests teachers and students.

Keywords: independent work, elementary school teacher, Internet, Web-quest.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2015

УДК 371.134

*А.О. Лановенко,
м. Вінниця, Україна*

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – СУЧАСНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Навчання у вищих навчальних закладах покликане забезпечувати підготовку фахівця, орієнтовану на особистісний і професійний саморозвиток, готового творчо та якісно працювати. Реалізація такої програми може бути здійснена завдяки впровадженню в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), у тому числі і засобів мультимедіа, які сприяють підвищенню рівня освіти й удосконалюють якість навчання завдяки інтенсифікації навчального процесу.

Нині до майбутнього фахівця висувуються вимоги, які пов'язані з

упровадженням засобів мультимедіа в процес професійного навчання і в подальшу трудову діяльність. Особливість сучасної освітньої системи полягає в тому, що традиційні способи передачі інформації поступаються місцем комп'ютерним засобам навчання, використанню телекомунікаційних мереж глобального масштабу. Застосування засобів мультимедіа створює нові комунікаційні канали, починають розвиватися комунікативні вміння, пов'язані з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Як і багато інших слів, слово «мультимедіа» може мати відразу декілька різних значень, а саме:

- технологія, що описує порядок розробки, функціонування й застосування засобів обробки інформації різних типів;
- інформаційний ресурс, створений на основі технологій обробки й представлення інформації різних типів;
- комп'ютерне програмне забезпечення, функціонування якого пов'язане з обробкою і представленням інформації різних типів;
- комп'ютерне апаратне забезпечення, за допомогою якого стає можливою робота з інформацією різних типів.

Якщо структурувати інформацію, з якою може працювати мультимедіа, то можна сказати, що мультимедіа – синтез трьох стихій: інформації цифрового характеру (тексти, графіка, анімація), аналогової інформації візуального відображення (відео, фотокартки, картини та ін.) і аналогової інформації звуку (мова, музика, інші звуки).

Таким чином, у широкому значенні термін «мультимедіа» означає спектр ІКТ, що використовують різні програмні й технічні засоби з метою найбільш ефективного впливу на користувача (який є одночасно і читачем, і слухачем, і глядачем).

Постановка проблеми. Поява систем мультимедіа революційно вплинула на більшість областей діяльності людини. Одна з найширших областей застосування технологія мультимедіа одержала в галузі освіти, оскільки засоби інформатизації, засновані на мультимедіа здатні, у ряді випадків, істотно підвищити ефективність навчання.

Наявність такого складника педагогічного процесу, яким стали засоби мультимедіа, одночасно й полегшує процес навчання, й ускладнює його.

Мультимедіа – це найбільш ефективний і багатофункціональний засіб, що інтегрує в собі потужні розподілені освітні ресурси.

Використання засобів мультимедіа позитивно впливає на

інтенсифікацію роботи студентів та викладачів, а також на ефективність процесу навчання. У той же час, будь-який досвідчений педагог підтвердить, що на тлі достатнього частого позитивного ефекту від упровадження мультимедійних технологій, у багатьох випадках використання засобів інформатизації ніяк не позначається на підвищенні ефективності навчання, а в деяких випадках таке застосування має негативний ефект.

Проблема навчання іноземної мови засобами мультимедійних технологій має багато різних аспектів і може бути охарактеризованою як така, що не є достатньо вивченою.

Аналіз публікацій. Проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій, відповідного програмно-методичного забезпечення навчального процесу, використання мультимедійних технологій висвітлювались у працях В. Бикова, Р. Гуревича, І. Захарової, М. Кадемії, Є. Машбиця, Є. Полат, І. Роберт, І. Трайнсва, Д. Чернілевського та ін. Як зазначає Р.С.Гуревич, «будь-який технічний засіб навчання, у тому числі і комп'ютер, може давати вагомі результати в навчанні лише тоді, коли з'являються покоління педагогів, які готові і бажають використовувати комп'ютери в навчальній діяльності».[2]

Здійснений аналіз літератури показав, що вчені виділяють ряд «освітніх» напрямів упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у суспільне життя. До таких напрямів відносяться:

- зміна в умовах інформаційного суспільства змісту й функцій освіти, форм і методів педагогічної діяльності;
- позитивний вплив ІКТ і засобів інформатизації на розвиток творчих здібностей і професійної орієнтації;
- виховна дія інформаційних технологій;
- поява можливості використання засобів мультимедіа в освіті;
- подальший розвиток безперервної освіти в умовах інформаційного суспільства;
- розвиток і систематичне використання електронних моделей засобів навчання;
- формування розвиваючого навчання на основі інформаційних ресурсів суспільства;
- впровадження ІКТ у додаткову освіту;
- поєднання можливостей традиційного й інноваційних способів навчання в інформаційному суспільстві;
- формування інформаційної культури викладачів для роботи в усіх формах навчального процесу;

— глобалізація та інтеграція освітніх послуг в інформаційному суспільстві ([1,2]).

Результати аналізу також свідчать, що використання мультимедійних технологій навчання органічно вписується в навчальний процес. Мультимедійні технології мають безперечні переваги над іншими навчальними технологіями.

Основна мета статті. Основна мета статті - розкрити переваги та недоліки використання мультимедійних тренажерів та віртуальних моделей у навчальному процесі, зокрема під час вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Поряд з уже звичними засобами мультимедіа (електронні підручники та посібники; електронні словники, енциклопедії та довідники; електронні бібліотеки, електронні каталоги бібліотек; тренажери й програми тестування; освітні ресурси Інтернету; інтерактивні карти й атласи; інтерактивні конференції та конкурси; науково-дослідні роботи й проекти; дистанційні курси; DVD і CD диски з ілюстраціями та аудіо та відеоматеріалами; інтерактивна дошка, мультимедійний проектор) доцільно застосовувати сучасні мультимедіа: засоби моделювання, «Віртуальна реальність», мережева взаємодія, сервіси (технології) Google (соціальної платформи Google+, пакет Google Apps для навчальних закладів: Gmail, Календар Google, Google Talk, Документи Google, Сайти Google, Google Відео) та інші.

Мультимедійні тренажери та віртуальні моделі - це програмні засоби, призначені для відпрацювань умінь і навичок. Їх найбільш доцільно застосовувати для формування практичних умінь і навичок із прийняття оптимальних рішень й адаптації в складних умовах.

Наприклад, у процесі вивчення мов, можуть застосовуватися мультимедійні тренажери мови (фонетичні, лексичні та граматичні мультимедійні довідники-тренажери), призначені для бажаючих (незалежно від їх початкового рівня знань) навчитися розуміти розмовну мову й говорити граматично правильно, з чіткою й виразною вимовою.

При цьому залучається до роботи широкий спектр видів активності студента: аудіювання, читання, говоріння (використовується мікрофон), моторика (використовується клавіатура). Ціла низка програм, що відносяться до типу лінгвістичних тренажерів з аудіювання, дозволяють вивчати мову на просунутому етапі і прагнути до підвищення своїх можливостей аудіювання спонтанної мови носіїв мови, що вивчається. До цієї категорії програм відносяться три випуски серії «Real American» («Frankly Speaking», «Discovering the World» і «Building Career & Buisiness») і два випуски серії «Echtes Deutsch» («Я і світ навколо мене»

і «Бізнес, освіта, кар'єра»). Звуковий контент цих програм являє собою спеціально записані інтерв'ю з чиселеними носіями мови (дванадцять у «Echtes Deutsch» і десять у «Real American») із широкого кола тем: від традиційних, що стосуються сім'ї, житла, освіти до таких, як досвід служби в армії, свій бізнес, пошук роботи.

В останні роки велика увага приділяється комп'ютерному моделюванню процесу навчання гуманітарним дисциплінам. До віртуальних об'єктів або процесів відносяться електронні моделі як реальних, так і уявних об'єктів або процесів. Прикметник «віртуальний» використовується для підкреслення характеристик електронних аналогів освітніх та інших об'єктів, що представляються на паперових та інших матеріальних носіях. Окрім цього, ця характеристика означає наявність інтерфейсу, який ґрунтується на мультимедіа-технологіях, імітуючи властивості реальних об'єктів при роботі з електронними моделями-аналогами

Наприклад, комп'ютерне моделювання вивчення іноземної мови включає створення моделей універсальних структур граматики та лексики, розробку програмного комплексу з іноземної мови та засобів мовної комунікації, розробку, дослідження та систематизацію в галузі вивчення іноземної мови для комп'ютерного моделювання.

У комп'ютерному моделюванні вивчення гуманітарних дисциплін слід виділити такі аспекти. По-перше, моделювання виступає як зміст, який повинен бути засвоєний студентами в результаті навчання і як спосіб пізнання, яким вони повинні оволодіти. По-друге, моделювання є одним з навчальних засобів, за допомогою якого формується навчальна діяльність студентів. Реалізація першого аспекту передбачає формування в студентів уявлень про модельний характер досліджуваних закономірностей, введення в зміст навчання поняття модель, моделювання, ролі моделювання в пізнанні, навчання побудові моделей. Торкаючись другого аспекту використання моделювання в навчанні, необхідно підкреслити, що моделювання служить засобом за допомогою якого відбувається пізнання. Студенти повинні вміти не тільки будувати моделі, але й користуватися ними.

Для прикладу розглянемо декілька програм. Наприклад, «Англійська для спілкування, чи «Що говорити і як поводитися у Великобританії». Цю програму можна віднести до категорії Edutainment. У ній поєднуються навчання і розвага (серед пропонованих вправ є гра в лексичні карти і спів пісень у режимі караоке з можливістю запису, під управлінням папуги, який диригує на екрані). Мета цієї програми – допомогти користувачеві освоїти значну кількість мовних кліше і

навчитися їх правильно вживати, відповідно не тільки до правил, але й до культурних традицій, і з тією конкретною ситуацією, в якій доводиться вступати в комунікацію.

Основною особливістю мультимедійного курсу підготовки до здачі ІВТ TOEFL є те, що він не тільки готує користувача до нової для нього екзаменаційної процедури, але й допомагає йому одержати великий обсяг тієї інформації, без якої досягнення сформульованої мети малоймовірне. У цій програмі немає кордонів між текстами навчальними та інструктивними. Спеціально для цього проекту розроблено систему вправ, що моделюють елементи реальної процедури здачі TOEFL.

Впровадження мультимедійних технологій у навчальний процес значно підвищує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачує зміст дисципліни, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, створює умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами.

Висновки. Використання мультимедійних засобів, зокрема комп'ютерного моделювання як інструменту навчальної діяльності дає можливість переосмислити традиційні підходи до вивчення іноземних мов, посилити експериментальну та дослідницьку діяльність студентів, наблизити процес навчання до реального процесу пізнання.

Слід зазначити, що використання мультимедійних тренажерів і віртуальних моделей може спровокувати стомлюваність студентів, збільшення навантаження на їхній зір та ін. Тому необхідно ретельно готувати дидактичні засоби з урахуванням санітарно-гігієнічних вимог, а також «дозувати» пропонований навчальний матеріал. Використання мультимедійних тренажерів та віртуальних моделей має бути не засобом подачі та відпрацювання навчального матеріалу, а лише допоміжним засобом у здійсненні навчального процесу та найкращих результатів надає в процесі інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання. Іншими словами, мультимедійні тренажери та віртуальні моделі не замінюють традиційні форми і методи відпрацювання навичок, проте дозволяють швидше і більш ефективно досягати поставлених цілей та завдань.

При цьому, застосування мультимедійних тренажерів і віртуальних моделей підвищує інтерес студентів до навчальних занять, стимулює зростання їхньої пізнавальної активності, що дозволяє їм одержувати і засвоювати більші обсяги інформації, сприяє набуттю відповідних навичок.

Використання мультимедійних технологій впливає на розвиток інтелектуального потенціалу студентів, формування умінь самостійно

одержувати знання, здійснювати дослідницьку діяльність, реалізує вміння здійснювати обробку навчальної інформації.

Подальших досліджень потребує вивчення можливостей використання засобів мультимедіа під час навчального процесу, а саме: створення мультимедійних програм для навчання студентів ВНЗ; використання мультимедійних програмних засобів; аналіз ефективності використання можливостей засобів мультимедіа в навчанні студентів; використання можливостей інформаційної навчальної системи на базі засобів мультимедіа в навчальному процесі.

Література: 1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В. Ю. Биков. — К. : Атіка, 2009. — 684 с. 2. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навчальний посібник [для студ. пед. ВНЗ і слух. інст. в післядипл. пед. освіти] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. — Вінниця : ООО «Планер», 2005. — 366 с. 3. Мультимедийные тренинги для учителей в SharePoint [Електронний ресурс]. -Режим доступу : — <http://www.edunet.uz/activities/articles/detail.php?ID=4909> 4. Технологии Google в образовании [Електронний ресурс]. — Режим доступу : - <http://www.poznaysebia.com/2012/11/30/tehnologii-google-v-obrazovanii/> 5. Шлыкova O.B. Культура мультимедиа / Шлыкova O.B// Уч. пособие для студентов - М.:ФАИР-ПРЕСС,2004.-415с.

Bibiliography (transliterated): 1. Bykov V. Yu. Modeli orhanizat-siynykh system vidkrytoyi osvity : [monohrafiya] / V. Yu. Bykov. — K. : Atika, 2009. — 684 s. 2. Hurevych R. S. Informatsiyno-telekomunikatsiyeni tekhnohohiyi v navchal'nomu protsesi ta naukovykh doslidzhennyakh : navchal'nyy posibnyk [dlya stud. ped. VNZ i slukh. inst. v pislyadypl. ped. osvity] / R. S. Hurevych, M. Yu. Kademiya. — Vinnytsya : OOO «Planer», 2005. — 366 s. 3. Mul'tymedyunne trenynhy dlya uchyteley v SharePoint [Elektronnyy resurs]. -Rezhym dostupu : — <http://www.edunet.uz/activities/articles/detail.php?ID=4909> 4. Tekhnolohyy Google v obrazovanyu [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : - <http://www.poznaysebia.com/2012/11/30/tehnologii-google-v-obrazovanii/> 5. Shlykova O.V. Kul'tura mul'tymedya / Shlykova O.V// Uch. posobye dlya studentov - M.:FAYR-PRESS,2004.-415s.

Лановенко А.О.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – СУЧАСНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Застосування у навчальному процесі технологій мультимедіа є одним із ключових аспектів удосконалення системи освіти, що сприяє покращенню якості всієї системи вищої освіти. Використання мультимедійних технологій, зокрема мультимедійних тренажерів та

комп'ютерного моделювання як інструментів навчальної діяльності дає можливість переосмислити традиційні підходи до вивчення іноземних мов, сприяє інтенсифікації навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: мультимедійні технології, іноземні мови, комп'ютерне моделювання.

Лановенко А.О.

МУЛЬТИМЕДИЙНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ - СОВРЕМЕННЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Использование в учебном процессе технологий мультимедиа есть одним из ключевых аспектов усовершенствования системы образования, что способствует улучшению качества всей системы высшего образования. Применение мультимедийных технологий, а именно мультимедийных тренажеров и компьютерного моделирования как инструментов учебной деятельности дает возможность переосмыслить традиционные подходы к обучению иностранным языкам, способствует интенсификации учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: мультимедийные технологии, иностранные языки, компьютерное моделирование.

Lanovenko A.

MULTIMEDIA TECHNOLOGIES - MODERN MEANS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The usage of multimedia technologies in teaching is one of the key aspects of education system development that helps to improve the quality of the whole system of education. Applying multimedia technologies, specifically multimedia simulators and computer modeling as tools of learning activity provides an opportunity to reconsider traditional approaches to foreign languages teaching, promotes intensification of students' learning activity.

Key words: multimedia technologies, foreign languages, computer modeling.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015

УДК 330.101

*Ю.И. Лернер, ,
г. Харьков, Украина*

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

I. Постановка проблемы.

Одной из главных составляющих экономической безопасности страны и ее экономического развития является эффективно действующая

система вищого образования. Противоречия между обучением дисциплинам экономического характера в вузах и практической экономической деятельностью предприятий все время углубляются и расширяются, что не способствует стратегическому повышению экономической безопасности страны.

Главными причинами, способствующими такой ситуации со стороны действующих производственных структур, являются следующие причины:

- значительный темп количественного и качественного роста предпринимательства и бизнеса;
- существенное омоложение очень богатых собственников бизнеса;
- резкое увеличение стоимости бизнеса;
- значительная разнородность и разносторонность «номенклатуры» бизнеса;
- резкое разделение людей на очень богатых и очень бедных;
- дальнейшее превалирование в управлении бизнеса эмоциональной составляющей над интеллектуальной составляющей;
- недостатки профессиональной подготовки высшего топ-менеджмента.

Главными причинами, способствующими такой ситуации со стороны вузов, являются следующие причины:

- почти полное отсутствие у преподавателей практического и/или научно-исследовательского опыта;
- подавляющее большинство преподавателей не успевают за изменениями в развитии производственных структур;
- в стране почти ликвидирована система научно-исследовательских и проектно-конструкторских организаций, в том числе организаций экономического характера;
- низкий уровень управления деятельностью вузов;
- высокий уровень коррупции денег и ума в вузах;
- отсутствие полноценной практики у студентов;
- невозможность по разным причинам эффективно управлять процессом обучения студентов;
- отсутствие полноценной научно-исследовательской деятельности в вузах;
- несоответствие учебных планов и методик обучения студентов вузов реалиям жизни;

-недостаточная профессиональная подготовка топ-менеджмента и преподавателей вузов (как в области преподавательского искусства, так и в области практической и научной деятельности).

На основании проведенного анализа и собственного опыта профессиональной преподавательской деятельности можно указать на следующие рекомендации по уменьшению указанных противоречий, доступные и возможные для осуществления вузами (уменьшение других противоречий связано с проведением реформы высшего образования, что почти не зависит от самих вузов):

1. Улучшение управления деятельностью вузов.

2. Открытие при вузах и/или в самих вузах специализированных групп и структур.

3. Ликвидация при преподавании некоторых экономических заблуждений, характерных не только для преподавателей вузов, но и для практических и научных работников.

Выполнение указанных рекомендаций и является основной целью настоящей статьи с точки зрения доведения их до широкого круга читателей и менеджмента вузов.

II. Анализ последних научных и практических исследований.

За последнее десятилетие в большинстве стран мира произошла трансформация системы высшего образования. Эти проблемы были рассмотрены в 1998 году под эгидой ЮНЕСКО на первой Всемирной конференции «Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры». Наиболее рельефным примером континентальной интернационализации высшего образования служит опыт Европейского Союза, страны-участницы которого приняли в 1999 г. Болонскую декларацию. За годы независимости на основе Конституции Украины создана правовая база, и вузовская подготовка ведется согласно с Государственной национальной программой «Освіта» («Україна, XXI століття»).

Ведущая роль в формировании отечественного высшего образования принадлежит Институту педагогики АПН Украины (И.А. Язюн), Институту психологии АПН Украины (И.Д. Бех). Результатом коллективного творчества явилась «Национальная доктрина развития образования в XXI столетии», утвержденная в 2002 г. В 2014 году вышел основополагающий закон о высшем образовании в Украине.

Научной основой реформирования высшего образования в Украине явились научные труды таких исследователей, как Андрущенко В.П., Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Артюх С.Ф., Коваленко О.Е., Анисимов О.С., Шпалинский В.В., Анохин П.К. и др. Но несмотря на это

осталось еще много нерешенных проблем, связанных и с развитием экономики нашей страны и с другими причинами, влияющими на развитие и реформирование высшего образования в Украине.

Одной из таких пробоем – противоречиям между экономическим образованием и реалиями экономической жизни и посвящаю настоящее исследование.

В качестве первоочередных мер, уменьшающих указанные выше противоречия, было решение следующих вопросов.

Были опубликованы и введены в практическую деятельность около двадцати вновь разработанных и усовершенствованных методик и методологий решения основных вопросов экономики (рискология, планология, применение математических методов и оптимизация решений, финансовое состояние предприятий, стоимость бизнеса, заимствование денежных средств и др.).

Лекции по 15 дисциплинам проводятся, как правило, в виде дискуссии между студентами и преподавателем, а также в виде вопросов и ответов на основе разработанных текстов лекций или опубликованных учебников и монографий.

Для более объективного проведения практических занятий по каждой из 15-и дисциплин был разработан комплекс из 17 методических материалов.

На практических занятиях применяются следующие методы обучения:

- 1) Ответы на теоретические и контрольные вопросы.
- 2) Игры типа «брейн-ринг».
- 3) Ситуационные, ролевые и деловые игры.
- 4) Решение реальных задач по темам.
- 5) Выступления с докладами и их обсуждение.

Были проведены игровые занятия (ситуационно-ролевые и деловые игры) по следующей тематике, подготовленные преподавателем:

- 1.Факторинг.
- 2.Домициляция векселей.
- 3.Аккредитив.
- 4.Антиррейтинг.
- 5.Вексельное обращение.
- 6.Еврооблигации.
- 7.ІРО.
- 8.Секьютеризация активов.

Указанные игры проводились в виде открытого занятия в методическом отделе и на кафедре финансов, Выполнялись работы по

игровому проектуванню; темами виконаних студентами ігрових проектів були «Внешнее заимствование денежных средств» и «Стоимость бизнеса». Результаты этой работы докладывались студентами также на открытых занятиях. Проводятся занятия по разработке и докладу студентами НИР на конференциях в специализированных институтах, где студенты занимали призовые места. Темы виконаних студентами НИР – «Резервирование денежных средств в банковских структурах», «Экспресс-метод оценки стоимости банка» и др.

Проводились и проводятся в настоящее время работы по выполнению коллективных (комплексных) реальных дипломных проектов. Темы этих проектов «Резервирование денежных средств в банковских структурах» и «Заимствование денежных средств на внешних рынках». В прошлом году было защищено 3 диплома на тему: «Резервирование денежных средств в банковских структурах» для условий разных базовых предприятий Защищали эти дипломы около 20 студентов 4 и 5 курсов. Они прошли соответствующую стажировку на базовых предприятиях; у них, кроме руководителя, было три консультанта (по методологии, по применению математических методов и по реальной банковской деятельности – руководитель базового банка). Для них была специально разработана методология, основанная на конкретном Постановлении НБУ №23; эта методология была опубликована в виде отдельной монографии. С целью более объективного дипломирования была разработана методика организации и проведения комплексного дипломирования. В течение 50 часов студенты-участники проектов и руководители 5-и коллективов изучали указанную методологию и Положение.

В этом году выполняются 3 комплексных проекта студентами 5-х курсов по той же тематике, что и в прошлом году, но с учетом вероятностного характера производства на базовой банковской структуре, а также студентами 4-х курсов по тематике «Заимствование денежных средств на внешних рынках», но сразу в двух вариантах – детерминированном (без учета вероятностного характера производства на базовом предприятии) и в вероятностном (с учетом вероятностного характера производства на базовом предприятии). Защита состоится летом 2015 года и зимой 2016 года.

По одному из виконаних студентами в прошлом году комплексных проектов, руководителями и консультантами была написана и опубликована в текущем году монография «Формирование и использование ресурсов денежных средств в банках Украины» (авторы Мищенко В.А., Лернер Ю.И., Белоцерковский А.Б., Осипова С.К. и

студенты – исполнители). В будущем году по результатам, выполняемых в текущем году дипломных комплексных проектов, планируется опубликование 2-х монографий с участием студентов. Кроме того, по данным выполненных комплексных проектов опубликованы каждым студентом 2 статьи.

Среди других работ, проводимых с целью уменьшить противоречия между обучением студентов экономических специальностей в вузах и реалиями экономической жизни, необходимо указать на следующие работы.

Были разработаны установочные и методические материалы организации и функционирования при вузе и/или внутри вуза таких структур, как «Центр проведения тренингов» «Группы наиболее одаренных студентов», «Мастер-классы» по определенной тематике, «Консультативный центр», «Высшие экономико-финансовые курсы», «Бизнес-школы» и другие специализированные группы и структуры, (например, филиал кафедры финансов в «Автокразбанке»). Эти структуры действительно были реально организованы и существовали какое-то время. Занятия в этих структурах проводились по 2 часа в неделю (в основном в субботу и в воскресенье). Дольше всего просуществовала бизнес-школа – 7 лет. Но, так как эти идеи не получили организационной поддержки и признания, получилось так, что большинство слушателей этих структур оказались либо студентами других вузов, либо молодыми предпринимателями, поэтому эти структуры прекратили свое существование.

Кроме того, к другим работам, выполненным для уменьшения указанных выше противоречий, можно отнести следующие работы:

1) Посещение студентов руководителями фактически действующих предприятий и проведение с ними собеседований (главный редактор экономического журнала, директор банка «Форум», руководитель предприятия «Югай» и др.).

2) Результаты работы по уменьшению указанных противоречий публиковались в журналах – как факультетских, так и институтских.

3) Процесс проведения работ по уменьшению указанных противоречий был отображен на видеороликах, выполненных в НТУ «ХПИ».

Остановимся теперь на тех экономических заблуждениях, которые присутствуют в преподавании и даже в некоторых аспектах экономической реальности функционирования предприятий. В этом плане необходимо указать на следующее:

1) Учебные планы, наименование и смысл дисциплин по всем курсам (от первого до пятого) по всем специальностям экономического профиля играют преваляющую роль в уменьшении указанных выше противоречий. Объективность зависит от профессионализма преподавательского корпуса и от его порядочности. Если кафедры медицинских вузов являются передовой и авторитетной, и наиболее профессиональной частью в больницах, то на действующих производственно-промышленных предприятиях таких экономических кафедр нет; в некоторых случаях они просто «присутствуют» на бумаге, поэтому ждать чего-то путного от таких учебных планов не приходится.

2) 85% читаемого экономического материала в вузах студентам на их будущей работе на предприятиях им не потребуется, им надо заново обучаться, поэтому каждый преподаватель не может читать лекции так, как он хочет, а должен читать лекции так, как нужно. Для этого, как показала практика, внедрение новых методов преподавания в настоящее время заключается во внедрении игровых методов обучения, игрового комплексного проектирования, комплексного реального проектирования, на основании чего происходит эффективное формирование объема и направлений номенклатуры изучения учебного материала. Для реализации этого весьма важным является ликвидация экономических заблуждений при изучении учебного материала. В качестве наиболее важных экономических заблуждений необходимо указать на следующие темы, при изучении которых допускаются указанные экономические заблуждения: относительные оценки и оценки с помощью баллов, в том числе коэффициентный и рейтинговый анализы; регулирование деятельности предприятия для улучшения его финансового состояния; применение ряда математических и физических методов в экономике; условно-постоянные и условно-переменные затраты, точка безубыточности; детерминированность и вероятностный характер производства; планирование деятельности предприятия; дисконтирование переменных во времени; оптимизация экономических решений; формирование базы данных; оценка соотношений между переменными и др.

III. Выводы и рекомендации.

В результате анализа причин возникновения противоречий между обучением в высшей школе и реалиями экономической действительности были разработаны рекомендации по уменьшению этих противоречий. Исходя из этих рекомендаций, разработана новая методика обучения студентов экономических специальностей, которая была адаптирована при преподавании экономических дисциплин. Были

разработаны установочные и методические материалы для организации бизнес-структур при вузе и указаны некоторые заблуждения экономических подходов при изучении этих дисциплин.

Литература: 1. Лернер Ю. И Повышение качества экономического образования в Украине: монография / Лернер Ю. И. – Х.: Мадрид, 2015. – том I, том II, том III 2. Лернер Ю. И. Проблемы принятия экономических решений в современных условиях: Монография / Лернер Ю. И. – Х.: Торсинг, 2003. – 689с. 3. Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г. Методологические основы педагогической системы подготовки инженеров к управленческой деятельности // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія//Науково-практичний журнал – №2. – 2001 – с.3-14

Bibliography (transliterated): 1. Lerner Yu. Y. Povysheniye kachestva ekonomicheskogo obrazovaniya v Ukrainy: monohrafiya / Lerner Yu. Y. – Kh.: Madryd, 2015. –tom I,tom II, tom III 2. Lerner Yu. Y. Problemy prunyatiya ekonomicheskyykh reshenyy v sovremennykh uslovyakh: Monohrafiya / Lerner Yu. Y. – Kh.: Torsynh, 2003. – 689s. 3. Tovazhnyansky L.L., Romanovsky A.H. Metodolohicheskiye osnovy pedahohicheskoy systemy podhotovky ynzhenerov k upravlencheskoy deyatel'nosty //Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy: filosofiya, psykholohiya, pedahohika, sotsiolohiya//Naukovo-praktychnyy zhurnal – #2. – 2001 – s.3-14

Ю.И. Лернер.

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Исследованы причины появления и углубления противоречий между изучением экономических дисциплин и реалиями экономической действительности. Разработаны рекомендации по уменьшению этих противоречий. Указанные рекомендации внедрены в практику преподавательской деятельности.

Ключевые слова: противоречия, вуз, дисциплина, заблуждения экономического характера.

Ю.И. Лернер.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Досліджені причини появи і поглиблення протиріч між вивченням економічних дисциплін і реаліями економічної дійсності. Розроблені рекомендації по зменшенню цих протиріч. Вказані рекомендації впроваджені в практику викладацької діяльності.

Ключові слова: протиріччя, внз, дисципліна, помилки економічного характеру.

Y.I. Lerner.

UPGRADING OF ECONOMIC EDUCATION IS IN UKRAINE

Reasons of appearance and deepening of contradictions are investigational between the study of economic disciplines and realities of economic reality. Recommendations are worked out on reduction of these contradictions. The indicated recommendations are inculcated in practice of teaching activity.

Keywords: contradictions, institution of higher learning, discipline, errors of economic character.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК 377.3 – 339.138

*В.І. Майковська,
м. Харків, Україна*

ПОТРЕБИ ЯК ВАЖІЛЬ ПОСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Серед найбільш актуальних проблем педагогічної науки питання, пов'язані з мотивацією і навчальною поведінкою особи, займають особливе місце. Традиційно суть мотивації навчального процесу зводиться до формування потреби в знаннях, уміннях і навичках у межах навчальної програми дисципліни. Проте в умовах економіки знань для розуміння суті мотивації доцільно проаналізувати потребнісно-мотиваційну сферу професійної підготовки та визначитися з механізмом її формування. Потреба формується, коли людина фізіологічно і психологічно відчуває брак чого-небудь. Виховання потреб (соціальних, в успіху, пошані, прихильності, владі, самовираженні) є центральним завданням формування особи майбутнього фахівця [5, 142].

У науковій літературі дотепер не існує чіткого визначення мотивації як явища. Мотивація трактується досить широко: Ж. Годфруа – як сукупність факторів, що спрямовують та визначають поведінку; К. Платоновим – як сукупність мотивів; М. Магомет-Еміновим – як процес психічної регуляції конкретної діяльності; А. Афоніним – як процес стимулювання будь-якої окремої людини або групи людей до діяльності, спрямованої на досягнення мети [4, 13]. Така різноманітність визначень засвідчує, що мотивація – складне явище, яке викликає активність особи і визначає її спрямованість.

Метою даної публікації є аналіз положень теорій мотивації, що базуються на потребах, а також розкриття сутності потреб як основи управління якістю професійної підготовки.

Причину поведінки людини називають мотивом [3, 79]. Мотив – це спонукання до діяльності, пов’язаної із задоволенням потреб; потреби є мотивом до дії [2, 66]. Потреба є ставленням людей до умов їх життєдіяльності, викликаним нестачею в чомусь і внутрішнім незадоволенням [5, 140]. Як стверджує К. Менгер, людиною рухає одна керівна ідея – прагнення якомога повніше задовольнити свої потреби. С. Керолл і Г. Тосі відмічають, що сутність потреб людини визначається її місцем в соціальній структурі або раніше набутих досвідом [1, 150-153]. Потреби людей не є постійними, вони – продукт розвитку суспільства. Задоволення потреб споживачів освітніх послуг є умовою ефективного функціонування ВНЗ в умовах ринку.

Сформована у споживачів система потреб впливає на вибір майбутньої професії, яким керують спонукальні мотиви. Мотивація – це готовність індивідів докласти максимальних зусиль для досягнення цілей, зумовлена здатністю цих зусиль задовольняти індивідуальні потреби [6, 50]. Мотивацію можна визначити як сили, що змушують людей поводитися певним чином, задовольняють забезпечення індивідуальних потреб і досягнення цілей [7, 28].

При виборі професії абітурієнт керується мотивами на підставі порівняння майбутніх вигод. В. Герчікова стверджує, що мотиви вибору професії у абітурієнтів однорідні: прагнення до розвитку особистості; суспільна значимість освіти; утилітарні міркування; розуміння престижу [3, 84]. Дане твердження перевірялось серед студентів ХТЕІ КНТЕУ (табл. 1).

Представлені результати наочно демонструють структуру потребнісно-мотиваційної сфери студента на даному етапі та дають змогу визначитися з системою його потреб й механізмом її формування. Мотивація навчання є процесом спонукання до діяльності з метою досягнення цілей навчання. Це розкриває суть мотиваційно-поведінкового аспекту діяльності викладачів і студентів в процесі професійної підготовки. Те, що людина вважає для себе цінним, сприймається як винагорода [8, 282].

Таблиця 1

Мотиви вибору професії

1-2 курс	4-5 курс
– Гарантія	– Розвиток особових

працевлаштування за фахом	якостей
– Бажання працювати за конкретною спеціальністю	– Можливість підвищити рівень комунікаційної культури
– Перспективність професії	– Гарантія працевлаштування за фахом
– Широкий профіль трудової діяльності	– Престижність професії
– Можливість кар'єрного росту	– Широкий профіль трудової діяльності
– Креативність	– Креативність
– Схильність до економічних знань	– Зміст фахової діяльності

Викладач має справу з двома головними типами винагороди: внутрішнім і зовнішнім. Внутрішню винагороду студенту дає сам процес навчання (відчуття змістовності й значущості виконуваної роботи, почуття самоповаги, досягнення результату). Найбільш простий спосіб її забезпечення – створення відповідних умов роботи і точна постановка завдання. Зовнішній створюється ВНЗ: оцінки, факт переведення на курс старше, присвоєння професійної кваліфікації або особливого статусу, похвали і визнання, стипендія, премія за досягнення високих результатів, дозвіл на відсутність на заняттях «за заявою» і т. д. Щоб визначити, в яких пропорціях з метою мотивації треба застосовувати внутрішні й зовнішні винагороди, викладач повинен орієнтуватися в потребах студентів.

Теорія А. Маслоу зробила виключний внесок в розуміння того, що мотивація людей визначається широким спектром їх потреб, які можна об'єднати в п'ять категорій та розташувати у вигляді цілісної ієрархічної структури. У кожен конкретний момент людина прагне до задоволення тієї потреби, яка є важливішою. Для того, щоб мотивувати конкретного студента до навчання, викладач повинен надати можливість задовольнити найважливіші потреби тим способом, який сприяє досягненню цілей професійної підготовки. Оскільки для більшості студентів фізіологічні потреби грають відносно незначну роль, потреби вищих рівнів є найкращими мотивуючими чинниками. Але у вітчизняній системі освіти актуальною залишається потреба в безпеці – захисті від суб'єктивного підходу викладача до оцінки навчальних досягнень студента, що обумовлено організаційно-методичною недосконалістю процедур оцінювання і морально-етичними нормами самих педагогів вищої школи.

Теорія Д. МакКлелланда ґрунтується на трьох потребах: влади, успіху і причетності. Потреба влади виражається як бажання впливати на

інших людей. Потреба в успіху – посередині між потребами в пошані й самовираженні. Люди з розвиненою потребою в причетності захоплені роботою, що створює для них унікальні можливості соціального спілкування (табл. 2).

Розглянуті вище теорії є змістовними і базуються на потребах як мотиві поведінки людей. Згідно з процесуальними теоріями мотивації поведінка індивіда є функцією сприйняття. Теорія очікувань В. Врума стверджує: людина очікує, що вибраний тип поведінки дійсно приведе до задоволення потреби. Її застосування для посилення мотивації в професійній підготовці дозволяє виділити три пари взаємозв'язків: В₃-Р – співвідношення між витраченими зусиллями і отриманими результатами; Р-В – очікування певної винагороди або заохочення у відповідь на досягнутий рівень результатів; З-В – валентність (задоволеність винагородою).

Таблиця 2

Мотивації навчання за теорією Ф. Герцберга

Гігієнічні чинники процесу професійної підготовки	Мотивації студентів
– Політика ВНЗ і його адміністрації	– Успіх
– Умови навчання	– Визнання
– Наявність стипендії	– Схвалення результатів
– Особистісно орієнтовані взаємовідносини	– Соціальна відповідальність
– Контроль процесу професійної підготовки	– Творче і ділове зростання

Співвідношення цих чинників можна виразити наступною формулою:

$$\text{Мотивація} = (В_3 - Р) + (Р-В) + (З-В). (1)$$

Для ефективної мотивації студентів слід встановити тверде співвідношення між досягнутими результатами і винагородою (перелік конкретних вимог для отримання певної оцінки). Рівень результатів має бути сформульований реалістично, з урахуванням наявних навчальних навичок студентів, достатніх для виконання поставленого завдання.

Провідним положенням теорії справедливості Дж. Адамса є те, що люди суб'єктивно визначають співвідношення отриманої винагороди з

витраченими зусиллями і співставляють з винагородою інших людей, які виконують аналогічну роботу. У процесі професійної підготовки викладач може відновлювати баланс справедливості зниженням рівня зусиль для досягнення мети або зміною рівня винагороди. На практиці висновок з даної теорії полягає в тому, що до тих пір, поки студенти не впевняться, що отримують справедливу винагороду, вони прагнутимуть зменшити інтенсивність праці. І навпаки: якщо ж студенти вважають, що отримують завелику нагороду, прагнутимуть підтримувати інтенсивність навчання на колишньому рівні. Вкрай рідко вони збільшують його.

Л. Портер і Е. Лоулер розробили комплексну процесуальну теорію мотивації, в якій фігурує п'ять змінних: витрачені зусилля, сприйняття, отримані результати, винагорода, міра задоволення. Її найбільш важливим висновком є те, що результативна праця веде до задоволення, а не навпаки. Висока результативність є причиною повного задоволення, а не його наслідком. Теорія Портера-Лоулера довела, що ефективна мотивація вимагає врахування зусиль, спрямованих на досягнення мети; потреб; результату; винагороди; задоволення і сприйняття як єдиної взаємопов'язаної системи.

Враховуючи результати дослідження, вважаємо, що сучасна професійна підготовка повинна мати випереджальний характер, створюючи можливості для духовного, інтелектуального, фахового і фізичного розвитку всіх громадян України. В умовах ринку ВНЗ повинні орієнтуватися перш за все на потреби споживача. Оскільки в публікації неможливо розкрити усі аспекти висвітлюваної проблеми, подальші наукові пошуки пов'язуються нами з розкриттям сутності послуг професійної підготовки як чиннику підвищення конкурентоспроможності держави.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Австрийская школа в политической экономии / К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Визер ; предисл., коммент., сост. В. С. Автономова. – М. : Экономика, 1992. – 493 с. 2. Войтович С. Я. Потребы населения в освітніх послугах, їх суть та класифікація / С. Я. Войтович, Н. А. Букало // Економічні науки : зб. наук. пр. Луцький державний технічний університет ; відп. ред. З. В. Герасимчук. – Луцьк, 2007. – № 4 (15). – С. 64-70. – (Сер. «Економічна теорія та економічна історія»). 3. Герчикова В. В. Современное высшее образование: функции, реализация, перспективы / В. В. Герчикова. – Томск : Изд-во Томского ун-та, 1988. – 164 с. 4. Гунченко М.В. Мотивація праці в умовах трансформації економіки України: [монографія] / М.В. Гунченко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 131 с. 5. Економічні аспекти проблем

розвитку вищої освіти в Україні : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.- кор. НАПН України І.М. Грищенко. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 478 с. 6. Murray H. A. Explorations in Personality. – New York : Oxford University Press Inc, 1938. 7. Rossa J. J. Vrais et faux besoins dans. J. J. Rossa et Aftalion F. (eds.). L'economique retrouve. – Paris : Ekonomika, 1973. 8. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456 с. (Серія «Альма-матер»).

Bibliography (transliterated): 1. Avstryyskaya shkola v polytycheskoy ekonomyy / K. Menher, E. Bem-Baverk, F. Vyzer ; predysl., komment., sost. V. S. Avtonomova. – M. : Ekonomyka, 1992. – 493 s. 2. Voytovych S. Ya. Potreby naselennya v osvitykh posluhakh, yikh sut' ta klasyfikatsiya / S. Ya. Voytovych, N. A. Bukalo // Ekonomichni nauky : zb. nauk. pr. Luts'kyy derzhavnyy tekhnichnyy universytet ; vidp. red. 3. V. Herasymchuk. – Luts'k, 2007. – # 4 (15). – S. 64-70. – (Ser. «Ekonomichna teoriya ta ekonomichna istoriya»). 3. Herchykova V. V. Sovremennoe vysshee obrazovaniye: funktsyy, realizatsyya, perspektivy / V. V. Herchykova. – Tomsk : Yzd-vo Tomskoho un-ta, 1988. – 164 s. 4. Hunchenko M.V. Motyvatsiya pratsi v umovakh transformatsiyi ekonomiky Ukrayiny: [monohrafiya] / M.V. Hunchenko. – Poltava: RVV PUSKU, 2009. – 131 s. 5. Ekonomichni aspekty problem rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini : monohrafiya / za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof., chl.- kor. NAPN Ukrayiny І.М. Hryshchenka. – Khmel'nyts'kyy : KhNU, 2010. – 478 s. 6. Murray N. A. Explorations in Personality. – New York : Oxford University Press Inc, 1938. 7. Rossa J. J. Vrais et faux besoins dans. J. J. Rossa et Aftalion F. (eds.). L'economique retrouve. – Paris : Ekonomika, 1973. 8. Fitsula M.M. Pedagogika vyshchoyi shkoly : navch. posib. / M.M. Fitsula. – 2-he vyd., dop. – K. : Akademvydav, 2010. – 456 s. (Seriya «Al'ma-mater»).

В.И. Майковская

ПОТРЕБНОСТИ КАК РЫЧАГ УСИЛЕНИЯ МОТИВАЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ

В статье раскрыт взгляд на потребности в услугах высшего образования как основу мотивации качественной профессиональной подготовки. Установлено, что мотивация обучения является процессом побуждения к деятельности для достижения его целей. Доказано, что понимание сущности мотивации базируется на анализе потребностно-мотивационной сферы потребителя образовательных услуг. Рассмотрены теории мотивации на основе потребностей, применение которых позволяет преподавателю привлекать студента к достижению целей профессионального обучения.

Ключевые слова: потребность; мотив; мотивация обучения; потребность в услугах высшего образования; потребностно-мотивационная сфера; содержательные и процессуальные теории мотивации.

В.І. Майковська

ПОТРЕБИ ЯК ВАЖІЛЬ ПОСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У статті розкрито погляд на потреби в послугах вищої освіти як основу мотивації якісної професійної підготовки. Встановлено, що мотивація навчання є процесом спонукання до діяльності з метою досягнення його цілей. Доведено, що розуміння суті мотивації базується на аналізі потребнісно-мотиваційної сфери споживача освітніх послуг. Розглянуто теорії мотивації на основі потреб, застосування яких дозволяє викладачу залучати студента до досягнення цілей професійного навчання.

Ключові слова: потреба; мотив; мотивація навчання; потреба в послугах вищої освіти; потребнісно-мотиваційна сфера; змістовні й процесуальні теорії мотивації.

V. I. Maykovska

NEEDS AS A LEVER FOR INCREASING THE MOTIVATION IN PROFESSIONAL TRAINING

The article describes the view at the needs of higher education services as the basis motivation of quality professional education. It was established that the motivation of training is the process of promptings the activities to achieve the learning objectives. It was proved that the understanding of the essence of motivation depends on the analysis of the need-motivational sphere of consumer of education services. The motivation theories based on needs, consideration of which allows the teacher to involve the student into achieving the objectives of professional training, were considered.

Key words: need; motive; the motivation of training; the need of higher education services; need-motivational sphere; meaningful and procedural theories of motivation.

Стаття надійшла до редакції 11.04.15

УДК 378.1 (477)

О.П. Мещанінов,

м. Миколайів, Україна

КРИТЕРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Ключовою рисою ХХІ століття є “прискорення”. Прискорення, що приведе до швидких змін і характер сіх змін має бути позитивним, тобто те що ми називаємо розвитком, оновленням. В умовах швидких змін особливої уваги потребує відповідно швидкий процес ідентифікації, визначення саме характеру змін, що плануються та впроваджуються. Отже, в динамічних умовах, потрібен надійний та зручний інструмент проведення скоріше не кількісного, а якісного оцінювання. Потрібні критеріальні ознаки стану та характеру організаційно-педагогічних змін, що забезпечують розвиток, в першу чергу, якості університетської системи освіти.

Зв'язок з важливими завданнями. Дослідження критеріальних ознак організаційно-педагогічних змін, які характеризують якість університетської системи освіти в Україні у ХХІ столітті сприятиме подоланню суперечностей, особливо на третьому циклі вищої освіти, що забезпечить підґрунтя ефективного впровадження Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.) та успішного приєднання університетів до Європейського простору вищої освіти.

Аналіз останніх наукових публікацій. Розвиток, якість та ефективності університетської системи освіти перебувають у традиційному полі наукових інтересів значної кількості науковців, як вітчизняних, так і закордонних. У дослідженні Вознюк О.В. обґрунтовуються критеріальні ознаки виявлення синергетичних ресурсів педагогічних систем. Зроблено вченим висновок про те, що “означені принципи, як критеріальні ознаки, зорієнтовані на виявлення синергетичних ресурсів педагогічних систем та відповідний їм зміст реалізації діалектичним чином взаємопов'язані, обумовлюють та потенціюють один одного”[3, с. 15 11].

Як правило, визначення університетів, у наукових дослідженнях, базуються на ідеї класичного університету, що відображається у функціональній повноті, яка закладена у формі “чотирьох едностей” функцій або принципів організації: “Єдність навчання наукам з науковими дослідженнями. Єдність навчання – дослідження і просвіти. Єдність навчання – дослідження і загальної освіти. Єдність наук, зосереджених в університеті” [4].

П'ятою єдністю функцій сучасного університету виступає єднання мудрощі, досвіду сучасного покоління науковців із енергією активного

прагнення до змін молодого покоління. Марія Зубрицька наводить думку Умберто Еко, що Університет є "місцем зустрічі зрілості та молодості духу... в його стіни щоразу вривається дух весни, витає енергетика молодості, які за своєю природою є носіями оновлення, свіжих ідей тощо. Здатність підтримувати процес злиття горизонту сповідань молодих людей та викладачів - це здатність Університету розвиватися" [5, с. 15].

Наявність п'яти означених єдностей, виступає передумовою, **першою з критеріальних ознак організації університетської системи освіти**. Тобто, в ґрунтовних наукових дослідженнях висуваються пропозиції по впровадженню окремих критеріальних ознак. Але цілісної сукупності, системи критеріальних ознак не присвячено жодне відоме нам сучасне дослідження.

Основна мета статті полягає у висвітленні цілісної системи критеріальних ознак, що характеризують феномен якості університетської системи освіти.

Виклад основного матеріалу.

В усьому світі зростає увага до забезпечення якості (Quality Assurance - QA) та стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Європа має намір здійснити свою мету та стати найбільш динамічною і інтелектуальною економікою у світі (Лісабонська Стратегія).

Європейська мережа гарантії якості у вищій освіті (European Network of Quality Assurance - ENQA) була утворена у 2000 році. Основою її створення стали:

- "Європейський пілотний проект по оцінці якості вищої освіти" (1994-1995 рр.),
- матеріали Рекомендацій Єврокомісії (98/561/EC від 24 вересня 1998 р.) з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті й
- текст Болонської декларації 1999 року.

Задля формування системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі міністри країн-учасниць у Берлінському комюніке від 19 вересня 2003 року доручили ENQA [11] через її членів у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE), та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB – у 2007 році перейменовано на ESU – Європейську студентську спілку), які утворили групу E4, розробити "узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення якості". Розроблені стандарти і рекомендації

– European quality assurance standards and guidelines (ESG) – були схвалені на конференції в Бергені 2005 року. Призначення стандартів і рекомендацій ESG полягає у наданні допомоги і визначення орієнтирів як для вищих навчальних закладів при розробці своїх власних систем забезпечення якості, так і для агенцій, які здійснюють незалежні перевірки.

4 березня 2008 року в Брюсселі (Бельгія) було створено Європейський реєстр забезпечення якості (European Register of Quality Assurance - EQAR). Україна також стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR) та приймає основні принципи Європейської системи забезпечення якості освіти:

- зацікавленість студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти;
- ключова важливість автономії закладів і установ, збалансована усвідомленням того, що автономія несе із собою дуже серйозну відповідальність;
- система зовнішнього забезпечення якості повинна відповідати своїй меті і не ускладнювати роботу навчальних закладів більше, ніж це необхідно для виконання цією системою своїх завдань.

У фундаментальних дослідженнях І.А. Зязюн наголошує, що домінуючою тенденцією розвитку української університетської освіти стають **виховання, формування нового рівня світогляду, демократизація особистості та пристосування її до життя в умовах свободи**. Національному вихованню загрожує небезпека внаслідок трансформації соціального гуманізму на ґрунті технічних досягнень сучасного прагматичного світу. Як зазначає Ушакова Н.: "**Свобода – це критеріальна ознака якості" університетської освіти** [8]. Тобто, для людини ХХІ століття свобода є першим правом. Усі зусилля щодо розвитку університетської освіти залишаються марними, якщо ми не здобудемо для нас та не залишимо для нащадків права вибору [7].

Е. Фромм висловлює “твердження про свободу як якість повністю людського буття. Наскільки ми виходимо за межі турбот про фізичне виживання, наскільки нами не керують страх, безсилля, нарцисизм, залежність тощо, настільки ми долаємо примусовість. Любов, ніжність, розум, зацікавленість, цілісність та ідентичність – усі вони є дітьми свободи” [9, с. 183].

У відповідь на загальноєвропейські тенденції по забезпеченню життєздатності і стійкості культури якості, підвищенню рівня автономії вищих навчальних закладів у 2009 році в Україні під час проведення Ольвійського Форуму було створено Всеукраїнську Громадську

Організацію “Асоціація Університетів України” та прийняті основоположні документи:

- Хартія Університетів України;
- Ольвійська Декларація Університетів “Академічні свободи, університетська автономія, наука та освіта для сталого розвитку”;
- Рамки пріоритетних дій “Втілення в життя Ольвійської Декларації Університетів” [10].

Автономний університет, який не залежить від держави та інших соціальних інститутів, передбачає організацію навчання в межах власної інфраструктури завдяки різноманітній кооперації університетських підсистем різного типу та рівня. Подібно до перших автономних університетів середньовіччя утворюється власний, а не рекомендований МОН України, статут, використовуються власні ресурси, формулюється власна соціальна інноваційна функція [7].

Соціальна інноваційна функція університетської системи освіти полягає у визначенні та прийнятті цінності рівноваги між природою та суспільством, у балансі індивідуальних та суспільних інтересів, у вихованні вільної людини, людини у постійному розвитку, розвитку досвідом, з досвіду і для досвіду, у тому, щоб сприяти соціальній мобільності та інтеграції різних соціальних груп, а соціальний розвиток полягає у розвитку свідомості особистостей, нової генерації молоді, у перемозі над старою парадигмою економічного зростання, валового національного продукту як цілей соціального розвитку, у зближенні рівнів економічного й соціального розвитку, у можливості синергетичної взаємодії технологічних інновацій і цінностей людини та суспільства. **Застосування імітаційних, діючих моделей в університетській освіті є критеріальною ознакою її інноваційності та якості.**

Отже, послідовне, неухильне вдосконалення та відстоювання університетом **академічних свобод та університетської автономії виступають ключовою критеріальною ознакою якості** університетської системи освіти.

Враховуючи реальний фінансовий стан університетів у сучасних умовах, ми також дійшли висновку, що вільний вибір студентів та вищого навчального закладу ефективніше впроваджувати шляхом надання можливості вибору блоку дисциплін, на зразок блоку дисциплін профілізації. Отже, як визначає Д. Белл, ефективність – це раціональність у виборі між двома альтернативами [2, с. 224].

На думку Е. Фромма, сучасне технологічне суспільство як технологічна система “запрограмована за двома принципами, які визначають зусилля й думки всіх, кого вона охоплює. Перший принцип

полягає в максимі: все, що можливо технічно зробити, слід зробити... навіть ціною відмови від задоволення багатьох потреб тут, на Землі. Цей принцип заперечує всі цінності, розвинуті гуманістичною традицією, згідно з якою варто робити лише те, що потрібно людині для її зростання, радості, розуміння того, що це прекрасно, що це є добром, що це є істиною. ... Якщо це технічно можливо, то решта цінностей нехтується, а підвалини етики визначаються технологічним розвитком. Другий принцип – це максимальна ефективність і продуктивність. Як наслідок, вимога максимальної ефективності викликає вимогу мінімальної індивідуалізації.

... Обмежуючись вузькими рамками сьогоденних цілей компанії, можна зробити працівників слухняними й керованими, в результаті підвищуючи ефективність діяльності компанії. Але коли йдеться про службовців як людей, то результатом також є виникнення в них почуттів меншовартості, стурбованості, пригніченості, які можуть призвести до байдужості або до ворожості” [9, с. 141-143]. Вчений особливу увагу звертає на усунення елементів творчості при означеній організації праці шляхом розподілу й членування завдань, коли не залишається потреби для розмірковувань та міжособового контакту. Ефективність у вузькому значенні виявляється надзвичайно неефективною, коли розширити межі часу й масштаби предмета аналізу, “може деморалізувати людей і дорого коштувати й людині, й суспільству”. Панування цього ж принципу “максимальної продуктивності”, у простішому вигляді – “чим більше, тим краще”, призводить до порушення рівноваги у системі в цілому. “Якщо всі зусилля спрямовані на те, щоб робити більше, якість життя втрачає будь яке значення, а діяльність, що була засобом, стає метою” [9, с. 144-145].

Зауважимо, що розвиток університетської освіти – це завдання, яке належить до стратегічних напрямів, що є прерогативою держави, підґрунтям її національної безпеки. Державу нового типу можуть побудувати лише високоосвічені власні нові національні кадри, орієнтовані на національні інтереси, вільні люди з новим рівнем світогляду. Проблема підвищення якості освіти і її ефективного використання, при забезпеченні розширеної альтернативності вибору, є комплексною і визначається як університетською системою освіти, так і системами, які використовують результати її діяльності – фахівців.

Зазначимо, що забезпечення сприйняття ефективності як альтернативності вибору з множини пропозицій, варіантів у організації університету є критеріальною ознакою розвитку якості та ефективності університетської освіти.

Варто нагадати слова Л.М. Толстого (1828-1910), які В.О. Сухомлинський (1918-1970) неодноразово цитував: “Якщо вчитель має лише любов до учня як батько, мати, він буде кращим за того вчителя, який прочитав усі книги, але не має любові ні до справи, ні до учнів. Якщо вчитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, він – досконалий учитель” [6, с. 153]. До цього слід додати слова І.А. Зязюна, “що справжній колективізм формується лише там, де є творчий, закоханий у дітей педагог, де є культ Людини, Розуму, Щастя, Свободи, Справедливості, Совісті” [6, с. 157].

Стосовно ідеї вільного вибору слід навести думку І.А. Зязюна: “Ми намагаємося досягти повної впевненості, що вільний вибір професії є основою всебічного розвитку особистості при відповідності індивідуальних особливостей професійним вимогам. Наше кредо: лише вільний і правильний вибір професії – єдина передумова всебічного розвитку особи” [6, с. 125]. Разом “з вищими науками над усе побожність у серцях молоді зорано і засіяно було. Без того мудрість усіляка є глупством перед Богом”. Так заповідав нащадкам Петро Могила.

Як визначає І.А. Зязюн, в основу українського національного виховання покладено віру в ідеал добра, намагання людини творити і відстоювати добро [6]. Така людина прагне утверджувати віру в добро навколо себе і в собі самій. Вільна людина – самовідповідальна людина. Почуття самовідповідальності веде до розвитку в характері людини рис підприємливості, ініціативності, спонукає до творчості. Коли такі риси притаманні більшості людей, то університетська спільнота, як і суспільство, має шанс досягти творчого успіху і добробуту.

Вважаємо доречним навести думку І.А. Зязюна, яка творчо доповнює класичну педагогічну спадщину великого педагога А.С. Макаренка: “Для відтворення духовної традиції, що стверджує добро і справедливість, чи, кажучи інакше, для виховання гармонійної особистості передусім необхідні не інструкції, нехай і найдосконаліші, а справжні люди, здатні боротися за ідеали і ними жити. Цьому вчив і так жив автор “Педагогічної поеми” [6, с. 142]. Отже, **добро і справедливість виступають духовною критеріальною ознакою якості університетської системи освіти.**

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Цілісна система критеріальних ознак якості університетської освіти містить: п'ять едностей, академічну свободу та університетську автономію, забезпечення сприйняття ефективності як альтернативності вибору з множини пропозицій, варіантів у організації університету, застосування імітаційних, діючих моделей в університетській освіті,

добро і справедливість. Таким чином, відбувається своєрідне перевідкриття інноваційної університетської системи освіти в Україні XXI століття.

У подальших дослідженнях доречно додаткова розробка критеріальних ознак інноваційного характеру університетської системи освіти та оновленої синергетичної моделі розвитку, що спирається на новий вимір, вимір в категоріях домінуючих типів організаційної культури та моделей розвитку в координатах рамкової конструкції конкуруючих цінностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ: 1. Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку. Мовою документів: Наукове видання. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 288 с. Редакція колегія: Л.П. Клименко, О.П. Мещанінов, Н.В. Коваль, Ю.Ю. Верланов. 2. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. Віталій Лях. – Київ: Либідь, 1996. – С. 194-250. 3. Вознюк О.В. Критеріальні ознаки виявлення синергетичних рис та ресурсів педагогічних систем та основні принципи їх синергізації. <http://zavantag.com/docs/2053/index-37179-1.html> 4. Волинка Г., Мозкова Н., Федів Ю. Університет як соціокультурний феномен: історія і українська сучасність // Людина і політика. - 2002. - № 2 (20). - С. 82-96. 5. Зубрицька М. Філософський дискурс ідеї Університету: в складних лабіринтах пошуку істини // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; Відп. ред. М. Зубрицька. - Львів: Літопис, 2002. - С. 7-22. 6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312 с. 7. Мещанінов О.П. Соціальна функція інноваційної університетської системи освіти // Теорія і практика управління соціальними системами // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПІ». 2013. - №3. – С. 60-69. 8. Ушакова Н., Іванова І., Михайличенко Г. Науково-методична комісія з менеджменту: про якість освіти говорити чи діяти? // Синергія: Аналітичний журнал з менеджменту. – 2003. – № 3 (7). – С. 49-54. 9. Фромм Е. Революція надії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. Посібник / Упоряд. Віталій Лях. – К.: Либідь, 1996. – С. 135-192. 10. Хартія Університетів України, Ольвійська Декларація Університетів, Рамки пріоритетних дій та Статут Асоціації Університетів України: Наукове видання. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Вип. 1. – 44 с. (Серія «Ольвійський форум: стратегії України в геополітичному просторі»). 11. ENQA (2005, 2009) Standards and guidelines

for quality assurance in the European higher education area URL: [http://www.bolognabergen2005.](http://www.bolognabergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf)

no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf;

[http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition %20 \(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf)

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Академични svobody, universytet-s'ka avtonomiya ta osvita dlya staloho rozvytku. Movoyu dokumentiv: Naukove vydannya. – Mykolayiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2009. – 288 s. Redaktsina kolehiya: L.P. Klymenko, O.P. Meshchaninov, N.V. Koval', Yu.Yu. Verlanov. 2. Bell D. Prykhdid postindustrial'noho suspil'stva // Suchasna zarubizhna sotsial'na filosofiya. Khrestomatiya: Navch. posibnyk / Uporyad. Vitaliy Lyakh. – Kyiv: Lybid', 1996. – S. 194-250. 3. Voznyuk O.V. Kryterial'ni oznaky vyyavlennya synerhetychnykh rys ta resursiv pedahohichnykh system ta osnovni pryntsypy yikh synerhizatsiyi. <http://zavantag.com/docs/2053/index-37179-1.html> 4. Volynka H., Mozkova N., Fediv Yu. Universytet yak sotsiokul'turnyy fenomen: istoriya i ukraiyins'ka suchasnist' // Lyudyna i polityka. - 2002. - # 2 (20). - S. 82-96. 5.

Zubryts'ka M. Filosofs'kyy dyskurs ideyi Universytetu: v skladnykh labiryntakh poshuku istyny // Ideya Universytetu: Antolohiya / Uporyad.: M. Zubryts'ka, N. Babalyk, Z. Rybchyns'ka; Vidp. red. M. Zubryts'ka. - L'viv: Litopys, 2002. - S. 7-22. 6. Zyazyun I.A. Pedahohika dobra: idealy i realiyi: Naukovo-metodychnyy posibnyk. – K.: MAUP, 2000. – 312 s.7.

Meshchaninov O.P. Sotsial'na funktsiya innovatsiyanoi universytet-s'koyi systemy osvity // Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy // Shchokvartal'nyy naukovo-praktychnyy zhurnal. – Kharkiv: NTU «KhPI». 2013. - #3. – S. 60-69. 8. Ushakova N., Ivanova I., Mykhaylychenko H. Naukovo-metodychna komisiya z menedzhmentu: pro yakist' osvity hovoryty chy diyaty? // Synerhiya: Analitychnyy zhurnal z menedzhmentu. – 2003. – # 3 (7). – S. 49-54. 9. Fromm E. Revolyutsiya nadiyi // Suchasna zarubizhna sotsial'na filosofiya. Khrestomatiya: Navch. Posibnyk / Uporyad. Vitaliy Lyakh. – K.: Lybid', 1996. – S. 135-192. 10.

Khartiya Universytetiv Ukrayiny, Ol'viys'ka Deklaratsiya Universytetiv, Ramky prioritetnykh diy ta Statut Asotsiatsiyi Universytetiv Ukrayiny: Naukove vydannya. – Mykolayiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2009. – Vyp. 1. – 44 s. (Seriya «Ol'viys'kyy forum: stratehiyi Ukrayiny v heopolitychnomu prostori»). 11. ENQA (2005, 2009) Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area URL: [http://www.bolognabergen2005.](http://www.bolognabergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf)

no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf;

[http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition %20 \(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf)

no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf;

[http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition %20 \(2\).pdf](http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20(2).pdf)

А.П. Мещанинов

КРИТЕРИАЛЬНЫЕ ПРИЗНАКИ КАЧЕСТВА УНИВЕРСИТЕТСКОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Определены критериальные признаки университетской системы образования, проанализированы с позиции потребностей и тенденций, присущих постиндустриальному обществу, которое стремится осуществить развитие к информационному обществу. Освещены актуальную проблему выбора путей развития университетской системы образования в Украине и формирование инновационной модели развития. В дальнейших исследованиях уместна разработка обновленной синергетической модели развития, опирающейся на новое измерение, измерение в категориях организационной культуры.

Ключевые слова: критериальные признаки, университетская система образования, качество, эффективность как альтернативность выбора, пять единств, академическая свобода и университетская автономия, экономический рост и социальное развитие, добро и справедливость, устойчивое развитие.

О.П. Мещанінов

КРИТЕРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Визначено критеріальні ознаки університетської системи освіти, що проаналізовані з позиції потреб та тенденцій, які властиві постіндустриальному суспільству, яке прагне здійснити розвиток до інформаційного суспільства. Висвітлено актуальну проблему вибору шляхів розвитку університетської системи освіти в Україні та формування інноваційної моделі розвитку. У подальших дослідженнях доречно розробка оновленої синергетичної моделі розвитку, що спирається на новий вимір, вимір в категоріях організаційної культури.

Ключові слова: критеріальні ознаки, університетська система освіти, якість, ефективність як альтернативність вибору, п'ять єдностей, академічна свобода та університетська автономія, економічний ріст та соціальний розвиток, добро і справедливість, сталий розвиток.

A.P. Meshchaninov

CRITERIAL FEATURES QUALITY UNIVERSITY EDUCATION

Determined criterial features of university education are analyzed from the standpoint of needs and trends that characterized the post-industrial society

which seeks to implement the development of the information society. Deals with the problem of choosing the actual paths of development of university education in Ukraine and the formation of an innovative model of development. In further research to develop appropriate updated synergetic development model, based on a new dimension, dimension in terms of organizational culture.

Keywords: criteria features of university education, quality, effectiveness as an alternative choice, five unities, academic freedom and university autonomy, economic growth and social development, good and justice, sustainable

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378.14

Панченко О.І.,

м.Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ІНЖЕНЕРА-МЕХАНІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Актуальність та постановка проблеми. Сьогодні, в умовах глобалізації, технократизму, глибокої економічної кризи, українська промисловість потребує фахівців нового формату, а саме: здатних адекватно реагувати на надскладні виклики сучасного виробництва та вміло продукувати ідеї для їх вирішення і втілення у життя. Насамперед, мова йдеться про інженерів сучасного покоління. Уявляється цілком очевидним, що успішне розв'язання проблем сучасної промисловості можливе тільки завдяки їх високій професійності та творчого підходу до вирішення професійних задач.

На жаль, технічна освіта сьогодні здебільшого носить репродуктивний характер і не торкається глибинних, образних основ розвитку особистості майбутнього інженера-механіка, що відіграють дуже велику роль при оволодінні технічною професією та формуванні професійного мислення інженерів. Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є створення педагогічних технологій, які б враховували особливості сучасної підготовки інженерів-механіків та сприяли б розвитку цілісної творчої особистості майбутнього фахівця.

Аналіз стану досліджень і публікацій. Фахівці з питань вищої школи відзначають, що одним з головних завдань перебудови сучасної освіти є перехід від характерного недавнього минулого «підтримуваного» варіанта вищої освіти до «інноваційного»: поворот до людини, повернення до її духовності й боротьби з технократизмом, розвиток творчого потенціалу особистості (В. Кремень, І. Зязюн, В. Андрущенко, А. Богомолів, С. Пазиніч, О. Пономарьов, П. Саух та ін.). Науковці наголошують на тому, що задля вирішення проблеми підготовки конкурентоспроможних фахівців є необхідність перегляду професійних та особистісних якостей фахівців-професіоналів із урахуванням вимог сьогодення (І. Бех, В. Биков, О. Ігнатюк, М. Лазарев, А. Маркова, О. Романовський, Л. Товажнянський та ін.).

Здійснити цю модернізацію освіти, на думку вчених, можливо за умови педагогізації освітнього простору (Г. Васянович, С. Заветний, Н. Кузьміна, Т. Сущенко та ін.) та впровадження інноваційних педагогічних технологій, які враховують природні здібності і психологічні особливості кожної особи (О. Алексєєв, Р. Гуревич, О. Коваленко, О. Мещанінова, С. Сисоєва, Г. Райковська, Л. Штефан та ін.).

Мислення і творчість, характер їх взаємовідносини, мислення як продуктивний, творчий процес стали предметом досліджень багатьох психолого-педагогічних досліджень (Д. Богоявленська, А. Брушлінський, Г. Валіулліна, М. Кашапов, О. Матюшкін, О. Тихоміров та ін.).

Невирішені аспекти проблеми. У працях сучасних науковців у галузі психології та педагогіки відсутні теоретико-методологічні основи формування професійного мислення фахівців інженерного профілю. Тому нагальною потребою сьогодення є розробка та вдосконалення педагогічних технологій, які б сприяли розвитку професійного мислення майбутнього інженера-механіка як одного із засобів розвитку цілісної творчої особистості майбутнього фахівця із урахуванням умов сьогодення..

Мета статті у зв'язку з цим полягає у виявленні технологій формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка в умовах сучасних інноваційних перетворень їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Задовольнити потребу в інженерних кадрах нової формації можливо за рахунок моделі цілісної, творчої особистості фахівця, яка б характеризувалась готовністю до неперервного самовдосконалення, усвідомлення власного «я», спроможністю до переорієнтації, відмови від застарілих принципів діяльності, до активного сприйняття нового, нетрадиційного і, нарешті, до активного перетворення умов життя. Основою цих спроможностей

безумовно виступатиме загальний інтелектуальний розвиток, особливо його провідна підструктура – мислення.

Суб'єкт в своїй діяльності, духовності та іншому – це суб'єкт творчості, творення, інновацій. Будь-яка його діяльність (хоч у мінімальній мірі), на думку С. Рубінштейна, є творчою і самостійною та базується на мислєдїяльнїсному процесї. Професїйна дїяльнїсть інженера-механїка являє собою роботу з застосуванням знань *проектування, конструювання, дизайну, а також креслення, моделювання, розрахунків*. Сфера дїяльностї цього фахівця безперервно пов'язана з досягненнями науки, технїки. Інакше кажучи – це винахідництво, проектування, конструювання, раціоналізаторство. У своїй системній єдності всі ці чотири складові утворюють те, що В. Моляко визначає як професїйна технїчна творчїсть. Будь-яке творче рїшення (рефлекторне, інтуїтивне, асоціативне, дослїдне) потребує розвиненого професїйного мислення та призводить до подолання стереотипів сприйняття, нейтралїзує психологїчний бар'єр та сприяє розвитку індивідуального стилю професїйного мислення. Тобто, формування професїйного мислення є основою професїйної творчої дїяльностї майбутнього інженера-механїка.

Очевидним і однозначним є те, що в становленні цілісної особистості майбутнього інженера-механїка, перш за все, особливе значення надається технїчним здібностям, які створюють сприятливі умови для розвитку професїйного мислення та реалїзацїї інтелектуального потенціалу особистостї. На розвиток цих здібностей, на думку науковцїв [1, 2 с.96], такі графїчні дисциплїни як технїчне креслення, нарисна геометрїя, комп'ютерна графїка, що вивчаються студентами бїля 70% інженерно-технїчних спеціальностей, мають значний вплив. Знання та навички з цих дисциплїн застосовуються майбутніми інженерами-механїками на протязї усього перїоду навчання у ВТНЗ та у майбутній професїйній дїяльностї. Провідну роль у формуванні цих знань і навичок відіграють інформацїйні технологїї.

Застосування засобів інформацїйної освїти (інформацїйні технологїї), на нашу думку, дає можливїсть збільшити кїлькїсть типів навчальних задач (задачи на моделювання рїзних проблемних ситуацїй) та сприяє прискоренню професїйного становлення майбутнїх інженерів-механїкїв в рїзних видах *проектно-конструкторської, експлуатацїйно-технологїчної та науково-дослїдницької* дїяльностї під час фахової підготовки в умовах ВТНЗ. Створення проблемних ситуацїй та їх вирїшення за допомогою цих технологїй обумовлюватиме якїсні змїни в психїчних пїзнавальних процесах майбутнїх інженерів-механїкїв: від мимовільних форм запам'ятовування до довільних, від наглядно-дїсвої,

наглядно-образної форми мислення до абстрактно-логічної його форми і до теоретичного мислення (І.Зимня). Нові ідеї, закони, принципи, новий підхід до способів професійних дій, а саме: нові моделі, нові технології, правила, орієнтування на отримання принципово нових результатів будуть виступати як прояв професійної творчості особистості.

При формуванні інноваційних технологій розвитку професійного мислення майбутніх інженерів-механіків як цілісної творчої особистості, на нашу думку, доречним є застосування поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін) в симбіозі із новітніми інформаційними технологіями. Впливаючи на активність професійної творчості особистості, компонентами якої, на нашу думку, виступають спрямованість на творчу діяльність (особистісно-мотиваційний компонент) та вміння здійснювати творчу діяльність самостійно (операційно-діяльнісний компонент) можемо досягти розвитку цілісної творчої особистості в умовах фахової підготовки.

Оскільки процедура вибору технології навчання відбувається відповідно до наявних можливостей (як зі сторони студента, так і зі сторони викладача) і має відповідати меті й завданням навчального процесу [3], то для формування технічних здібностей, які безпосередньо впливають на розвиток професійного мислення майбутнього інженера-механіка, на нашу думку, актуальними є наступні інноваційні педагогічні технології:

- *технологія організації професійно-творчої діяльності в умовах інформаційної освіти;*
- *технологія формування самостійної пізнавальної діяльності.*

Далі детальніше зупинимося на кожній із вищезазначених технологій

Технологія організації професійно-творчої діяльності в умовах інформаційної освіти. В основу даної технології покладено технологію професійних проблемних ситуацій: «проблемна ситуація – задача (формується за участю мислення) – вирішення». В основу завдань із розвитку технічних здібностей покладено реальні вузли механізмів різноманітних агрегатів, систем а також враховано тенденції їх розвитку за сучасних умов.

На початковому етапі застосування технології організації професійно-творчої діяльності в умовах інформаційної освіти виконання задач, що спрямовані на розвиток професійного мислення, доцільно розпочати із підготовки студентів до їх діяльності. Тобто використовувати

режим роботи, під час якого викладач може контролювати й спрямовувати студентів в необхідне русло. Таку можливість забезпечує репродуктивний спосіб подання матеріалу. Як правило він розцінюється студентами як найбільш оптимальний через чіткість, конкретність, зрозумілість, загальну доступність. На цьому етапі викладач має важелі впливу на мотивацію подальшого навчання та успішну професіоналізацію. Адже готовність до виконання навчальної задачі студентом або є, або формується під час вислуховування. Однак, недоліком даного способу є те, що він припускає передачу знань і алгоритмів вирішення проблеми у готовому вигляді. Тобто, він може стати засобом наступного руху мисленневих процесів лише за умови організації зі сторони викладача власної мислендіяльності студентів під час створення внутрішніх умов для продуктивного, творчого використання отриманих знань. Для розвитку професійного мислення студентів та їх творчої активності на цьому етапі можуть слугувати навчальні та частково навчально-дослідницькі методи навчання

На другому етапі впровадження даної технології в діяльність студентів мають впроваджуватися більш складні задачі, яким властиві вже елементи проблемного навчання, а саме: 1) постановка проблеми та визначення задач (*проблемно-аналітичний етап*); 2) планування дій щодо вирішення поставлених задач (*дослідно-пошуковий етап*); 3) застосування графічних засобів та засобів моделювання із участю інформаційних технологій щодо можливих варіантів вирішення поставлених задач (*проектно-моделюючий*); 4) вибір кращих варіантів (*технологічний етап*); 5) презентація та оцінка своєї діяльності (*рефлексивний етап*).

На цьому етапі значно посилюється взаємодія суб'єктів навчання та доречним стає застосування методів активного навчання (застосування умов, що ускладнюють дії, методи індивідуального та колективного творчого навчання тощо)

На другому етапі комбінування форм діяльності має ряд переваг, адже виконуючи завдання індивідуального характеру студент розраховує тільки на свої знання та відчуття; під час роботи парами (групами) він повинен враховувати думку інших людей команди, вміти переосмислювати свою діяльність, зіставляти її із іншими, аналізувати, оцінювати, узагальнювати. Відбувається збагачення ідеями, досвідом, знаннями між членами команди. Під час роботи фронтальним способом студенти знайомляться з широким колом думок щодо вирішення певної проблемної ситуації, створюється атмосфера змагань щодо кращого рішення тощо.

Третій етап впровадження цієї технології характеризуватиметься підвищеною активністю і самостійністю студентів щодо їх миследіяльності під час вирішення проблемних ситуацій. Застосування науково-дискусійних методів спонукатиме студентів до здійснення дій за самостійно сформованими критеріями. Змінюється роль викладача на цьому етапі: він стає консультантом, допомагаючи у разі необхідності. Миследіяльність майбутнього фахівця при цьому характеризується якісними перетвореннями, а саме продукуванням ідей. Інноваційні комп'ютерні технології моделювання, візуалізації та імітування забезпечуватимуть миттєве реагування людського розуму, мисленнєвих процесів на зміни у створеному віртуальному середовищі. Проектування за допомогою комп'ютера дозволить не тільки створити, але й вдосконалити складний виріб, оцінити й протестувати його не на реальному виробництві, а у віртуальному середовищі.

Таким чином, поетапне формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка за допомогою проблемних ситуацій та інформаційних засобів освіти сприятиме розвитку цілісної творчої особистості і супроводжуватиметься становленням *індивідуального стилю професійного мислення інженера-механіка* ознаками якого виступатимуть: *активність, системність, самостійність, оперативність, пізнавальна відкритість, креативність, критичність, здатність мислити за «інформаційних пустот», здатність вийти «за межі» практичної дії, винахідливість, гнучкість* та ін.

Технологія формування самостійної пізнавальної діяльності не менш важлива, ніж попередня, адже кількість навчальних годин, що спрямовані на самостійну роботу, невпинно зростають, а активність студентів – знижується. Дана технологія передбачає застосування індивідуально-диференційованого навчання та відмови від авторитарного педагогічного стилю викладання. Метою її є актуалізація застосування отриманих знань і вмінь в ситуаціях, наближених до професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність створювати мотивацію, що спрямована на розвиток прагнень до самостійного оволодіння професійних компетенцій. *Методами формування самостійної пізнавальної активності* можуть виступати творчі завдання за змістом дисциплін, участь у предметних олімпіадах, наукових студентських проектах, семінарських заняттях, навчальних практиках. Вищезазначена технологія формує у майбутніх фахівців самостійність, готовність до постійного саморозвитку, творчий підхід до роботи що виконується, прийняття нетрадиційних рішень та сприяє розвитку професійного мислення.

Проблеми екологічного, техногенного, економічного характеру потребують від фахівців обов'язкового осмислення своєї професійної діяльності. Враховуючи це, формування цілісної творчої особистості можливе тільки за умови гармонійного поєднання дійсного професіоналізму та інноваційно-професійного творчого типу мислення представників технічної еліти із високими морально-етичними якостями і духовною культурою (О. Романовський). Саме застосування *психолого-педагогічної рефлексії у системі активних методів формування професійного мислення майбутнього інженера-механіка* покликана витримати баланс між професійними діями фахівця, його духовністю та навколишнім світом, а також сформувати цілісну творчу особистість.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців, які б володіли елементами зазначених технологій, є актуальною оскільки вирішальною ланкою у професійній діяльності є особистість. Вирішуючи проблему професійного становлення особистості суспільство матиме змогу наблизитись до якісно нового рівня життя. Основою розвитку творчої особистості в сучасних умовах є сформоване професійне мислення.

Висновки. Узагальнюючи слід визнати, що реформування освіти та підготовка цілісної творчої особистості можлива за умови застосування інноваційних психолого-педагогічних технологій, спрямованих на розвиток професійного мислення майбутнього інженера-механіка як однієї із провідних професійно важливих якостей.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо подальше дослідження впливу вищезазначених технологій на формування цілісної творчої особистості майбутнього фахівця та їх можлива оптимізація.

Список літератури: 1. Джеджула О. М. Умови ефективного управління процесом графічної підготовки студентів / О. М. Джеджула, Ю. Л. Хом'яківський, В. М. Николайчук // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2003. – Вип. 8. – С. 94-97. 2. Райковська Г. О. Концептуальні положення інноваційних технологій розвитку графічних здібностей студентів вищих технічних закладів / Г. О. Райковська // Вісник ЖДТУ. – Житомир : ЖДТУ. – 2006. – №2(37). – С. 38-44. 3. Ігнатюк О. А. Теоретико-методологічні основи цілеспрямованої педагогічної діяльності з формування конкурентоздатних майбутніх інженерів в умовах інноваційного розвитку суспільства / О. А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами. – Х. : НТУ „ХПІ”. – 2010. – №3. – С. 33-41. 4. Валиуліна Г. Г. К вопросу о творческом компоненте профессионального мышления и его развитии у студентов / Г. Г. Валиуліна // Новые образовательные технологии и качество подготовки специалистов: вестник Астраханского

государственного технического университета: – Астрахань, 2006. – Вып.5(34). – С. 323-326.

Bibliography (transliterated): 1. Dzhedzhula O. M. Umovy efektyvnoho upravlinnia protsesom hrafichnoi pidhotovky studentiv / O. M. Dzhedzhula, Yu. L. Khom'iakivskii, V. M. Nykolaichuk // Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika i psykholohiia. – Vinnytsia, 2003. – №. 8. – S. 94-97. 2. Raikovska H. O. Kontseptualni polozhennia innovatsiinykh tekhnolohii rozvytku hrafichnykh zdibnostei studentiv vyshchyykh tekhnichnykh zakladiv /H. O. Raikovska // Visnyk ZhDTU. – Zhytomyr : ZhDTU. – 2006. – №2(37). – S. 38-44. 3. Ihnatjuk O. A. Teoretyko-metodolohichni osnovy tsile-spriamovanoi pedahohichnoi diialnosti z formuvannia konkurentozdatnykh maibutnikh inzheneriv v umovakh innovatsiinoho rozvytku suspilstva / O.A. Ihnatjuk // Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. – Kh. : NTU „KhPI”. – 2010. – №3. – S.33-41. 4. Valliulina G.G. K voprosu o tvorcheskom komponente professional'nogo myshleniia i ego razvitiia u studentov / G. G. Valiullina // Novye obrazovatel'nye tehnologii i kachestvo podgotovki specialistov: vestnik Astrahanskogo gosudarstvennogo tehničeskogo universiteta: – Astrahan', 2006. – №.5(34). – S. 323-326.

О. І. Панченко

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ІНЖЕНЕРА- МЕХАНІКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЦІЛІСНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ

Статтю присвячено професійному розвитку особистості. Виявлено особливості професійної діяльності інженера в умовах сучасних новацій. Акцентовано увагу на необхідності змін в освітніх технологіях. Виокремлено основні інноваційні технології розвитку професійного мислення як засобу розвитку цілісної творчої особистості. Наголошено на необхідності застосування засобів інформаційної освіти .

Ключові слова: професійна підготовка, творча особистість майбутнього фахівця, інноваційні освітні технології, професійне мислення інженера-механіка

О. И. Панченко

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩЕГО ИНЖЕНЕРА-МЕХАНИКА КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ ЦЕЛОСТНОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Статья посвящена проблемам профессионального развития личности. Выявлены особенности профессиональной деятельности инженера в условиях современных новаций. Акцентируется внимание на

необходимости изменений в образовательных технологиях. Выделены основные инновационные технологии развития профессионального мышления как средства развития целостной творческой личности. Отмечена необходимость применения средств информационного образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, творческая личность будущего специалиста, инновационные образовательные технологии, профессиональное мышление инженера-механика

O. Panchenko

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF FORMING THE FUTURE MECHANICAL ENGINEERS PROFESSIONAL THINKING AS A WAY TO DEVELOP AN INTEGRATED CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE SPECIALIST

The article deals with the problems of the professional development of a person. The features of the professional activity of engineer in a modern innovation were determined. We emphasize that the changes in educational technology is needed. The basic innovative technologies of the professional thinking development were determined as a means of developing an integrated creative personality. We outlined the necessity to use of means information education.

Keywords: training, creative personality of the future specialist, innovative educational technologies, professional thinking of the future mechanical engineers

Стаття надійшла до редакції 03.04.2015

УДК 378.14

*Пехота О.М.,
Прасол Н.О.
м. Миколаїв, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

На виклики часу відбуваються глибокі зміни суспільних, культурних і освітніх цінностей. Глобальний переворот у свідомості кожного педагога, в його системі ціннісних орієнтацій тягне за собою зміни в пріоритетах педагогічної діяльності, в нових підходах до змісту освіти, методиках, технологіях.

Демократичні та гуманістичні процеси в Україні сприяють детермінації педагогічних методів і стилю, що пов'язані з особистісно орієнтованою, творчо-інноваційною діяльністю майбутнього вчителя. Завданням педагогічної освіти в світлі положень Закону України «Про вищу освіту» є підготовка вчителя, здатного працювати в гуманітарному освітньому середовищі, технологічно його забезпечувати, інноваційно розвивати [1].

Інтегрування української педагогічної освіти в загальноєвропейський та світовий освітній простір вимагає усвідомлення засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки вчителя. Цьому сприяють дослідження з проблем підготовки вчителя до впровадження сучасних педагогічних технологій.

Складні та неоднозначні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, вимагають від майбутнього вчителя ціннісного самовизначення та вільного вибору, реалізації демократичних і гуманістичних принципів у майбутній педагогічній діяльності, підвищення рівня його загальнопедагогічної і професійної культури. Суть цього полягає в осмисленні та вивченні педагогічного досвіду, аналізі причин труднощів, проектуванні шляхів їх подолання, прогнозуванні результатів і наслідків рішень, що приймаються, педагогічної корекції та регуляції взаємозв'язків у педагогічному процесі, виборі оптимальних педагогічних технологій.

Розвиток педагогічних технологій сприяє збагаченню професійно-педагогічної, зокрема професійно-методичної підготовки, наповнюючи їх новим змістом, формами, методами та прийомами навчання, створюючи нові засоби навчання та вдосконалюючи діючі. Технологічна грамотність та культура майбутнього вчителя з позицій компетентнісного підходу дозволяє йому усвідомлювати своє істинне покликання, більш реально оцінити потенційні можливості, подивитися на педагогічний процес із позицій кінцевого результату.

За нової парадигми освіти саме сучасні особистісно та суб'єктно орієнтовані педагогічні технології здатні забезпечити розвиток, саморозвиток і самостійність дитини, вільну реалізацію її природних задатків. Адже саме на них наголошують — це діалогічність, діяльнісно-творчий характер, орієнтація на підтримку індивідуального розвитку дитини, надання їй необхідного простору для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів навчання та поведінки.

Технології особистісно, суб'єктно та компетентнісно орієнтованої освіти передбачають проектування педагогом цілей освітнього процесу, вибір компонентів змісту освіти, визначення методів і

засобів. Завдяки технологічному досвіду вчителя педагогічний процес в школі може здобути нові можливості для впливу на традиційний процес навчання, підвищить його ефективність, спрямує його на розвиток та саморозвиток учня.

Підготовка студентів до впровадження особистісно, суб'єктно та компетентісно орієнтованих педагогічних технологій під час педагогічної практики допомагає їм оволодіти теоретико-методологічними, методичними, психолого-педагогічними і операційними основами освітнього процесу. А головне — допомагає усталеності особистісного становлення самого фахівця, формуванню важливих професійних якостей: гуманності, толерантності, емпатійності, креативності, мобільності та ін. Підготовка такого вчителя актуалізує розробку науково-педагогічних теорій формування особистості як майбутнього вчителя, так і викладача університету. Зазначені пріоритети стали основою для обґрунтування та втілення у життя сучасної концепції педагогічної освіти.

Орієнтація сучасної системи освіти на особистість, яка розвивається сама, свідомо враховує індивідуальні особливості, потреби, можливості учнів та студентів, а також їх право вибору освітніх траєкторій, способів і форм організації навчання, що є неможливим в рамках традиційної освіти. Тому підготовка студента до використання інноваційних технологій містить у собі також засвоєння загальних, інструментальних та спеціальних компетенцій [1].

В основі сучасних вимог до розвитку педагогічної освіти — європейські наукові системи та досвід. Їх об'єднуючим стрижнем є потреба у більш гуманному, вивіреному підході до особистості студента, у необхідності допомогти майбутньому педагогу самовизначитись, самоактуалізуватись, самореалізуватись, пробудити бажання вчитись і допомагати іншим оволодівати процесом навчання.

Незважаючи на досить різноманітну літературу з проблем педагогічних технологій, їх впровадження сьогодні залишається недостатньо обґрунтованим, оскільки недостатньо висвітленим залишається питання їх основних характеристик, змісту, класифікацій саме з позицій компетентісного підходу. Проблема підготовки педагога та викладача до впровадження педагогічних технологій досить складна і залишається дуже складною та потребує подальшого уважного розгляду.

Вітчизняна педагогіка має вже певні напрацювання в цьому напрямі. Проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляли С. Гончаренко (тлумачення явища компетентності), О. Савченко, І. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого

застосування знань), І. Ящук (життєва компетентність особистості), В. Ковальчук (соціальна компетентність), А. Михайличенко, В. Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності) та інші.

В основу концепції підготовки майбутнього вчителя та викладача повинні бути покладені не тільки ідеї діяльнісної, особистісної, суб'єктної та технологічної підготовки, які розглядалися в рамках понять «особистість», «усталеність розвитку», «творчість», «індивідуальність», «активність», «вибір», «суб'єкт», «суб'єкт – суб'єктна взаємодія». Ці поняття повинні розглядатися з точки зору імплементації Закону України «Про вищу освіту» [1]. Об'єднання освітньо - наукового простору України з європейським потребує особливої уваги до формування академічної мобільності учасників освітнього процесу, яка передбачає можливість навчатися, викладати, стажуватися та проводити наукову діяльність не тільки на території України, а й за її межами. А це потребує в свою чергу акредитації освітніх програм з позицій оцінювання їх відповідності Стандартам середньої та вищої освіти [1]. Значення технологічного підходу в педагогічній освіті посилюється у зв'язку з переформатуванням системи освіти України взагалі. Особливої уваги потребують створення та впровадження технології визначення якості освітньої діяльності та освіти в цілому.

В сучасних умовах важливим є посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах їх автономії, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високо технологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [1]. Державу та суспільство не влаштовує існуючий рівень компетентності випускників педагогічних навчальних закладів до професійної діяльності. Демократичні процеси в країні вимагають використання нових методів підготовки вчителя, котрий покликаний втілювати в життя основи якісних змін вітчизняної системи освіти. Перед педагогічною системою особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних університетів щодо підготовки майбутніх педагогів з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися би до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Нові економічні відносини не можуть не впливати на всі сфери життя України. Соціальна потреба у педагогах європейського рівня є природною. Однак складний етап реформ, непрості економічні умови негативно впливають на статус учителя в суспільстві. Незважаючи на всі

труднощі, вітчизняній школі потрібні педагоги-професіонали, які володіють компетенціями (предметними, професійними, соціальними, комунікативними), здатні формувати творчу особистість і можуть привести освіту України до європейського освітнього стандарту.

Для того, щоб педагогічні кадри були готові до викликів сучасного суспільства, необхідно якнайраніше ознайомлювати майбутніх фахівців з необмеженими особливостями інформатизації як навчання, так і професійного простору в цілому, до навчально-виховного процесу середньої та вищої школи, що нестримно розвиваються. Саме у вишах у процесі навчання закладаються основи інноваційної педагогічної техніки, технологічної грамотності та педагогічної майстерності. Такий підхід дає можливість молодому педагогові впевнено почувати себе в професійній діяльності, швидше адаптуватися в умовах сучасної школи, успішно розв'язувати складні завдання навчально-виховної роботи, вміти вивчати особистісні її якості, особливості учнів, визначати оптимальні умови педагогічного впливу, аналізувати результати своєї діяльності та ін.

Існуюча система професійно-педагогічної підготовки у ВЗО значною мірою спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи. Як показує досвід, не завжди приділяється належна увага формуванню комплексу професійно значущих якостей особистості та відповідному досвіду, які забезпечують високий рівень професіоналізму майбутніх учителів в конкретних умовах цивілізаційних змін.

Саме технологічна компетентність є важливою умовою для досягнення якісного результату в подальшій педагогічній діяльності. Її формування сприятиме ефективному просуванню в професійній діяльності майбутнього вчителя та викладача.

Загальну методологію дослідження становили філософські та психологічні концепції, що розкривають основні положення теорій: діяльності особистості, розвитку особистості у процесі цілеспрямованої діяльності. Ми виходили з того, що методологічними орієнтирами є ідеї про особливості технологічного підходу в освіті, а також взаємозв'язок і взаємозалежність педагогічної теорії та педагогічної практики у сучасному педагогічному університеті під час професійно-педагогічної підготовки.

Методологія дослідження реалізується на основі діяльнісного, особистісного, праксеологічного, технологічного та компетентнісного підходів.

Діяльнісний підхід дав можливість зрозуміти суть підготовки майбутніх учителів до впровадження інноваційних педагогічних

технологій з позицій структури діяльності людини, виявити закономірності даного процесу, діалектичний зв'язок між теоретичною та практичною професійно-педагогічною підготовкою майбутнього педагога.

Праксеологічний підхід вимагав розробки принципів формування потреби у студентів працювати з орієнтацією на сучасні досягнення в галузі педагогічних технологій з дитиною та людиною, позитивно ставитися до них у професії, бачити в педагогічній діяльності не тільки засіб до існування, але й можливості для розвитку власних здібностей, творчого потенціалу, особистісних властивостей та якостей, які дають змогу брати участь у педагогічному процесі з орієнтацією на якість освіти.

Компетентнісний підхід допоміг виявити якісні показники та критерії рівнів технологічної компетентності до впровадження педагогічних технологій у професійній діяльності.

Завдяки вихідним методологічним позиціям розроблено концепцію технологізації педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу.

Концепція дослідження. Центральна ідея концепції полягає в тому, що якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя та викладача залежать від мети, завдань, змісту та технологій як теоретичної, так і предметно-практичної її складової, і досягається за допомогою самовизначення ними щодо цілей, завдань і змісту своєї майбутньої професійної діяльності на основі розвитку стартових знань, умінь та навичок компетентнісно-технологічного характеру.

Провідною ідеєю використання компетентнісно-технологічного підходу в педагогічній освіті є розуміння визначальної ролі майбутнього фахівця у формуванні уявлення про суть технологізації своєї майбутньої професійної діяльності й виборі оптимальних засобів впровадження цього уявлення в педагогічну практику і майбутню професійну діяльність.

Реалізація центральної ідеї концепції дослідження зумовлює потребу в технологізації і самої професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця з урахуванням таких підходів:

- цілісність теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій у майбутню професійну діяльність;
- включення основних положень технологічного підходу в зміст професійно педагогічної підготовки, як в її теоретичну, так і в практичну частину;
- засвоєння студентом вишу теорії технологічного підходу та особистісно орієнтованої освіти в цілому

- формування технологічної компетентності під час теоретичної і практичної підготовки;

- ознайомлення під час професійно-педагогічної підготовки з поняттями », «особистісно-орієнтована освіта», «технологічний підхід в освіті», «компетентнісний підхід в освіті», «педагогічна технологія», «кредит», «Європейська кредитно-трансферна накопичувальна система», «освітня професійна програма», «освітня наукова програма», «якість освіти» та ін.

- ознайомлення з класифікаціями педагогічних технологій.

Література: 1. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07. 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 146. – С. 7–18. – Режим доступу: <http://vzn.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. 2. Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна : зб. наук. пр. / [редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. ; упоряд.: Н. Г. Ничкало, О. М. Боровік ; Ін-т пед. освіти і освіта дорослих НАПН України.- К. : Богданова А. М., 2013.-456 с. 3. Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір: зб. наук. пр.. / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало.- К.; Хмельницький, 2008.- 530 с. 4. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти.- Видавництво А. С. К., 2003.-240с. 5. Пехота Е. Н. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки учителя / Под общ. ред. И. А. Зязюна. - К.: Вища школа, 1997.- 281с. 6. Філософія педагогічної майстерності: Зб. Наук. пр.. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського / Редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін.- Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008.-380 с.

Bibliography (transliterated): 1. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» vid 1.07. 2014 r. # 1556-VII / Verkhovna Rada Ukrayiny // Uryadovyy kur"yer. – 2014. –# 146. – S. 7–18. – Rezhym dostupu: <http://vzn.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>. 2. Pedahohichna maysternist' akademika Ivana Zyazyuna : zb. nauk. pr. / [redkol.: N. H. Nychkalo (holova) ta in. ; uporyad.: N. H. Nychkalo, O. M. Borovik ; In-t ped. osvity i osvita doroslykh NAPN Ukrayiny.- K. : Bohdanova A. M., 2013.-456 s. 3. Pedahohichna osvita i osvita doroslykh: yevropeys'kyy vymir: zb. nauk. pr.. / za red. I. A. Zyazyuna, N. H. Nychkalo.- K.; Khmel'nyts'kyu, 2008.- 530 s. 4. Pidhotovka maybutn'oho vchytelya do vprovadzhennya pedahohichnykh tekhnolohiy: Navch. posib. / za red. I. A. Zyazyuna, O. M. Pyekhoty.- Vydavnytstvo A. S. K., 2003.-240s. 5. Pekhota E. N. Yndyvydualyzatsyya professyonal'no-pedahohycheskoy pidhotovky

uchytelya / Pod obshch. red. Y. A. Zyazyuna. - K.: Vyshcha shkola, 1997.- 281s. 6. *Filosofiya pedahohichnoyi maysternosti: Zb. Nauk. pr.* / Instytut pedahohichnoyi osvity i osvity doroslykh APN Ukrayiny, Vinnyts'kyi derzhavnyy pedahohichnyy universytet imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho / Redkol.: N. H. Nychkalo (holova) ta in.- Kyiv-Vinnytsya: DOV «Vinnytsya», 2008.-380 s.

Пехота О. М., Прасол Н. О.

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО
ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ
ІНТЕГРАЦІЇ У СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**

У статті визначені особливості педагогічної підготовки майбутнього вчителя і викладача з позицій компетентнісного підходу та виявлені умови, що забезпечують високий рівень ефективності використання педагогічних технологій.

Ключові слова: педагогічні технології, компетентнісний підхід, технологічна компетентність, світовий освітній простір, євроінтеграція.

Пехота Е.Н., Прасол Н.А.

**ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К ВНЕДРЕНИЮ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ
В МИРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПРОСТОР**

В статье определены особенности педагогической подготовки будущего учителя и преподавателя с позиций компетентностного подхода и выявлены условия, обеспечивающие высокий уровень эффективности использования педагогических технологий.

Ключевые слова: педагогические технологии, компетентностный подход, технологическая компетентность, мировой образовательный простор, евроинтеграция

PEHOTA O. M., PRASOL N. A.

**TRAINING OF FUTURE TEACHES TO INTRODUCE PEDAGOGICAL
TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF INTEGRATION INTO THE
GLOBAL EDUCATIONAL SPACE**

In the article the features of training future teachers from the standpoint of the competency approach and found conditions that ensure a high level of efficiency in the use of pedagogical technologies.

Keywords: pedagogical technology, competence approach, technological competence, a global educational space, European integration.

УДК 378.147:[373.5.011.3-051:33]

Полюхович Н.В.

м. Рівне, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Глобалізація суспільного розвитку ставить освіту на новий рівень та обумовлює її зміст будувати таким чином, щоб максимально відповідати рівню майбутньої професійної діяльності особистості. Це має забезпечити узгодження Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної, професійної мобільності та навчання протягом життя, що зазначено у Законі України «Про вищу освіту».

Якщо розглядати відповідну підготовку у переорієнтації на інформаційно-комунікаційну, то це означатиме, що однією з важливих її цілей у підготовці майбутнього вчителя економіки має виступати не загальна обізнаність у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, а тенденції до їх практичного застосування у майбутній педагогічній діяльності при вирішенні педагогічних та фахових задач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безпосередньо питаннями професійної мобільності займалися Л. Амірова, З. Багішаєв, О. Вихристюк, Л. Горюнова, Ю. Калиновський, Ю. Клименко, Л. Лесохіна, Л. Мітіна, Л. Пілецька [2 та ін.]. Проблема формування ключових ознак професійної мобільності майбутніх економістів займалися С. Іванченко, Р. Майборода та ін., а у педагогічній діяльності – Л. Амірова, О. Безпалько, Ю. Калиновський, Р. Прима, Л. Сушенцева [1, 13 та ін.].

Виділяють різні засоби для формування професійної мобільності, зокрема оволодіння новою технікою і технологіями. До них відносять один із активних методів навчання – метод проєктів, який висвітлено у працях О. Карбованець, Т. Конопельнюк, Т. Кошманової, Н. Куруц, Н. Пахомової, Є. Полат, Н. Самойленко, М. Ступницької [7, 9-12 та ін.]. Проте потребує вирішення проблема формування професійної мобільності майбутніх учителів з урахуванням їх фахового спрямування.

З огляду на це ставимо за мету розкриття механізмів забезпечення професійної мобільності майбутніх учителів економіки у процесі вивчення електронних таблиць.

Вклад основного матеріалу. **Професійну мобільність розглядають**, як один із критеріїв професійної компетентності, що передбачає ефективну адаптацію особистості до професії, готовність і спроможність фахівця оволодівати новою технікою і технологіями [2].

Зважаючи на вище сказане майбутні вчителі повинні мати високий рівень мотивації до самоосвіти, а також досвід розв'язання проблем, що моделюють майбутню професійну діяльність; уміти знаходити нові шляхи для розв'язання практичних завдань. З одного боку, все це робить студента, як майбутнього фахівця, конкурентоздатнішим на ринку праці, з іншого – мобільність дозволяє самій освіті бути більш живою та відкритою до нових тенденцій, не ставати жертвою догматизму та зміцнювати міжкультурну і міждисциплінарну комунікацію [1].

За словами Л. Сушенцевої [13], основою професійної мобільності особистості є динамізм її мотиваційних, інтелектуальних і вольових процесів, завдяки чому створюється індивідуальне поле готовності до професійної мобільності.

Це є цілком закономірним явищем, оскільки пріоритетними завданнями університетської освіти є не лише підготовка фахівців у парадигмальному векторі компетентнісного підходу, а й формування у них готовності до професійної діяльності в умовах конкуренції та нестабільності на ринку праці. Актуальність формування професійної мобільності студентства обумовлено також тим, що в сучасному світі освіта та знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує індивідуальний досвід молоді людини, надає їй можливість дізнатися більше про інші моделі створення та поширення знань, дозволяє їй розширити мережу своїх контактів та спілкування, дає їй змогу вивчити інші іноземні мови [1]. Це частково зможе забезпечити один із продуктивних методів активного навчання – метод проєктів, який повною мірою може задовольнити студента/учня у його творчій самореалізації та дасть відчуття своєї значущості. Він також може допомогти вирішити проблему «браку» аудиторного часу на викладання тематичного матеріалу, з винесенням досить великої його кількості на самостійне опрацювання.

Стрімке повернення до методу проєктів, який з 1931 р. був «засуджений та заборонений» [3, с. 143], відбулося завдяки впровадженню програми Intel «Навчання для майбутнього». Його відмінністю від попередніх років є те, що навчальні проєкти запроваджуються не замість навчальних предметів, а в їх рамках або в доповненні до них [6, с. 86]. Його основою є розвиток пізнавальних навичок, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, а також розвивати критичне та творче мислення [3, с. 143]. Оскільки метод проєктів орієнтований на самостійну діяльність студентів, то його досить вдалими застосуваннями може бути організація самостійної роботи через

виконання індивідуального довгострокового завдання. З цієї точки зору він виступатиме і методом для організації контролю за самостійною діяльністю студентів. Адже у цьому випадку використання проектної технології передбачає виконання не окремих завдань з кожної вивченої теми, а поєднання їх спільною ідеєю, а саме довгостроковим завданням-проектом, що у кінцевому результаті дає загальний результат-проект, який зручно перевіряти та контролювати процес його виконання.

Проектна технологія дозволяє студентам:

- самостійно набувати знання з різних джерел;
- навчитися використовувати отримані знання для розв'язання

задач;

- набути комунікативні уміння;
- розвинути дослідницькі вміння;
- розвинути системне та творче мислення [8, с. 254];
- розвинути уміння публічного виступу під час захисту

проекту;

– навчитись представляти і захищати свою працю перед іншими[10].

Робота над проектом вимагає від учня/студента обдумування і формулювання основних ідей з навчальної теми чи предмета. У його основі лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного і творчого мислення. Метод проектів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів, яку вони виконують протягом певного часу [9].

Проект повинен відповідати інтересам і поєднувати розумову та практичну діяльність. Його застосування у процесі викладання навчальних дисциплін забезпечує велику цінність не лише у сфері розвитку практичних умінь, а також у соціалізації студентів через стимулювання їх активності.

Сучасний учитель повинен не лише вміти використовувати нові інноваційні технології, але й творчо застосовувати їх для вирішення своїх професійних повсякденних потреб [11, с. 116]. Підготовка до такої діяльності також впливає на зміст педагогічної освіти, визначає форми, методи та засоби навчання. Тому у Рівненському державному гуманітарному університеті розроблено спецкурс «Технології офісного програмування» для підготовки майбутніх учителів економіки, що поєднує в собі можливості інформаційно-комунікаційних технологій та методу проектів для вирішення педагогічних та фахових задач.

Метою виконання індивідуального завдання є розробка проекту бази даних (БД) з автоматизованим формуванням звітів, використовуючи можливості технологій офісного програмування VisualBasicforApplications(VBA).

Звернемо увагу на те, що побудова БД успішно може відбуватись, наприклад з використанням середовища для розробки БД MS Access тощо, проте розроблений курс націлений на вивчення технологій офісного програмування не з точки зору розробки лише БД, а як потужного засобу для створення власного педагогічного програмного забезпечення, а також для вирішення фахових задач щодо автоматизації педагогічної звітності.

На основі теоретичного аналізу роботи [7, с. 21] побудовано структуру курсу «Технології офісного програмування», яку зображено на рис. 1.

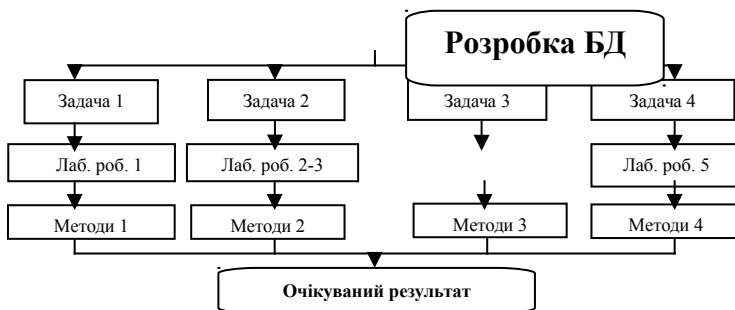

Рис. 1. Схема виконання проектного завдання з курсу «Технології офісного програмування»

З рис. 1 стає зрозумілим той факт, що загальна задача проектного завдання розбивається на 4 підзадачі, які реалізуються шляхом використання певних методів через виконання конкретних лабораторних робіт.

Розглянемо для прикладу такі завдання:

Задача 1. Побудувати необхідні таблиці в MS Excel та заповнити їх даними.

Задача 2. Використовуючи можливості VBA в Excel, розробити потрібні користувацькі форми та запрограмувати під них відповідні макроси.

Задача 3. Використовуючи можливості VBA в Word розробити потрібні шаблони документів.

Задача 4. Використовуючи PowerPoint та можливості VBA, створити презентацію для захисту проекту.

Відповідно методами, що використовуються для вирішення кожного окремого завдання виступатимуть об'єкти, методи та засоби, що вивчатимуться на відповідних лабораторних роботах.

Досить важливим залишається процес оцінювання якості виконання проекту, особливо з використанням критеріїв, які оголошуються перед початком роботи. Це робить його «прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів навчального процесу» [12, с. 25].

Виділяють наступні критерії оцінювання проекту:

1. Постановка мети і обґрунтування проблеми проекту.
2. Планування шляхів її досягнення.
3. Глибина розкриття теми проекту.
4. Різноманітність джерел інформації, доцільність їх використання.
5. Відповідність вибраних способів роботи меті та змісту проекту.
6. Аналіз процесу виконання роботи, висновки і перспективи.
7. Особиста зацікавленість автора, творчий підхід до роботи.
8. Відповідність вимогам оформлення письмової частини.
9. Якість проведення презентації.
10. Якість проектного продукту [12, с. 24].

У процесі виконання і оформлення проектної роботи студенти розвивають творче та логічне мислення, активізують пізнавальну активність на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій, а це, у свою чергу, як зазначає М. Кадемія, сприяє поліпшенню якості фахової підготовки, підвищує пізнавальну активність студентів та ефективність навчання [4].

Досить ефективним у викладанні навчальних предметів, побудованих на проектній технології навчання, вважаємо використання програмних продуктів, що створені студентами раніше. Цесприятиме розвитку інтересу до предмету, стимулюватиме їх активність і самостійність у навчанні, залучатиме до позаурочної роботи.

Демонстрація такого прикладу має на меті ознайомлення студентів із кінцевим результатом для підвищення їх пізнавальної активності, свідомої самостійної діяльності, основою якої, за словами Г. Ковальчук, є власні мотиви і рішення [5, с. 27]. Уже на цьому етапі студенти розпочинають роботу над майбутніми проектами, уточнюють незрозумілі моменти. На даному етапі відбувається проектування кінцевого результату, щоб на наступних етапах успішно його реалізувати.

Наведемо орієнтовані теми для індивідуальних навчальних проектів: академічний журнал, журнал викладача, абітурієнт,

університетська бібліотека, облік комп'ютерної техніки університету, відділ обліку стипендії, науково-педагогічний склад кафедри, університетська друкарня, деканат, бухгалтерія, медичний пункт тощо.

Розглянемо постановку задачі для створення академічного журналу: розробити БД для контролю успішності студентів.

Таблиця Excel повинна містити відомості про відвідування, успішність студентів за різними навчальними дисциплінами, теми навчальних дисциплін та відомості про студентів (стать, іноземна мова, адреса, телефон тощо).

Забезпечити вибір навчальної дисципліни зі списку заданих варіантів, введення статі, іноземної мови має відбуватись через вибір значень між перемикачами.

Редагування: дозволено перездачі та відпрацювання пропусків.

Видалення відрахованих студентів.

Пошук: результат успішності студента з навчальної дисципліни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, метод проектів – один з ефективних методів організації навчання на заняттях, потужний педагогічний засіб, що виходить за рамки традиційної системи освіти. Впровадження цієї діяльності дозволяє викладачеві організувати систематизоване освоєння сучасних інформаційних технологій, сформуванню у студентів необхідні навички самостійної роботи з сучасними системами, дозволяє одночасно використовувати різні способи представлення інформації. Крім того, метод проектів дозволяє формування професійної мобільності майбутнього вчителя представити у вигляді руху від поетапних задач розвитку та формування професійних умінь до кінцевого результату, який виражається у конкретному продукті його діяльності.

У подальшому вважаємо за доцільне узагальнити світовий досвід щодо вдосконалення інформаційно-комунікаційної підготовки майбутніх учителів економіки з використанням веб-технологій та дистанційних форм навчання.

Список літератури: 1. Безпалько О.В. *Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів* / О.В. Безпалько // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія №11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб.наук. праць. – №14. – К. – 2012. – С. 73-80. 2. Вихристюк О. Сучасні підходи до формування професійних компетенцій учнів [Електронний ресурс] / О.Вихристюк. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/27272>. 3. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : навч. посіб.

- / В.В. Корольський, Т.Г. Крамаренко, С.О. Семеріков, С.В. Шокалюк; наук. ред. академік АПН України, д.пед.н., проф. М.І. Жалдак. – Кривий Ріг : Кн. вид. Кирєєвського, 2009. – 324 с. 4. Кадемія М.Ю. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій / М.Ю. Кадемія, Л.С. Шевченко // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. праць. – № 3. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 132-138. 5. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті : навч. посіб. / Г.О. Ковальчук. – 2-ге вид., доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 298 с. 6. Новиков А.М. Методология учебной деятельности / А.М. Новиков – М. : Эгвес, 2005. – 176 с. 7. Пахомова Н.Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении : пособ. [для учителей и студ. пед. вузов] / Н.Ю. Пахомова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : АРКТИ, 2005. – 112 с. 8. Педагогические технологии : учеб. пособ. [для студ. пед. спец.] / [М.В. Буланова-Топоркова, А.В. Духавнева, В.С. Кукушин, Г.В. Сучков]; под общ. ред. В.С. Кукушина. – М. : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: «МарТ», 2004. – 336 с. – (Серия «Педагогическое образование»). 9. Полат Е.С. Метод проектов [Электронный ресурс] / Е.С. Полат // ИОСО РАО. – Режим доступа : <https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50yaEkIzYq2kuRf3nbzVDewud6fcIkMzFqyrq4/edit?pli=1>. 10. Полюхович Н.В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів основ економіки у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н.В. Полюхович - Рівне, 2014. - 264 с. 11. Самойленко Н.Б. Підготовка вчителів гуманітарних дисциплін до застосування методу проектів у професійній діяльності : дис... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Н.Б. Самойленко. – К., 2008. – 285 с. 12. Ступницкая М.А. Материалы курса «Новые педагогические технологии: организация и содержание проектной деятельности учащихся»: лекции 5–8 : учеб.-метод. пособ. / М.А. Ступницкая.– М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2009. – 68 с. 13. Сушенцева Л. Проблема професійної мобільності у контексті міждисциплінарного підходу / Л. Сушенцева // Теорія і методика професійної освіти. – № 1. – 2011. – С. 3-11

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Bezpал'ko O.V. Komponenty professional'noy moybyl'nosty budushchyykh sotsyal'nykh pedahohov / O.V. Bezpал'ko // Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriya #11. Sotsial'na robota. Sotsial'na pedahohika: zb.nauk. prats'. – #14. – К. – 2012. – S. 73-80. 2. Vykhrystyuk O. Suchasni pidkhody do formuvannya profesiynykh kompetensiy uchniv [Elektronnyy resurs] / O.Vykhrystyuk. – Rezhym dostupu: <http://metodportal.com/node/27272>. 3. Innovatsiyni informatsiyno-

komunikatsiyni tekhnolohiyi navchannya matematyky : navch. posib. / V.V. Korol's'kyu, T.H. Kramarenko, S.O. Semerikov, S.V. Shokalyuk; nauk. red. akademik APN Ukrayiny, d.ped.n., prof. M.I. Zhaldak. – Kryvyy Rih : Kn. vyd. Kyryeyevs'koho, 2009. – 324 s. 4. Kademiya M.Yu. Aktyvizatsiya piznaval'noyi diyal'nosti studentiv na osnovi vykorystannya informatsiyno-komunikatsiynikh tekhnolohiy / M.Yu. Kademiya, L.S. Shevchenko // Visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttyediyal'nosti : zb. nauk. prats'. – # 3. – L'viv : LDU BZhD, 2009. – S. 132-138. 5. Koval'chuk H.O. Aktyvizatsiya navchannya v ekonomichniy osviti : navch. posib. / H.O. Koval'chuk. – 2-he vyd., dop. – K. : KNEU, 2005. – 298 s. 6. Novykov A.M. Metodolohyya uchebnoy deyatel'nosti / A.M. Novykov – M. : Zhves, 2005. – 176 s. 7. Pakhomova N.Yu. Metod uchebnogo proekta v obrazovatel'nom uchrezhdeny : posob. [dlya uchyteliv y stud. ped. vuzov] / N.Yu. Pakhomova. – 3-e yzd., yspr. y dop. – M. : ARKTY, 2005. – 112 s. 8. Pedahohycheskye tekhnolohyy : ucheb. posob. [dlya stud. ped. spets.] / [M.V. Bulanova-Toporkova, A.V. Dukhavneva, V.S. Kukushyn, H.V. Suchkov]; pod obshch. red. V.S. Kukushyna. – M. : YKTs «MarT»; Rostov n/D: «MarT», 2004. – 336 s. – (Seryya «Pedahohycheskoe obrazovanye»). 9. Polat E.S. Metod proektov [Elektronnyy resurs] / E.S. Polat // YOSO RAO. – Rezhym dostupu : <https://docs.google.com/document/d/13xOCJ50yaEkIzYq2kuRf3nbzVDewud6fcIkMzFqyrq4/edit?pli=1>. 10. Polyukhovych N.V. Formuvannya informatsiyno-komunikatsiynoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv osnov ekonomiky u protsesi fakhovoyi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / N.V. Polyukhovych - Rivne, 2014. - 264 s. 11. Samoynenko N.B. Pidhotovka vchyteliv humanitarnykh dystsyplin do zastosuvannya metodu proektiv u profesiyniy diyal'nosti : dys... kandydata ped. nauk : 13.00.04 / N.B. Samoynenko. – K., 2008. – 285 c. 12. Stupnytskaya M.A. Materyaly kursa «Новые педагогические технологии: орhанызатыа у соderzhаныe проektnoy deyatel'nosti uchaschykhsya»: lektsyy 5–8 : ucheb.-metod. posob. / M.A. Stupnytskaya.– M. : Pedahohycheskyy unyversytet «Pervoe sentyabrya», 2009. – 68 s. 13. Sushentseva L. Problema profesiynoyi mobil'nosti u konteksti mizhdystsyplinarnoho pidkhodu / L. Sushentseva // Teoriya i metodyka profesiynoyi osvity. – # 1. – 2011. – S. 3-11

Н.В. Полюхович

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЭКОНОМИКИ

В статье внимание сосредоточено на возможностях реализации профессиональной мобильности учителей экономики, которая сегодня выступает одним из основных требований успешной профессиональной реализации будущего специалиста. Одним из методов ее эффективной реализации выступает метод проектов, что позволяет активизировать как аудиторную, так и самостоятельную работу учеников и студентов. На основании метода проектов построено преподавание спецкурса «Технологии офисного программирования», обеспечившего непрерывное и систематизированное усвоение учебного материала.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, метод проектов, будущие учителя экономики, электронные таблицы.

Н.В. Полухович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЕКОНОМІКИ

У статті зосереджено увагу на можливостях реалізації професійної мобільності учителів економіки, яка сьогодні виступає однією з основних вимог успішної професійної реалізації майбутнього фахівця. Одним із методів її ефективної реалізації розглянуто метод проектів, що дозволяє активізувати не лише аудиторну, а й самостійну роботу учнів та студентів. На основі методу проектів побудовано викладання спецкурсу «Технології офісного програмування», що забезпечило безперервне систематизоване засвоєння навчального матеріалу.

Ключові слова: професійна мобільність, метод проектів, майбутні учителі економіки, електронні таблиці.

Polyuhovich N.

GUARANTEING OF FUTURE TEACHERS' OF ECONOMY PROFESSIONAL MOBILITY

The article pays attention to the possibilities of realization of future teachers' of economy professional mobility, which is one of the main demands of successful professional realization of future specialist nowadays. The method of projects as one of the methods of its realization has been analyzed. This method allows to activize not only class but independent activities of the students and the pupils as well. The teaching of special course "Technologies

of the office programming” is based on the methods of projects, that has provided continuous systematical learning of the educational material.

Key words: professional mobility, methods of projects, future teachers of economy, spreadsheets.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378

Поцулко О.А.

м. Червоний Лиман, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ КОМУНІКАТИВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується глобальними проблемами, з якими стикається суспільство, соціум, цивілізація в цілому, що неминуче позначається і на стан сфери освіти, яка сьогодні не може обмежитися тільки передачею соціокультурних норм, а передбачає формування в індивіда вміння знайти й освоїти такі соціально-економічні, соціально-статусні та соціально-психологічні ніші, які дозволили б особистості вільно самореалізуватися, бути здатною до гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності на основі комунікації позитивного типу та принципу соціальної відповідальності. У зв'язку з цим володіння хоча б однією з іноземних мов є сьогодні реальною потребою для майбутніх фахівців. Не випадково ЮНЕСКО проголосив ХХІ століття століттям поліглотів. Таким чином, в основі зміни освітньої системи лежить певна послідовність узгоджених дій з формування освіти нового типу, що знаходить своє відображення в інноваційному контексті комунікативної освіти студентів.

Аналіз останніх наукових публікацій. Проблема комунікативної освіти студентів вузів у вітчизняній літературі є порівняно малодослідженою сферою. Заслужують на увагу праці російських науковців: В.В. Сафонові [4], С.Г. Тер-Мінасові [5], Т.Т.Черкашиної [6], у яких розглянуто проблеми становлення та розвитку комунікативної освіти та міжкультурної комунікації. Розкриттю сутності моделі педагогічного управління комунікативною освітою студентів вузів присвячені роботи О.Ю. Афанасєвої [1], О.Ю. Нікітіної [2, 3] та інших. Проте дана проблема в Україні все ще залишається недослідженою, тому викликає науковий інтерес і потребує більш детального вивчення.

Метою статті є аналіз сутності комунікативної освіти, її структурних елементів, а також моделі педагогічного управління комунікативною освітою студентів вузів.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна освіта – це цілеспрямований вплив викладача на учнів в процесі планування, мотивації, організації, контролю їх навчальної діяльності, розвитку міжособистісної комунікації для оволодіння студентами міжкультурними, мовними, професійно-комунікативними, дискурсивними знаннями та вміннями з метою розвитку соціокультурної особистості, а також забезпечення високого рівня комунікативної компетентності, продуктивної комунікації та здатності до діалогу культур [1, с. 114]. Виходячи з цього, головним завданням комунікативної освіти є формування особистості, яка увібрала в себе позитивний досвід власної та інших культур. Головне при цьому не тільки засвоїти певну суму знань про специфіку культурного життя іншої країни, але й оволодіти соціокультурним досвідом, розвинути свій власний культурний вигляд [4, с. 53]. Сутність комунікативної освіти полягає в гуманізації та у визнанні її динамічного характеру. Розуміння особистості як об'єкта і суб'єкта комунікативної освіти зумовлено тією обставиною, що вона виступає як носій мови і визначає специфіку культурної поведінки. Головним завданням комунікативної освіти студентів вузів є формування особистості та особистісних смислів шляхом вивчення мови і культур для досягнення взаєморозуміння між індивідами в процесі їх комунікації. Одним з суттєвих напрямів в теорії комунікативної освіти є формування мовної особистості, яка корелює зі структурою різних типів гуманітарного знання, а саме мовного та культурного: знання рідної, державної та іноземної мов та відповідних культур [2, с. 67]. Розвиток мовної особистості має стати домінантою в комплексі цілей комунікативної освіти, що вимагає перегляду підходів до гуманітарної підготовки студентів.

Традиція вивчення мови як діяльності йде від «Риторики» Аристотеля, проте при дослідженні дидактики культури мови далеко не завжди на перше місце ставиться концепт «говорить людина», тобто мовна особистість, яка діє за допомогою мови. Для вирішення методичного завдання формування діалогічної компетентності майбутніх фахівців, на наш погляд, потрібна спеціальна методика розвитку комплексу інтегративних метаумінь: 1) діяти з позиції; 2) діяти в жанрі. Дана метамодель базується на текстуально-діалогічному принципі навчання мовної діяльності, який спирається на риторико-інструментальний підхід до формування конкретних умінь: бути автором риторичного,

несуперечливого, ефективного тексту (мовна позиція Автор); вміння слухати і чути (мовна позиція Слухач); мати навички саморефлексії та рефлексії, тобто володіти прийомами оцінювання як «своєї», так і «чужої» промови (мовна позиція Експерт). Будь-яка професійна ідея реалізується в якості мовної, основою якої є, насамперед, діалог, суб'єкти якого діють відповідно соціально-мовним позиціям Автор, Слухач, Експерт в мовному жанрі, який заданий рамками інституційного дискурсу. Вміння вибудовувати діалогічні відносини, займати активну позицію Автора; проте відповідальну позицію свідомого Слухача; готовність і здатність оцінювати свою і чужу мову з позиції Експерта, виступаючи в певному мовному жанрі, заданому ситуацією спілкування, – ось складові професійно значущих мовних навичок майбутніх фахівців [6, с. 117]. Практична спрямованість розвитку мовної особистості полягає у вивченні рідної, державної української та іноземних мов через міждисциплінарні зв'язки, практичну реалізацію національно-культурного компонента, знайомство з представниками інших культур, через краєзнавчі, регіонознавчі та країнознавчі матеріали як в школі, так й у вузі. Мовна особистість повинна нести в собі мовний і культурний потенціал в широкому полілінгвальному та культурному діапазоні. Саме комунікативна освіта студентів вузів сприяє їх мовному розвитку, проявляючись у наступних напрямках: по-перше, у вдосконаленні вміння планувати свою мовну поведінку, співвідносячи цілі кожного мовного вчинку з висловлюваним змістом і наявними засобами; по-друге, у підвищенні рівня практичного володіння рідною та іноземною мовою, змушуючи студентів більш уважно ставитися до способів вираження своїх думок, до мовного етикету.

Комунікативна освіта студентів вузів включає в себе міжкультурну, мовну, міжособистісно-комунікаційну та дискурсивну складові, кожна з яких є підсистемою, що інтегрує в собі комплекс елементів. Ступінь сформованості елементів і сила зв'язку між підсистемами комунікативної освіти визначають структуру її зовнішнього вираження. Таким чином, комунікативна освіта має системний характер – володіє атрибутами, властивими самоорганізуючим, цілеспрямованим, синергетичним системам (стійкість, потреба в розвитку і саморозвитку) і має власну внутрішню логіку розвитку, що не зводиться до логіки суми її підсистем і логіці розвитку кожної підсистеми окремо [3, с. 241 – 242]. Завдання міжкультурної складової комунікативної освіти полягає в тому, щоб студент долучився до культурних цінностей рідної країни і країн досліджуваних мов, ідентифікуючи процес становлення професійно мобільного фахівця з усвідомленням приналежності до культур різних

країн, інтеріорізацією їх цінностей, вибором і здійсненням культурного способу життя. Шляхом порівняння студент навчається виявляти особливості своєї національної культури, знайомиться з загальнолюдськими цінностями, що сприяє вихованню майбутніх фахівців у контексті «діалогу культур» (механізм взаєморозуміння, процес, в результаті якого проявляється, зміцнюється (руйнується, зникає) взаєморозуміння). Даний елемент комунікативної освіти забезпечує особистісно-смысловий розвиток майбутніх фахівців, підтримує їх індивідуальність, єдність і неповторність кожного, спираючись на здібності особистості до самопізнання й міжкультурного саморозвитку. Таким чином, міжкультурний блок концептуальної моделі педагогічного управління комунікативною освітою розглядається як особливий вид освіти, який виражається в залученні майбутніх фахівців до прогресивної культури країн досліджуваної мови, в розширенні їх лінгвістичної та філологічної компетенції, ерудиції та кругозору. Центром цієї освіти є людина, яка пізнає і творить культуру як національну, так й іншомовну шляхом діалогічного спілкування, обміну смислами, що дозволяє майбутнім спеціалістам бути адекватними учасниками міжкультурної комунікації [5, с. 23].

Мовна складова комунікативної освіти студентів вузів передбачає знання та володіння мовною системою, що склалася в даному іншомовному соціумі, як комунікативним кодом для адекватного вираження інформації з урахуванням стилістичних особливостей мови, а також існуючих реалій як частини мовної культури тієї чи іншої країни. Мовний блок передбачає роботу з іншомовним матеріалом і включає в себе елементи навчальної діяльності, які засновані на сприйнятті, осмисленні, запам'ятовуванні та відтворенні іншомовного матеріалу. Поряд з цим розвиваються увага, уява, мислення майбутнього фахівця. Дана складова важлива, так як володіння іноземною мовою на сучасному етапі є обов'язковим компонентом професійної підготовки фахівця будь-якого профілю. В ідеальному варіанті мовний блок повинен бути сформований в загальноосвітній школі: абітурієнт повинен володіти загальнонавчаною мовою (General English) на середньому рівні (Intermediate Level). До основних завдань мовного блоку належать: 1) розвиток умінь та навичок усного та письмового іншомовного спілкування, релевантних для ситуацій повсякденно-побутового та професійного характеру; 2) підвищення рівня культури іншомовного спілкування та мовлення майбутніх фахівців; 3) посилення мотивації до оволодіння іноземною мовою, задоволення пізнавальних інтересів учнів і їхніх потреб у спілкуванні іноземною мовою; 4) формування у майбутніх

фахівців навичок самоосвіти у сфері іноземної мови. При вирішенні даних завдань викладачеві необхідно керуватися: 1) розумінням цілей педагогічного управління комунікативною освітою студентів вузів; 2) особистісними особливостями студентів; 3) віковими та індивідуальними особливостями студентів, їх інтересами та планами на майбутнє; 4) умовами комунікативної освіти студентів; 5) специфікою досліджуваного мовного матеріалу; 6) знаннями психофізіологічних механізмів, що лежать в основі засвоєння мовних засобів, операцій та дій з ними і забезпечують мовне спілкування [2, с. 76 – 77]. Таким чином, даний блок має на увазі комплекс знань лінгвістичного (фонетичного, граматичного та лексичного мінімумів) та комунікативного (правила оформлення цього мінімуму та навички оперування їм) характеру.

Міжособистісно-комунікаційна складова комунікативної освіти передбачає вибір правильної стратегії і тактики в тій чи іншій ситуації спілкування, що є запорукою ефективної комунікації. Цей блок визначається знанням принципів, правил, змісту, форм спілкування і являє собою систему міжкультурних і лінгвокультурологічних знань та умінь, побудованих за логікою вирішення комунікативних завдань. До основних завдань даного блоку відносяться: 1) розвиток у студентів здатності інтегративне спілкуватися, встановлювати і перебудовувати взаємовідносини, визначати і коригувати комунікативну поведінку; 2) оволодіння вміннями переносити відомі знання, вміння та навички в ситуацію професійної комунікації, трансформуючи їх відповідно до специфіки конкретних умов; 3) розвиток у студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до спілкування як важливого аспекту майбутньої професійної діяльності [3, с. 249]. Таким чином, міжособистісно-комунікаційний блок дозволяє придбати здатності здійснювати міжособистісну комунікацію, тобто сукупність різноманітних форм виробничих відносин, взаємодії між індивідами та групами, що належать до різних культур, в ході яких кожен з них виключно або по черзі є виробником або споживачем професійно значимої інформації.

Дискурсивна складова комунікативної освіти визначається як найважливіша з метою розвитку комунікативної компетентності студентів вузів. Дискурс визначається як мовнорозумовий процес, об'єктивований в деякій множині текстів, пов'язаних спільними когнітивними стратегіями породження і розуміння, що мають внутрішню організацію, яка узгоджується з цими стратегіями та службовцями для передачі й генерування сенсу і декодування інших текстів. Один з аспектів дискурсу звернений до прагматичної ситуації, а інший – до ментальних процесів комуні кантів. Дискурс моделюється у вигляді фреймів (типових ситуацій)

і сценаріїв (рольових фреймів, що описують стандартну послідовність дій в стереотипній ситуації) [2, с. 79]. Майбутньому фахівцю в процесі професійної діяльності часто доведеться формувати полісуб'єктні міжкультурні відносини, успішність яких визначається наявністю в його пам'яті численних сценаріїв, які репрезентують колишній досвід спілкування, а також умінням правильно побудувати дискурс. При цьому особливу роль грають професійні дискурси, реалізовані переважно в процесі ділової комунікації, що несуть у собі особливості професійно окреслених соціальних ролей учасників спілкування. До основних завдань дискурсивного блоку належать: 1) вдосконалення у студентів уміння своєчасно активізувати фрагменти словникового запасу в процесі мовної діяльності; 2) розвиток здатності до побудови когерентного висловлювання; 3) удосконалення загальних стратегій виробництва та розуміння дискурсу; 4) оволодіння професійно орієнтованими дискурсами. Таким чином, даний блок дозволить майбутньому фахівцю оволодіти набором професійно значущих типів дискурсу, вміло використовувати їх у конкретних ситуаціях і адекватно співвідносити з особливостями мовного оформлення, а прогнозування ситуацій професійно орієнтованого спілкування неминуче призведе до аналізу наявних у розпорядженні студента мовних засобів і до необхідності заучування мовних стандартів, кліше, формул етикету.

Висновки. По-перше, сучасне інформаційне суспільство потребує фахівців, що володіють досить високою мовною культурою, стійкими навичками встановлення діалогічних відносин, тобто в професіоналах, які володіють високим рівнем діалогічної компетентності. Виграючи у своїх закордонних однолітків в ерудиції, демонструючи енциклопедичність і фундаментальність отриманих за роки навчання у вищому навчальному закладі знань, наші випускники програють за критерієм адаптивності та комунікативної компетентності. Однак у сучасному світі цінністю є не стільки освіченість як така, скільки – комунікативна грамотність. По-друге, специфіка моделі педагогічного управління комунікативною освітою полягає у використанні в освітньому процесі вищої школи професійного циклу дидактично підготовленого викладачем інтегрованого матеріалу на основі його міжкультурної, мовної, міжособистісно-комунікаційної та дискурсивної спрямованості, технологічної та дидактичної послідовності, діагностичної та індивідуальної орієнтованості. По-третє, головна роль у цьому процесі відводиться системної інтеграції названих блоків, переорієнтації їх зв'язків і відносин в інтересах досягнення запланованих рівнів розвитку комунікативної компетентності студентів вузів і якості їх комунікативної

освіти. По-четверте, основним недоліком сформованої системи комунікативної освіти студентів вузів є відсутність чітко поставлених цілей, використання методик, розрахованих на засвоєння формальних аспектів живої мови, і, як наслідок, низький рівень мотивації учнів до вивчення мов.

Перспективи подальших розробок. Дана стаття не вичерпує і не розкриває всі важливі аспекти даної проблеми. Так, у подальших дослідженнях та наукових публікаціях ми зосередимо увагу на підвищенні ефективності педагогічного управління комунікативною освітою за рахунок створення комплексу організаційно-педагогічних умов, що враховує призначення та зміст комунікативної діяльності студентів, соціальний заказ суспільства в полікультурній мовній особистості, яка володіє комунікативною компетентністю, можливості семіотико-ситуаційного підходу.

Список літератури: 1. Афанасьєва О.Ю. Концептуальное многоуровневое решение проблемы управления коммуникативным образованием студентов в условиях модернизации российского образования / О.Ю. Афанасьєва // Педагогические науки. – 2006. – № 2(18). – С. 114. 2. Никитина Е.Ю., Афанасьєва О. Ю. Содержательный аспект педагогического управления коммуникативным образованием студентов вузов / Е.Ю. Никитина, О.Ю.Афанасьєва // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2009. – № 4. – С. 65 – 81. 3. Никитина Е.Ю. Педагогическое управление коммуникативным образованием студентов вузов: траектории развития / Е.Ю. Никитина, О.Ю. Афанасьєва // Подготовка студентов вузов к осуществлению деловой коммуникации: Коллективная монография / Под ред. Е.Ю. Никитиной. – М.: ВЛАДОС, 2008. – С. 226 – 269. 4. Сафонова В.В. Культуроведение и социология в языковой педагогике / В.В.Сафонова. – Воронеж: Истоки, 1992. – 430 с. 5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учебное пособие / С.Г.Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 262 с. 6. Черкашина Т.Т. Формирование коммуникативного лидера: метаметодика диалога / Т.Т. Черкашина: Монография. – М.: Изд-во Московского гуманитарного университета, 2011. – 290 с.

Bibliography (transliterated):1. Afanas'eva O.Ju. Konceptual'noe mnogourovnevoe reshenie problemy upravlenija kommunikativnym obrazovanijem studentov v uslovijah modernizacii rossijskogo obrazovanija / O.Ju. Afanas'eva // Pedagogicheskie nauki. – 2006. – № 2(18). – S. 114. 2. Nikitina E.Ju., Afanas'eva O. Ju. Soderzhatel'nyj aspekt pedagogicheskogo

upravljenija komunikativnym obrazovaniem studentov vuzov / E.Ju. Nikitina, O.Ju. Afanas'eva // Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2009. – № 4. – S. 65 – 81. 3. Nikitina E.Ju. Pedagogicheskoe upravlenie komunikativnym obrazovaniem studentov vuzov: traektorii razvitija / E.Ju. Nikitina, O.Ju. Afanas'eva // Podgotovka studentov vuzov k osushhestvleniju delovoj kommunikacii: Kollektivnaja monografija / Pod red. E.Ju. Nikitinoj. – M.: VLADOS, 2008. – S. 226 – 269.4. Safonova V.V. Kul'turovedenie i sociologija v jazykovoј pedagogike / V.V.Safonova. – Voronezh: Istoki, 1992. – 430 s.5. Ter-Minasova S.G. Jazyk i mezhkul'turnaja kommunikacija: Uchebnoe posobie / S.G.Ter-Minasova. – M.: Slovo, 2000. – 262 s. 6. Cherkashina T.T. Formirovanie komunikativnogo lidera: metametodika dialoga / T.T. Cherkashina: Monografija. – M.: Izd-vo Moskovskogo gumanitarnogo universiteta, 2011. – 290 s.

Поцулко О.А.

ІННОВАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ КОМУНІКАТИВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ВУЗІВ

У статті розглядається сутність комунікаційної освіти, її структура та модель педагогічного управління комунікативною освітою студентів вузів. Автор описує змістовний блок моделі педагогічного управління комунікативною освітою студентів вузів, який включає в себе міжкультурну, мовну, міжособистісно-комунікаційну та дискурсивну складові.

Ключові слова: комунікативна освіта, педагогічне управління, змістовний блок моделі педагогічного управління комунікативною освітою, міжкультурна, мовна, міжособистісно-комунікаційна та дискурсивна складові змістовного блоку.

Поцулко Е.А.

ІННОВАЦИОННЫЙ КОНТЕКСТ КОММУНИКАТИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

В статье рассматривается сущность коммуникативного образования, его структура и модель педагогического управления коммуникативным образованием студентов вузов. Автор освещает содержательный блок модели педагогического управления коммуникативным образованием студентов вузов, включающий в себя межкультурную, языковую, межличностно-коммуникационную и дискурсивную составляющие.

Ключевые слова: коммуникативное образование, педагогическое управление, содержательный блок модели педагогического управления коммуникативным образованием, межкультурная, языковая, межличностно-коммуникационная и дискурсивная составляющие содержательного блока.

Potsulko E.

INNOVATIVE CONTEXT COMMUNICATIVE EDUCATION OF UNIVERSITY STUDENTS

The article considers the essence and structure of students' communicative education and the model of its pedagogical management. The author present in detail the content component of the model of pedagogical management of students' communicative education which includes intercultural, linguistic, interpersonal-communicative and discourse constituents.

Key words: communicative education, pedagogical management, content component of the model of pedagogical management of communicative education; intercultural, linguistic, interpersonal-communicative and discourse constituents.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2015

УДК 378

*Резван О.О.,
м. Харків, Україна*

ОРІЄНТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ПРИЙНЯТТЯ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Постановка проблеми. Тенденції осучаснення освіти вимагають орієнтувати випускника ВНЗ на те, що його майбутня професійна діяльність має підпорядковуватись корпоративним цінностям організації, де він буде працювати. Актуальність проблеми спрямування працівників до набуття ними корпоративних цінностей науковці пояснюють тим, що головним ресурсом будь-якої організації та чинником формування конкурентних переваг є її персонал, а отже, виховання фахівця, потрібного організації, є важливим завданням її керівництва.

Аналіз останніх наукових публікацій. Поняття «корпоративні цінності» використовується, перш за все, у сфері маркетингу та управління бізнесом. У працях О. Грішної [2], В. Євтушевського [3], А. Колот [5] визначається, що засвоєння людиною норм, цінностей, візрів поведінки, прийнятних для певної організації, є умовою її ефективної соціалізації у новій спільноті. За думкою менеджерів, створення системи корпоративних цінностей відбувається через усвідомлення відповідей на питання: «Що ми робимо?, на що ми спроможні?, до чого ми маємо здібності?, якими є наші життєві установки?, який у нас план?, який інтерес наш бізнес представляє для клієнтів, співробітників компанії, партнерів?, де особисто моє місце як

фахівця в загальному плані розвитку компанії?». Цінності мають відповідати потребі фахівців отримувати підтвердження того, що справа, яку вони виконують, є істотною, має значення не лише у конкретній галузі, але й за межами бізнесу, конкретної посади, колег, окладу тощо [1.].

Метою статті визначаємо спрямування студентів на усвідомлення важливості корпоративних цінностей для професійної реалізації; орієнтація майбутніх фахівців на прийняття до системи особистих цінностей корпоративних правил організацій, у межах яких студенти мають намір працевлаштуватися.

Виклад основного матеріалу. Погоджуючись із науковцями у пріоритетності орієнтації керівництва на кваліфікованого працівника, що має бути зацікавленим працювати саме у цій компанії, вважаємо необхідним підкреслити важливість його орієнтації з боку керівництва на конкретні корпоративні правила, дотримання яких дає можливість бути «бажаним» для компанії, перспективним. Так, для гідної роботи працівника потрібно, по-перше, існування чіткого уявлення про нормальні темпи роботи та правильність їх дотримання у його групі; по-друге, повинно бути наочне втілення цього уявлення в реальності через приклади для наслідування та чіткі інструкції. Тільки тоді кожний працівник прийме ці уявлення за свій внутрішній стандарт і буде працювати, зв'язуючись із ним. Цю думку підтримує Т. Кицак [4], яка зазначає, що саме цінності, властиві багатьом членам колективу та найбільш авторитетним членам організації, стають запорукою згуртованості співробітників різних підрозділів і рівнів підприємства. На цій основі формується єдність поглядів і дій, а отже, забезпечується ефективне досягнення цілей підприємства [4, с. 81]. Продовжуючи цю думку, автор пов'язує продуману довгострокову перспективу формування корпоративних цінностей в організаціях із стабільністю соціальної структури держави в цілому, оскільки дотримання цінностей дозволяє будувати відносини між роботодавцем і працівником на якісно новій основі, що передбачає взаємну зацікавленість і відповідальність. Науковець пропонує орієнтуватись на конкретні позитивні корпоративні цінності, що мають сприяти ефективності підприємства:

- робота може бути виконана тільки на «відмінно»;
- в суперечці народжується істина;
- інтереси клієнта – понад усе;
- успіх компанії – це мій успіх;

- налаштування на взаємодопомогу, підтримку гарних відносин із колегами;
- не конкуренція, а співробітництво в роботі для досягнення загальної мети [4, с. 83].

Зауважуючи на результати дослідження Т. Кицак, можемо орієнтуватись на корпоративні цінності, які необхідно актуалізувати у процесі підготовки фахівця у ВНЗ. Зокрема, зацікавленості роботодавця у підвищенні кваліфікації працівників має орієнтувати їх на постійне професійне самовдосконалення; перебіг процесів прийняття рішень спричиняє усвідомлення важливості набуття студентом комунікативних навичок, що є умовою проведення професійних консультацій, умінь досягати компромісів; значущість для керівництва компаній характеру контактів має сприяти налаштування майбутніх фахівців на усвідомлення їх особливостей (перевага особистих або письмових контактів, твердість або гнучкість сталих каналів службового спілкування, значення формальних аспектів, можливість контактів з вищим керівництвом, норми поведінки при проведенні зборів тощо); орієнтація керівництва на конкретну стратегію у ставленні до клієнтів (перевага надається економії ресурсів або вслякого роду пільг та бонусів для залучення нових клієнтів) має посприяти формуванню у студентів умінь визначати різні стратегії професійної діяльності.

У формуванні ціннісної системи майбутнього фахівця корпоративні цінності найбільш активно актуалізуються на 3 – 4 курсах навчання у виші, оскільки саме у цей період студенти проходять навчально-професійну практику, у процесі якої відбувається їхнє знайомство із конкретними фаховими спільнотами. Отже, завданням педагогів має стати підготовка студентів до усвідомлення важливості орієнтації на корпоративні цінності тієї організації, у межах якої майбутні фахівці мають намір реалізовуватись.

У формуванні корпоративних цінностей керувались досвідом Т. Кицак, яка визначила продуктивні корпоративні цінності, дотримання яких дозволяє фахівцеві відчувати свою причетність до колективу, спонукає його до певних стилів діяльності з метою отримати позитивну оцінку керівництва, дозволяє будувати кар'єру. У межах нашого дослідження ми не ставили за мету формування таких цінностей у студентів, оскільки кожен із них у майбутній професійній діяльності буде реалізовуватись на конкретному підприємстві та, відповідно вимог його керівництва, набувати тих цінностей, які визначені як корпоративні у кожному конкретному випадку. Однак визначили необхідним надати уявлення студентам про цю групу цінностей та їх важливість для

професійної реалізованості. Найбільш ефективними способами ознайомлення студентів із конкретними корпоративними цінностями профільних підприємств визначили організацію взаємодіяльності із керівництвом базових організацій, на яких студенти проходять професійну практику. Так, у межах профорієнтаційної роботи було організовано низку зустрічей студентів 4 курсів напряму підготовки «Автомобільний транспорт» із керівництвом ТОВ Транспортної логістичної компанії «СІБ-Авто», ТОВ «Укравтопроект», ТОВ «Альфа-запчастини», ТОВ «Омега-автопоставка» та ін. Увагу студентів звертали на проспективні візитівки компаній, на яких було означено конкретні переваги кожного із підприємств відповідно до конкурентних із ним, а отже означені принади для клієнта можна вважати керівництвом до дій кожного із працівника цього підприємства.

Ознайомлення з корпоративними цінностями конкретного підприємства може відбуватись активно у процесі відвідування студентами музеїв цих організацій, однак зважаючи на те, що більша частина із них є досить сучасними і не має історичного минулого, вважали можливим замінити цей вид педагогічного засобу на ознайомлення із сайтами підприємств. Так, звертали увагу студентів на сторінки сайтів «Головне», «Про нас», «Наші досягнення» тощо, на яких, власне, розміщується інформація про значущі для корпорації події або перспективи, а тому ці інформацію можна інтерпретувати відповідно до корпоративних цінностей.

Усвідомленню цінностей організації сприяють візуальні елементи її презентації на ринку – символи (логотипи, емблеми, прапори тощо). Зважаючи на це, звертали увагу студентів на необхідність знаходження інформації про зміст кожного із важливих для організації символів. Результатом пошукової роботи майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі стало представлення інформативних повідомлень про найбільш відомі логотипи автомобільної промисловості: зокрема, про емблеми фірм «Мерседес», що означає панівне положення у повітрі, на воді та на землі; «BMW», яка у символічному пропелері, що рухається, представляє пам'ять про авіаційне минуле, пов'язане із моторами для знаменитих «Мессершміттів»; «Volvo», на радіаторі якого знаходиться символічне зображення давньоримського бога війни Марса та ін.

Цінності корпорації також відображуються у її девізах, отже, зважаючи на це, спрямовували студентів відшукувати та пояснювати розуміння найбільш цікавих та змістовних із них. Результати їхньої пошукової діяльності виявились у презентації таких девізів: «Фольксваген: Думай про мале», «BMW: Курс на перевагу», «ЗИЛ:

Демонструвати те, що можна реально запропонувати покупцеві», «Infiniti: Виключає компроміси» та ін.

Крім загальних девізів автомобільних компаній звертали увагу студентів на те, як відображено шлях до залучення покупця у слоганах компаній, пов'язаних із реалізацією запчастин: Омега-автопоставка: «Разом – ми сила! Нам з Вами по шляху», Тормозні колодки Dafni: «Безумовна репутація», Рикамби: «Упевненість у кожному кілометрі», Інтернет-форум з обговорення якості запчастин: «Зупинкам – Ні!» та ін.

Таким чином, спрямування студентів до усвідомлення значущості назви та змісту корпоративних брендів, визначених у символічних знаках та лозунгах, сприяло їхньому розумінню цілей корпорацій щодо вимог до працівників та орієнтації на групи клієнтів.

Ціннісна система корпорації визначена через представлення образу для наслідування, що уособлюється в героях підприємства (її засновниках, найбільш успішних топ-менеджерах, видатних фахівцях галузі, діяльність яких пов'язана із корпорацією). Для спрямування майбутніх працівників автомобільної та дорожньо-будівельної галузей на корекцію особистої системи професійних цінностей відповідно майбутньої професії знайомили їх із біографіями засновників та видатних представників галузі: Альфреда Слоуна (Дженерал Моторс), Лі Яккока (Форд), Феррарі Енцо (Феррарі) та інші. Крім того, спрямовували студентів робити висновки про елементи, які приносять ефективності у професійній діяльності відповідно презентації позитивного досвіду найбільш відомих Топ-менеджерів не лише представленої галузі, але й інших галузей господарств. Зокрема, цікавість у студентів викликали доповіді однокурсників про Джека Уелча, керманіча компанії «Дженерал Електрик», який встановив у своєму кабінеті телефон, номер якого знали всі співробітники. Якщо котрийсь із них складав вигідну угоду, то міг зателефонувати своєму босу. Під час розмови Уелч переривав усі свої справи та радів успіху свого підлеглого, а потім особисто складав вітальний лист та оприлюднював його у межах організації. Тим самим він не лише схвалював конкретного співробітника, але й давав стимул до успішної діяльності інших працівників, які розуміли, що кожна їхня заслуга буде визнаною у колективі [6].

У процесі навчання ділової української мови звертали увагу студентів на те, що особливістю корпоративної культури кожного працівника є його вміння грамотно висловлювати свої думки, складати ділові папери, вести комунікацію з партнерами. Орієнтували їх на те, що у процесі спілкування партнери або клієнти формують свою думку не про конкретного недостатньо грамотного або компетентного фахівця, а про

компанію в цілому, яка допускає можливість представлення себе таким фахівцем. Отже, студенти мають удосконалювати комунікативні уміння (письмові та усні) у процесі оволодіння діловою мовою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Орієнтація майбутнього фахівця на важливість прийняття корпоративних цінностей конкретної компанії сприяє його комфортному входженню у професійний колектив, тож формування цих цінностей за моделями представлення їх у відомих професійних корпораціях визначаємо важливим для формування особистості майбутнього фахівця.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо дослідження професійних мотивів навчання майбутніх фахівців через усвідомлення ними потреби професійного самовизначення.

Література: 1. Абрамова С.Г., Костенчук И.А. О понятии «корпоративная культура». – М., 1999. – С.45-46. 2. Грішнова О.А. економіка праці та соціально-трудоі відносини: підручник / Грішнова О.А. – К. : Знання, 2004. – 535 с. 3. Євтушевський В.А. Основи корпоративного управління: навч. посіб. Для студентів економічних спеціальностей / Євтушевський В.А. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с. 4. Кицак Т.Г. Корпоративні цінності в контексті соціалізації відносин у сфері праці / Ел. Ресурс. Режим доступу: ir/kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/982/1/kytsak.pdf 5. Колот А.М. Соціально-трудоі відносини: теорія і практика регулювання : моногр. / Колот А.М. – К. : КНЕУ, 2003. – 230 с. 6. Лапицкий М. Предпринимательская культура. Ел. Ресурс. Режим доступу: http://www.transport.ru/2_period/min_ekon/№296/pred.htm
Bibliijgraphy (transliterated): 1. Abramova S.H., Kostenchuk Y.A. O ponyatyu «korporatyvnaya kul'tura». – M., 1999. – S.45-46. 2. Hrishnova O.A. ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny: pidruchnyk / Hrishnova O.A. – K. : Znannya, 2004. – 535 s. 3. Yevtushevs'kyu V.A. Osnovy korporatyvnogo upravlinnya: navch. posib. Dlya studentiv ekonomichnykh spetsial'nostey / Yevtushevs'kyu V.A. – K. : Znannya-Pres, 2002. – 317 s. 4. Kytsak T.H. Korporatyvni tsinnosti v konteksti sotsializatsiyi vidnosyn u sferi pratsi / El. Resurs. Rezhym dostupu: ir/kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/982/1/kytsak.pdf 5. Kolot A.M. Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya i praktyka rehulyuvannya : monohr. / Kolot A.M. – K. : KNEU, 2003. – 230 s. 6. Lapytskyu M. Predprynmatel'skaya kul'tura. El. Resurs. Rezhym dostupu: http://www.transport.ru/2_period/min_ekon/#296/pred.htm

Резван О.О.

ОРІЄНТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ПРИЙНЯТТЯ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті висвітлюється проблема спрямування студентів на усвідомлення важливості корпоративних цінностей для професійної реалізації; орієнтація майбутніх фахівців на прийняття до системи особистих цінностей корпоративних правил організацій, у межах яких студенти мають намір працевлаштовуватись. Обґрунтовується позитивність наслідування корпоративних цінностей для працівника, що виявляється у визначенні його перспективності з точки зору керівництва фірми. Подано приклади способів формування корпоративних цінностей у студентів напрямку підготовки «Автомобільний транспорт».

Ключові слова: корпоративні цінності, професійна реалізація, керівництво, перспективність, кар'єра, позитивний досвід, символи.

Резван О.А.

ОРИЕНТАЦИЯ БУДУЩИХ РАБОТНИКОВ НА ПРИНЯТИЕ КОРПОРАТИВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В статье освещается проблема целенаправленности студентов на осознание важности корпоративных ценностей для профессиональной реализации, ориентация будущих специалистов на принятие в систему личных ценностей корпоративных правил организаций, в которых студенты намереваются трудоустроиться. Обосновывается позитивность принятия корпоративных ценностей для работника, что выражается в определении его перспективности с точки зрения руководства фирмы. Представляются примеры способов формирования корпоративных ценностей у студентов направления подготовки «Автомобильный транспорт».

Ключевые слова: корпоративные ценности, профессиональная реализация, руководство, перспективность, карьера, позитивный опыт, символы.

Rezvan O.O.

ORIENTATION OF FUTURE SPECIALISTS IS ON THE ACCEPTANCE OF CORPORATE VALUES OF PROFESSIONAL ORGANIZATIONS.

In the article the problem of aspiration of students is illuminated on realization of importance of corporate values for professional realization; an orientation of future specialists is on an acceptance to the system of the personal values of corporate rules of organizations, within the limits of that students intend to get work. Positiveness of emulating corporate values is grounded for a worker that appears in determination of his perspective from the point of view

of guidance of firm. Examples of methods of forming of corporate values are set for students straight preparations the "Motor transport".

Keywords: corporate values, professional realization, guidance, perspective, career, positive experience, symbols.

Стаття надійшла до редакції 13.04.15

УДК 37.091.33:004.9

*I.B. Савчук
м. Вінниця*

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОГРАФІКИ В НАВЧАННІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОМУ МИСТЕЦТВУ

Постановка проблеми. Нині одним з важливих питань, які повинна вирішити освіта XXI століття, є питання створення цілісної системи якісної освіти, оволодіння майбутніми фахівцями мобільного інформаційного багажу. На сучасному етапі розвитку освітніх технологій значно збільшується обсяг навчального інформаційного матеріалу і якість даних, що передаються від викладача до студентів, учнів. Тому постає необхідність пошуку нових можливостей успішного засвоєння студентами, учніми навчального матеріалу та даних.

Застосування нових інформаційних та комунікативних технологій дозволяють успішно вирішувати вище поставлені питання. Тому перспектива використання візуалізації інформації у навчальному процесі актуалізує тему нашого дослідження.

Аналіз попередніх публікацій свідчить, що проблемою використання ІКТ в навчальному процесі займалися В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, М. Козяр, Н. Копняк та ін.

Проблеми навчання декоративно-ужитковому мистецтву досліджували О. Лихолат, В. Мусієнко, Л. Оршанський, Л. Савка, С. Павх та ін.

Мега статті полягає в можливості використання візуалізації та інфографіки в навчанні декоративно-ужитковому мистецтву.

Виклад основного матеріалу.

Графічне представлення знань та інформації з'явилося багато раніше письменності у вигляді наскальних малюнків, пізніше мап з описом місцевості. Перші мапи з позначками датуються 7500 роком до нашої ери й були знайдені на території Турції в місті Чатал-Хююк. Пізніше древні інфографіки використовували для ведення обліку домашньої худоби, інвентаря, подорожей та ін.

Візуальні образи достеменно мають високу цінність у розповсюдженні ідей, досягненні поставленої мети. Особливо, коли вони грамотно інтегруються в текст. Унікальний, оригінальний образ може привабити увагу тих, для кого надається інформація. Однією з популярних форм розповсюдження ідей за допомогою візуальних образів є інфографіка.

Інфографіка – це візуальне представлення та розповсюдження концептуальної інформації, даних і знань у різних сферах діяльності, зокрема: наука, статистика, демографічні дані, журналістика, освіта. Це просте та наочне графічне представлення великої кількості даних та комплексної інформації о предметах, речах, включаючи складні взаємовідносини між ними.

Інфографіка може бути представлена в різних формах, а саме: карикатура; привабливі діаграма; ілюстрація; емблема; простий малюнок; стрічка часу з фото, посиланнями з історії міста, події чи біографії людини; хмаринка тегів; візуалізація даних на мапі та можливість вставити на сайт; інфографічні плакати, банери; карти; схеми; представлення результатів; знайомство з художнім твором; архітектурні плани та багато іншого. Будь-який образ підходить, якщо він краще сприймається, запам'ятовується, ефективно працює для передачі даних, досягає конкретної мети. Інструментарієм інфографіки не обмежена. Фахівці в цій сфері постійно розробляють різноманітні доступні програми.

Основна мета інфографіки – інформування. При цьому часто даний інструмент виступає в якості доповнення до текстової інформації, яка охоплює тему в повному обсязі та має деякі пояснення. Стиль передачі інформації залежить в першу чергу від мети, а також для кого призначено зображення. Інфографіка базується на певних законах побудови інформаційної графіки, тому далеко не кожне зображення з даними можна назвати інфографікою. [1; 2]

Інфографіка відрізняється сучасним яскравим кольоровим дизайном і на перший погляд здається, що створити її може тільки дизайнер за допомогою програм AdobePhotoshop, CorelDrawчи щось ще професійне. Насправді, існують сервіси, які дозволяють створювати інфографіку всім бажаючим.

Наведемо приклад інфографіки з назвою «Вибір комп'ютера для бабусі та дідуся», яку створив А.Суханов (мал.1). Безкоштовний сайт, на якому можна розробити подібну інфографіку, дає поетапну інструкцію та можливість створення діаграм для всіх бажаючих початківців роботи з персональним комп'ютером, а також охоплює основні функції малювання.

При цьому декілька користувачів можуть спільно використовувати і редагувати одну діаграму одночасно, а також створювати презентацію.[3]

Для іншого варіанта створення інфографіки можна скористатись сервісом Wordle.net. Цей сервіс для генерації «хмаринки слів» з тексту (мал.2), який ви надаєте. Хмаринка виділяє слова, котрі частіше зустрічаються в початковому тексті. Тут можна налаштувати різноманітні шрифти, макети, форми хмаринки і кольорові схеми вашої хмаринки. Таким чином в освітньому процесі можна підводити підсумки опитування. Можна обробити текст і визначити частотність того чи іншого слова. Таким чином можна створювати графічні банери, навчальні таблиці. Ці картинки можна зберігати та додавати до презентацій, доповідей та ін. [4]

«Візуалізація інформації» - сьогодні це широко розповсюджене словосполучення. Усі проекти намагаються візуалізувати інформацію з метою донести її до користувача. Все створюється у вигляді образів і асоціацій. Сучасна молодь – візували не тільки за фактом психотипу, але й мимоволі. Яскраві реклами, засилля телебачення, Інтернет – з усім цим важко сьогодні конкурувати, звичайно ж, важливим, але нудним текстам з підручників. [5] Саме тому візуалізація знань зараз актуальна як ніколи у навчанні студентів та школярів. Не даремно самими популярними книгами стають «Математика в таблицях і схемах» чи «Громадянське право в таблицях». Використання інфографіки дозволяє легко засвоїти матеріал, оскільки картинка в будь-якому випадку швидше притягне увагу глядача, ніж суцільний довгий текст, чи велика таблиця з даними.

Успішним використанням інфографіки може бути у навчанні студентів, учнів декоративно-ужитковому мистецтву. Зображення – одна з форм комунікацій, яка відіграє важливу роль в презентації ідей. Одне успішне, грамотне зображення варто 1000 слів. Воно може спростити сенс й одночасно передати всю необхідну інформацію. Зображення роблять інформацію більш привабливою та переконливою. У сфері навчання декоративно-ужиткового мистецтва зображення відображають основні течії колективного сприйняття. Ми можемо бачити одні й ті ж самі популярні зображення китайською, англійською та іншими мовами. Не важливо. Вони не потребують перекладу.

Особливо це стосується пояснення багатогранних технологічних процесів виготовлення художніх виробів відповідно до різних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Адже при цьому потрібно врахувати багато важливих аспектів та надати багато різноманітної навчальної інформації. Зокрема: види та властивості матеріалів для майбутніх виробів, правила підготовки цих матеріалів до обробки; інструменти ,

пристосування, обладнання для обробки матеріалів; послідовність технологічних процесів виготовлення художніх виробів; правила безпечної роботи при виготовленні виробів та ін.

Розглянемо на прикладі українську народну вишивку. На початку вивчаються історичні відомості щодо виготовлення вишитих виробів. Відповідно до обраного виробу підбирається тканину з натуральних волокон рослинного походження (бавовняні, лляні, конопляні) та хімічних волокон (віскозні); нитки з натуральних волокон рослинного (бавовняні) та тваринного (вовняні, шовкові) походження, а також нитки з штучного волокна (акрилові). Необхідно правильно підібрати інструменти для вишивки: голки та ножиці металеві з високоякісної нержавіючої сталі. При підборі матеріалів і інструментів потрібно врахувати наступне: який виріб буде вишитий, його призначення, правильний підбір номера голки, які вишивальні шви будуть використані. Також потрібно визначити технологію виконання різних видів швів, якими буде оздоблений вишитий виріб та кінцеву обробку виробу. Важливим моментом є виконання правил техніки безпеки. Враховуючи означені вище аспекти, традиційно потрібно для студентів, учнів підготувати великий об'єм навчального матеріалу. Для опрацювання студенти, учні повинні використати традиційно багато навчального часу. А потім ще потрібний час для виготовлення безпосередньо самого виробу. Але використовуючи принципи інфографіки цей навчальний процес можна на багато спростити, якщо підготувати для навчання інфографічні ряди, діаграми, таблиці та ін. в картинках, що звільнить студентів, учнів від тривалого читання об'ємного опису підготовки всього необхідного та виготовлення самого виробу.

Таким чином можна спростити навчання будь-яким традиційним видам декоративно-ужиткового мистецтва (писанкарство, соломоплетіння, художня обробка деревини, металу, бісероплетіння, народна іграшка та ін.), що є край важливим для патріотичного та національного виховання сучасної молоді, формування та розвитку у студентів, учнів художньо-естетичних смаків, творчого мислення та інших позитивних рис гармонійно-розвинутої особистості.

Висновки. Узагальнюючи вище сказане, візуалізацію та інфографіку можна рекомендувати для використання в освітньому процесі як актуальне направлення інформаційного дизайну при роботі зі студентами, учнями в аудиторній, позааудиторній роботі, в тому числі й в інтернетосвітніх проектах, а також залучати студентів, учнів до самостійного створення подібних продуктів з навчальною метою.

Але разом з тим, питання використання візуалізації та інфографіки у навчальному процесі залишається ще маловивченим і

потребує більш глибокого розгляду. Також можна рекомендувати використання візуалізації та інфографіки під час вивчення різних навчальних дисциплін.

Мал. 1. Інфографіка «Вибір комп'ютера для бабусі та дідуся»

Мал. 2. Інфографіка «Хмаринка слів»

Література: 1. Інфографіка.Крупный план [Электронный ресурс]// Інфографіка в примерах. – Режим доступа:<http://infoanalyze.blogspot.ru/2010/06/blog-post.html> 2. Блог о

сервісах web 2/0 с інструкціями [Електронний ресурс] / Сервіси для шкіл. – Режим доступу :<http://schoolservis.blogspot.ru/2012/03/cacoocom.html> 3. Web-сервіси в допомогу учителю [Електронний ресурс] / Образовательный блог. – Режим доступу :<http://www.nachalka.com/wordle> 4. Кубрак Н.В. Мастерская «Инфографика в работе с детьми» [Електронний ресурс] / Кубрак Н.В. – Режим доступу:<https://sites.google.com/site/infogradeti/home> 5. Копняк Н.Б. Створення візуалізації та інфографіки для інтерактивної дошки з навчальною метою / Н.Б. Копняк. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 164 с.

Biblijgraphy (transliterated): 1. Ynfohrafyka. Krupnyy plan [Elektronnyy resurs]// Ynfohrafyka v prymerakh. – Rezhym dostupa:<http://infoanalyze.blogspot.ru/2010/06/blog-post.html> 2. Bloh o servisakh web 2/0 s ynstruktsyyamy [Elektronnyy resurs] / Servysy dlya shkol. – Rezhym dostupa :<http://schoolservis.blogspot.ru/2012/03/cacoocom.html> 3. Web-servysy v pomoshch' uchytelyu [Elektronnyy resurs] / Obrazovatel'nyy bloh. – Rezhym dostupa :<http://www.nachalka.com/wordle> 4. Kubrak N.V. Masterskaya «Ynfohrafykav rabote s det'my» [Elektronnyy resurs] / Kubrak N.V. – Rezhym dostupa:<https://sites.google.com/site/infogradeti/home> 5. Kopnyak N.B. Stvorenniya vizualizatsiyi ta infohrafiky dlya interaktyvnoyi doshky z navchal'noyu metoyu / N.B. Kopnyak. – Vinnytsya : TOV «Nilan-LTD», 2014. – 164 s.

І.В. Савчук

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОГРАФІКИ В НАВЧАННІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОМУ МИСТЕЦТВУ

У статті проаналізована можливість візуалізації інформації як одного з актуальних напрямів інформаційно-комунікативних технологій, якій можна впроваджувати з метою покращення навчання студентів, учнів. Дослідження розкриває правила створення візуалізації та інфографіки за допомогою існуючих в інтернеті програм та надає інтернетпосилання для цього. У статті запропоновані рекомендації з використання візуалізації та інфографіки у навчанні декоративно-ужитковому мистецтву.

Ключові слова: візуалізація, інфографіка, навчання студентів, учнів, декоративно-ужиткове мистецтво.

І.В. Савчук

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИЗУАЛИЗАЦИИ И ИНФОГРАФИКИ В ОБУЧЕНИИ ДЕКОРАТИВНО-РЕМЕСЛЕННОМУ ИСКУССТВУ

В статье проанализирована возможность визуализации информации как одного из актуальных направлений информационно-коммуникативных технологий, который можно внедрять с целью улучшения обучения студентов, учеников. Исследование раскрывает правила создания визуализации и инфографики с помощью существующих в интернете программ и дает интернет-адреса для этого. В статье предложены рекомендации по использованию визуализации и инфографики для обучения декоративно-прикладному искусству.

Ключевые слова: визуализация, инфографика, обучение студентов, учеников, декоративно-прикладное искусство.

I. V. Savchuk

USE VISUALIZATION AND INFOGRAPHICS IN LEARNING DECORATIVE HANDICRAFT ART

The article analyzes the possibility of visualizing information as one of the topical areas of information and communication technologies that can be implemented to improve learning of students, pupils. The study reveals the rules for creating visualization and infographics through existing programs in Internet and gives internet-adresses for this. The paper offers recommendations of using the visualization and infographics for teaching arts and crafts.

Keywords: visualization, infographics, learning of students, pupils; arts and crafts.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК 378.147

Сікорська Л. О.
м. Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Початок нового тисячоліття ознаменувався корінними перетвореннями в усіх сферах життя – в економіці, громадських відносинах, у світі науки, техніки та освіти, в психології

людей. Інтеграція у світову спільноту і процес побудови відкритого демократичного суспільства ставлять перед українською системою освіти нову мету – підготовка фахівців, які мають загальнопланетарне мислення, здатних розглядати себе не лише як представників національної культури, що проживають у конкретній країні, але і як громадян світу, які сприймають себе суб'єктами діалогу культур і усвідомлюють свою роль, значущість та відповідальність у розвитку світових процесів.

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить, що проблемою компетентнісного підходу займалися В. Болотов, П. Бех, О. Бігич, Д. Іванов, І. Зимняя, Е. Зеер, О. Лебедева, О. Овчарук, О. Пометун, В. Петрук, О. Пехота, О. Сібіль, Л. Тархан, Ю. Татур, Л. Філатова, І. Фруміна, А. Хугорський та ін. Формування комунікативної компетентності досліджено в працях О. Аршавської, В. Введенського, І. Воробйова, Д. Годлевської, Т. Дементьєвої, Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, О. Касаткіна, С. Максименко, О. Онопрієнко, Л. Савенкова, Л. Хоружої та ін.

Мета статті – проаналізувати поняття «комунікативна компетентність», «інтерактивне навчання»; розглянути найбільш ефективні методи використання інтерактивного навчання у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. Нині особливі вимоги пред'являються до комунікативної підготовки фахівців економічного профілю, оскільки їх робота пов'язана з веденням переговорів, підготовкою аналітичних матеріалів щодо розвитку та стану ринків товарів і послуг, фондових ринків, підготовкою ділових паперів. Виконання цих функцій, що займають більше 60% професійної діяльності економістів, пов'язане з розвитком комунікативних умінь: вести діалог, відстоювати свою точку зору в дискусії, вміти переконувати, готувати аналітичні доповіді та виступати з ними перед аудиторією. У той же час, керівники підприємств, менеджери вищої ланки відзначають недостатню підготовленість випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) до виконання подібної діяльності. Так, 80% з них, вагаються при підготовці ділових листів; 60% – не знають спеціалізованої економічної термінології для спілкування; 70% – не вміють побудувати відповідь у нестандартних виробничих економічних ситуаціях, не володіють необхідним професійно орієнтованим запасом термінів для комунікації.

Категорія «комунікативна компетентність» одержавши початкове трактування в рамках теорії структурної лінгвістики Н. Хомського, в 1965 р. пододала суто мовний формат увібравши в себе лінгвістичну компетенцію (Д. Хаймс), і стала розглядатися в широкому культурному

контексті як сукупність лінгводидактичних, лінгвокомунікативних і лінгвокраїнознавчих знань, умінь і навичок у практичному використанні мови (Н. Копилова, Г. Меленка, М. Пельц, С. Савінгтон, В. Сафонова, І. Халеева та ін.).

З іншого, соціокультурного боку, трактування комунікативної компетентності також пройшло шлях від вузького до все більш місткого, культурного розуміння. Зародившись як «технічне» поняття в рамках теорії і практики соціально-психологічного тренінгу (володіння навичками і прийомами спілкування), дана категорія має сьогодні статус більш складного особистісного утворення, що включає не тільки периферію особистісних властивостей, а й більш глибокі, базові властивості особистості: мотивацію, емоційний стан, світогляд та ін. (Н. Бордовская, Г. Васильев, Ю. Жуков, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, В. Петрук, О. Пехота, Л. Столяренко, В. Якунін та ін.).

Комунікативну компетентність як ключову, що забезпечує всі сторони життя і діяльності людини, необхідну для успішної самореалізації особистості, визначають І. Зимняя, Н. Кузьміна, Л. Петровская та ін. Так, Л. Петровська розглядає поняття комунікативної компетентності як конгломерат знань, мовних і немовних умінь і навичок спілкування, набутих людиною в ході природної соціалізації, навчання і виховання, як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми [1, с. 46].

Проведений аналіз наукових паралелей в історії розробки поняття «комунікативна компетентність» показав, що, у науково-педагогічному контексті воно розроблялося спочатку в двох різних наукових напрямках: лінгвістичному та соціокультурному; незважаючи на різницю в стилях і способах тлумачення, більшість дефініцій відображають одну і ту ж властивість – здатність і вміння особистості продуктивно спілкуватися в певному соціальному та культурному середовищі [2, с. 46].

Під комунікативною компетентністю майбутніх економістів ми розуміємо певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування, здатність встановлювати і підтримувати комунікативну поведінку, конструктивно розв'язувати професійні і повсякденні задачі.

Сучасна професійна діяльність висуває особливі вимоги до комунікативної підготовки майбутніх економістів, а саме: уміння вести переговори, діалог; співвідносити мовні засоби із завданнями та умовами навчання; враховувати соціальні норми поведінки та комунікативну доцільність висловлювання.

Разом з тим, в умовах економічних ВНЗ, у традиційній практиці аудиторних занять, при існуючому мінімальному обсязі навчальних годин розгорнути повноцінний і пролонгований комунікативний процес дуже складно. Крім того, посилення суто комунікативного аспекту навчання в таких умовах може вести до ослаблення змістовно-інформаційної сторони професійної підготовки. Основна проблема полягає в тому, щоб створити в обмежених за часом проміжках занять безперервний дидактичний процес формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. Необхідно розширити дидактичний простір і час, вивести навчальний процес за вузькі рамки навчальних занять у сферу самостійної роботи студентів з тим, щоб організувати й управляти їх навчальною діяльністю за межами розкладу.

Ця проблема може вирішуватися із застосуванням засобів інтерактивного навчання, орієнтованих на розвиток у студентів самоосвіти, комунікативної, пізнавальної і творчої діяльності, забезпечення формування знань та вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

З точки зору педагогіки, методи активного навчання як засіб розвитку пізнавальної активності студентів можна розділяють на три групи. Це методи програмованого навчання, проблемного навчання та інтерактивного (комунікативного) навчання (В. Ляудіс) [3, с. 45].

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської (*inter* – взаємний, *акт* – діяти), отже, інтерактивний означає здатний до взаємодії, діалогу [4, с. 304].

Інтерактивне навчання – навчання засноване на психології людських взаємовідносин і взаємодій. У діяльності викладача центральне місце займає не окремих студент як індивід, а група взаємодіючих студентів, які, обговорюючи питання, сперечаються і погоджуються між собою, стимулюють і активізують один одного. При застосуванні засобів інтерактивного навчання найсильніше діє на інтелектуальну активність дух змагання, суперництва, який проявляється тоді, коли, студенти колективно шукають істину. Крім того, діє такий психологічний феномен, як зараження, і будь-яка висловлена сусідом думка здатна мимоволі викликати власну, аналогічну або близьку до висловленої або, навпаки, зовсім протилежну [4, с. 85].

Аналіз наукових джерел [3; 5; 6] показав, що проблемі інтерактивного навчання, його застосуванню й ефективному використанню в освіті приділено достатньо уваги. Але, в дослідженнях немає єдиного підходу до визначення понять «інтерактивне навчання», «інтерактивні методи навчання», «інтерактивні технології навчання».

Одні й ті самі інтерактивні технології в одних книгах названі технологіями, в інших – методами, у третіх – прийомами.

В нашому дослідженні ми будемо вважати, що інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має за мету створення комфортних умов професійної підготовки, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів; викладачі і студенти є рівноправними суб'єктами навчання.

Вивчення психологічної та педагогічної літератури, зокрема праць В. Бикова, М. Кадемїї, Т. Кудрявцева, В. Ляудіса, О. Матюшкіна, М. Махмутова, О. Пометун, Г. Селевко, М. Тейлор-Тома, І. Харламова, досвіду роботи викладачів економічних ВНЗ України, власний педагогічний досвід дозволили нам виділити низку інтерактивних технологій та методів через які можна впроваджувати інтерактивну модель формування комунікативної компетентності майбутніх економістів, зокрема: робота в малих групах – в парах, ротаційних трійках; метод проєктів; підготовка публічних виступів; конференції; дискусійне обговорення професійно важливих проблем; розігрування проблемних ситуацій, ділові та рольові ігри; тренінги; використання мультимедіа, імітаційне моделювання; віртуальна діяльність, тощо.

У навчальному процесі економічних ВНЗ доцільно застосовувати інтерактивні форми і методи, що сприяють формуванню жанрового розмаїття професійних і ділових ситуацій (нарада, комерційні переговори, службові розмови, дискусії, суперечки, прийом відвідувачів, спілкування в умовах конфлікту і т.д.). Колективне обговорення професійних питань, цілеспрямована робота над діловим стилем спілкування, стилістичне редагування текстів, пошук найбільш виразних і переконливих риторичних засобів впливу дозволять розвивати й удосконалювати професійну культуру мовлення майбутніх економістів.

Наведемо приклади застосування засобів інтерактивного навчання, що використовувалися нами з метою формування комунікативної компетентності майбутніх економістів під час вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова». Це, насамперед, Case-study (аналіз конкретних ситуацій у роботі з автентичними зразками письмового ділового повідомлення (лист-замовлення, лист-підтвердження замовлення, лист-нагадування, лист-рекламація, лист-запит, лист-пропозиція); організація і проведення ділових «Ведення ділових переговорів», «Процедура працевлаштування» та рольових ігор «Телефонна розмова з діловими партнерами», «Телефонна розмова з

метою одержання інформації»; оволодіння навичками спілкування в корпоративному середовищі, у тому числі зустрічі з носіями мови, аудіо та відео представлення тих чи інших ситуацій в комунікаціях; розвиток навичок публічних виступів (участь у наукових студентських конференціях, засіданнях Англійського розмовного клубу та ін.). Це дає можливість студентам, по-перше, накопичити понятійно-категоріальний апарат із основ своєї спеціальності, по-друге, познайомитися з граматичними явищами, характерними для ділової англійської, а по-третє, усвідомити, що майбутній економіст реалізує свої комунікативні навички не в стерильному середовищі навчальної аудиторії.

Систематичне проведення навчальних занять із використанням засобів інтерактивного навчання дозволяє формувати наступні компоненти комунікативної компетентності майбутніх економістів:

1) *емоційний* (емоційна чуйність, чутливість до іншого, здатність до співпереживання та співчуття, увага до дій партнерів);

2) *когнітивний* (пов'язаний з пізнанням, включає здатність передбачати поведінку іншої людини, ефективно вирішувати різні проблеми, що виникають між людьми);

3) *поведінковий* (відображає здатність майбутніх економістів до співпраці, спільної діяльності, ініціативність, адекватність у спілкуванні, організаторські здібності тощо).

Кожне заняття із застосуванням інтерактивного навчання має включати декілька блоків: вивчення або повторення теоретичного матеріалу, практичне відпрацювання одержаних знань у вигляді вправ, виконання завдань; зворотний зв'язок – роз'яснення та уточнення питань. У результаті інтерактивного навчання студенти ознайомлюються із структурою і функціями комунікативної компетентності, навчаються розуміти її роль у майбутній професійній діяльності, одержують навички аналізу ситуацій професійної взаємодії з точки зору професійно-корпоративного середовища, опановують основними техніками та прийомами взаємодії в різних ситуаціях, осмислюють особливості свого індивідуального стилю.

На основі аналізу літератури [3-7] нами виділено наступні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх економістів засобами інтерактивного навчання:

1. Принцип імітаційного моделювання ситуації передбачає розробку імітаційної та ігрової моделі. Наявність цих двох моделей потрібна для створення предметного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності.

2. Принцип проблемності змісту заняття означає, що в

предметний матеріал закладаються навчальні проблеми, побудовані у вигляді системи ігрових завдань, у яких міститься той або інший тип протиріч, що розв'язуються студентами в процесі гри.

2. Принцип рольової взаємодії в спільній діяльності ґрунтується на імітації виробничих функцій майбутніх економістів через їх рольову взаємодію. Гра передбачає спілкування, засноване на суб'єкт-суб'єктних стосунках.

3. Принцип діалогічного спілкування і взаємодії партнерів у грі є необхідною умовою переживання і вирішення проблемної ситуації. Учасники інтерактивного заняття ставлять один одному запитання. Система міркувань кожного з партнерів обумовлює їх взаємний рух до спільного розв'язання проблеми. Студенти неоднозначно реагують на однакову інформацію, що породжує діалог, обговорення і узгодження позицій, інтересів.

5. Принцип двопланної інтерактивної навчальної діяльності дає можливість внутрішнього розкріпачення майбутнім економістам, проявити творчу ініціативу. Суть його в тому, що «серйозна» діяльність, спрямована на навчання і розвиток фахівця, реалізується в «несерйозній» ігровій формі.

Ці взаємообумовлені принципи складають певну концепцію і повинні дотримуватися як на етапі розробки, так і на етапі проведення інтерактивного заняття.

Успішність інтерактивних занять ми бачимо в ступені внутрішньої залученості учасників у процес, відношення студентів і викладачів до визначеної мети, готовності та усвідомлення необхідності своєї участі в тому, що відбувається, усвідомлення своїх індивідуальних здібностей, розуміння своїх сильних і слабких сторін). Для ефективного розв'язання цього завдання, починаючи з першого заняття і протягом усього періоду вивчення дисципліни мають систематично використовуватися інтерактивні технології, що підвищують особистісну зацікавленість студентів та розуміння необхідності формування комунікативної компетентності для майбутньої економічної діяльності.

Висновки. Базис корпоративної культури будь-якої компанії та, відповідно, її зовнішніх і внутрішніх проявів – це комунікації. А основа комунікації – мова, засіб спілкування людей, який не можна розглядати тільки як мовну структуру. Застосування інтерактивного навчання сприяє розвитку стійкого інтересу до комунікативної діяльності, розуміння необхідності формувати комунікативну компетентність для майбутньої успішної професійної діяльності. Студенти починають більш адекватно оцінювати свої знання, навчаються використовувати одержані теоретичні

навички для розв'язання професійно орієнтованих практичних завдань.

Інноваційний характер даних технологій навчання проявляється в інтеграції професійної, науково-пошукової та навчальної діяльності, можливості розвитку творчої індивідуальності та вдосконалення особистості студента, виробленню лідерських якостей, розвитку впевненості, самостійності, творчого підходу до вирішення професійних завдань.

Високу теоретичну і практичну значущість матимуть, на нашу думку, подальші психолого-педагогічні дослідження особливостей формування комунікативної компетентності майбутніх економістів із позиції індивідуального підходу, що виявляють структурні, рівневі та інші характеристики якості освіти. Слід розширити пошук додаткових можливостей формування комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей, шляхів побудови цілісних програм розвитку досліджуваної якості у студентів, а також проведення ряду інших організаційно-педагогічних і соціально-психологічних заходів.

Список літератури: 1. 1. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 216 с. 2. 2. Краєвська О. Д. Комунікативна компетентність як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Краєвська О. Д. // Режим доступу: www.rusnauka.com/14.../46172.doc.htm. 3. 3. Ляудис В. Я. Формирование учебной деятельности студентов / В. Я. Ляудис. — М., 1989. — 233 с. 4. Толковый словарь современной компьютерной лексики [сост. В. Дрот, Ф. Новиков]. — П. : БХВ-Петербург, 2004 — 604 с. 5. Інтерактивні технології навчання : словник-гlossарій [уклад. Л. С. Євсюкова]. — Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. — 186 с. 6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. — К. : Видавництво А.С.К., 2004. — 192 с. 7. Зеер Э. Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование / Э. Ф. Зеер. — М. : Академия профессионального образования, Институт развития профессионального образования. — 2002. — 44 с.

Bibliography (transliterated): 1. Petrovskaja L. A. Kompetentnost' v obshhenii. Social'no-psihologicheskij trening / L. A. Petrovskaja. — M. : Izd-vo MGU, 1989. — 216 s. 2. Kraevs'ka O. D. Komunikativna kompetentnist' jak pedagogichna problema [Elektronnij resurs] / Kraevs'ka O. D. // Rezhim dostupu: www.rusnauka.com/14.../46172.doc.htm. 3. Ljaudis V. Ja. Formirovanie uchebnoj dejatel'nosti studentov / V. Ja. Ljaudis. — M., 1989. —

233 s. 4. Tolkovyj slovar' sovremennoj komp'juternoj leksiki [sost. V. Drot, F. Novikov]. — P. : BHV-Peterburg, 2004 — 604 s. 5. Interaktivni tehnologii navchannja : slovnik-glosarij [uklad. L. S. Cvsjukova]. — Vinnicja : TOV firma «Planer», 2013. — 186 s. 6. Pometun O. I. Suchasnij urok. Interaktivni tehnologii navchannja : nauk.-metod. posibn. / O. I. Pometun, L. V. Pirozhenko. — K. : Vidavnistvo A.S.K., 2004. — 192 s. 7. Zeer Je. F. Lichnosno-orientirovanoe professional'noe obrazovanie / Je. F. Zeer. — M. : Akademija professional'nogo obrazovanija, Institut razvitija professional'nogo obrazovanija. — 2002. — 44 s.

Сікорська Л. О.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

В статті проаналізовано категорії «комунікативна компетентність», «інтерактивне навчання»; сформульовано поняття «комунікативна компетентність майбутніх економістів». Наведено приклади застосування інтерактивного навчання та виділено принципи (імітаційного моделювання ситуації, проблемності змісту заняття, рольової взаємодії в спільній діяльності, діалогічного спілкування і взаємодії партнерів у грі, двопланної інтерактивної навчальної діяльності) формування комунікативної компетентності майбутніх економістів інтерактивними засобами.

Ключові слова: комунікативна компетентність, викладачі, студенти, майбутні економісти, засоби, інтерактивне навчання.

Сикорская Л. О.

ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БУДУЩИХ ЕКОНОМІСТІВ СРЕДСТВАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕННЯ

В статье проанализированы категории «коммуникативная компетентность», «интерактивное обучение»; сформулировано понятие «коммуникативная компетентность будущих экономистов». Приведены примеры применения интерактивного обучения и выделены принципы (имитационного моделирования ситуации, проблемности содержания занятия, ролевого взаимодействия в совместной деятельности,

диалогического общения и взаимодействия партнеров в игре, двуплановость интерактивной учебной деятельности) формирования коммуникативной компетентности будущих экономистов интерактивными средствами.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, преподаватели, студенты, будущие экономисты, средства, интерактивное обучение.

Sikorska L.O.

FUTURE ECONOMISTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE MOULDING BY MEANS OF INTERACTIVE TRAINING

The categories of “communicative competence” and “interactive training” have been analyzed in this article; the concept of “future economists’ communicative competence” has been defined. Some situations of interactive training practice have been adduced and some principles (imitating modeling of situation, problematic content of class, role interaction in collective activity, dialogic communication and partners’ interaction the in role play, duality of interactive training activity) of future economists’ communicative competence moulding by interactive means have been distinguished.

Key words: communicative competence, teachers, students, future economists, means, interactive training.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015

УДК 378.096:147

*I.A.Сладких,
м. Харків, Україна*

КОНСОЛІДАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ГРУП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ДОМІНУЮЧИМ МЕТОДОМ

Постановка проблеми. Незважаючи на різноплановість прагнень та бажань студентів-іноземців на довузівському етапі, вони мають отримати належну підготовку для подальшого навчання в Україні. Сьогодні суспільству потрібна людина, здатна нести відповідальність за свої вчинки, «людина, яка може комунікувати у багатополосній культурі, яка буде сама себе у певному значенні будувати» [3, с. 74]. Особистісні характеристики майбутнього фахівця стають показниками професійної

зрілості індивіда. Професійна діяльність, як відзначає О. Долженко, усе більшою мірою захоплює всю людину: спосіб її життя, умови побуту тощо. По суті, вона стає дедалі більш і більш гуманістичною, оскільки дедалі більшою мірою починає мати справу з предметом своєї діяльності в його індивідуальному, разовому звучанні [1]. З цього приводу доволі влучно висловлювалася І. А. Зязюн: щоб вижити в даних умовах, соціально і духовно, молода людини повинна вміти орієнтуватися і діяти у постійно мінливому світі виробництва, бізнесу, громадсько-політичного життя, комунікацій, не змінивши при цьому своєї самобутності, моральних принципів, поваги до себе і людей, здатності до самопізнання і самовдосконалення [2]. Це стає передумовою для залучення студентів-іноземців груп довузівської підготовки (СІГДП) до провідних форм навчання та інноваційних технологій освіти.

Аналіз останніх досліджень системи пропедевтичної підготовки студентів-іноземців вказують на необхідність пошуку нових педагогічних технологій з огляду на якість знань іноземних абітурієнтів. Педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання були обґрунтовані у дослідженні О. Резван., комплексні дидактичні ігри, як засіб формування професійних мовленнєвих умінь у студентів іноземного походження педагогічного вишу досліджувала В. Коломієць Сутність дидактичної гри як методу навчання розкривається у працях А. Журавльова, Л. Зінченко, А. Капської, В. Петрусинського, Р. Чуракової, О. Штепи та інших, які вважають, що гра, пов'язана із специфікою професійної діяльності, озброює студента комплексом мовленнєвих умінь, необхідних у його майбутній діяльності. Але використання гри у комплексі з інформаційними, наочними та іншими засобами навчання ще не знайшло достатнього розгляду в системі пропедевтичної підготовки студентів-іноземців за інженерно-технічним фахом. Різноманіття ціннісних орієнтацій СІГДП та їх спрямованість незавжди на навчання призводять до впровадження викладачами інноваційних форм, методів та технологій. А саме таких, що мають мотиваційний ефект до вивчення навчальної дисципліни та збудять інтерес до подальшого навчання загалом.

Метою статті є аналіз практичної апробації консолідованих догматично-репродуктивних, діалогічних, ігрових, проблемно-пошукових, творчих та інформаційних педагогічних технологій довузівського навчання студентів-іноземців на прикладі теми з фізики «Газові закони».

Виклад основного матеріалу. Осмислення поставленої проблеми в теоретичному та в практичному плані (розкриття сутності і

особливостей мовленнєвої діяльності студентів-іноземців, їх мотивація до вивчення навчальних дисциплін природничо-наукового циклу та навички презентування вже вивченого), виявлення реального стану цього питання на практиці призвели до пошуку шляхів і методів формування визначних практичних умінь у кожного студента та позитивної динаміці у мотивації до навчання. Адаптована до довузівської підготовки студентів-іноземців, система педагогічних технологій Г. Селевко, *за домінуючим методом* містить догматичні/репродуктивні, діалогічні, ігрові, проблемні/пошукові, творчі, інформаційні технології навчання [4].

Сприймання СІГДП навчального матеріалу на уроках фізики догматичним методом, у процесі якого проходить його узагальнення, засвоєння понять, законів, теорій та практичні вправи з метою удосконалення знань, забезпечить їм прикладний характер та ймовірність застосування їх у нових ситуаціях (наприклад, на уроках з хімії). Такий вид орієнтує на репродуктивне засвоєння знань, умінь і навичок. Він забезпечує особливо широке і міцне засвоєння навчальної інформації і оволодіння способами практичної діяльності. Найефективніше застосовується у тих випадках, коли зміст навчального матеріалу має переважно інформаційний характер, наприклад при вивченні теми «Газові закони» і є описом способів практичних дій. Самостійно здійснювати пошук знань за цією темою дуже складно для СІГДП. Особливо для тих, в кого відсутні опорні знання для вирішення проблемної ситуації, бо ця тема є принципово новою. Використання наочних засобів – карток таблиць, схем і малюнків, що містять назви елементів цих зображень (бажано з перекладом на іноземні мови), літерні позначення величин, символів, що характеризують фізичне явище, що вивчається, та властивість об'єкта є засобом навчання при викладі нового матеріалу й при його закріпленні (рис. 1). З практичного досвіду, написане із вказівкою прізвища вченого й датою відкриття закону, має психологічну дію на СІГДП при сприйнятті даного навчального матеріалу. Для вивчення й запам'ятовування ефективно використати окремо виписані визначення й закони фізики, що надає їм вагомості. У цьому полягає роль наочності й для запам'ятовування мовних форм через установлені зв'язки між вербальним і наочно-перцептивним образом дійсності. Принцип наочності – найважливіший дидактичний принцип у навчанні іншомовної лексики і є самим швидкісним прийомом семантики лексичних одиниць.

Позитивним у цьому виді навчання є забезпечення швидкого засвоєння навчальної інформації; міцного засвоєння знань, що

попереджує появу прогалин у знаннях, особливо у слабовстигаючих СІГДП; можливості для швидкого формування практичних умінь.

Для самоконтролю ефективності засвоєння знань, повторення раніше вивченої теми «Газові закони» СІГДП мають доступ до навчального матеріалу у вигляді PowerPoint (у комп'ютерному класі факультету). Слайди також містять список нових термінів з перекладом на кілька мов, приклади рішення вправ та домашні завдання. СІГДП повинні самостійно заповнити таблицю «Газові закони» з вільними строками для основних термінів, формул, графіків теми, назв та авторів законів.

Використання PowerPoint для дистанційної або екстернатної форми навчання набуло позитивних результатів у попередніх дослідженнях. Але існує пізнавальна трудність – СІГДП для вивчення нової теми повинні самостійно використати мислительні операції: аналіз, синтез, порівняння, аналогію, узагальнення.

Основний вид консолідованого домінуючого методу – командна гра. Гра як феноменальне людське явище. Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими і захоплюючими не тільки роботу СІГДП на творчо-пошуковому рівні, але й їх буденні кроки з вивчення російської мови. Цікавість умовного світу гри робить позитивно емоційно забарвлену монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєнню інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси і функції СІГДП. В цьому полягає мотиваційна сторона консолідованих педагогічних технологій за домінуючим методом. Іншою позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином засвоюваний навчальний матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність і інтерес у навчальний процес.

Роберт Бойль (1662р.) Англія Едм Маріотт (1676р.) Франція	Жозеф Луї Гей-Люссак (1802р.) Франція	Жак Олександр Сезар Шарль (1787р.) Франція
ізотермічний процес	ізобарний процес	ізохорний процес

$T = \text{const}$	$p = \text{const}$	$V = \text{const}$
$pV = \text{const}$	$\frac{V}{T} = \text{const}$	$\frac{p}{T} = \text{const}$
$\Delta U = 0$	$\Delta U = \frac{m i}{\mu 2} R \Delta T$	$\Delta U = \frac{m i}{\mu 2} R \Delta T$
$A = Q$	$A = p \Delta V$	$A = 0$
$Q = A$	$Q = \Delta U + A$	$Q = \Delta U$
ізотерма	ізобара	ізохора

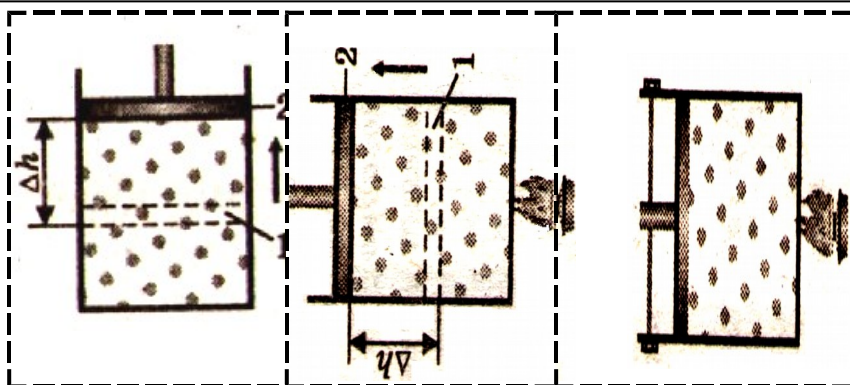

Рис. 1. Картки для командної гри «Газові закони»

Мотивація самої ігрової діяльності СІГДП забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагальності, задоволення потреб, самоствердження, самореалізації.

Проблема – складне теоретичне питання, що вимагає вирішення. Передбачає послідовне і цілеспрямоване висунення перед СІГДП пізнавального завдання, яке вони вирішують самостійно у команді, без керівництва викладача, або з його допомогою, за необхідністю. Академічна група студентів-іноземців поділяється на три команди (у даному випадку за кількістю газових законів) порівню. Розкладені картки (рис.1) не мають підписів з назвами символів у формулах. Кожна командна збирає картки з фізичними даними одного закону та презентує його іншим СІГДП. Всі члени команди демонструя картки повинні назвати закон, автора/ів, основні фізичні величини, ізопроект та пояснити побудову графіка. Виграє команда, яка першою вірно збирила картки до газового закону та вірно пояснила його складові по картках. Рішення щодо перемози у грі приймає вся академічна група студентів-іноземців. Якщо кількість СІГДП не може бути поділена на три, обирається суддя. У разі малочисленності групи, гра може бути проведена не для команд, а за участю трьох гравців. У всяку гру входять вміння координувати свою поведінку з поведінкою інших СІГДП, ставати в активне ставлення до інших, нападати і захищатися, шкодити і допомагати, розраховувати наперед результат свого ходу в загальній сукупності всіх граючих. Така гра є живий, соціальний, колективний досвід СІГДП, і в цьому відношенні вона являє собою абсолютно незамінний знаряддя соціальної адаптації СІГДП.

Отже, практична апробація консолідованих догматично-репродуктивних, діалогічних, ігрових, проблемно-пошукових, творчих та інформаційних педагогічних технологій довузівського навчання студентів-іноземців на прикладі теми з фізики «Газові закони» дозволяє зробити наступні висновки: успішна реалізація навчального процесу та створення сприятливого полікультурного освітнього середовища може бути зумовлена виконанням розглянутої педагогічної технології. Передумовою консолідації педагогічних технологій за домінуючим методом є наявність оптимальних належних організаційних, методичних, наукових та технічних умов, дослідження яких є перспективою подальшої роботи.

Список літератури: 1. Долженко О. В. Очерки по философии образования / О. В. Долженко – М. : Просвещение, 1995. – 149 с. 2. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма освіти і виховання / І. А. Зязюн // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 4–12. 3. Мнацаканян М. О. Интегрализм и национальная общность как социальная реальность / М. О. Мнацаканян // Социологические исследования. – 2001. – № 3. – С. 74–76. 4. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сладких Ірина Анатоліївна. – Харків, 2014. – 304 с.

1. Dolzhenko O. V. Ocherky po fylosofyy obrazovanyya / O. V. Dolzhenko – M. : Prosveshchenye, 1995. – 149 s. 2. Zyazyun I. A. Humanistychna paradyhma osvity i vykhovannya / I. A. Zyazyun // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2002. – # 4. – S. 4–12. 3. Mnatsakanyan M. O. Yntehralyzm y natsyonal'naya obshchnost' kak sotsyal'naya real'nost' / M. O. Mnatsakanyan // Sotsyolohycheskye yssledovanyya. – 2001. – # 3. – S. 74–76. 4. Sladkykh I. A. Formuvannya hotovnosti studentiv-inozemtsiv hrup dovuziv's'koyi pidhotovky do navchannya u vyshchyykh tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Sladkykh Iryna Anatoliyivna. – Kharkiv, 2014. – 304 s.

И.А.Сладких

**КОНСОЛИДАЦИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ
ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ ГРУПП
ДОВУЗОВСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПО ДОМИНИРУЮЩЕМУ
МЕТОДУ**

В работе продемонстрированы педагогические возможности игры, формирование с ее помощью речевых умений у студентов-иностранцев групп довузовской подготовки на уроках физики;

определены особенности применения игры в подготовке студентов-иностранцев к речевой деятельности. Эффективным методом формирования готовности студентов-иностранцев к речевой деятельности является командная дидактическая игра как база управляемой деятельности студентов-иностранцев. Выявлено и раскрыто ее особенности, а именно: содержание игры, целенаправленное взаимодействие студентов.

Ключевые слова: студенты-иностранцы, довузовская подготовка иностранных граждан, формирование, устная речь; речевых умения, методы обучения, дидактические игры, командная игра.

I. A. Sladkih

КОНСОЛІДАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ГРУП ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ДОМІНУЮЧИМ МЕТОДОМ

У роботі виявлено педагогічні можливості гри, формування через неї мовленнєвих умінь у студентів-іноземців груп довузівської підготовки на уроках фізики; визначено особливості застосування гри у підготовки студентів-іноземців до мовленнєвої діяльності. Ефективним методом формування готовності студентів-іноземців до мовленнєвої діяльності є командна дидактична гра як осередок керованої діяльності студентів-іноземців. Виявлено та розкрито її особливості, а саме: зміст гри, цілеспрямована взаємодія студентів.

Ключові слова: студенти-іноземці, довузівська підготовка іноземних громадян, формування, усне мовлення, мовленнєві уміння, методи навчання, дидактичні ігри, командна гра.

Sladkih I. A.

CONSOLIDATION PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN TEACHING STUDENTS-FOREIGNERS IN PRE-UNIVERSITY TRAINING GROUPS BY DOMINANT METHOD

In this work the pedagogical possibilities of the game has been revealed, through the formation of acquiring speaking skills by students-foreigners in pre-university training physics. The features of speaking skills of students are given; it is proved that the effective method to develop the readiness of students-foreigners for speaking activity is a commanding didactic game as means of purposeful and guided students' activity; its peculiarities are revealed such as: game content, purposeful; students' interaction.

Key words: students-foreigners, pre-university training of foreign citizens, formation, oral speaking, speaking skills, teaching methods, didactic games, command game.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

УДК 378.147.091.33

*І. Ю. Шахіна, О. І. Ільїна,
м. Вінниця, Україна*

ІНТЕРАКТИВНІ ПЛАКАТИ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Характерною рисою теперішнього часу є збільшення інформаційних потоків. Відповідно з цим, кожного року зростає потреба в знаходженні ефективних засобів навчання, які допоможуть підвищити представлення навчального матеріалу та скоротити затрачений час на це, зацікавити учнів, підвищити їх мотивацію до вивчення предмета, стимулювати розумову діяльність і розвивати творчий потенціал. Реалізація модернізації освіти вимагає переходу до нової форми роботи вчителя, тобто до активної діяльності учнів на уроці інформатики не тільки з комп'ютером, але і з іншими суб'єктами та об'єктами навчальної діяльності. Все це призводить до пошуку нових методів і засобів навчання, орієнтованих на розвиток інтелекту учня, на самостійне вилучення та подання знання. Ці технології несуть із собою нові комплексні способи подання, структурування, зберігання, передачі та обробки освітньої інформації, дозволяють перейти до більш ефективних форм організації навчальної діяльності учнів і можуть відіграти велику, а може, і визначальну роль у зміні нинішніх педагогічних технологій. Саме в цьому може допомогти один із нині популярних засобів серед сучасних інформаційних технологій навчання – інтерактивний плакат.

Аналіз попередніх досліджень. Питання застосування інтерактивних методів навчання у сучасних освітніх закладах широко досліджується вітчизняними і зарубіжними науковцями психолого-педагогічного профілю. Такі підходи до навчання не є новими для української середньої та вищої школи. Частково вони використовувалися в 20-тих роках ХХ ст. – роках масштабного реформування освіти. Як зазначає Г. Сиротенко, про використання елементів інтерактивного навчання в українській школі згадується ще у дослідженнях А. Рівіна (1918 р.). Але запроваджувались вони без належного методичного забезпечення, теоретичного осмислення та експериментальної перевірки. Подальшу розробку особливостей інтерактивного навчання здійснювали

В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова та ін. Сучасні освітні інноваційні концепції мають місце у дослідженнях Ю. Васькова, С. Єрмоленкова, Л. Мацько. Інтерактивним методам навчання присвятили свої дослідження М. Бірштейн, В. Бурков, А. Вербицький, С. Гідрович, В. Комаров, В. Петрук, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Роменець, Г. Сиротенко, В. Швець. Проте дослідження багатьох з них базувалися на матеріалах шкільного навчання, а питання розв'язання проблем упровадження методів інтерактивного навчання у вищу школу ще потребують подальших досліджень [2]. Деякими аспектами розробки та створення інтерактивних плакатів займалися учителі-практики, такі як Е. Африна, Г. Аствацатуров, А. Асаїнова, А. Жаренов, А. Сальдіна ін.

Метою нашої статті є висвітлення питання щодо змісту поняття інтерактивного плакату, методики його створення та особливостей роботи вчителя з ним.

Виклад основного матеріалу. Особливості організації роботи вчителя з інтерактивним плакатом полягають в можливості застосування диференційованого підходу до викладання нового матеріалу в класах з різним рівнем підготовки, та дає змогу вчителю урізноманітнювати порядок подання матеріалу, співвідносити обсяг між теоретичним та практичним матеріалом, розширити можливість застосування мультимедіа (графіка, відео, анімація) та наочних посібників в організації самостійної роботи учнів [1, с. 75].

Інтерактивний електронний плакат є сучасним багатофункціональним засобом навчання, який надає широкі можливості для організації навчального процесу. Це, свого роду, укрупнена дидактична одиниця, дидактичний багатомірний інструмент (за В. Штейнбергом), де забезпечується багаторівнева робота з певним обсягом інформації. На відміну від мультимедійного уроку інтерактивний плакат може бути тільки багаторівневим і багатофункціональним, що забезпечує, наприклад, як вивчення так і закріплення нового матеріалу, зворотній зв'язок і контроль за якістю засвоєння отриманої інформації [4, с. 20].

Загалом, інтерактивний плакат — це електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень залучення інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу. Він органічно інтегрується в класно-урочну систему. У цифрових освітніх ресурсах, цього типу, інформація подається не відразу, вона розгортається залежно

від дій користувача, який керує нею відповідними кнопками. Плакат представляє собою засіб надання інформації, тобто основна його функція — демонстрація матеріалу [5].

Використання інтерактивних плакатів у навчальному процесі сприяє тому, що учні краще сприймають матеріал, підвищується інтерес до предмета, підвищується ефективність їх самостійної роботи та впливає на якість формування практичних умінь і навичок. Плакати формують уміння самостійно працювати з джерелами інформації, дають змогу учню бачити результат та оцінку своєї праці, можливість знайти правильну відповідь, поглибити знання.

Інтерактивний плакат представляє собою електронний навчальний плакат, що має інтерактивну навігацію, яка дозволяє відобразити необхідну інформацію: графіку, текст, звук.

До особливостей інтерактивних плакатів відносять:

- висока інтерактивність (діалог між учителем і учнем за допомогою даної програми (це ще один новий метод роботи на уроці));
- простота у використанні (інтерактивний плакат не вимагає інсталяцій, має простий і зрозумілий інтерфейс);
- багатий візуальний матеріал (яскраві анімації явищ і процесів, фотографії та ілюстрації, що дає перевагу над іншими продуктами і засобами навчання);
- груповий та індивідуальний підхід (дозволяє організувати роботу як з усім класом (використання на інтерактивній дошці, демонстраційному екрані), так і з кожним учнем окремо (робота за персональним комп'ютером));
- навчальний матеріал програм представлений у вигляді логічно завершених окремих фрагментів, що дозволяє вчителю конструювати уроки у відповідності зі своїми завданнями.

Інтерактивні плакати можна класифікувати за формою і за змістом.

Залежно від об'єму матеріалу поділяють на одно- або багаторівневу схему побудови інтерактивного плаката. Однорівневий плакат, як правило, є робочою областю і набором різних інтерактивних елементів. Вміст робочої області змінюється залежно від стану інтерактивних елементів (натиснень кнопок, вміст полів введення тексту і т.д.).

Багаторівневий плакат складається з певних частин, а саме:

перша частина — I рівень, що містить меню за допомогою якого отримуємо доступ до інших компонент плакату. Кожний із компонентів, в свою чергу, може містити однорівневий або багаторівневий плакат.

Перш ніж приступити до створення плаката, необхідно:

- 1) визначити тему плаката;
- 2) визначити мету і завдання;
- 3) зібрати необхідні мультимедійні матеріали;
- 4) продумати структуру майбутнього плаката та визначити

взаємозв'язки елементів і їх розташування.

Інтерфейс інтерактивного плаката має бути яскравим, простим і зручним. Під час розробки необхідно враховувати і те, що він, в першу чергу, призначений для передачі інформації в одному напрямку — до учня, а в іншому він повинен мати зворотний зв'язок для надання учню необхідної інформації: текстової, графічної, відео, аудіо.

Інтерактивний плакат можна використовувати як на етапі знайомства з новим матеріалом, так і під час повторення, а також, як додаткову допомогу під час виконання домашнього завдання з певної теми або ж як частина дистанційного курсу для підготовки до ЗНО та ДПА.

Також, зазначимо, що плакат може використовуватися не на одному, а протягом декількох уроків. У створенні інтерактивних плакатів можуть брати участь і учні. Під час використання інтерактивних плакатів учитель ініціює нові форми взаємодії на уроці, організовує і направляє діяльність учнів, включає учнів у дискусії, обговорення проблемних і суперечних питань.

Відзначимо, що створення інтерактивних плакатів надає можливість досягти наступних педагогічних цілей:

- підтримка групових та індивідуальних форм вивчення предмету в умовах класно-урочної системи організації навчального процесу;
- створення комфортних умов комп'ютерної підтримки традиційних і новаторських технологій навчання будь-якої дисципліни;
- підвищення пізнавального інтересу учнів до вивчення предмету;
- забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмету;
- структуризація змісту навчання та активізації опорних знань;

– можливість реалізувати на практиці особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Для успішного створення навчальних інтерактивних плакатів учитель має володіти певними навиками і вміннями роботи з комп'ютерними програмами й Інтернетом. Для створення плакатів можна використовувати такі програми, як Microsoft PowerPoint, Smart Notebook, Adobe Flash та багато інших. Вони дозволяють додавати і видозмінювати елементи плаката, наповнювати його необхідним матеріалом.

Окрім того, вчитель для створення інтерактивного плакату може використовувати такі інтернет-сервіси, як:

– Glogster (дозволяє розміщувати текст, графіку і відео. Будь-який елемент може бути гіперпосиланням. Містить гарні шаблони. Плакат виходить яскравим, барвистим, ефектним);

– Cacoо (надає можливості створення різних схем-класифікацій, де кожен елемент схеми може стати гіперпосиланням. Даний сервіс містить різні шаблони, автофігури та дозволяє додавати як різні зображення, так і самому створювати їх власноруч);

– Prezi, Projeqt, Linoit, SlideRosket. Але більшість з них є англійськими і, тому, вчителю необхідно не тільки мати певні навички роботи з інформаційними ресурсами, а й знати іноземну мову [3].

Зокрема, нами розроблений інтерактивний плакат на тему: «Інтерактивні методи навчання» з допомогою інтернет-сервісу «Glogster» (<http://malivtina.edu.glogster.com/interactive-teaching-methods>).

Опишемо методику створення інтерактивного плакату з допомогою даного сервісу:

1) Натиснути кнопку *Create new glog* для створення нового проекту. Відкриється вікно зі стрічкою, на якій знаходяться різноманітні шаблони. Вибрати шаблон, який найбільше підходить за структурою та взаємозв'язками, розташуванням елементів.

2) Вказати заголовок та за допомогою текстового редактора змінити шрифт і розмір, тип та колір шрифту.

3) Відредагувати та наповнити інформацією шаблон (наприклад, для початку вставимо текст, який розкриває суть нашої теми і є головним на плакаті).

4) Потім, аналогічними діями, вставити текст, і додати до нього тематичну картинку за допомогою послідовності таких кроків:

Виділити елемент шаблону і двічі натиснути на відповідну

кнопку – «*Image*», що дозволяє вставити картинку. З'явиться вікно, за допомогою якого можна завантажити картинку. Після завантаження картинки виберемо її та натиснемо кнопку «*Use it*».

5) Також, до інтерактивного плакату доречно додати тематичне відео, для цього необхідно:

Виділити елемент шаблону і двічі натиснути на відповідну кнопку – «*Video*», що дозволяє вставити відео з файлу або ж із сервісу «*Youtube*». З'явиться вікно, за допомогою якого можна завантажити відео. Відбудеться пошук вказаного відео, після чого потрібно обрати його у вікні та натиснути кнопку «*Use it*».

Під час вибору теми інтерактивного плаката за основу вмісту можуть бути взяті:

- розділ або тема навчального курсу;
- тема, що вивчається протягом одного навчального року;
- матеріал для організації самостійної роботи.

Нині, помилково, інтерактивним плакатом часто називають звичайну презентацію, збережену в режимі демонстрації, але яка використовує стандартні засоби налаштування анімації, гіперпосилання, і елементи мультимедіа. Основна відмінність інтерактивного плаката від презентації зводиться до можливості нелінійного використання цифрового ресурсу. Крім того, презентації лише малою мірою відповідають поняттю інтерактивності. Іншим аспектом проблеми презентації є те, що різні форми роботи намагаються реалізувати на базі одного програмного засобу. А саме, у презентації реалізують і питання наочного супроводу процесу навчання і питання діагностичного контролю знань учнів. Результат – низька педагогічна ефективність.

Тому, на відміну від презентації, інтерактивний плакат має відповідати таким педагогічним та програмним критеріям:

– Тема плаката має відповідати календарно-тематичному плануванню, а також обов'язково типу уроку (вивчення нового матеріалу, комбінованому і т.д.).

– Основу плаката має становити невелика кількість слайдів. Наприклад:

Перший слайд – має бути для наочності, інтерактивних інструментів, керуючих кнопок і т.д.; дозволяє супроводжувати вивчення нового матеріалу у відповідність з принципами мультимедійності та

інтерактивності.

Другий, і якщо необхідно третій, слайд призначені для розміщення елементів діагностичного контролю.

– Програмні можливості плаката мають бути зумовлені, в першу чергу, дидактичними цілями і завданнями.

Враховуючи це, з програмно-педагогічної точки зору, плакат має реалізовувати такі можливості:

1) наявність одного, досить великого (основного), блоку з яким робота проводиться протягом усього вивчення нового матеріалу;

2) наявність додаткової наочності, яка розміщується у вигляді гіперактивних зон, що розгортаються по кліку, і згортаються (повертаються) до попереднього варіанту;

3) наявність інтерактивних інструментів (ручки, маркери), що дозволяють виділяти різними кольорами об'єкти інтерактивного плаката (підкреслення, обведення, виправлення, написи і т.д.);

4) наявність областей, які з'являються і зникають по команді з кнопки, або кліком по гіперактивній зоні. Для роботи з правилами, висновками, для того, щоб учні порівняли зроблений висновок, наприклад, самостійно зроблений із правильним висновком;

5) наявність елементів, що дозволяють автоматизувати дії.

Зазначені можливості реалізуються в презентації за допомогою найпростіших команд VBA й елементарної роботи з макросами.

Провідними принципами створення інтерактивного плаката є педагогічні принципи, прийоми та способи, що застосовуються в процесі вивчення конкретної теми, реалізовані за допомогою програмних засобів Office.

Отже, використання інтерактивного плаката як мультимедійного освітнього ресурсу дозволяє наочно демонструвати учню навчальний матеріал, що зібраний в одне єдине ціле: ілюстрований опорний конспект; багаторівневий задачник; набір ілюстрацій, інтерактивних малюнків, анімацій, відеофрагментів; конструктор (інструмент, що дозволяє вчителю й учню робити позначки, записи, креслення поверх навчального матеріалу); навігація.

Висновки. Таким чином, інтерактивний плакат має забезпечувати максимальну взаємодію учня з вмістом даного освітнього ресурсу на всіх етапах засвоєння інформації. Його використання допоможе в цікавій та доступній формі ознайомитися з новим матеріалом, засвоїти ключові

поняття, загальні закономірності.

Очевидно, що для створення плаката потрібні певні навички роботи з програмним забезпеченням, дотримання правил його побудови. Грамотно створений інтерактивний плакат може стати одним з ефективних засобів навчання будь-якого предмету.

Таким чином, використання інтерактивних дидактичних засобів — інтерактивних плакатів дозволяє організувати самостійну пізнавальну діяльність учнів, і крім, отримання предметних знань з предмету, освоїти універсальні навчальні дії, такі як аналіз, синтез знань, порівняння, узагальнення та інші.

Література: 1. Бельчев П. В. Інтерактивний електронний плакат як сучасний дидактичний засіб навчання фізики в загальноосвітній школі [Текст] / П. В. Бельчев // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. (Педагогічні науки) / Бердян. держ. пед. ун-т. - Бердянськ : БДПУ, 2011. - № 2. - С. 73-77. 2. Кудряшова Т. Г. Системне використання мультимедійних засобів навчання: проблеми та шляхи їх вирішення // ВІСНИК МДПУ. Серія «Інформатика та інформатизація освіти». - М. : МДПУ, 2004, № 1 (2). 3. Сачек В. Л. Огляд можливостей деяких Інтернет-ресурсів з хмарних технологій, для подальшого їх використання у навчанні в середній школі / [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/oglyad-mozhlyivostei-deyakikh-internet--resursiv-z-.html> 4. Штейнберг В. Э. Дидактические многомерные инструменты : теория, методика, практика / В. Э. Штейнберг. – М. : Народное образование, 2002. – 304 с. 5. Якорев Д. Интерактивный плакат. Что это? / [Електронний ресурс]. Режим доступа : <http://wiki.itorum.ru/2011/08/interaktivnyj-plakat-chto-eto/>

Bibilijgraphy (transliterated): 1. Byel'chev P. V. Interaktyvnyy elektronnyy plakat yak suchasnyy dydaktychnyy zasib navchannya fizyky v zahal'noosvitniy shkoli [Tekst] / P. V. Byel'chev // Zbirnyk naukovykh prats' Berdyans'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. (Pedahohichni nauky) / Berdyan. derzh. ped. un-t. - Berdyans'k : BDPU, 2011. - # 2. - S. 73-77. 2. Kudryashova T. H. Systemne vykorystannya mul'tymediynykh zasobiv navchannya: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya // VISNYK MDPU. Seriya «Informatyka ta informatyzatsiya osvity». - M. : MDPU, 2004, # 1 (2). 3. Sachek V. L. Ohlyad mozhlyvostey deyakikh Internet-resursiv z khmarnykh

tekhnologiy, dlya podal'shoho yikh vykorystannya u navchanni v seredniy shkoli / [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/oglyad-mozhливостей-deyakikh-internet--resursiv-z-.html> 4. Shteynberh V. Э. Dydaktycheskye mnohomernyye ynstumenty : teoriya, metodyka, praktyka / V. Э. Shteynberh. – М. : Narodnoe obrazovanye, 2002. – 304 s. 5. Yakorev D. Ynteraktyvnyy plakat. Chto это? / [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupa : <http://wiki.itorum.ru/2011/08/interaktyvnyj-plakat-chto-eto/>

І. Ю. Шахіна, О. І. Льїна

ІНТЕРАКТИВНІ ПЛАКАТИ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлені питання щодо змісту поняття інтерактивного плакату та його особливостей, класифікацію, схему побудови; виокремлені педагогічні цілі, що досягаються під час створення інтерактивних плакатів; проаналізовані комп'ютерні програми та інтернет-сервіси, за допомогою яких можна створювати інтерактивні плакати; наведено приклад та методику створення власного інтерактивного плакату; показані відмінності між інтерактивним плакатом і презентацією; визначені можливості, що реалізовує інтерактивний плакат.

Ключові слова: інтерактивний плакат.

И. Ю. Шахина, А. И. Ильина

ІНТЕРАКТИВНІ ПЛАКАТИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМУ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье рассмотрены понятие интерактивного плаката, его содержание и особенности, классификация, схема построения; выделены педагогические цели, достигаемые при создании интерактивных плакатов; проанализированы компьютерные программы и интернет-сервисы, с помощью которых можно создавать интерактивные плакаты; приведен пример и методика создания собственного интерактивного плаката; показаны различия между интерактивным плакатом и презентацией; определены возможности, которые реализует интерактивный плакат.

Ключевые слова: интерактивный плакат.

I. Shahina, O. Ilyina

INTERACTIVE POSTERS IN EDUCATIONAL ACTIVITIES

The article highlights the meaning of an interactive poster and its features, classification and structure; in the articles the teaching objectives achieved while creating interactive posters are also distinguished; the computer software and Internet services with the help of which you can create interactive posters are analyzed; an example of the method in creating your own interactive posters is represented; the differences between an interactive poster and a presentation are shown; the possibilities of the interactive poster realization are defined.

Keywords: interactive poster.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015

УДК 378.147.111.042

*О.И.Шушлятин, Н.В. Шумова, М.И. Кожин,
А.Ю.Тимова, А.П.Сидоров, Золотайкина В.И. ,
г. Харьков, Украина*

ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО И ИННОВАЦИОННОГО ГРУППОВОГО ПОДХОДА: ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И АКТУАЛИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Постановка проблемы. Самый эффективный метод актуализации и усовершенствования учебного процесса - это объединение учебной, научной и практической лечебной деятельности. С этой целью важным является входжение в систему непрерывной образовательной деятельности, что должно основываться на принципах многоуровневого, ступенчатого, вариабильного, гибкого и многофункционального подходов обучения и воспитания будущих врачебных кадров.

Анализ научных публикаций. Присоединение Украины к Болонской конвенции позволяет достичь высокого качества медицинского образования в связи с входжением в систему непрерывного образовательного процесса. Внедрение кредитно-модульной системы организации учебного процесса в высшей школе является важнейшим фактором стимулирования работы преподавателя и студента таким образом, который требует от преподавателя глубокой аналитической работы над смысловым и содержательным наполнением дисциплин и их структуризацией, как системы[1,2].

Благодаря новым подходам в системе обучения расширяются возможности использования интерактивных форм и методов работы студентов под руководством преподавателя как наставника (английским языком – tutor, mentor). Так, преподаватель-тьютор, руководящий познавательной деятельностью студента, учитывает его индивидуальные интересы, интеллектуальные способности, тем самым исходит из лично-заинтересованных подходов в обучении. В этом и состоит сущность так называемого лично-ориентированного подхода в обучении, который рассчитан на исключительно самостоятельную работу студента при дозированном усвоении обучающей информации, зафиксированной в модульных темах занятий [3,4].

Непрерывность образования допускает усиление роли индивидуализации учебной траектории для каждого обучаемого субъекта. Оно должно инициировать переход от дисциплинарно-ориентированной системы обучения и традиционных методов, как к лично-ориентированным, так и к командно - игровым подходам, которые в своей совокупности отбрасывают напрасные знания ради знаний, навыки ради навыков и умений ради умений [5].

Основная цель статьи. Достижение этой цели может способствовать так называемая кредитно-модульная система, что предусматривает устранение недостатков в современной высшей школе и решения таких задач, как:

1. Отход от традиционной схемы "учебный семестр - учебный год - учебный курс".
2. Создание единой системы кредитных едениц оценки (система ECTS-European Community Course Credit Transfer System), в которой объединены модульная технология обучения и зачетные кредиты – единицы измерения объема обучающего материала, освоенного студентом.
3. Рациональное распределение учебного материала дисциплин внутренней медицины, клинической иммунологии и аллергологии на темы и проверка качества освоения теоретического и практического материала модуля.
4. Проверка качества подготовки каждого студента к практическому или семинарскому занятию, клиническому обходу или конкретному разбору той или иной нозологической формы заболеваний.

5. Суммарное влияние числа баллов, полученных в течении всего семестра, с суммарной их оценкой по той или иной дисциплине.
6. Систематическое стимулирование самостоятельной работы студентов в течение всего семестра и повышение качества знаний.
7. Внедрение здоровой конкуренции в обучении.
8. Выявление и развитие творческих способностей студентов [6] (Таблица)

Таблица.

Дифференциация традиционного обучения и метода «внутренней игры» (командно-игровой подход) в сравнительном аспекте.

ТРАДИЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ	ОБУЧЕНИЕ ПО МЕТОДУ «ВНУТРЕННЕЙ ИГРЫ»
Важно содержание	Важны участники
Подготовка к проведению занятия	Совместные разработки плана занятия
Техники, методы, знания	Границы, свобода действий и рассуждений в этих границах
Проведение занятий по определенной структуре	Возможность внесения изменений в ход проведения занятий
Важность учителя и материала	Важность участника
Изучение заданных тем	Темы определяются реальностью событий, переживаемых их участниками
Воодушевленное отношение к методам, материалу, тренеру	Воодушевленное отношение к самому себе
Поиск ошибок	Поиск возможностей исправления ошибок
Избегание сложности	Поиск легкости
Решение проблем	Развитие потенциала
Ориентация на успех	Позволение допускать ошибки
Критика нежелательна	Критика желательна со стороны всех участников вне зависимости от их рангов и статусов

Сложные ситуации нежелательны	Сложные ситуации приветствуются
Проводится давления на участников	Добровольность и желание
Страх перед поражением	Поражение воспринимается как возможный исход события для его анализа и выводов
Учитель мотивирует и выступает в роли лидера	Учитель устанавливает рамки и выступает в роли модератора
Приветствуется единообразие	У учителя стремление способствовать проявлению индивидуальности
Создается напряжение	Характерно оживление
Ломается сопротивление ученика	Учитель сливается с потоком, энергией участников
Игра с заданными ограничениями	Игра с собственными ограничениями
За все в ответе учитель	За все в ответе ученик
Частая чрезмерная требовательность	Каждый накапливает знания и опыт, которые важны именно для него
Способствует развитию зависимости	Способствует развитию независимости и свободы в действиях и принятии решений
Одаренный или неодаренный	Всесторонний
Развитие усталости	Активация бодрости
Умные и сильные обладают преимуществами	Все имеют преимущества
Природа человека часто не воспринимается	Законы природы и их проявления переживаются
Работа направлена против природы	Единение с природой
Тело (сома) не принимает никакого участия	Тело (сома) движется (играет)
Тело (сома) не играет роли	Тело (сома) выполняет роль «советника» и «зеркала»
Игра всего лишь заполняет паузы	Игра является обязательной частью обучающего процесса

Изложение основного материала. Структурирование обучающего материала – это не технический, а творческий процесс, который требует коррекции учебного материала относительно конечной цели изучения дисциплины, исходя из стандартов образования, представленных в образовательно-квалификационных характеристиках (ОКХ) и образовательно-профессиональных программах (ОПП). По содержанию учебные программы не должны быть ниже европейского и мирового уровня.

До настоящего времени преподаватели кафедры внутренней медицины №2, клинической иммунологии и аллергологии Харьковского национального медицинского университета во время проведения занятий строили беседу со студентами в форме вопрос-ответ (Сократовский метод). С одной стороны, вопросная форма обучения развивает мышление, рационализует эмоции и формирует логику в форме мыслей. Такая продуманная цепочка вопросов и ответов позволяет управлять мышлением студента, особенно в системе диалога "преподаватель-студент". Однако, с другой стороны, при этом не раскрывается индивидуальность студента в обучении в время развязывания разной степени сложности ситуационных клинических задач, включая их решение в интерактивном (диалоговом) режиме [7].

В связи с этим, нами в настоящее время внедряются более совершенные методы обучения. Один из таких методов состоит в том, что в процессе обучения студентам даётся проект за темой одного из занятий. При этом выделяется время и соответствующая литература. На протяжении 2-х недель до предстоящего занятия, студенты группы анализируют цели, задания, материалы, методы, изучая клинику, диагностику и лечение больного с той или иной нозологической формой заболевания. Разделяя группу на 2-е подгруппы, преподаватель предлагает каждой из групп защитить свой проект, оппонируя один к другому. Таким образом, принцип проектирования проникнут научным смыслом, позволяя находить решения по диагностике и выбору оптимального метода лечения [8,9].

Кроме этого, на кафедре внедрен метод преподавания, который складывается 3-х этапов:

1. Во время постановки диагностических и терапевтических заданий преподаватель мотивирует студентов с позиций знания ими диагностических приемов (на основе выбора ими диагностических методов и/или схем лечения), которые ими до этого им не были известны в применении.

2. Преподаватель помогает студентам найти закономерности (логику обследований и лечения больного) в получении ими информации. Затем формулируется предварительный диагноз и предлагается схема лечения так, как бы это сделал опытный врач. Исходя из патогенетических механизмов, так и некоторых явлений, процессов, событий, которые лежат в основе заболевания больного, студентам предлагается решить ряд ситуационных задач с обоснованием правильных ответов. Это позволяет при последующей дифференциальной диагностике отделить правильные от неправильных ответов.

3. Преподаватель называет причины и последствия заболеваний конкретного больного. Этот завершающий этап позволяет использование студентами знаний для последующих этапов обследования и лечения ими больных на основе развязывания ими реальных задач. Одновременно предлагаются литературные источники, исходя из принципу "от больного к книге". Это позволяет связать полученные новые знания с последующими обследованиями новых больных и развязыванием на этой основе новых проблемных диагностических и терапевтических ситуаций, с которыми студент может встретится в будущей реальной врачебной деятельности .

В таком направлении с точки зрения практической реализации интерактивного обучения является и наиболее важная с позиций кредитно-модульной системы образования самостоятельная работа студентов. При этом крайне важным является многоуровневый процесс контроля обучения, в частности, начальный, поточный и конечный контроль полученных ими новых знаний. И, наконец, очень важна аттестация и заключительный контроль уровня и качества обучения на протяжении определенного периода обучающего времени (семестра).

Одним из главных функций преподавания в условиях реализации интерактивного обучения является создание информационно-образовательной среды, которая включает специальным способом написанные и структурированные учебные пособия, компьютерные программы, мультимедийные учебники, пособия по тестированию, что и

было реалізавано супрацьнікамі кафедры внутрыняй медыцыны №2, клінічнай імуналогіі і алергалогіі Харківскага нацыянальнага медыцынскага ўніверсітэта за перыяд 2006-2013 ўчебных лет на аснове іздання ўчебна-метадычэскіх пасабіяў па асновным раздэлам клінікі внутрыняй болезней.

Вывады і перспектывы далейшых разрабоек.

Прысоедіненне Украіны к Болонскай канвенцыі патрэбуе рашэння складных сацыяльна - прафесійнальных праблем, такіх, як пераарыентацыя прафесарска - прапедавальскага састава ўніверсітэтаў Украіны на новую сістэму арганізацыі ўчебна-воспітальнага працэса, разрабкі новых ўчебнікаў, структура якіх адвечала б вызначаным модулям у атрадзі внутрыняй медыцыны, клінічнай імуналогіі і алергалогіі. Введзенне крэдытна - модульнай сістэмы аучэння ў медыцынскія і фармацэўтычныя вышнія ўчебныя заведзены Украіны поўнай мерай абеспечыць адукацыйны багаж прафесійнальнай дзейнасці маладога ўрача-тэрапеўта, якая б адвечала стандартам Еўрапейскай адукацыйнай сістэмы.

Літэратура. 1. Андреев А.С. Рэфарма адукацыі з пункту гледжання псіхалага // Гуманітарныя навукі-2006 - № 2 – С. 20-26 2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) – Київ: «Райдуга», 1994 – 56 С. 3. Дзвінчук Д. Засады управління і выбір цілей діяльності освітньої системи в контексті європейського виміру // Вища освіта України – 2006 - № 2 - С. 20-26 4. Егоров А., Сухова Е. Готовность к вхождению в Болонский процесс (региональный опыт) // Высшее образование в России – 2005 - № 10 – С. 47-56 5. Запесоцкий А. Ставка на будущее России. Азартная игра – Болонский процесс // Высшее образование в России – 2005 - № 9 - С. 3-8. 6. Ильин В., Аверьянова Г., Ромашкин К. Высшая школа в современной России: пути выхода из кризиса // Высшее образование в России – 2005 - № 11 - С.108-114 7. Карвацька Ж. Застосування модульно-рейтингової системи навчання // Освіта – 2007 – 18- № 3 – С. 28. 8. Кремень В.Г. Болонський процес і стан вищої освіти в Україні//Міжнародний семінар «Вища освіта в Україні та Болонський процес» - Київ, 13-14 травня 2004 9. Про освіту: Закон України № 100/96 ВР від 23.03.1996.

Bibliography (transliterated): 1. Andreev A.S. Reforma obrazovaniya s tochky zreniya psikhologa // Humanytarne nauky-2006 - # 2 – С. 20-26 2. Derzhavna natsional'na prohrama «Osvita» (Ukrayina XXI stolittya) – Kyiv: «Rayduha», 1994 – 56 S. 3. Dzvinchuk D. Zasady upravlinnya i vybir tsiley diyal'nosti osvity v konteksti evropeys'koho vymiru // Vyscha osvita Ukrainy – 2006 - # 2 - С. 20-26 4. Ehorov A., Sukhova E. Hotovnost' k vkhozheniyu v Bolonsky protsess (rehyonal'nyy opyt) // Vysshchee obrazovaniye v Rossyy – 2005 - # 10 – С. 47-56 5. Zapesotsky A. Stavka na budushchee Rossyy. Azartnaya yhra – Bolonsky protsess // Vysshchee obrazovaniye v Rossyy – 2005 - # 9 - С. 3-8. 6. Yl'yn V., Aver'yanova N., Romashkyn K. Vysshaya shkola v sovremennoy Rossyy: puty vykhoda yz kryzysa // Vysshchee obrazovaniye v Rossyy – 2005 - # 11 - С.108-114 7. Karvats'ka Zh. Zastosuvannya modul'no-reytnhovoyi systemy navchannya // Osvita – 2007 – 18- # 3 – С. 28. 8. Kremen' V.H. Bolons'ky protses i stan vyshchoyi osvity v Ukraini//Mizhnarodnyy seminar «Vyscha osvita v Ukraini ta Bolonsky protsess» - Kyiv, 13-14 travnya 2004 9. Pro osvitu: Zakon Ukrainy # 100/96 VR vid 23.03.1996.

О.И.Шушляпин, Н.В. Шумова, М.И. Кожин, А.Ю.Титова, А.П.Сидоров,
Золотайкина В.И.

ОБУЧЕНИЕ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО И ИННОВАЦИОННОГО ГРУППОВОГО ПОДХОДА: ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И АКТУАЛИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА.

В условиях медицинского вуза учебно-воспитательная работа преподавателей и студентов имеет неповторимую специфику, требующую особого лично-ориентированного и индивидуализированного подхода.

Ключевые слова: индивидуальные задания по диагностике заболеваний, решение ситуационных задач, способы активизации клинического мышления, активные методы обучения у постели больных, индивидуальный подход в выборе лечебных мероприятий.

О.І.Шушляпін, Н.В. Шумова, М.І. Кожін, А.Ю.Тітова, А.П.Сидоров,
Золотайкіна В.І.

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ НА ОСНОВІ ОСОБОВО-ОРІЄНТОВАНОГО І ІННОВАЦІЙНОГО ГРУПОВОГО ПІДХОДУ:

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ І АКТУАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ.

В умовах медичного вузу учбово-виховна робота викладачів і студентів має неповторну специфіку, що вимагає особливого особово-орієнтованого і індивідуалізованого підходу.

Ключові слова: індивідуальні завдання по діагностиці захворювань, вирішення ситуаційних завдань, засоби активізації клінічного мислення, активні методи навчання у ліжка хворих, індивідуальний підхід у виборі лікувальних заходів.

O.I.Shushlyapin, N.V. Shumova, M.I. Kozhin, A.Yu.Titova, A.P.Sidorov,
Solotaykina V.I.

TRAINING OF STUDENTS ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED AND INNOVATIVE TEAM APPROACH: PROSPECTS FOR IMPROVING AND UPDATING THE PEDAGOGICAL PROCESS.

In the conditions of medical institute of higher educational-training work of teachers and students has an unique specific, requiring the special personality-oriented and individualized approach.

Keywords: individual tasks on diagnostics of diseases, decision of situational tasks, methods of activation of clinical thought, active methods of teaching at the bed of patients, individual approach in the choice of medical measures.

Стаття надійшла до редакції 06.04.15

До уваги авторів щоквартального збірника наукових праць

“ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ”:

Головна мета видання – надати можливість опублікувати наукові праці та статті викладачам, науковим співробітникам, аспірантам і здобувачам наукового ступеня, а також поширити можливості обміну науково-практичною інформацією з філософії, психології, педагогіки, соціології та теорії і практики соціального управління.

До друку приймаються статті за такими науковими напрямками:

- проблеми формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти;
- сучасна філософія освіти;
- освіта і культура;
- педагогічна майстерність;
- синергетика соціальних процесів;
- психолого-педагогічні проблеми формування особистості;
- гуманітарні та культурологічні аспекти підготовки фахівців;
- проблеми професійної освіти;
- формування педагога вищої школи XXI століття;
- сучасні технології підготовки майбутніх фахівців;
- проблеми формування політичної еліти;
- теорія і практика соціального управління;
- проблеми формування особистості менеджера вищого та середнього рівнів.

Матеріали, подані до друку, повинні бути підготовлені на IBM сумісному комп'ютері і подаватися у друкованому вигляді на диску CD-RW, CD-R. Текст повинен бути набраний у редакторі MS Word for Windows. Допускається пересилка статей електронною поштою.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

- загальний обсяг – від 4 до 7 сторінок;
- розмір аркуша – А-4 (210 x 297 мм);
- ліве, верхнє, праве та нижнє поля – 25 мм;
- рекомендований шрифт – Times New Roman Сур;
- розмір шрифту – 12;
- міжрядковий інтервал – 1.

ПОРЯДОК РОЗТАШУВАННЯ МАТЕРІАЛУ

- безпосередньо під верхньою межею зліва **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ НАПІВЖИРНИМ ШРИФТОМ ДРУКУЄТЬСЯ** УДК статті;
 - через рядок по правому краю друкуються курсивом прізвища авторів та ініціали, через кому з нового абзацу місто та країна;
 - через рядок по центру напівжирним шрифтом **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ** друкуються назва статті;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкуються текст статті, відформатований по ширині рядка;
 - перед і після формул і рівнянь має бути пропущений один рядок від тексту з інтервалом 1;
 - номери формул і рівнянь мають бути вирівняними по правому краю;
 - розмір шрифту формул і рівнянь для основного тексту – 14 пт.;
 - рисунки, схеми і графіки мають бути виконані у чорно-білому варіанті;
 - через один рядок друкуються список літератури, оформлений згідно з вимогами ДСТУ та відповідно до Бюлетеню ВАК № 3,2008 **та його транслітерація**;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкуються анотації: українською, російською й англійською мовами. Порядок анотацій:
 - ініціали та прізвища авторів (посередині рядка);
 - через рядок з відступом (1,25 см) великими літерами посередині назва статті;
 - через рядок з відступом (1,25 см) друкуються текст анотації.
- До статей, що надсилаються до друку, повинна додаватись рекомендація (рецензія).
Статті, що рекомендовані до друку членами редколегії збірника, рецензії не потребують.

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ

Статті, оформлені згідно з Правилами, надсилаються авторами на адресу: 61002, Харків, вул. Фрунзе, 21, НТУ “ХПІ”, редколегія збірника «**Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти**». Головному редакторові проф. О.Г. Романовському.
Електронна адреса: romanovskiy_khpi@mail.ru
podbutskaya_nina@ukr.net

Телефон: (057) 700-40-25, (057) 707-68-60, (057) 707-64-90
050-98-56-304 – канд. пед. наук Підбуцька Ніна Вікторівна
Про прийняття рішення щодо публікації статті та умови оплати автори повідомляються після їхнього запиту.

Статті, оформлені з порушеннями Правил, редколегією не розглядаються.

ЗМІСТ

І РОЗДІЛ

КОНЦЕПЦІЯ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА І.А. ЗЯЗЮНА ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Васянович Г.П. Філософсько-педагогічні ідеї у Я-концепції Академіка Івана Зязюна	3
Лавріненко О.А. Ідеї педагогіки добра у творчій спадщині Івана Зязюна (1938–2014 рр.)	15
Марченко В.С. Реалізація ідей І.А. Зязюна щодо підготовки майбутніх учителів фізики та математики	21
Пономарьов О. С. Безальтернативність педагогіки добра	27
Постригач Н.О. Педагогіка добра академіка Івана Зязюна у професійному розвитку вчителя	37
Романовский А.Г., Михайличенко В.Е., Грень Л.Н. Педагогика успеха как интегральный личностно-ориентированный подход к формированию успешности личности	46
Семенова А.В. Педагогічна майстерність І.А. Зязюна - маяк для педагогів за покликанням	56
Чеботарьов М. К. Адаптивність управління освітнім процесом у творчості І. А. Зязюна	65
Черемський М. Педагогічна діяльність як мистецтво	71
<h3>ІІ РОЗДІЛ</h3> <h4>ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНИХ І ВИСОКОДУХОВНИХ ЛІДЕРІВ-УПРАВЛІНЦІВ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ</h4>	
Арабаджи Т.Д. Досвід формування готовності до професійного самовизначення спортсменів після закінчення спортивної кар'єри у вищому навчальному закладі	76

Меліхов К.В. Особливості формування особистості керівника в умовах відкритості влади (на прикладі – керівника прес-служби облдержадміністрації)	84
Новік С. М. Формування відповідальності старших підлітків у фізкультурно-оздоровчих закладах	92
Сідненко М.О. Комунікативна компетентність керівника організації	100
Шаполова В. В. Визначення педагогічних умов формування корпоративної культури у вищому технічному навчальному закладі	107
III РОЗДІЛ СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ПРО РОЛЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ У СВІТОВОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ	
Козуля Т. В., Білова М. О. Формування технології навчання на синергетичній основі для фахівців комплексної підготовки	116
Давидов П.Г. Сучасна філософія освіти в контексті модернізації університету	125
Давидов П.Г., Поцупко О.А. Безперервність освіти – нова філософія освітньої діяльності	134
Тверитникова О. Є., Демідова Ю.Є. Концептуальні підходи до організації підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації	143
Євдокімова О.О., Ламаш І.В. Дефіцитарна суб'єктність студентів як проблема сучасної вищої освіти (за роботою І.А.Зязюна «свобода діяльності суб'єктів учіння у цілепокладанні громадянської активності»)	152
Мищенко В.И. Свободная, активная индивидуальность – эпицентр современного образования	160
Мищенко М.М. Філософія педагогічної майстерності І.А. Зязюна	169
Коршунова І.М. Черкашина М.К. Щодо напрямів екологізації юридичної освіти в Україні	178
Шанідзе Н. О. Освіта як чинник соціалізації особистості у філософському дискурсі	190

IV РОЗДІЛ
НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ ВИЩОЇ
ШКОЛИ НА ВИКЛИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ЕТАПУ
СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

Алексейчук И.С. Саморазвивающийся учебник нового типа: многовариантность названий и оглавлений	198
Бінецька Д. І. Використання елементів проблемності під час організації педагогічної практики студентів з метою формування дослідницьких умінь майбутніх учителів іноземної мови	206
Везиров Т. Г., Алиева М. К. Проектная деятельность будущих бакалавров в условиях информационно-коммуникационной предметной среды	212
Везиров Т. Г., Эльмурзаева М. Э. Средства электронного обучения в формировании научно-исследовательской компетентности будущих бакалавров	217
Гуревич Р.С. Створення електронних підручників як відповідь вищої школи на виклики інноваційного етапу розвитку освіти	224
Дем'яненко Н.М. Освітній простір педагогічної магістратури: контекстність навчання	233
Дронова В. М., Попова Т.В. Особливості використання сучасних педагогічних технологій на курсах підвищення кваліфікації вчителів	243
Дудар А.Ю., Мещанінов О.П. Інтерактивна технологія вимірювання домінуючого типу організаційної культури університету	251
Ігнатюк О. А., Шахова Г.А. Педагогічні технології у процесі формування науково-дослідницької компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» на основі міждисциплінарного зв'язку	259
Кадемія М. Ю., Дідух Л. І. Формування мотиваційної компетентності студентів	266
Козуля М. М. Інформаційна складова у побудові технології викладання навчальних дисциплін	274

Козяр М. М. Інтерактивні методики навчання у ВНЗ	282
Корнієнко Л.М. Технологія модульного навчання як репрезентатор гуманізації навчально-виховного процесу	290
Крижановський А. І. Забезпечення самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи ресурсами інтернету	297
Лановенко А.О. Мультимедійні технології – сучасні засоби навчання іноземних мов	306
Лернер Ю.И. Повышение качества экономического образования в украине	313
Майковська В.І. Потреби як важіль посилення мотивації в професійній підготовці	321
Мещанінов О.П. Критеріальні ознаки якості університетської системи освіти	327
Панченко О.І. Інноваційні технології формування професійного мислення інженера-механіка як засіб розвитку цілісної творчої особистості майбутнього фахівця	337
Пехота О.М., Прасол Н.О. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій в умовах інтеграції у світовий освітній простір	345
Полюхович Н.В. Забезпечення професійної мобільності майбутніх учителів економіки	352
Поцулко О.А. Інноваційний контекст комунікативної освіти студентів вузів	361
Резван О.О. Орієнтація майбутніх фахівців на прийняття корпоративних цінностей професійних організацій	369

Савчук І.В. Використання візуалізації та інфографіки в навчанні декоративно-ужитковому мистецтву	376
Сікорська Л. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів засобами інтерактивного навчання	382
Сладких І.А. Консолідація педагогічних технологій в навчанні студентів-іноземців груп довузівської підготовки за домінуючим методом	391
Шахіна І. Ю., Гльїна О. І. Інтерактивні плакати в освітній діяльності	399
Шушляпин О.И., Шумова Н.В., Кожин М.И., Титова А.Ю., Сидоров А.П., Золотайкина В.И. Обучение студентов на основе личностно-ориентированного и инновационного группового подхода: перспективы совершенствования и актуализации педагогического процесса	408

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Збірник наукових праць

Випуск 38 (42)

Відповідальний за випуск доцент *Н.В. Підбуцька*

Підп. до друку р. Формат 60 × 84 1/8. Папір Prima Copy
Друк – ризографія. Гарнітура Times. Умов. друк. арк. Обл.-видав. арк.
Наклад 100 прим. Зам. № . Ціна договірна.

НТУ “ХП”, 61002, Харків-2, вул. Фрунзе, 21

Видавничий центр НТУ “ХП”. Свідоцтво ДК № 116 від 10.07.2000 р.

Друкарня НТУ “ХП”, 61002, Харків, вул. Фрунзе, 21